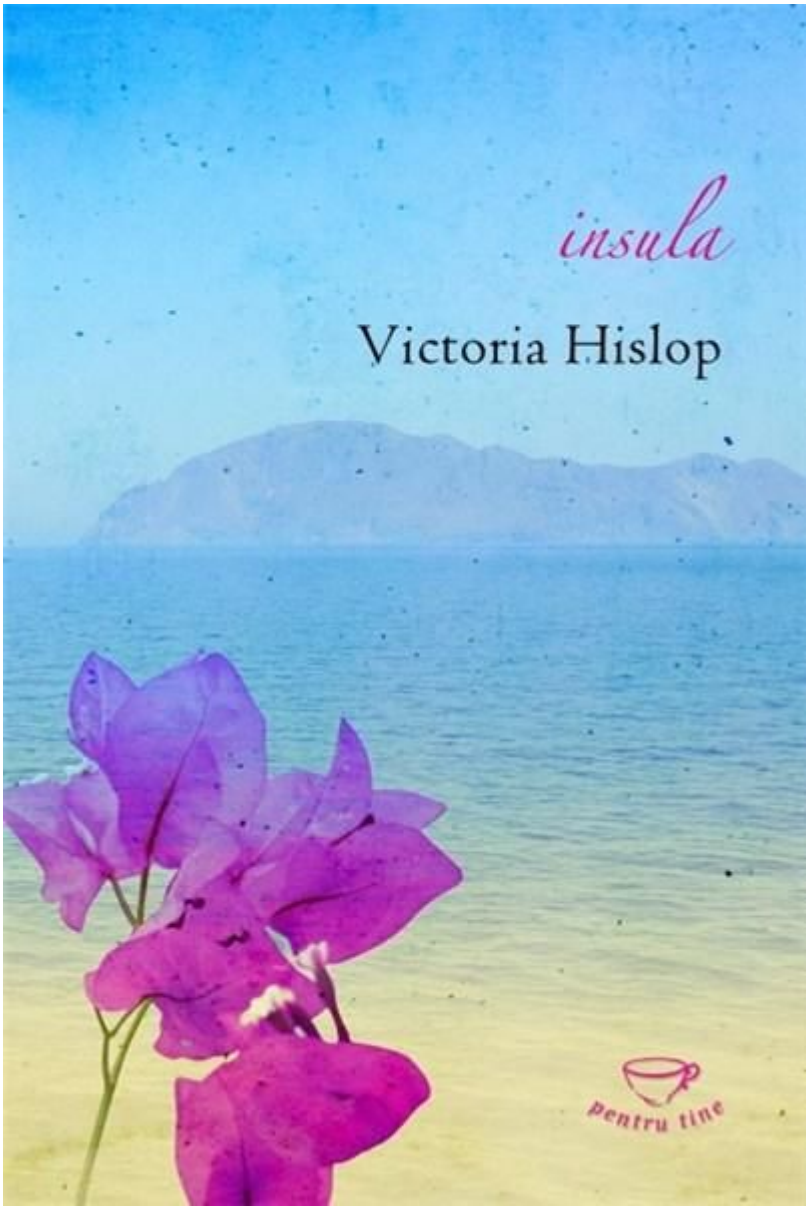
insula
Victoria Hislop
pentru fine

VICTORIA HISLOP

INSULA

Traducere din limba engleză de
MARILENA DUMITRESCU
EDITURA RAO
2008

VICTORIA HISLOP
The Island
© 2005

Toate drepturile rezervate
© RAO International Publishing Company, 2007 pentru
versiunea în limba română
Aprilie 2008

RAO International Publishing Company
Grupul Editorial RAO
Str. Turda 117-119, Bucureşti, România
www.raobooks.com
www.rao.ro

ISBN 47X 73-103-555-0

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

HISLOP, VICTORIA
Insula/Victoria Hislop; trad.: Marilena Dumitrescu.
Bucureşti:
RAO International Publishing Company, 2008
ISBN 978-973-103-555-0
I. Dumitrescu, Marilena (trad.)
821.111-31135.1

Mamei Mele, Mary

Cu deosebite mulţumiri pentru:
The Spinalonga Island Museum
Profesor Richard Groves, Academic Dermatology Imperial College Dr Diana Lockwood, London School of Hygiene And Tropical Medicine
The Leprosy Mission
LEPRA

Insula Spinalonga, localizată în largul coastelor Cretei, a fost principala leprozerie a Greciei din 1903 până în 1957.

Plaka, 1953

Un vânt muşcător biciuia străzile înguste din Plaka; fiorul rece al aerului de toamnă o învălui pe femeie, paralizându-i trupul şi mintea într-o amorţeală care aproape îi anihilă simţurile, fără a reuşi însă să-i uşureze şi durerea din suflet. Ea străbătu anevoios ultimii doi-trei paşi până la chei, sprijinindu-se greoi de braţul tatălui, cu mersul unei bătrâne gârbovite, pentru care fiecare pas era o împunsătură dureroasă de pumnal. Suferinţa ei nu era totuşi fizică. Avea trupul robust, al unei femei tinere care

respirase toată viața aerul pur al Cretei, pielea proaspătă şi ochii căprui, strălucitori, ca ai oricărei copile de pe insulă.

Barca, legănându-se nesigur sub greutatea încărcăturii legate cu frânghii în baloturi cu forme stranii, se ridica deasupra mării şi se prăbuşea în golurile lăsate în urmă de valuri. Bătrânul urcă cu băgare de seamă şi, străduindu-se să stabilizeze cu o mână ambarcațiunea, o întinse pe cealaltă în ajutorul fiicei sale.

Odată instalată, o înfăşură protector într-o pătură, să o ferească de frig. Doar şuvițele părului lung, negru, ce se revărsau şi dansau frenetic în bătaia vântului, lăsau să se vadă că nu era vorba de încă o grămadă de mărfuri încărcate la bord.

Bărbatul dezlegă vasul de chei, cu băgare de seamă – nu mai era nimic de spus sau de făcut – şi porniră la drum. Nu făcea un voiaj scurt, pentru a livra mărfuri.

Pornea într-o călătorie cu sens unic, spre începutul unei vieți noi. Viața într-o leprozerie. Viața din Spinalonga.

Partea 1

Capitolul 1
Plaka, 2001

Desfăşurat de pe stâlpul de ancorare, odgonul pluti prin aer împroşcând stropi din mare pe brațele dezgolite ale femeii. Apa se uscă repede şi, cum soarele ardea pe un cer lipsit de nori, ea observă că pielea îi strălucea în complicate modele de cristale de sare, de parcă ar fi fost tatuată cu diamante. Alexis era singura pasageră şi în timp ce ambarcațiunea mică şi uzată se desprindea de țărm, îndreptându-se către insula ce se ridica însingurată şi

părăsită în fața lor, se cutremură cu gândul la toți acei bărbați şi femei care călătoriseră într-acolo înaintea ei.

Spinalonga. Se juca delirant cu cuvântul, rostogolindu-l cu limba ca pe un sâmbure de măslină. Insula se desfăşura drept în față şi, când barca se apropie de fortificația zidită de-a lungul țărmului, fata trăi nu numai mirajul trecutului, ci şi sentimentul copleşitor a ceea ce încă însemna el în prezent. „Acesta, gândea ea, ar putea fi un loc al istoriei calde şi acum, nu rece ca piatra, locuit de ființe reale, şi nu mitice." Cât de mult o deosebeau toate acestea de vechile palate şi situri pe care le vizitase în ultimele câteva săptămâni, luni – poate chiar ani?

Alexis ar mai fi putut rămâne o zi, să se cațere pe ruinele din Knossos, reconstituind în gând, din fragmentele ciobite, viața trăită pe locurile acelea în urmă cu peste patru mii de ani. În ultima vreme însă, începuse să simtă că acest trecut era atât de îndepărtat, încât aproape nu-l mai putea ajunge cu imaginația; în orice caz, el nu o interesa. Deşi îşi luase diploma în arheologie şi lucra într-un muzeu, avea senzația că interesul pentru domeniu se diminua pe zi ce trecea.

Tatăl era profesor universitar, pasionat de arheologie, iar ea, copil fiind, crescuse cu ideea că într-o zi va călca pe urmele prăfoase ale paşilor lui. Pentru cineva ca Marcus Fielding, nicio civilizație nu venea dintr-un trecut prea îndepărtat pentru a-i stârni interesul, dar pentru Alexis, acum în vârstă de douăzeci şi cinci de ani, taurul pe lângă care trecuse pe drum în dimineața aceea reprezenta o realitate mult mai palpabilă şi mai relevantă pentru viața ei, decât ar fi reuşit să fie vreodată Minotaurul din centrul legendarului labirint cretan.

Nu turnura pe care o lua cariera ei în acele momente constituia problema arzătoare a vieții. Mai presantă era dilema legată de Ed. În răstimpul petrecut absorbind

căldura constantă a razelor de soare, la sfârşit de vară, pe insula grecească pe care îşi petreceau vacanţa, o linie începea să se contureze sub epoca unei iubiri cândva promiţătoare. Relaţia lor înflorise în microcosmosul rarefiat al vieţii universitare, dar în lumea din afară începuse să se ofilească şi cu trei ani în urmă, devenise un altoi bolnav, ce nu reuşea să trăiască după ce fusese transplantat din seră în natură.

Ed era un bărbat frumos. Afirmaţia era mai curând un fapt în sine, decât o opinie. Dar tocmai înfăţişarea lui o plictisea cel mai mult pe ea, convinsă că asta se adăuga aerului lui arogant şi sigur de sine, demn de invidiat. Se apropiaseră unul de celălalt aşa cum se atrag contrariile: Alexis cu pielea deschisă la culoare şi părul negru, ca şi ochii, Ed cu aspect aproape arian – păr blond, ochi albaştri.

Uneori însă, simţea că spiritul ei mai sălbatic era anihilat de nevoia lui Ed de disciplină şi ordine, iar ea ştia că în momentul acela nu aşa ceva îşi dorea; pentru el, până şi acest strop de spontaneitate, după care tânjea ea, era o blasfemie.

Multe dintre calităţile lui, majoritatea considerate îndeobşte avantaje, începuseră să o agaseze. Mai ales încrederea de nezdruncinat. Era rezultatul inevitabil al unei siguranţe de stâncă în ceea ce avea să urmeze şi ceea ce urmase întotdeauna pentru el, din momentul în care se născuse. Lui Ed i se promisese o carieră pe viaţă într-o firmă de avocatură şi anii se succedaseră în ordinea prestabilită a avansării în profesie şi a locuinţelor predictibil amplasate. Pentru Alexis singura certitudine era incompatibilitatea lor din ce în ce mai mare. Pe măsură ce vacanţa avansase, meditase mult la viitor şi nu-l vedea deloc pe Ed în centrul lui. Nu se potriveau nici măcar în mediul casnic. Apăsa tubul de pastă de dinţi la capătul nepotrivit. Numai că de vină era ea, nu Ed. Reacţia lui faţă de

neglijența ei era simptomatică pentru modul în care aborda el viața în general, în timp ce ea găsea pretențiile lui apăsătoare, chiar supărătoare. Încerca să aprecieze nevoia lui de ordine, dar îi displăcea critica nerostită pentru modul oarecum haotic în care îşi trăia ea viața; îşi amintea că se simțea ca acasă în biroul întunecos şi dezordonat al tatălui ei, în timp ce dormitorul părinților, pereții zugrăviți în culori deschise – alegerea mamei – şi suprafețele lor impecabile o făceau să se înfioare.

Totul îi mersese lui Ed din plin. Era unul dintre băieții de aur: primul în clasă fără niciun efort şi *victor laudorum,* fără concurență, în fiecare an. Fruntaşul perfect. Fusese crescut să creadă că lumea era scoica lui, dar Alexis începuse să înțeleagă că ea nu putea fi închisă acolo. Ar fi reuşit ea să renunțe la independență pentru a trăi lângă el, aşa cum probabil ar fi trebuit? Un apartament micuț, destul de ponosit, închiriat în Crouch End, în comparație cu unul mare şi elegant în Kensington – era nebună să-l refuze pe cel din urmă? Deşi Ed o aştepta să se mute la el din toamnă, ea trebuia să găsească răspuns la mai multe întrebări: Ce rost avea să locuiască la el, dacă nu avea intenția să se căsătorească? Şi pe urmă, era el bărbatul pe care îl dorea ca tată pentru copiii ei?

Incertitudinile i se învârteau în minte de săptămâni de zile, poate chiar de luni şi, mai devreme sau mai târziu, va trebui să-şi adune curajul şi să facă ceva. Ed avea atât de multe de discutat, de organizat şi de administrat în acest concediu, încât nici nu băga de seamă că tăcerile ei deveneau tot mai lungi, de la o zi la alta.

Ce deosebire între această excursie şi vacanțele petrecute în insulele Greciei în anii studenției, împreună cu prietenii, pe vremea când spiritul le era liber şi nimic în afara bunului plac nu dicta rutina zilelor lungi, scăldate în soare; hotărau ce bar să viziteze, pe ce plajă să se prăjească

şi cât să stea pe fiecare insulă, dând cu banul – o monedă de douăzeci de drahme. Era greu să crezi că viaţa putuse fi atât de liberă. Acum călătoria era încărcată de tensiune, de certuri, de îndoială de sine; era o luptă, începută cu mult înainte de a fi păşit pe pământul Cretei.

„Cum este posibil să am douăzeci şi cinci de ani, iar nesiguranţa viitorului să mă aducă la disperare? se întrebase făcându-şi bagajele pentru excursie. Iată-mă într-un apartament care nu-mi aparţine, pe punctul de a-mi lua concediu de la un serviciu care nu-mi place, lângă un bărbat de care nu-mi prea pasă. Ce e cu mine?”

La vârsta lui Alexis, mama ei era deja măritată de câţiva ani şi avea doi copii.

Ce evenimente o maturizaseră atât de timpuriu? Cum putuse ea fi atât de aşezată, când Alexis se simţea încă un copil? Dacă ar fi ştiut mai bine ce gândea mama despre viaţă, poate i-ar fi fost mai uşor să ia anumite decizii.

Sofia fusese întotdeauna extrem de rezervată cu privire la trecut, chiar dacă pe parcursul anilor secretomania ei aşezase o barieră între mamă şi fiică. Alexis vedea o ironie în faptul că familia ei încuraja cercetarea şi înţelegerea trecutului şi totuşi ea era împiedicată să pună lupa peste propria istorie; sentimentul că Sofia ascundea ceva de copii arunca o umbră de neîncredere. Sofia Fielding părea nu numai să-şi fi îngropat rădăcinile, ci şi să fi bătătorit bine pământul deasupra lor.

Alexis avea un singur indiciu despre trecutul mamei: o fotografie veche de la o nuntă, aşezată pe noptiera Sofiei de când ţinea Alexis minte, cu o ramă de argint subţiată de atâta lustruit. În primii ani ai copilăriei, când Alexis folosise patul părinţilor pe post de trambulină, imaginea cuplului de oameni zâmbitori, dar destul de rigizi, din fotografie, dansase în sus şi în jos prin faţa ochilor ei.

Uneori îi pusese întrebări mamei despre frumoasa doamnă îmbrăcată în dantele şi despre domnul stilat, cu păr ca platina. Cum îi chema? De ce avea el părul alb?

Unde erau acum? Sofia îi dăduse cele mai scurte răspunsuri posibile: erau mătuşa Maria şi unchiul Nikolas, trăiseră în Creta şi muriseră amândoi. La vremea aceea informaţia o satisfăcuse pe Alexis – acum însă avea nevoie să ştie mai mult. Statutul fotografiei – singura înrămată din toată casa, cu excepţia imaginii ei şi a fratelui ei mai mic, Nick – o intriga cel mai mult. Era limpede că acest cuplu jucase un rol important în copilăria mamei şi totuşi Sofia se ferea să vorbească despre ei. Era mai mult decât reţinere, de fapt, era un refuz încăpăţânat. Pe măsură ce creştea, devenind adolescentă, Alexis învăţase să respecte dorinţa de intimitate a mamei – la fel de intensă ca şi instinctul adolescentin care o făcea pe ea să se încuie în cameră şi să evite comunicarea.

Dar ea crescuse şi depăşise toate aceste faze.

Cu o seară înainte de a pleca în vacanţă intrase în locuinţa părinţilor, o casă-tip, dintre cele înşiruite de-a lungul unei liniştite străzi din Battersea. Familia păstrase tradiţia de a lua masa la un restaurant grecesc din apropiere ori de câte ori Alexis sau Nick plecau să reînceapă cursurile sau într-o excursie în străinătate; de această dată însă, vizita lui Alexis avea alt motiv. Voia sfatul mamei în legătură cu Ed şi, nu mai puţin important, avea de gând să-i pună câteva întrebări despre trecut. Alexis sosise cu mai bine de o oră mai devreme, hotărâtă să o determine pe mama ei să ridice obloanele. Oricât de puţină lumină era îndeajuns.

Intră în casă, îşi lăsă rucsacul pe podeaua acoperită cu dale şi azvârli cheile pe tava de alamă pătată, de pe raftul din hol. Aterizaseră cu un zăngănit răsunător.

Alexis ştia că nimic nu-i displăcea mamei mai mult decât să fie luată prin surprindere.

— Bună, mamă! strigă ea în spațiul tăcut al holului.

Bănuind că mama trebuia să fie la etaj, urcă treptele câte două o dată şi intră în camera părinților, minunându-se, ca de fiecare dată, de cât de ordonată putea fi.

O colecție modestă de mărgele atârna de un colț al oglinzii şi trei sticluțe de parfum fuseseră aliniate pe măsuța de toaletă a Sofiei. În rest, camera era total lipsită de ornamente. Niciun indiciu nu dezvăluia personalitatea sau trecutul mamei, nicio fotografie pe perete, nicio carte lângă pat. Doar o fotografie înrămată, pe noptieră. Deşi împărțită cu Marcus, această încăpere era domeniul Sofiei şi aici predomina nevoia ei de ordine. Fiecare membru al familiei avea propriul spațiu şi fiecare, propria intoleranță.

Dacă minimalismul imaculat făceau din dormitorul matrimonial spațiul Sofiei, al lui Marcus era biroul, unde cărțile se adunaseră în stive pe podea. Uneori aceste turnuri uriaşe se prăbuşeau şi tomurile se răspândeau pretutindeni; nu mai ajungeai la masa de lucru decât păşind pe volumele legate în piele, ca pe pietrele de pavaj. Lui Marcus îi plăcea să lucreze în acest templu ruinat al cărților; îl făcea să se simtă în mijlocul săpăturilor arheologice, unde fiecare piatră fusese etichetată cu grijă, chiar dacă pentru ochiul neavizat păreau doar moloz abandonat. În acea cameră era întotdeauna cald şi, în copilărie, Alexis obişnuia să se strecoare înăuntru ca să citească o carte, se ghemuia pe scaunul moale de piele, din care întotdeauna curgea umplutura, dar care tot rămăsese, cumva, cel mai plăcut şi mai primitor colț al casei.

Camerele copiilor erau neatinse, în ciuda faptului că aceştia plecaseră de mult din cuib. A lui Alexis era încă zugrăvită în. Roşul aprins, destul de opresiv, pe care îl alesese cu insolența celor cincisprezece ani. Cuvertura de pe

pat, covorul şi dulapul erau într-o nuanță asortată de mov, culoarea migrenelor şi a crizelor de nervi – acum şi Alexis admitea acest adevăr, deşi la vremea respectivă insistase pentru ea. Într-o zi, probabil, părinții o vor zugrăvi din nou, dar într-o casă în care decorațiunile interioare şi drapajele nu aveau prioritate, putea să mai treacă un deceniu până să se întâmple acest lucru. Culoarea pereților din camera lui Nick nu mai avea importanță de multă vreme – niciun centimetru pătrat nu se mai vedea de sub afişele cu jucătorii de la Arsenal, formațiile de heavy metal şi blondele cu voluptăți improbabile. Salonul era un spațiu împărțit de Alexis şi Nick, care de-a lungul anilor petrecuseră probabil un milion de ore aici, uitându-se tăcuți la televizor, în semiîntuneric. Bucătăria însă era pentru toți. Masa din lemn de brad, la modă în anii 1970 – prima piesă de mobilier cumpărată de Sofia şi de Marcus împreună –, era punctul central, locul unde se adunau cu toții, stăteau de vorbă, jucau diverse jocuri, mâncau şi unde, în pofida dezbaterilor aprinse şi a neînțelegerilor care izbucneau, deveneau o familie.

— Bună ziua, spuse Sofia către reflexia fiicei ei în oglindă. Îşi pieptăna şuvițele blonde şi în acelaşi timp căuta ceva în cutia cu bijuterii. Sunt aproape gata, zise ea, punându-şi o pereche de cercei din coral, asortați cu bluza.

Ceea ce Alexis nici n-ar fi bănuit era că un nod i se strânsese Sofiei în stomac, în timp ce se pregătea pentru această întâlnire. Momentul îi amintea serile dinaintea plecării lui Alexis la universitate, când se prefăcea veselă, deşi iminenta ei absență o sfâşia. Capacitatea Sofiei de a-şi ascunde emoțiile părea să sporească proporțional cu intensitatea sentimentelor pe care le suprima. Privind imaginea fiicei în oglindă, o undă de şoc o străbătu. Nu mai era chipul de adolescentă pe care îl păstrase cu ochii minții,

ci figura unui adult, a cărui privire întrebătoare i-o susținea pe a sa.

— Bună, mamă, răspunse Alexis calmă. Când se întoarce tata?

— Curând, sper. Ştie că mâine te scoli devreme, aşa că a promis să nu întârzie.

Alexis ridică fotografia atât de cunoscută şi trase adânc aer în piept. Şi după douăzeci de ani, tot trebuia să-şi adune curajul pentru a intra cu forța în spațiul interzis al trecutului mamei, ca şi când s-ar fi strecurat pe sub cordonul care împrejmuia scena unei crime. Trebuia să afle ce gândea mama ei. Sofia se căsătorise înainte de a împlini douăzeci de ani, iar ea, Alexis, făcea prostia de a arunca la coş ocazia de a-şi petrece restul vieții cu cineva ca Ed? Sau poate în concepția mamei, ca în a ei înseşi, simpla prezență a unor asemenea gânduri arăta că el chiar nu era persoana potrivită? îşi repeta în minte întrebările. De unde ştiuse mama ei, cu atâta certitudine şi atât de devreme, că bărbatul cu care urma să se căsătorească era „el”? De unde ştiuse că avea să fie fericită în următorii cincizeci, şaizeci, poate chiar şaptezeci de ani? Sau nu îşi pusese astfel problema? Exact în momentul când era pe punctul de a revărsa toate aceste întrebări, ezită, temându-se brusc de o respingere. O întrebare însă *trebuia* pusă.

— Aş putea... începu Alexis, m-aş putea duce să văd unde ai crescut? În afara unui nume de botez care certifica sângele ei grecesc, singurul însemn pe care îl avea Alexis, legat de originea ei din partea mamei, erau ochii căprui-închis, şi în seara aceea le folosi întreaga lor forță, pentru a-şi ținti mama cu privirea.

Mergem în Creta la sfârşitul excursiei, dar ar fi păcat să ne ducem atât de departe şi să ratăm o asemenea ocazie.

Sofiei îi venea greu să zâmbească, să-şi dezvăluie sentimentele, să îmbrățişeze. Starea ei naturală era

reticența, iar răspunsul imediat – căutarea unei scuze. Ceva o opri însă. Erau cuvintele pe care i le repetase adesea Marcus, cum că Alexis va fi mereu copilul lor, dar nu pentru totdeauna *un* copil care revenea la ea. Chiar dacă respingea ideea, recunoştea adevărul ei şi vederea acestei tinere femei independente îi aduse confirmarea. În loc să se închidă, cum făcea de obicei atunci când subiectul trecutului ei plutea deasupra unei conversații, Sofia răspunse cu o căldură neaşteptată, recunoscând pentru prima oară că dorința fiicei ei de a afla mai multe despre rădăcini era nu numai normală; era probabil şi justă.

— Da, răspunse ea cu o ezitare. Cred că ai putea.

Alexis încercă să-şi ascundă uimirea, neîndrăznind nici să respire, de teamă că mama ei, s-ar fi putut răzgândi.

Apoi, cu mai multă siguranță, Sofia adăugă:

— Da, ar fi o ocazie bună. Am să-ți scriu un bilet, să i-l duci lui Fotini Davaras. Ea mi-a cunoscut familia. Trebuie să fie destul de bătrână acum, dar a trăit toată viața în satul în care m-am născut eu şi s-a căsătorit cu proprietarul tavernei de acolo – aşa că ai putea primi şi o masă bună.

Alexis exulta de fericire.

— Mulțumesc, mamă... Unde se află satul, exact? adăugă ea. Față de Hania?

— Cam la două ore, la est de Heraklion, răspunse Sofia. Deci, de la Hania ți-ar putea lua patru sau cinci ore – e ceva distanță pentru o singură zi. Tata trebuie să se întoarcă dintr-o clipă într-alta, dar după cină am să scriu scrisoarea pentru Fotini şi o să-ți arăt exact, pe hartă, unde este Plaka.

Uşa trântită cu neglijență la intrare anunță întoarcerea lui Marcus de la biblioteca universitară. Servieta lui de piele, ponosită şi îndesată, zăcea aruncată în mijlocul holului de la intrare, iținд foi de hârtie răvăşite, prin toate rupturile de la cusături. Un munte de om cu păr argintiu, des, cântărind

probabil cât soția şi fiica la un loc, o salută cu un zâmbet larg pe Alexis, care coborî în fugă din camera mamei, sări de pe ultima treaptă şi i se aruncă în brațe, aşa cum făcea de la trei ani.

— Tati! strigă Alexis simplu, dar chiar şi atât era superfluu.

— Frumoasa mea, exclamă el, învăluind-o în îmbrățişarea confortabilă şi caldă pe care numai tații de dimensiuni atât de generoase o pot oferi.

Plecară apoi la restaurant, aflat la cinci minute de mers pe jos de casă. Situată între barurile luxoase, patiseriile cu prețuri astronomice şi restaurantele şic, Taverna Lukakis devenise pentru ei o obişnuință. Se deschisese imediat după ce familia Fielding îşi cumpărase casa şi între timp asistase la apariția şi dispariția altor zeci de restaurante şi bufete. Patronul, Gregorio, salută grupul celor trei ca pe nişte vechi prieteni ce-i erau, căci vizitele lor intraseră în asemenea măsură în ritual, încât el ştia ce vor comanda înainte chiar de a se fi aşezat la masă. Ca de obicei, ei ascultară politicoşi meniul special al zilei, apoi Gregorio îi arătă pe fiecare cu degetul şi recită: „Aperitivul de azi: musaca, stifado, calamari, o sticlă de retsina şi o sticlă mare de apă minerală." încuviințară şi izbucniră cu toții în râs, în timp ce Gregorio le întoarse spatele, cu prefăcut dezgust pentru respingerea bucatelor mai noi ale maestrului bucătar.

Alexis (musaca) a vorbit cel mai mult. Povesti despre perspectiva excursiei cu Ed, iar tatăl ei (calamari) interveni cu sugestii despre siturile arheologice pe care merita să le vadă.

— Dar, tată, mormăi Alexis exasperată, *doar ştii* că Ed nu se dă în vânt după ruine!

— Ştiu, ştiu, răspunse el răbdător. Pe de altă parte, numai un filistin ar putea merge în Creta fără să viziteze

Knossos. E ca şi cum te-ai duce la Paris şi nu te-ar interesa Luvrul. Rină şi Ed poate să înțeleagă asta.

Ştiau cu toții prea bine că Ed era mai mult decât capabil să treacă peste orice respira măcar un aer de înaltă cultură şi, ca întotdeauna, în vocea lui Marcus răsună o uşoară notă de dispreț când Ed fu adus în discuție. Nu se punea problema că nu-i plăcea de el sau, cu atât mai mult, că nu era de acord cu el. Ed era exact genul de bărbat pe care putea spera un tată să-l aibă de ginere, dar Marcus nu-şi putea reține un sentiment de dezamăgire ori de câte ori şi-l imagina pe acest tânăr cu relații, devenind viitorul soț al fiicei lui. Sofia, pe de altă parte, îl adora pe Ed. El întruchipa toate aspirațiile ei pentru fiică: responsabilitate, siguranță şi un arbore genealogic ce-i conferea siguranța unei persoane cu legături (altminteri destul de tensionate) cu aristocrația britanică.

Era senin în inimile lor în seara aceea. Nu mai fuseseră toți trei împreună de câteva luni bune şi Alexis avea multe noutăți de aflat, mai ales referitoare la viața amoroasă a lui Nick. Aflat la un stagiu de pregătire postuniversitară la Manchester, fratele lui Alexis nu se grăbea să se maturizeze şi familia era permanent profund uimită de complexitatea relațiilor lui.

Apoi Alexis şi tatăl începură să povestească pe rând întâmplări nostime de la serviciu, în timp ce Sofia se lăsă furată de amintirea primei lor vizite la acest restaurant şi a lui Gregorio aşezând mai multe perne, unele peste altele, pentru ca Alexis să ajungă la înălțimea mesei. Până să se nască Nick, restaurantul se dotase cu scaune înalte pentru copii şi aceştia începuseră să adore gusturile puternice de *taramasalata* şi *tzatziki* pe care chelnerii le serveau în farfurii mici, special pentru ei. De douăzeci de ani sărbătoriseră aici aproape toate evenimentele din familia lor, cu aceeaşi muzică populară grecească, cântată în surdină.

Sofia fu mai uimită ca niciodată că Alexis nu mai era un copil şi începu să se gândească la Plaka şi la scrisoarea pe care avea să o scrie curând. Ani de zile corespondase regulat cu Fotini, iar în urmă cu un sfert de secol îi povestise venirea pe lume a primului ei copil; peste câteva săptămâni primise o rochiță brodată, în care Sofia îmbrăcase copilul la botez, în absența costumației tradiționale. Corespondența celor două femei încetase de ceva vreme, dar Sofia era sigură că soțul lui Fotini ar fi anunțat-o dacă s-ar fi întâmplat ceva. Sofia se întreba cum arăta Plaka acum şi încercă să stăvilească imaginea cătunului încărcat de cârciumi zgomotoase unde se vindea bere englezească; spera din tot sufletul că Alexis îl va găsi exact aşa cum îl lăsase ea.

Pe măsură ce timpul trecea, Alexis se simțea din ce în ce mai emoționată pentru că, în sfârşit, avea să pătrundă mai adânc în istoria familiei. Deşi ştia că va trebui să facă față unor tensiuni în perioada vacanței, măcar vizita la locul de naştere al mamei o putea aştepta cu nerăbdare. Alexis şi Sofia zâmbiră şi Marcus se întrebă dacă luaseră sfârşit zilele rolului lui de mediator şi împăciuitor între mamă şi fiică. Gândul îl încălzi şi se desfăta în prezența celor două femei pe care le iubea cel mai mult pe lume.

Terminară de mâncat, băură politicos jumătate din rachiul oferit din partea casei şi plecară. În noaptea aceea Alexis urma să doarmă în camera ei şi aştepta încântată cele câteva ore pe care avea să le petreacă în patul ei de copil, înainte de a se trezi dimineață şi a lua metroul spre Heathrow. Simțea o mulțumire ciudată, în pofida faptului remarcabil că nu reuşise să-i ceară mamei sfatul. În acest moment i se părea mult mai important că pleca, cu acordul deplin al mamei, să viziteze locul de naştere al Sofiei. Deocamdată toate neliniştile presante, legate de un viitor mai îndepărtat, fuseseră lăsate deoparte.

Acasă, Alexis îi pregătí mamei o cafea şi Sofia se aşează la masa din bucătărie, să scrie scrisoarea pentru Fotini. Aruncă trei ciorne înainte de a lipi, în sfârşit, plicul şi de a i-l întinde fiicei peste masă. Procesul se desfăşură în tăcere, absorbind-o pe Sofia complet. Alexis înțelese că putea distruge misterul vorbind, iar mama îşi putea schimba dispoziția, până la urmă.

Timp de două săptămâni şi jumătate scrisoarea Sofiei stătuse în buzunarul secret dinăuntrul valizei lui Alexis, la fel de prețioasă precum paşaportul. Într-un fel, era şi ea un paşaport, căci îi deschidea calea către trecutul mamei. Călătorise împreună cu ea de la Atena mai departe, pe vapoarele pline de fum, zgâlțâite uneori de furtuni, până la Paros, Santorini şi acum Creta. Ajunseseră pe insulă în urmă cu câteva zile şi găsiseră o cameră de închiriat, la marginea mării, în Hania – o treabă uşoară în acest anotimp, când majoritatea turiştilor îşi sfârşiseră vacanța şi plecaseră.

Şi pentru ei erau ultimele zile de vacanță, iar Ed, după ce vizitase nemulțumit Knossos şi muzeul arheologic din Heraklion, ținea foarte mult să-şi petreacă pe plajă cele câteva zile înaintea lungii călătorii cu vaporul înapoi, la Pireu. Alexis însă avea alte planuri.

— Mâine mă voi duce să o vizitez pe o veche prietenă a mamei, îl anunță ea pe când se aflau la un restaurant în port, aşteptând să comande. Locuieşte pe partea cealaltă față de Heraklion, aşa că voi lipsi mai toată ziua.

Era prima oară când îi vorbea lui Ed despre călătorie şi anticipa o reacție urâtă din partea lui.

— Grozav! pufni el şi adăugă fără nicio plăcere: Probabil iei şi maşina.

— Da, dacă nu te deranjează. Sunt aproape 250 de kilometri până acolo şi mi-ar lua două zile, dacă aş călători cu autobuzele de aici.

— Presupun că oricum nu am de ales, nu-i aşa? Şi, evident că nu vreau să vin cu tine.

Ochii lui Ed îi aruncară săgeți de safir, înainte de a dispărea în spatele meniului. Va fi îmbufnat toată seara, dar Alexis putea să suporte asta, având în vedere că îl pusese în fața unui fapt împlinit. Mai greu de acceptat – deşi tot tipică pentru el – era totala lui lipsă de interes pentru intențiile ei. Nici măcar nu întrebase cu cine urma să se întâlnească.

Imediat după ce soarele se ridică deasupra dealurilor, a doua zi dimineață, Alexis se strecură din pat şi ieşi din hotel.

Ceva cu totul surprinzător îi sări în ochi căutând Plaka în ghidul ei. Ceva ce mama ei nu-i spusese. În largul coastei pe care era aşezat satul se afla o insulă; deşi abia menționată în ghid, ea îi subjugase imaginația.

SPINALONGA: Dominată de o masivă fortăreață venețiană, insula a fost cucerită de turci în secolul al XVIII-lea. Majoritatea turcilor s-au retras din Creta la declararea autonomiei în 1898, dar populația a refuzat să-şi părăsească locuințele şi profitabila contrabandă pe care o practicau în Spinalonga. Au plecat abia în 1903, când insula a fost transformată în leprozerie. În 1941, Creta a fost invadată de nemți şi a rămas sub ocupație până în 1945, dar prezența leproşilor i-a determinat pe aceştia să lase în pace Spinalonga. Insula a fost abandonată în 1957.

Pentru satul Plaka *la raison d'être* părea să fi fost aceea de a furniza leprozeriei mijloace de trai, iar pe Alexis o intriga faptul că mama nu-i pomenise nimic despre acest lucru. Aşezată la volanul unui automobil Cinquecento închiriat, spera că va avea timp să viziteze Spinalonga. Întinse harta Cretei pe scaunul liber din dreapta şi observă, pentru prima oară, că insula avea forma unui animal vlăguit, adormit pe spate.

Călătoria o purtă spre est, dincolo de Heraklion, de-a lungul unui drum lin şi drept, ce străbătea staţiunile ultramoderne Hersonisos şi Malia. Din când în când, câte un indicator maro semnaliza ruine, cuibărite strident printre hotelurile atotcotropitoare. Alexis le ignoră complet. Astăzi destinaţia ei era o aşezare ce se lupta să existe nu în secolul XX dinainte de Hristos, ci în secolul XX al erei modeme.

Alexis străbătu kilometru după kilometru pe lângă livezi de măslini şi, acolo unde solul se întindea mai plat în câmpii litorale, pe lângă uriaşe plantaţii de roşii în pârg şi viţe-de-vie aproape coapte şi, în cele din urmă, ieşi din şoseaua principală şi se angajă în ultima etapă a călătoriei spre Plaka. De aici drumul devenea mai îngust, astfel încât fu nevoită să încetinească, ocolind grămezile de pietre desprinse din munte şi rostogolite în cale şi, din când în când, evitând câte o capră ce apărea agale în faţa maşinii şi o urmărea cum trecea, cu privirea fixă a ochilor ei apropiaţi diabolic. Apoi drumul începu să urce şi, după o curbă strânsă, în ac de păr, Alexis trase pe dreapta cu un scrâşnet al roţilor pe pietriş.

Dedesubt, departe, în apele de un albastru orbitor ale Golfului Mirabello, se vedea arcul adânc al unui port natural, aproape circular, iar exact în punctul în care cele două braţe păreau să se îngemăneze, se zărea un petic de pământ, de forma unui deluşor rotunjit. De la depărtare părea legat de continent, dar Alexis ştia de pe hartă că aceea era insula Spinalonga şi că, pentru a ajunge acolo, trebuia traversat un braţ de apă. Redusă de peisajul din jur la dimensiuni liliputane, insula se ţea semeaţă din ape, cu ruinele fortăreţei veneţiene profilate distinct la un capăt, iar în spatele lor, mai slab conturate, dar vizibile totuşi, o serie de linii trasate de om: erau străzile. Iat-o, deci: insula pustie. Fusese locuită fără întrerupere timp de milenii şi

apoi, cu mai puțin de cincizeci de ani în urmă, fusese abandonată, pentru un motiv anume.

Ultimii câțiva kilometri pe drumul de coborâre către Plaka îi străbătu încet, cu geamurile maşinii ieftine, închiriate, lăsate în jos, pentru a putea respira briza dulce şi mireasma insistentă de cimbru. Era ora două a după-amiezii când se opri în cele din urmă în piața tăcută a satului. Mâinile îi străluceau asudate de strânsoarea volanului de plastic şi observă că brațul stâng îi era ars de soarele amiezii. Câini zăceau ca morți la umbră şi câteva pisici adulmecau după resturi.

Alte semne de viață nu existau, doar indicii vagi că oameni trecuseră pe acolo de curând – o motoretă rezemată de un pom, o jumătate de pachet de țigări uitat pe o bancă şi un joc de table, lăsat deschis alături. Cicadele îşi vedeau mai departe de cântul lor în cor, pe care numai apusul avea să-l stingă, când căldura toridă se domolea, în fine. Satul arăta probabil exact ca în anii 1970, când plecase mama ei. Puține motive ar fi justificat o schimbare.

Alexis decisese că voia să viziteze Spinalonga chiar înainte să o fi descoperit pe Fotini Davaras. Sentimentul acesta de libertate totală şi de independență îi plăcea, dar, după ce o întâlnea pe femeie, ar fi fost nepoliticos să ia barca şi să plece. Pentru Alexis era limpede că va fi îndemnată să se întoarcă la Hania în noaptea aceea, dar pentru moment voia să se bucure de ceasurile după-amiezii şi lăsase pe mai târziu preocuparea de a găsi un telefon, de la care să-l sune pe Ed şi un loc unde să doarmă.

Hotărâtă să ia ad litteram ceea ce scria în ghid („încercați cârciuma din sătucul de pescari Plaka, unde, pentru câteva mii de drahme, veți găsi un localnic dispus să vă plimbe cu barca”), traversă hotărâtă piața şi dădu la o parte curcubeul lipicios de fâşii de plastic, atârnate peste intrarea în cârciuma satului. Panglicile acelea îmbâcsite

încercau să țină muştele afară şi răcoarea înăuntru, dar nu reuşeau decât să adune praf şi să mențină localul într-o permanentă penumbră.

Scrutând obscuritatea, Alexis distinse cu greu silueta unei femei aşezate la o masă; când se îndreptă spre ea, figura din umbră se ridică şi se duse în spatele tejghelei. Alexis avea gâtul uscat de praf.

— *Nero, parakalo,* spuse cu glas nesigur.

Femeia îşi târî paşii dincolo de un şir de bidoane uriaşe, umplute cu măsline, şi de mai multe sticle pe jumătate pline cu uzo limpede şi gros, şi scoase din frigider nişte apă minerală rece. Turnă cu atenție într-un pahar înalt, cu margini drepte, adăugă o felie groasă de lămâie cu coajă aspră şi i-l întinse lui Alexis.

Apoi îşi şterse mâinile umezite de aburul sticlei reci, pe uriaşul şorț de bucătărie înflorat, ce abia reuşea să-i cuprindă mijlocul generos şi întrebă:

— Englezoaică?

Alexis încuviință din cap. Era, de fapt, pe jumătate adevărat. Pentru a-şi comunica următoarea dorință îi trebui doar un cuvânt.

— Spinalonga? rosti ea.

Femeia se întoarse pe călcâie şi dispăru pe o uşiță din spatele tejghelei. Alexis auzi strigăte înăbuşite: „Gerasimo! Gerasimo!" şi curând după aceea, zgomotul unor paşi pe o scară de lemn. Apăru un bărbat în vârstă, cu ochii cârpiți de somnul întrerupt. Femeia turui mai departe spre el şi singurul cuvânt pe care îl putu pricepe Alexis fu „drahme", repetat de mai multe ori. Destul de evident, în termeni ce nu lăsau răgaz de îndoială, i se spunea că era rost de câştigat bani buni. Bărbatul rămăsese locului clipind des, absorbind torentul de instrucțiuni fără a scoate o vorbă.

Femeia reveni spre Alexis şi luându-şi carnetul de comenzi de pe tejghea mâzgăli câteva cifre şi o schiță. Nu ar

fi fost mai clar nici dacă Alexis ar fi vorbit fluent limba greacă. Cu ajutorul mai multor semne arătate cu degetul, al unor mişcări circulare de braţe prin aer şi al unor însemne pe hârtie, deduse că transportul dus-întors până la Spinalonga, incluzând o oprire de două ore pe insulă, o costa 20 000 de drahme, adică aproximativ 35 de lire sterline. Ieşirea în natură nu era ieftină, dar Alexis nu se afla în situaţia de a se tocmi – şi, în plus, era mai hotărâtă ca niciodată să viziteze insula. Încuviinţă şi îi zâmbi barcagiului, care la rândul său dădu grav din cap. A fost momentul când Alexis înţelese că tăcerea omului cu barca însemna mai mult decât crezuse ea la început. El n-ar fi putut vorbi nici dacă ar fi vrut. Gerasimo era mut.

Lână la cheiul unde stătea ancorată barca lui Gerasimo, veche şi uzată, era o cale scurtă. O străbătură în linişte, trecând pe lângă câinii adormiţi şi clădirile cu obloane trase. Nimic nu mişca. Singurele zgomote le făceau tropăitul înfundat al pantofilor lor cu talpă de cauciuc şi cântul cicadelor. Marea însăşi era plată şi tăcută.

Şi iat-o dusă pe apă, într-o călătorie cu barca, de un bărbat care doar zâmbea din când în când. Avea tenul obişnuit al pescarilor cretani, care petrecuseră zeci de ani pe marea învolburată de furtuni, luptându-se noaptea cu natura şi ziua reparându-şi năvoadele sub soarele arzător. Trebuie să fi avut mai puţin de şaizeci de ani, dar dacă zbârciturile ar fi fost ca inelele unui stejar şi ar fi putut folosi la măsurarea vârstei, un calcul sumar ar fi însumat pentru el puţin sub optzeci de ani. Trăsăturile feţei nu trădau nimic. Nici durere, nici sărăcie, dar nici vreo bucurie anume. Erau doar trăsăturile destinse ale bătrâneţii resemnate şi o reflexie a tot ce trăise el în secolul trecut. Deşi cei mai recenţi invadatori ai Cretei erau turiştii, urmând după veneţieni, turci şi, în tinereţea acestui bătrân, nemţi, puţini dintre ei îşi bătuseră capul să înveţe greaca.

Alexis îşi reproşa că nu-i ceruse mamei să-i spună câteva expresii utile – probabil că Sofia mai vorbea încă fluent, chiar dacă *fiica ei nu o* auzise niciodată rostind vreun cuvânt. Tot ce putea Alexis să-i ofere acum barcagiului era un politicos *efharisto* – „mulţumesc” – când o ajută să se urce în barcă, la care el îi răspunse ducând două degete la borul pălăriei vechi, de paie.

Apropiindu-se de Spinalonga, Alexis îşi luă aparatul de fotografiat şi sticla de plastic cu doi litri de apă, pe care femeia de la cafenea i-o îndesase în braţe, sfătuind-o să bea pe săturate. Barca se lovi de un parapet şi bătrânul Gerasimo îi întinse mâna, ajutând-o să treacă peste banca de lemn şi să păşească pe suprafaţa denivelată a cheiului părăsit. Fata observă că motorul rămăsese în funcţiune, semn că bătrânul nu intenţiona să o aştepte acolo. Reuşiră să se înţeleagă că va reveni peste două ore, apoi Alexis îl urmări cum întoarce barca încet şi porneşte înapoi, în direcţia satului Plaka.

Alexis, izolată acum în Spinalonga, se simţi cuprinsă de un val de teamă. Dacă Gerasimo o uita acolo? Cât va dura până când Ed va veni să o caute? Putea înota înapoi spre continent? Niciodată nu mai fusese atât de singură, rareori se aflase la mai mult de câţiva metri distanţă de alt om şi, cu excepţia orelor de somn, niciodată nu rupsese contactul cu semenii mai mult de o oră sau cam aşa ceva.

Resimţi brusc sentimentul dependenţei ca pe o piatră de moară şi se hotărî să se adune. Se va bucura de acest răgaz de solitudine – cele câteva ore de izolare erau o fărâmă de timp, în comparaţie cu condamnarea la singurătate pe viaţă, cu care se confruntaseră probabil locuitorii din Spinalonga.

Zidurile masive de piatră ale fortificaţiei veneţiene se desenau nedesluşit deasupra ei. Cum putea trece de acest obstacol aparent impenetrabil? Atunci remarcă în porţiunea

rotunjită a zidului intrarea îngustă, amplasată ceva mai sus de nivelul unui cap de om. Era o deschidere de mici dimensiuni, întunecoasă pe întinderea decolorată a zidăriei şi, apropiindu-se, văzu că era intrarea într-un tunel prelung ce făcea o cotitură, blocând imaginea lucrurilor aflate la celălalt capăt. Cu marea în spate şi zidul în faţă, nu putea să meargă decât într-o singură direcţie – înainte, în gangul neguros şi sufocant. Era lung de câţiva metri şi când Alexis ieşi din semiîntuneric înapoi, în lumina ameţitoare a începutului de după-amiază, văzu că scara locului se schimbase complet. Se opri uluită.

Se afla la capătul unei străzi lungi, mărginite pe ambele laturi de case mici, cu două niveluri. Cândva locul arătase probabil ca orice sat din Creta, dar clădirile fuseseră reduse la o stare de semiruină. Ramele ferestrelor atârnau în poziţii ciudate din balamalele rupte, iar obloanele se legănau şi scârţâiau în bătaia uşoară a brizei. Alexis înainta şovăind pe strada prăfoasă, înregistrând tot ce vedea: pe dreapta o biserică având o uşă masivă, sculptată, o clădire care, judecând după găurile largi ale ferestrelor de la parter, fusese evident o prăvălie şi o alta ceva mai mare, mai izolată, cu balcon de lemn, intrare în arcadă şi rămăşiţe ale unei grădini împrejmuite cu zid. Peste toate domnea o tăcere profundă, stranie.

În încăperile de la parterul caselor creşteau din abundenţă tufe de flori sălbatice, viu colorate, iar la etajul superior, flori de piatră se ţeau din crăpăturile tencuielii. Multe dintre numerele caselor erau încă vizibile, cifre fanate —11, 18, 29 – evocând în imaginaţia lui Alexis o viaţă reală, trăită de cineva în spatele fiecărei uşi de intrare. Continuă să viziteze, vrăjită. Parcă ar fi umblat în somn.

Acesta nu era vis şi totuşi pretutindeni plutea ceva complet ireal.

Trecu pe lângă ceea ce fusese probabil o cafenea, o sală mai mare şi o clădire cu mai multe rânduri de bazine de piatră, despre care deduse că fusese o spălătorie. După ele urmau resturile unei clădiri hidoase, de trei etaje, cu balustrade funcționale, din fier forjat. Scara acestei construcții contrasta ciudat cu celelalte case şi era nefiresc să te gândeşti că cineva o ridicase cu numai şaptezeci de ani în urmă, considerând-o o culme a modernității. Acum ferestrele ei ample se căscau goale în briza mării şi cablurile electrice atârnau din tavane ca nişte ghemuri încâlcite de spaghete uscate. Era probabil cea mai tristă clădire dintre toate.

Dincolo de aşezare, Alexis dădu peste o potecă invadată de ierburi, ce conducea spre un loc desprins de orice semn de civilizație. Era un promontoriu natural, al cărui mal retezat cădea drept în mare, la câțiva zeci de metri mai jos.

Aici îşi îngădui să-şi imagineze mizeria leproşilor şi să se întrebe dacă, în disperare, ei nu veniseră în acest loc să contemple posibilitatea de a-i pune capăt.

Privi îndelung orizontul curb. Până atunci fusese atât de absorbită de împrejurimi, atât de profund prinsă de atmosfera densă a locului, încât toate gândurile legate de propria situație rămăseseră în suspensie. Era singură pe toată insula şi faptul o făcea să se confrunte cu realitatea: solitudinea nu trebuia să însemne singurătate. Poți fi singur în mijlocul unei mulțimi. Gândul îi dădu forță pentru ceea ce avea, poate, să facă la întoarcere: să înceapă următoarea etapă a vieții ei, de una singură.

Revenind pe urmele propriilor paşi în satul tăcut, Alexis se aşeză o clipă pe piatra unei intrări şi bău din apa pe care o adusese cu ea. Nimic nu mişca, poate doar câte o şopârlă când şi când, furişându-se printre frunzele uscate ce acopereau acum podelele locuințelor degradate. Printr-o gaură în casa distrusă din fața ei, zări marea şi, dincolo de

ea, continentul. Leproşii trebuie să fi privit Plaka în fiecare zi şi să fi văzut fiecare clădire, fiecare barcă – poate chiar oamenii, umblând după treburile zilnice. Începea să-şi imagineze cât de mult trebuie să-i fi tentat această proximitate.

Ce poveşti puteau rosti pereţii acestui aşezări? Văzuseră probabil multă suferinţă. Era de la sine înţeles că a fi bolnav de lepră şi izolat pe vecie pe această stâncă trebuie să fi fost cea mai proastă carte primită în jocul vieţii. Dar Alexis avea exerciţiul deducţiilor după fragmentele arheologice şi putea să-şi dea seama, după ceea ce rămăsese din acest loc, că viaţa acestor locuitori cunoscuse o gamă mai bogată de emoţii, decât simpla nefericire şi disperare. Dacă viaţa lor ar fi fost doar abjectă, de ce ar mai fi existat cafenele? De ce exista o clădire care nu putea să fi fost altceva decât primăria? Detecta melancolie, dar vedea şi semne de normalitate. Acestea erau cele care o luaseră prin surprindere. Această insulă de mici dimensiuni fusese o comunitate, nu numai un loc unde veneai să mori – măcar atât reieşea limpede din rămăşiţele infrastructurii.

Timpul trecu repede. Când se uită la ceas, Alexis văzu că se făcuse deja ora cinci. Soarele părea încă destul de sus, iar căldura lui atât de intensă o făcuse să piardă noţiunea timpului. Sări în picioare, cu inima bătând să-i sară din piept.

Deşi liniştea şi pacea acestui loc îi plăcuseră, nu-i surâdea ideea că Gerasimo ar fi putut pleca fără ea. Se grăbi înapoi, prin tunelul lung şi întunecat şi ieşi pe chei, în partea cealaltă. Bătrânul pescar o aştepta în barcă şi de îndată ce apăru ea, răsuci cheia să pornească motorul. Era clar că nu intenţiona să stea mai mult decât era nevoie.

Drumul înapoi, spre Plaka, se încheie în câteva minute. Cu un sentiment de uşurare, Alexis zări cârciuma unde îşi

începuse călătoria şi, în faţa ei, imaginea confortabilă acum, a maşinii închiriate. De această dată satul se trezise la viaţă.

Femeile sporovăiau în pragul caselor, iar sub copacii din spaţiul liber, deschis, din faţa cârciumii, un grup de bărbaţi se înghesuiau peste un joc de cărţi, cu norul de fum ieşit din ţigări, atârnând deasupra. Împreună cu Gerasimo se îndreptă spre cârciumă, în tăcerea de acum familiară, şi fură întâmpinaţi de femeia despre care Alexis deduse că trebuie să fi fost nevasta lui. Alexis numără un teanc de bancnote şi i le întinse. „Vrei de bei?" întrebă femeia în engleza ei stricată. Alexis îşi dădu seama că nu avea nevoie doar de ceva tare, ci şi de mâncare. Nu înghiţise nimic toată ziua iar căldura şi călătoria pe mare îi produseseră o stare de slăbiciune.

Amintindu-şi că prietena mamei ei avea un restaurant în sat, scotoci grăbită prin rucsac, după plicul mototolit ce conţinea scrisoarea Sofiei. Îi arătă adresa femeii, care o recunoscu imediat. Luând-o pe Alexis de braţ, o conduse în stradă şi de-a lungul falezei. La vreo cincizeci de metri mai jos pe drum, aşezată pe un dig ce înainta în mare, se afla un restaurant. Ademenită ca de o oază de scaunele vopsite în albastru şi feţele de masă în carouri alb cu indigo, Alexis ştiu, încă din momentul când fu salutată de proprietar, un bărbat care se numea Stefanos ca şi restaurantul, că va fi foarte mulţumită să se aşeze acolo şi să privească apusul de soare.

Stefanos avea un lucru în comun cu toţi proprietarii de taverne pe care îi cunoscuse Alexis. O mustaţă groasă şi bine ferchezuită. Dar, spre deosebire de majoritatea celorlalţi, el nu părea să mănânce tot atât de mult pe cât servea.

Pentru localnici era mult prea devreme să ia cina, aşa că Alexis rămase singură la o masă, chiar la malul mării.

— Fotini Davaras este aici azi? încercă Alexis o întrebare. Mama mea a cunoscut-o în copilăria pe care a petrecut-o aici şi am o scrisoare pentru ea.

Stefanos, care vorbea mult mai bine englezeşte decât patronii de cârciumi, răspunse cu căldură că soţia lui era într-adevăr acolo şi că va veni să o întâmpine de îndată ce va termina de gătit meniul zilei. Până atunci îi propuse să-i aducă o selecţie de mâncăruri tradiţionale, aşa încât să nu-şi mai bată ea capul cu comanda. Cu un pahar de retsina rece în mână şi cu ceva pâine neagră în faţă, să-i stingă foamea pe moment, Alexis se simţi cuprinsă de un val de mulţumire.

Ziua pe care o petrecuse în singurătate îi făcuse bine şi preţuise din plin momentul de libertate şi independenţă. Privi peste mare, spre Spinalonga.

Libertatea nu era ceva de care să se fi putut bucura leproşii, meditä ea, dar oare câştigaseră altceva în schimb?

Stefanos reveni cu un maldăr de farfurii albe stivuite pe braţ, fiecare conţinând o mică porţie cu ceva gustos şi proaspăt preparat la bucătărie – creveţi, flori de zucchini umplute, tzatziki şi plăcinţele cu brânză. Alexis se întrebă dacă îi mai fusese vreodată atât de foame sau dacă i se mai servise vreodată o mâncare cu aspect aşa delicios.

Apropiindu-se de masa ei, Stefanos băgă de seamă că fata privea spre insulă.

Îl intriga englezoaica asta însingurată care, după cum spusese Andriana, nevasta lui Gerasimo, petrecuse după-amiaza neînsoţită în Spinalonga. În plin sezon estival, grupuri numeroase de turişti erau transportate cu barca pe insulă – dar cei mai mulţi dintre ei stăteau acolo numai o jumătate de oră, cel mult o oră întreagă, după care erau duşi cu autocarul într-una dintre marile staţiuni aflate mai jos, pe coastă. Majoritatea veneau din curiozitate morbidă şi, judecând după frânturile de conversaţie pe care Stefanos

le auzea fără să vrea, cei care aveau măcar bunăvoința de a se opri în Plaka să mănânce erau de obicei dezamăgiți. Se aşteptau probabil să găsească mai mult decât doar câteva case distruse şi o biserică încuiată. Ce voiau, era el tentat să întrebe. Cadavre? Cârje abandonate?

Lipsa lor de sensibilitate îl irita de fiecare dată, fără excepție. Această femeie însă nu era ca ei.

— Ce impresie v-a făcut insula? întrebă el.

— M-a surprins, răspunse ea. Mă aşteptam să fie foarte melancolică – şi este – dar mai are şi altceva. Este evident că oamenii care au trăit acolo au făcut mai mult decât să-şi plângă de milă. Cel puțin mie aşa mi s-a părut.

Acestea nu erau considerațiile obişnuite ale vizitatorilor din Spinalonga, dar tânăra petrecuse evident mai mult timp acolo decât majoritatea celorlalți. Alexis era bucuroasă să poată sta de vorbă, iar Stefanos, pentru că ținea mult să-şi exerseze engleza, nu avea de gând să o descurajeze.

— Nu prea-mi dau seama de ce cred aşa – dar mă înşel? se interesă ea.

— Pot să iau loc? întrebă Stefanos şi, fără să mai aştepte răspunsul, îşi trase un scaun şi se cocoță pe el. Simțea instinctiv că această femeie era receptivă la magia insulei Spinalonga. Soția mea avea o prietenă care a locuit acolo, adăugă el. Este printre puținii oameni de pe-aici care mai au încă o legătură cu insula.

Toți ceilalți au plecat cât au putut de departe, după ce s-a descoperit leacul. În afară de bătrânul Gerasimo, desigur.

— Gerasimo... a avut lepră? întrebă Alexis uluită. Aşa se explica, desigur, graba lui de a se depărta de insulă, imediat după ce o dusese acolo. Acum era cu adevărat curioasă. Şi soția dumitale, a fost vreodată pe insulă?

— De foarte multe ori, răspunse Stefanos. Ştie mai multe despre insulă decât oricine altcineva de aici.

Numai că veneau alți clienți şi Stefanos se ridică de pe scaunul pe care se aşezase de-a-ndoaselea ca să-i conducă la mese şi să le prezinte meniul. Soarele coborâse sub linia orizontului şi cerul se colorase într-un roz arzător.

Rândunelele zburau în picaj şi apoi se ridicau, vânând insecte în aerul ce se răcorea cu repeziciune. Parcă trecuse un veac. Alexis mâncase tot ce-i pusese în față Stefanos, dar încă îi mai era foame.

Exact pe când se întreba dacă să se ducă la bucătărie să aleagă ce să mănânce în continuare, un obicei des întâlnit la clienți în Creta, sosi pentru ea felul principal.

— Acesta este deliciul zilei, zise ospătărița aşezând pe masă un platou oval. Este *barbouni.* Cred că în engleză se cheamă chefal. Sper că l-am pregătit pe gustul tău – fript puțin, cu ierburi proaspete şi un strop de ulei de măsline.

Alexis era uluită. Nu numai de felul de mâncare prezentat impecabil. Nici măcar de engleza plăcută, aproape lipsită de accent a femeii. Întotdeauna se întrebase ce chip făcuse să fie lansate pe mare o mie de nave.[1] Trebuie să fi semănat cu acesta.

— Mulțumesc, spuse ea în cele din urmă. Pare grozav.

Vedenia dădu să se retragă, dar se opri.

— Bărbatul meu mi-a zis că ai întrebat de mine.

Alexis ridică privirea surprinsă. Mama îi spusese că Fotini avea puțin peste şaptezeci de ani, dar femeia aceasta era subțire, abia împlinită, iar părul, strâns în coc în creştetul capului, avea şi acum culoarea castanelor coapte. Nu era bătrâna pe care se aşteptase Alexis s-o întâlnească.

---

[1] Referire la Elena din Troia, considerată în mitologia clasică a fi cea mai frumoasă femeie din lume, fiica lui Zeus şi a Ledei. Răpirea ei de către Paris a dus la izbucnirea Războiului Troian. Toată armata Greciei a pornit pe mare spre Troia, să o elibereze, (n.tr.)

— Nu cumva sunteți... Fotini Davaras? întrebă ea nesigură, ridicându-se în picioare.

— Eu sunt, răspunse femeia blând.

— Am o scrisoare pentru dumneavoastră, rosti Alexis, venindu-şi în fire. De la mama mea, Sofia Fielding.

Lui Fotini Davaras i se lumină fața.

— Eşti fiica Sofiei! Doamne, Dumnezeule, ce minune! exclamă ea. Ce face?

Ce face?

Fotini primi cu mare entuziasm scrisoarea întinsă de Alexis, strângând-o la piept de parcă Sofia în persoană ar fi fost acolo.

— Sunt atât de bucuroasă. N-am mai primit nicio veste de la ea de când a murit mătuşa ei, acum câțiva ani. Lână atunci îmi scria o dată pe lună, pe urmă s-a oprit. Mi-am făcut multe griji când n-am primit răspuns nici la scrisorile pe care i le-am trimis eu.

Toate acestea erau noi pentru Alexis. Habar nu avusese că mama ei expediase scrisori în Creta cu asemenea regularitate – şi cu siguranță nu-i dăduse prin cap că primise vreuna. Ce ciudat că în toți acei ani Alexis nu văzuse nicio scrisoare cu timbru din Grecia – era sigură că şi-ar fi adus aminte, pentru că avea obiceiul să se trezească devreme şi invariabil era cea care ridica plicurile de pe preşul de la intrare. Părea că mama ei făcuse toate eforturile posibile pentru a ascunde această corespondență.

Fotini o prinsese deja pe Alexis pe după umeri şi îi cerceta fața cu ochii ei în formă de migdale.

— Ia să văd – da, da, semeni puțin cu ea. Dar semeni şi mai mult cu biata Anna.

Anna? În toate încercările ei de a smulge de la mama informații despre mătuşa şi unchiul fotografiați în sepia, care o crescuseră, Alexis nu auzise niciodată acest nume.

— Mama mamei tale, adăugă Fotini repede, observând imediat privirea întrebătoare a fetei.

Alexis simți un fior rece pe şira spinării. Cum stătea în semiîntunericul amurgului, cu marea acum neagră ca cerneala în spate, se simți copleşită de amploarea secretului mamei şi de revelația faptului că stătea de vorbă cu cineva care îi putea da răspunsuri.

— Hai, stai jos, stai jos. Trebuie să mănânci *barbouni,* zise Fotini.

Alexis îşi pierduse pofta de mâncare, dar se gândi că era politicos să încuviințeze, aşa că cele două femei se aşezară.

În ciuda faptului că voia să pună deodată toate întrebările – ardea de nerăbdare –, Alexis o lăsă pe Fotini să o chestioneze, cu detalii mai pătrunzătoare decât păreau. „Ce făcea mama? Era fericită? Cum era tatăl ei? Ce o adusese pe ea în Creta?”

Fotini era caldă ca noaptea şi Alexis constată că îi răspundea la întrebări foarte deschis. Femeia aceasta era suficient de în vârstă ca să-i fie bunică şi totuşi era foarte diferită de cum s-ar fi aşteptat ea să fie o bunică. Fotini Davaras era antiteza bătrânei încovoiate, îmbrăcate în negru pe care şi-o imaginase când mama îi dăduse scrisoarea. Trecuse mult – dacă fusese aievea vreodată – de când Alexis mai stătuse aşa de vorbă cu cineva. Îndrumătoarea ei de la universitate o asculta în acest fel uneori, ca şi când ceea ce avea ea de spus ar fi avut importanță, dar în adâncul sufletului Alexis ştiuse că o făcea numai pentru că era plătită în acest scop. Nu trecu mult şi Alexis îi făcu chiar confidențe lui Fotini.

— Mama a fost întotdeauna teribil de secretoasă în privința copilăriei ei, afirmă ea. Tot ce ştiu este că s-a născut undeva în apropiere de locul acesta şi că a fost

crescută de o mătuşă şi de un unchi – că a plecat definitiv când avea optsprezece ani şi că nu s-a mai întors niciodată.

— Este *într-adevăr* tot ce ştii? întrebă Fotini. Nu ți-a mai spus nimic altceva?

— Nu, chiar nimic. În parte, de aceea sunt aici. Vreau să aflu mai mult. Vreau să ştiu ce a determinat-o să întoarcă spatele trecutului, în felul acesta.

— Dar de ce acum? se interesă Fotini.

— Oh, sunt o mulțime de motive, răspunse Alexis privind în farfurie. Dar cele mai multe au legătură cu prietenul meu. În ultima vreme mi-am dat seama ce norocoasă a fost mama că l-a găsit pe tata – am presupus întotdeauna ca relația lor a fost una tipică.

— Mă bucur că sunt fericiți. A fost puțin ca un vârtej la început, dar ne-am pus cu toții mari speranțe pentru că păreau atât de copleşiți de mulțumire.

— E ciudat totuşi că ştiu atât de puține lucruri despre mama mea. Nu vorbeşte niciodată despre copilăria ei, nu vorbeşte niciodată despre viața ei de aici...

— Nu?! exclamă Fotini.

— Ceea ce simt, spuse Alexis, este că aflând mai multe despre mama mi-ar fi de ajutor. Ea a avut norocul să întâlnească un bărbat pe care să-l iubească atât de mult, dar de unde *a ştiut* că el avea să fie bărbatul potrivit pentru toată viața? Eu sunt cu Ed de peste cinci ani şi nu ştiu sigur dacă ar trebui să fim împreună sau nu.

Afirmația era cu totul atipică pentru pragmatismul normal al lui Alexis. Fata era conştientă că ar fi putut suna destul de incert, aproape fantastic, pentru cineva cu care făcuse cunoştință de mai puțin de două ore. În plus, se îndepărtase de ceea ce-şi propusese; cum putea să se aştepte ca acestei femei din Grecia, oricât de amabile ar fi fost, să-i pese de problemele ei?

În acel moment se apropie Stefanos să strângă masa şi în câteva minute reveni cu ceşti de cafea şi cu două pahare generoase de brandy, de culoarea melasei.

Alți clienți sosiseră şi plecaseră pe parcursul serii şi încă o dată masa lui Alexis rămăsese singura ocupată.

Încălzită de cafea şi cu atât mai mult de incandescentul Metaxa, Alexis o întrebă pe Fotini de când o cunoştea pe mama ei.

— Practic din ziua în care s-a născut, îi răspunse bătrâna.

Dar spunând asta se opri, simțind întreaga povară a responsabilității. Cine era ea, Fotini Davaras, să-i vorbească acestei fete despre trecutul familiei ei, pe care propria mamă voise clar să i-l ascundă? Abia în acel moment îşi aminti Fotini de scrisoarea pe care o strecurase în şorț. O scoase şi, luând un cuțit de pe masa alăturată, o deschise tăind-o cu dexteritate.

Dragă Fotini,

Te rog să mă ierți că nu am mai dat un semn de viață de atâta vreme. Ştiu că ție nu trebuie să-ți dau explicații, dar crede-mă, te rog, când îți spun că mă gândesc des la tine. Aceasta este fiica mea, Alexis.

Te rog să o tratezi cu aceeaşi bunătate pe care mi-ai arătat-o şi mie, întotdeauna – nici nu trebuie să-ți cer asta, nu-i aşa?

Alexis este foarte curioasă în legătură cu trecutul ei – este de înțeles, dar mi-a fost imposibil să-i povestesc ceva. Nu e ciudat că trecerea timpului face cu atât mai greu să spui lucrurilor pe nume?

Ştiu că îți va pune multe întrebări – s-a născut să fie istoric. Te rog să-i răspunzi. Ai fost martoră cu ochii şi cu urechile la întreaga poveste – cred că-i vei putea oferi o descriere mai realistă decât aş putea eu, vreodată.

Fă-i întregul tablou, Fotini. Îți va fi veşnic recunoscătoare. Cine ştie – poate se va întoarce în Anglia şi îmi va putea spune lucruri pe care nici eu nu le-am ştiut niciodată. Te rog să-i arăți unde m-am născut – ştiu că asta o va interesa – şi să o duci la Agios Nikolaos.

Primeşte în acelaşi timp toată dragostea mea, pentru tine şi pentru Stefanos – şi te rog, transmite cele mai bune urări celor doi băieți ai tăi.

Îți mulțumesc, Fotini.

A ta pentru totdeauna,

Sofia

Când termină de citit scrisoarea, Fotini o împături cu grijă şi o puse înapoi în plic. Privi spre Alexis, care îi studiase fiecare expresie, cât parcursese bucata mototolită de hârtie.

— Mama ta îmi cere să-ți spun totul despre familia voastră, zise Fotini, dar nu e o poveste pentru ora de culcare. Duminică şi luni restaurantul este închis şi voi avea tot timpul din lume, la sfârşitul acestui sezon. De ce nu rămâi la noi câteva zile? Mi-ar face nemaipomenită plăcere să rămâi. Ochii lui Fotini străluceau în întuneric. Păreau umezi – de lacrimi sau de emoție, Alexis nu putea spune.

Din instinct îşi dădu seama că aşa şi-ar fi investit mai bine ca niciodată timpul şi nu avea nicio îndoială că povestea mamei o putea ajuta pe termen lung, mai mult decât o vizită la încă un muzeu. De ce să cerceteze relicvele civilizațiilor trecute, când putea să aducă un suflu nou în propria istorie? Nimic nu o împiedica să rămână. Un scurt mesaj scris îl va înştiința pe Ed că ea va mai rămâne acolo încă o zi sau două. Era tot ce trebuia să facă. Deşi ştia că gestul trăda un dispreț aproape explicit la adresa lui, Alexis simțea că această ocazie îi justifica egoismul. Esențială era libertatea ei de a face tot ce poftea. Era un moment de

încremenire. Marea întunecoasă, nemişcată părea să-şi țină respirația, iar pe cerul limpede de deasupra, cea mai strălucitoare dintre constelații, Orion, care fusese ucis şi pus acolo, sus, de zei, părea să-i aştepte decizia.

Aceasta putea fi unica şansă din viața unui om, oferită lui Alexis pentru a recupera fragmentele propriei istorii, înainte de a fi risipite de briză. Ştia că invitația avea un singur răspuns.

— Mulțumesc, spuse ea împăcată, cuprinsă brusc de oboseală. Mi-ar plăcea mult să rămân.

Capitolul 2

Alexis dormi bine în noaptea aceea. Când, în cele din urmă, se dusese la culcare, odată cu Fotini, era trecut de ora unu şi efectul însumat al călătoriei lungi până la Plaka, al după-amiezii petrecute în Spinalonga şi al amestecului amețitor de aperitiv şi Metaxa o cufundă într-un somn profund, lipsit de vise.

Când soarele luminos se strecură prin deschizătura draperiilor groase, țesute din cânepă şi iută şi îşi aruncă o rază pe perna lui Alexis, era aproape ora zece.

Trezită din somn, Alexis se adăposti instinctiv mai adânc sub aşternuturi, ascunzându-şi fața. În ultimele două săptămâni dormise în mai multe camere străine şi, de câte ori se trezea, trecea printr-un moment de confuzie, până ce reuşea să identifice cadrul cel nou şi să se integreze locului şi momentului. În pensiunile ieftine în care stătuse împreună cu Ed, saltelele fie făceau groapă în mijloc, fie le ieşeau arcurile prin învelitoare. Nu-i fusese niciodată greu să se ridice din paturile acelea dimineața. Dar patul acesta era cu totul altfel. De fapt, întreaga încăpere era complet diferită. Masa rotundă, acoperită cu dantelă, taburetul cu tapițerie țesută şi decolorată, grupul de acuarele înrămate,

atârnate pe pereți, sfeşnicul acoperit cu un strat gros de ceară topită, prelinsă în forma tuburilor de orgă, mirosul puternic de levănțică venind dinspre buchetul atârnat pe spatele uşii şi pereții zugrăviți într-un albastru blând, asortat cu cearşafurile – toate acestea făceau camera să fie mai caldă şi mai primitoare decât propriul cămin.

Când trase perdelele fu întâmpinată de panorama orbitoare a mării scânteietoare şi a insulei Spinalonga, care, în aburul sclipitor al căldurii, părea mai îndepărtată, mai distantă decât fusese cu o zi înainte.

Când pornise la drum din Hania, atât de devreme în ziua precedentă, nu avusese intenția să rămână la Plaka. Îşi imaginase o întâlnire scurtă cu femeia vârstnică din copilăria mamei şi o vizită rapidă prin sat, ca apoi să se întoarcă la Ed. Din acest motiv nu-şi luase cu ea decât o hartă şi un aparat de fotografiat – nu anticipase deloc că va avea nevoie de schimburi şi de o periuță de dinți. Însă Fotini îi venise imediat în ajutor, împrumutându-i tot ce-i trebuia – o cămaşă de-a lui Stefanos, să doarmă în ea, şi un prosop cam uzat, dar curat. În această dimineață găsi la capul patului o cămaşă înflorată – deloc în stilul ei, dar după căldura şi praful zilei anterioare, era bucuroasă să-şi schimbe hainele. Era gestul unei bunătăți de mamă, pe care nu o putea nesocoti – chiar dacă rozul şi albastrul din bluză nu se asorta deloc cu pantalonii ei scurți de culoarea kaki, dar avea oare vreo importanță? Alexis se spălă pe față cu apă rece de la chiuveta din colț şi îşi cercetă chipul în oglindă. Era la fel de emoționată ca un copil în fața celui mai important capitol al unei poveşti. Astăzi Fotini va fi Şeherezada ei.

Simțind pe corp senzația neobişnuită a pânzei apretate şi călcate cu care era învăluită, se aventură în jos pe scara întunecată din dos şi ajunse în bucătăria restaurantului, atrasă de aroma puternică a cafelei tari, proaspăt prăjite.

Fotini şedea la o masă uriaşă, noduroasă, în mijlocul încăperii. Deşi frecată temeinic, scândura părea să păstreze petele fiecărei fleici de came prelucrate acolo şi a tuturor ierburilor zdrobite peste ele. Fusese probabil şi martora a mii de momente în care temperamentul ei furtunos dăduse în clocot în căldura înăbuşitoare a bucătăriei. Fotini se ridică să o întâmpine.

— *Kalimera,* Alexis! spuse ea cu căldură.

Purta o bluză asemănătoare celei pe care i-o împrumutase fetei, deşi a lui Fotini era în nuanţe de ocru asortate fustei lungi, ce se înfoia din talia ei subţire şi cobora până la glezne. Prima impresie a frumuseţii ei, care o surprinsese pe Alexis atât de puternic cu o seară înainte, în lumina mai îngăduitoare a amurgului, nu fusese greşită. Fizicul statuar al femeii cretane şi ochii ei mari îi evocau celebrele fresce minoice de la Knossos, acele portrete pline de viaţă, care supravieţuiseră mai multe mii de ani ravagiilor timpului şi a căror remarcabilă simplitate le făcea să pară atât de actuale.

— Ai dormit bine? întrebă Fotini.

Alexis îşi reţinu un căscat, încuviinţă dând din cap şi zâmbi spre Fotini, ocupată acum să pună pe o tavă o cafetieră, câteva ceşti mărişoare, farfurioare şi o pâine pe care tocmai o scosese din cuptor.

— Îmi pare rău, am reîncălzit-o. Ăsta-i singurul lucru rău aici, duminica – brutarul nu se dă jos din pat. Aşa că avem de ales, coajă uscată sau aer proaspăt, spuse Fotini râzând.

— Aş fi mai mult decât mulţumită cu aerul proaspăt, care merge cu cafeaua proaspătă, răspunse Alexis şi o urmă pe Fotini afară, trecând prin perdeaua din franjuri de plastic şi ieşind pe terasă, unde feţele de masă din seara trecută fuseseră îndepărtate, lăsând mesele să arate neobişnuit de goale, cu suprafaţa lor de melamină roşie.

Cele două femei se aşezară cu faţa la marea care spăla stâncile, dedesubt.

Fotini turnă, iar lichidul negru şi dens ţâşni cu un şuvoi întunecos din porţelanul alb. După nenumăratele dezamăgiri cu ceştile de Nescafe, servite ca şi când granulele lipsite de gust ale cafelei instant ar fi fost o delicatesă, Alexis simţi că nicio ceaşcă de cafea nu avusese un gust mai puternic şi mai delicios decât aceasta. Părea că nimeni nu îndrăznise să le spună grecilor că Nescafé-ul nu mai era o noutate – lichidul acesta gros şi de modă veche era cel după care tânjeau toţi, inclusiv ea. Soarele de septembrie avea o strălucire clară şi o căldură blândă care, după intensitatea caniculei din august, făcea din această lună una dintre cele mai bine-venite în Creta. Temperaturile de furnal din mijlocul verii scăzuseră, vânturile fierbinţi, furioase, plecaseră şi ele. Cele două femei stăteau faţă în faţă la umbra copertinei şi Fotini îşi aşează mâna bronzată, zbârcită, pe mâna lui Alexis.

— Sunt atât de bucuroasă că ai venit, spuse ea. Nu-ţi dai seama cât de bucuroasă. Am suferit grozav când mama ta nu mi-a mai scris – am înţeles-o perfect, dar a rupt o importantă Legătură cu trecutul.

— Habar n-am avut că vă scria, spuse Alexis, simţind că ar fi trebuit să-i ceară iertare din partea mamei.

— A avut o viaţă grea la început, continuă Fotini, dar am încercat cu toţii, ne-am străduit să o facem fericită şi să o ajutăm pe cât ne-a stat în putinţă.

Văzând expresia uşor nedumerită a fetei, Fotini înţelese că trebuia să o ia mai încet. Mai turnă câte o cafea pentru fiecare, îngăduindu-şi un moment să se gândească de unde să înceapă. Părea că trebuia să se întoarcă în trecut şi mai mult decât considerase necesar iniţial.

— Aş putea spune „voi începe cu începutul”, dar de fapt, nu există niciun început, zise ea. Povestea mamei tale

este şi povestea bunicii tale şi aceea a străbunicii tale. Este, de asemenea, povestea surorii bunicii tale. Viețile lor s-au împletit şi asta vrem să spunem când vorbim despre soartă, în Grecia. Aşa-zisa noastră soartă a fost scrisă de strămoşii noştri, nu de stele. Când vorbim aici despre istoria antică, ne referim şi la destin –, dar nu ne gândim neapărat la ceea ce nu poate fi controlat. Sigur că evenimentele care ne schimbă cursul vieții par să vină din senin, dar ceea ce determină cu adevărat ce ni se întâmplă sunt acțiunile oamenilor din jurul nostru şi ale celor care s-au născut înaintea noastră.

Alexis începu să se simtă uşor iritată. Seiful inexpugnabil al trecutului mamei ei, rămas ferecat întreaga ei viață, era pe cale să fie deschis acum. Toate secretele se vor revărsa afară şi constată că se întreba dacă voia cu adevărat acest lucru.

Aruncă o privire pierdută peste mare, spre conturul palid al insulei Spinalonga şi îşi aminti, cu nostalgie deja, după-amiaza solitară pe care o petrecuse acolo.

Pandora regretase că deschisese cutia. Va mai fi viața la fel pentru ea?

Fotini observă încotro privea Alexis.

— Străbunica ta a trăit pe insula aceea, spuse ea. A fost leproasă.

Nu se aşteptase ca vorbele să sune atât de dur, aproape nemilos şi îşi dădu seama că o făcuseră pe Alexis să tresară.

— *Leproasă?* Alexis puse întrebarea aproape înecându-se de uimire.

Gândul îi repugna, deşi înțelegea că reacția ei era probabil irațională şi îi venea greu să-şi ascundă sentimentele. Aflase că bătrânul barcagiu avusese lepră şi văzuse cu ochii ei că omul nu era desfigurat. Cu toate acestea, o îngrozea să afle că rudele ei de sânge avuseseră

lepră. Era cu totul altceva şi, în mod ciudat, o cuprinse scârba.

Pentru Fotini, care crescuse în umbra coloniei, lepra fusese întotdeauna o realitate a vieții. Văzuse mai mulți leproşi sosind la Plaka pentru a traversa apa spre Spinalonga decât fusese în stare să numere. Văzuse şi stadiile diferite ale victimelor bolii: unii desfigurați şi invalizi, alții aparent neatinşi. Că nu trebuiau atinşi era, de fapt, ultimul lucru pe care l-ai fi putut crede. Dar înțelegea reacția lui Alexis. Era răspunsul normal al cuiva care tot ce ştia despre lepră aflase din istorisirile Vechiului Testament şi din imaginea unui bolnav care suna din clopoțel strigând: „Necurat! Necurat!"

— Să-ți explic, propuse Fotini. Ştiu ce îți imaginezi că este lepra, dar este important să cunoşti adevărul despre ea, altfel nu vei înțelege niciodată adevărata Spinalonga, acea Spinalonga care a însemnat căminul pentru atâția oameni de treabă.

Alexis continua să se uite fix la micuța insulă de peste apa scânteietoare.

Vizita ei de ieri, acolo, păruse atât de plină de imagini contradictorii: ruinele elegantelor case în stil italian, grădini şi chiar prăvălii şi, umbrindu-le pe toate, spectrul unei boli pe care o văzuse descrisă în filme ca moartea dusă pe picioare.

Mai luă o înghițitură din cafeaua densă.

— Ştiu că nu toate cazurile sunt mortale, spuse ea aproape defensiv, dar duce întotdeauna la o desfigurare oribilă, nu-i aşa?

— Nu într-atât pe cât îți închipui, îi răspunse Fotini. Nu este o boală care să se răspândească cu repeziciune, precum ciuma. Uneori durează o veşnicie să evolueze – imaginile acelea pe care le-ai văzut, cu oameni mutilați oribil, sunt ale celor bolnavi de mulți ani, poate zeci de ani. Există două

feluri de lepră, unul dintre ele se dezvoltă mult mai încet decât celălalt. Acum amândouă se vindecă.

Străbunica ta nu a avut noroc, însă. A avut o formă cu dezvoltare rapidă şi nu au fost de partea ei nici timpul, nici istoria.

Lui Alexis îi era ruşine de prima ei reacție, se simțea umilită de propria ignoranță, dar descoperirea faptului că un membru al familiei ei avusese lepră fusese un trăsnet picat din cel mai albastru senin.

— Străbunica ta a fost cea care a avut boala, dar şi străbunicul tău, Giorgis, a purtat cicatrice profunde. Chiar dinainte ca soția lui să fie exilată în Spinalonga, el era cel care ducea proviziile pe insulă, cu barca lui pescărească, şi a continuat să facă acest lucru şi când era ea acolo. Adică a văzut în fiecare zi cum boala o distrugea treptat. Când Eleni a ajuns în Spinalonga igiena era precară şi, deşi situația s-a îmbunătățit mult în această privință cât a stat ea acolo, în primii ani s-au produs daune iremediabile. Te scutesc de detalii. Giorgis le-a scutit la rândul lui pe Maria şi pe Anna. Dar ştii cum evoluează, nu-i aşa? Lepra poate afecta terminațiile nervoase şi rezultatul este că nu simți nimic dacă te tai sau te arzi.

De aceea oamenii care au lepră sunt susceptibili de a-şi provoca singuri răul, cu consecințe dezastruoase.

Fotini se opri. Nu voia să lezeze sensibilitatea acestei tinere, dar îşi dădea seama că unele lucruri din povestire erau cel puțin şocante. Trebuia să procedeze cu mare băgare de seamă.

— Nu vreau ca imaginea ta despre familia mamei să fie marcată de stigmatul bolii. Nu aşa au stat lucrurile, adăugă ea în grabă. Uite, am aici câteva fotografii.

Pe tava largă, de lemn, era rezemat de cafetieră un plic mototolit, de hârtie galbenă. Fotini îl deschise şi conținutul se răspândi pe masă. Unele fotografii erau mici, cât un bilet

de tren, altele aveau dimensiunea unei cărți poştale. Unele erau lucioase, cu margine albă, altele mate, dar toate erau într-o singură culoare, multe decolorate, aproape şterse. Cele mai multe fuseseră făcute într-un studio, pe vremea când nu se realizau instantanee şi subiecții înțepeniți arătau ca de pe vremea regelui Minos.

Prima fotografie la care se opri Alexis era una pe care o recunoştea. Era imaginea pe care mama o păstra pe noptieră, a doamnei în rochie de dantelă şi a domnului cu părul de platină. O ridică.

— Aceasta este sora bunicii tale, Maria, şi acesta, soțul ei, Nikolaos, spuse Fotini cu o sesizabilă urmă de mândrie. Iar aceasta, continuă ea trăgând de sub celelalte o fotografie uzată, este ultima imagine a străbunicilor tăi şi a celor două fiice ale lor, toți laolaltă.

Îi întinse poza lui Alexis. Bărbatul avea cam aceeaşi înălțime cu femeia, şi era lat în umeri. Avea un păr negru, ondulat, mustața răsucită, un nas puternic şi ochi zâmbitori, deşi arborase pentru această fotografie un aer serios şi cumpănit.

Mâinile-i păreau mari în comparație cu corpul. Femeia de lângă el era zveltă, cu gâtul lung şi uimitor de frumoasă; părul era împletit în cozi răsucite pe vârful capului şi avea un zâmbet larg şi spontan. În fața lor stăteau două fetițe, îmbrăcate în rochii de bumbac. Una avea un păr bogat şi des, care-i cădea liber pe umeri şi ochii oblici, ca de pisică. Avea o privire răutăcioasă şi buze pline, lipsite de zâmbet. Cealaltă avea codițe împletite ordonat, trăsături mai delicate şi un nas încrețit de zâmbetul impus în fața aparatului. Se putea spune că era slăbuță şi, dintre cele două, era cea care semăna cel mai mult cu mama ei, cum îşi ținea mâinile delicat în poală, într-o atitudine sfioasă, în timp ce sora ei îşi ținea mâinile încrucişate la piept şi se uita urât, aproape sfidător, la persoana care făcea fotografia.

— Aceasta este Maria, spuse Fotini, arătând-o pe copila care zâmbea. Iar aceasta este Anna, bunica ta, zise ea, arătând-o pe cealaltă. Iar aceştia sunt părinții lor, Eleni şi Giorgis.

Răsfiră fotografiile pe masă; din când în când briza le ridica uşor în aer, de parcă le readucea la viață. Alexis văzu fotografiile celor două fete când erau bebeluşi, apoi şcolărițe şi mai târziu tinere, la vârsta aceea însoțite numai de tată.

Era şi o poză a Annei, braț la braț cu un bărbat îmbrăcat din cap până-n picioare în costumul popular din Creta. Era o fotografie de nuntă.

— Acesta trebuie să fie bunicul meu, spuse Alexis. Anna este într-adevăr foarte frumoasă aici, adăugă ea cu admirație. Fericită cu adevărat.

— Mmm... seninătatea dragostei de tinerețe, spuse Fotini.

Avea în voce o urmă de sarcasm, care o surprinse pe Alexis. Fata se pregătea să o descoase când o altă fotografie îi atrase atenția.

— Aici parcă ar fi mama! exclamă ea. Fetița din fotografie avea un nas acvilin inconfundabil şi un zâmbet dulce, dar timid.

— Chiar *este* mama ta. Trebuie să fi avut cinci ani.

Ca orice colecție de fotografii de familie şi aceasta reprezenta o selecție aleatorie, care spunea doar fragmente de istorie. Povestea adevărată ar fi fost dezvăluită de imaginile care lipseau sau care nu fuseseră imortalizate niciodată, nu de cele încadrate cu grijă sau puse la păstrare ordonat, în plicuri. Alexis îşi dădea seama de acest lucru, dar cel puțin îi zărise pe aceşti membri ai familiei, despre care mama ei nu spusese nimic atâta amar de vreme.

— Totul a început aici, la Plaka, spuse Fotini. Chiar în spatele nostru, uite acolo. Acolo locuia familia Petrakis.

Arătă cu mâna o căsuță mică la colțul străzii, la o aruncătură de băț de locul unde îşi beau ele cafeaua. Casa mică, ponosită, era spoită cu var, dar dărăpănată ca toate celelalte din satul descompus, fermecătoare totuşi. Pereții zugrăviți se scorojeau, iar obloanele, vopsite şi revopsite de nenumărate ori de când străbunicii lui Alexis locuiseră acolo, se cojiseră şi plesniseră de căldură.

Balconul, atârnat deasupra uşii de la intrare, se curbase sub greutatea mai multor urne mari din care muşcate roşii ca focul se revărsau în cascadă spre pământ, căutându-şi parcă scăparea prin parapetul de lemn. Era imaginea tipică a aproape tuturor caselor din oricare insulă a Greciei şi ar fi putut fi construită oricând, în ultimele sute de ani. Plaka, la fel ca un sat care avusese norocul să scape de ravagiile turismului de masă, nu avea vârstă.

— Acolo au crescut bunica ta şi sora ei. Maria a fost cea mai bună prietenă a mea; era cu un an mai mică decât Anna. Tatăl lor, Giorgis, era pescar, ca majoritatea bărbaților de prin partea locului, iar Eleni, soția lui, era învățătoare.

De fapt, era mult mai mult decât o învățătoare – ea era cea care, mai mult sau mai puțin, a condus şcoala primară. Asta se întâmpla în Elounda, oraşul prin care ai trecut probabil, ca să ajungi până aici la noi. Iubea copiii – nu numai pe cele două fiice ale ei, ci pe toți copiii din clasa ei. Cred că Anna a suportat greu acest lucru. Era un copil posesiv şi nu-i plăcea să împartă nimic cu nimeni, cu atât mai puțin afecțiunea mamei ei. Dar Eleni era generoasă până în vârful unghiilor şi avea destul timp pentru toți copiii, fie că erau trup din trupul ei, fie doar elevii ei.

Mă prefăceam că eram şi eu fata lui Giorgis şi a lui Eleni. Mergeam mereu la ei acasă; eu aveam doi frați, aşa că-ți poți imagina cât de diferită era casa mea de a lor. Pe mama mea, Savina, nu părea s-o supere. Ea şi Eleni

fuseseră prietene din copilărie şi trăiseră totul împreună de foarte devreme, deci nu cred că-i era frică să nu mă piardă. De fapt, cred că a sperat întotdeauna ca Maria sau Anna să se căsătorească până la urmă cu unul din fraţii mei. Când eram mică, am petrecut probabil mai mult timp în casa soţilor Petrakis decât cu familia mea, dar lucrurile s-au inversat mai apoi şi Anna şi Maria au locuit mai mult la noi. Locul nostru de joacă la vremea aceea şi în toată copilăria era plaja. Peisajul se schimba continuu şi nu ne săturam niciodată. Mergeam să înotăm în fiecare zi, de la sfârşitul lunii mai până la începutul lui octombrie şi nu puteam să dormim noaptea de asprimea nisipului care ne intra între degetele de la picioare, de unde se scutura pe urmă pe tot cearşaful. Seara ne pescuiam singuri nişte peşti mici, iar dimineaţa ne duceam să vedem ce aduseseră pescarii. Iama mareea este mai înaltă şi totdeauna valurile aduceau pe plajă ceva să ne arate: meduze, ţipari, caracatiţe şi uneori câte o broască ţestoasă, rămasă nemişcată pe ţărm. Indiferent de sezon, când se lăsa întunericul ne întorceam acasă la Anna şi Maria, unde ne întâmpina adesea mirosul dulce de plăcintă caldă – Eleni ne făcea plăcintă caldă cu brânză şi când se făcea vremea de culcare, eu obişnuiam să urc dealul, spre locuinţa noastră, mestecând una.

— Sună idilic să creşti în acest fel, o întrerupse Alexis, fascinată de descrierea pe care o făcea Fotini unei copilării perfecte, desprinse parcă din poveste. Ceea ce voia ea însă să afle, în primul rând, era ce se întâmplase de se sfârşiseră toate acestea. Cum s-a îmbolnăvit Eleni de lepră? întrebă ea brusc. Aveau voie leproşii să plece de pe insulă?

— Nu, sigur că nu. Tocmai de aceea era insula atât de temută. La începutul secolului, guvernul decretase ca toţi leproşii din Creta să fie izolaţi pe insula Spinalonga. În momentul în care doctorii erau siguri de diagnostic, oamenii erau obligaţi să-şi părăsească familiile pentru totdeauna şi

să se ducă acolo. I se zicea „locul unde trăiesc morții vii” şi nici că s-ar fi găsit o descriere mai bună.

În vremea aceea oamenii făceau tot ce puteau să ascundă simptomele, mai ales pentru că urmările diagnosticului erau aşa cumplite. Nu e de mirare că Eleni era expusă leprei. Nu se gândea niciodată la riscul de a contracta boala de la elevi – nu le putea preda dacă nu-i aşeza aproape de ea, iar dacă un copil cădea în curtea prăfoasă a şcolii, ea era prima care-l ridica de jos. S-a dovedit că unul dintre elevi avea, într-adevăr, lepră. Fotini se opri.

— Deci spui că părinții copilului ştiau că avea lepră? întrebă Alexis neconvinsă.

— Aproape sigur, răspunse Fotini. Ştiau că, dacă descoperea cineva, nu aveau să-l mai vadă niciodată pe copil. Eleni nu putea acționa responsabil decât într-un singur fel când a aflat că era contaminată – şi a făcut ce avea de făcut. A dat instrucțiuni să fie verificat fiecare copil din şcoală, pentru a identifica bolnavul şi, cum era de aşteptat, s-a găsit un băiat de nouă ani, pe nume Dimitri, ai cărui părinți nefericiți au trebuit să îndure oroarea de a le fi luată odrasla. Alternativa era însă mult mai rea. Copiii intră în contact unul cu altul când se joacă! Ei nu sunt ca adulții, nu păstrează distanța. Se îmbrâncesc şi se bat şi cad grămadă unul peste altul. În ziua de azi ştim că boala se transmite, în general, printr-un contact prelungit, dar atunci oamenii se temeau că şcoala din Elounda risca să devină ea însăşi o colonie de leproşi, dacă nu retrăgeau copilul infectat cât mai repede cu putință.

— Probabil lui Eleni i-a fost foarte greu să facă ce a făcut – mai ales că era atât de apropiată de elevii ei, spuse Alexis gânditoare.

— Da, a fost teribil. Teribil pentru toți cei implicați, răspunse Fotini.

Lui Alexis i se uscaseră buzele şi nu îndrăznea să mai vorbească, de teamă că nu avea să iasă niciun sunet. Ca să treacă peste acest moment întinse ceaşca goală spre Fotini, care i-o umplu din nou şi i-o împinse înapoi peste masă.

Amestecând zahărul cu linguriţa în lichidul negru, Alexis se simţi ea însăşi atrasă în vârtejul de durere şi suferinţă pe care trebuie să-l fi trăit Eleni.

Ce simţise? Să pleci din casa ta pe mare şi să fii efectiv închisă într-un loc pe care familia îl putea vedea, să ţi se ia tot ce preţuieşti mai mult? se gândea nu numai la femeia care fusese străbunica ei, dar şi la băiat, nevinovaţi amândoi de nicio crimă, dar condamnaţi totuşi.

Fotini întinse mâna şi o cuprinse pe-a lui Alexis. Poate se grăbise prea tare să-i istorisească povestea, fără să o cunoască suficient de bine pe această tânără. Nu era totuşi un basm cu zâne şi nici nu putea selecta ce capitole să spună şi pe care să le omită. Dacă păşea cu prea multă delicateţe, putea rata povestea adevărată.

Urmări norii trecând pe chipul fetei. Spre deosebire de cei palizi şi pufoşi ce atârnaseră pe cer în cursul dimineţii, aceştia erau sumbri şi neguroşi. Fotini bănuia că, până acum, singura zonă întunecată din viaţa lui Alexis fusese umbra vagă a trecutului ascuns al mamei. Nimic mai mult decât un semn de întrebare, nimic care să-i fi tulburat somnul noaptea. Nu cunoscuse boala, cu atât mai puţin moartea. Acum trebuia să înveţe despre amândouă.

— Hai să facem o plimbare, Alexis. Fotini se ridică. Mai târziu îl punem pe Gerasimo să ne ducă pe insulă – lucrurile vor căpăta mai mult sens când vom fi acolo.

O plimbare era exact de ce avea nevoie Alexis. Fragmentele acestea din trecutul mamei *şi o supradoză* de *cafeina făceau să i se învârtă* capul şi, coborând scările de lemn spre plaja acoperită cu pietriş, de dedesubt, Alexis trase adânc în piept aerul sărat.

— De ce nu mi-a vorbit mama niciodată despre toate acestea? întrebă ea.

— A avut motivele ei, sunt sigură, răspunse Fotini, ştiind că mai erau multe de povestit. Poate îți va explica de ce a fost aşa secretoasă, când te vei întoarce în Anglia.

Se plimbară agale pe plajă şi începură să urce pe poteca pietroasă, mărginită de scaieți şi lavandă, ce ducea afară din sat. Aici briza se simțea mai tare şi Fotini încetini pasul. Deşi era puternică pentru o femeie ajunsă la şaptezeci de ani, nu mai avea întotdeauna forța dinainte şi călcă mai atent, mai şovăitor când poteca începu să urce abrupt.

Din când în când se oprea, o dată sau de două ori arătând cu mâna locurile pe care le vedeau în Spinalonga. În cele din urmă ajunseră la o bucată mare de stâncă, şlefuită de vânturi şi ploi şi de îndelungata utilizare ca bancă. Se aşezară şi ele şi priviră marea; vântul răvăşea tufişurile uscate de cimbru sălbatic, ce creşteau din abundență în jurul lor. Aici a început Fotini să depene povestea Sofiei.

În zilele ce urmară, Fotini îi povesti lui Alexis tot ce ştia din trecutul familiei ei; nu lăsă nicio piatră nerăsturnată – de la pietricelele detaliilor din copilărie, până la bolovanii cei mari ai istoriei Cretei. În timpul petrecut împreună, cele două femei străbătură cărările de pe coastă, stătură ore întregi de vorbă la masa de seară, călătoriră în oraşele şi satele din partea locului, cu maşina închiriată de Alexis, Fotini îmbinând pentru ea piesele de puzzle ale vieții familiei Petrakis.

Au fost zile în care Alexis simți că îmbătrânise şi devenise mai înțeleaptă, iar Fotini, povestind atât despre propriul trecut, se simți din nou tânără. Jumătatea de secol care le despărțea se topi aproape complet şi, cum se plimbau aşa la braț, s-ar fi putut crede că erau surori.

Partea a II-a

Capitolul 3
1939

Începutul lunii mai aduce în Creta zile ce ating perfecțiunea, binecuvântate de Dumnezeu. Într-o astfel de zi, când pomii se încovoiau sub greutatea florilor şi ultimele zăpezi de la munte se topiseră în şuvoaie de cristal, Eleni părăsi uscatul, îndreptându-se spre Spinalonga. În contrast crud cu acest trist eveniment, cerul era de un albastru strălucitor, total lipsit de nori. Mulțimea se adunase să privească, să plângă, să-şi ia rămas-bun. Chiar dacă şcoala nu s-ar fi închis oficial în ziua aceea, din respect pentru învățătoarea care pleca, în clase tot ar fi rămas doar ecoul pustietății. Plecaseră şi elevii şi profesorii. Nimeni nu ar fi ratat ocazia de a-i spune adio iubitei lor „*Kyria* Petrakis".

Eleni Petrakis era foarte îndrăgită în Plaka şi în satele dimprejur. Avea un magnetism ce-i atrăgea pe copii şi pe adulți deopotrivă şi era admirată şi respectată de toți. Motivul era unul simplu. Pentru Eleni a preda era o vocație, iar entuziasmul ei îi cuprindea şi pe copii, ca o flacără. „Dacă le va plăcea, vor învăța" era deviza ei. Cuvintele nu-i aparțineau, era zicerea profesorului cu flacără în piept, care îi deschisese ei însăşi calea spre învățătură cu douăzeci de ani în urmă.

În seara dinainte de a-şi părăsi casa pentru totdeauna, Eleni umplu un vas cu flori de primăvară. Îl puse în mijlocul mesei şi mica pată de culori blânde transformase încăperea în chip miraculos. Înțelegea forța gestului simplu, puterea

detaliului. Ştia, bunăoară, că a ține minte ziua de naştere a unui copil sau culoarea lui preferată putea fi cheia pentru a-i câştiga inima şi mai apoi mintea.

Copiii din clasa ei absorbeau informația mai ales pentru că voiau să-i facă ei pe plac, nu pentru că erau forțați să învețe, şi întregul proces era uşurat de felul ei de a prezenta faptele şi cifrele, fiecare înscris pe o tăbliță şi atârnat de tavan, încât părea că un cârd de păsări exotice rotindu-se în permanență peste capetele lor.

Nu doar o învățătoare iubită călătorea însă peste apă, spre Spinalonga. Îşi luau rămas-bun şi de la un prieten: Dimitri, băiatul de nouă ani ai cărui părinți se străduiseră să acopere semnele leprei. În fiecare lună mai făceau o încercare să disimuleze rănile – pantalonii scurți până la genunchi au fost înlocuiți cu alții lungi, sandalele de barete, cu ghete groase, iar vara nu avea voie să se scalde cu prietenii în mare, ca să nu i se vadă semnele de pe spate. „Spune că ți-e frică de valuri”, îl implora mama lui, ceea ce era, desigur, ridicol. Copiii aceştia fuseseră toți crescuți să iubească puterea revigorantă a mării şi, de fapt, ei abia aşteptau zilele când vântul, Meltemi, transforma oglinda Mediteranei într-o vâltoare sălbatică. Numai un fricos se temea de valurile ce se spărgeau la țărm. Copilul trăise luni de zile cu spaima că va fi descoperit, ştiind în adâncul sufletului că aceea era doar o situație temporară, că mai devreme sau mai târziu adevărul va ieşi la iveală.

Cei care nu cunoşteau circumstanțele excepționale ale acestei dimineți de vară puteau să presupună, pe drept cuvânt, că mulțimea se adunase la o înmormântare. Erau prezenți aproape o sută de oameni, majoritatea femei şi copii, toți împietriți de durere. Se adunaseră în piața satului, un singur trup, uriaş, tăcut, aşteptând, respirând la unison. Undeva nu departe, pe o stradă lăturalnică din apropiere, Eleni Petrakis deschise uşa casei. Se trezi față în

față cu această imagine neobișnuită a masei de oameni adunate în spațiul de obicei gol și primul ei imbold fu să se întoarcă. Dar nu avea această opțiune. Giorgis o aștepta pe chei, cu barca deja încărcată cu lucrurile ei. Nu-i trebuiau multe, pentru că Giorgis putea să-i mai aducă săptămânile următoare și nu avea nicio dorință să ia altceva cu ea din casa familiei, decât strictul necesar. Anna și Maria rămaseră în spatele ușii închise. Ultimele clipe petrecute împreună cu ele au fost cele mai sfâșietoare din toată viața lui Eleni. Simțise o dorință arzătoare să le ia în brațe, să le strângă la piept, să le simtă lacrimile fierbinți pe piele, să le aline tremurul.

Dar nu putea face nimic din toate astea. Nu fără să riște. Aveau chipurile contorsionate de durere și ochii umflați de plâns. Nu mai era nimic de spus.

Mama pleca. În seara aceea nu se mai întorcea devreme, împovărată de cărți, epuizată de oboseală, dar strălucind de fericirea de a se afla acasă, împreună cu ele. Nu exista întoarcere.

Fetele se purtaseră exact așa cum se așteptase Eleni. Anna, cea mare, fusese întotdeauna labilă și nu lăsa niciun dubiu în legătură cu sentimentele ei. Maria, pe de altă parte, era un copil mai tăcut, mai răbdător, își pierdea mai greu cumpătul. Fără să se dezmintă, în zilele dinaintea plecării mamei, Anna își arătase supărarea mai deschis decât sora ei, iar incapacitatea ei de a-și controla emoțiile nu fusese niciodată mai evidentă decât atunci. O implorase să nu plece, o conjurase să rămână, tunase și fulgerase, țipase și își smulsese părul din cap.

Spre deosebire de ea, Maria plânsese, la început pe tăcute, apoi cu suspine sfâșietoare ce răzbăteau până în stradă. Pentru amândouă totuși, finalul a fost același: au fost înfrânte, epuizate, sfârșite.

Eleni era hotărâtă să domine erupţia vulcanică a propriei dureri, ce ameninţa să o copleşească. Putea să-i dea frâu liber de îndată ce părăsea Plaka, dar speranţa pentru ei toţi, în acel moment, era ca ea să-şi ţină firea. Dacă ea ceda, se prăbuşeau toţi. Fetele trebuiau să rămână în casă. Trebuiau să fie scutite de imaginea mamei care se îndepărta, altfel scena li s-ar fi întipărit în memorie pentru totdeauna.

Era cel mai greu moment din viaţa lui Eleni şi, acum, şi cel mai lipsit de intimitate. O urmăreau şiruri lungi de priviri îndurerate. Ştia că oamenii veniseră acolo să-şi ia rămas-bun, dar niciodată nu dorise mai mult decât atunci să fie singură. Fiecare figură din mulţime îi era bine cunoscută, le iubea pe toate. „La revedere", zise ea blând. „La revedere." Se ţinea la distanţă. Vechiul ei impuls de a îmbrăţişa murise brusc cu zece zile în urmă, în dimineaţa când îi fusese sortit să vadă leziunile neobişnuite apărute pe pulpe piciorului. Erau inconfundabile, mai ales după ce le comparase cu imaginea din broşura distribuită pentru a avertiza oamenii asupra simptomelor. Nu trebuia să meargă la specialist, ca să înţeleagă cumplitul adevăr. Ştia, chiar înainte de a se prezenta la medic, că întrun fel sau altul contractase boala cea mai temută. Cuvintele din *Leviticul,* citite de preotul parohiei mai des decât ar fi fost necesar, îi răsunaseră în minte: Când un om va avea pe pielea trupului o rană de lepră, omul acela este lepros, *este* necurat: preotul să-l declare necurat. Leprosul atins de această rană să-şi poarte hainele sfâşiate şi să umble cu capul descoperit, să-şi acopere barba şi să strige: „Necurat, Necurat"[2].

Mulţi încă mai considerau că instrucţiunile brutale ale Vechiului Testament trebuiau urmate. Acest pasaj fusese

---

[2] Citat prelucrat din Vechiul Testament, din Biblia, GVB, 1989, 1990 (n.tr.)

rostit în biserică de sute de ani şi imaginea leprosului, fie el bărbat, femeie sau chiar copil care trebuia alungat din societate era adânc întipărită.

Pe măsură ce Eleni se apropia prin mulțime, Giorgis îi zărise creştetul şi ştiu că momentul de care se temuse venise. Fusese în Spinalonga de o mie de ori, de ani de zile îşi suplimenta venitul restrâns, de pescar, aprovizionând regulat leprozeria, dar niciodată nu-şi imaginase că avea să facă o călătorie ca aceasta.

Barca era pregătită; cu brațele încleştate la piept, cu capul plecat, o urmărea cum se apropia. Credea că dacă rămânea în poziția aceea, cu trupul încordat, rigid, îşi putea ține în frâu emoțiile violente, putea împiedica revărsarea strigătelor puternice, involuntare de suferință. Capacitatea lui înnăscută de a-şi ascunde sentimentele era stimulată de autocontrolul exemplar al soției. Pe dinăuntru însă, era paralizat de durere. „Trebuie să fac acest lucru, îşi spunea, ca şi când ar fi încă un drum obişnuit cu barca." La cele o mie de traversări pe care le făcuse deja, se va adăuga aceasta şi încă altă mie.

Când Eleni se apropie de ponton, mulțimea amuți. Un copil începu să plângă, dar fu oprit de mama lui. Un gest greşit, de emoție, şi oamenii aceia trişti şi-ar fi pierdut cu toții firea. Controlul, atmosfera solemnă ar fi dispărut şi, odată cu ele, demnitatea acestei despărțiri. Cele câteva sute de metri păruseră o distanță imposibil de străbătut, dar Eleni ajunse aproape de capăt, lângă ponton, se întoarse şi privi o ultimă dată mulțimea. Casa ei nu se mai vedea, dar ştia că obloanele vor rămâne trase şi că fetele plângeau în întuneric.

Deodată se auziră țipete. Erau vaietele răsunătoare, sfâşietoare ale unei femei, iar spectacolul durerii ei era pe atât de nestăvilit, pe cât fusese al lui Eleni de stăpânit. Eleni se opri o clipă. Sunetele păreau a fi ecoul propriei emoții.

Erau expresia exterioară, exactă, a ceea ce simțea înăuntrul ei, dar îşi dădea seama că nu ea era autorul lor. Mulțimea fremăta, ochii se întoarseră de la Eleni şi priviră înapoi, spre colțul îndepărtat al pieței, unde un măgar fusese legat de un copac, iar lângă el stăteau un bărbat şi o femeie. Deşi cu totul ascuns în îmbrățişarea femeii, se mai afla acolo şi un copil. Abia îi ajungea cu capul la piept, iar ea se aplecase peste el, îl învăluise cu brațele, ca şi când nu ar mai fi vrut să-i dea drumul.

— Băiatul meu! striga ea disperată. Băiatul meu, dragul mamei băiat!

Bărbatul era lângă ea.

— Katerina, rosti el, încercând să o convingă. Dimitri trebuie să plece. Nu avem de ales. Barca aşteaptă.

Desfăcu blând brațele mamei din jurul copilului. Femeia mai rosti o ultimă dată numele fiului, şoptit, aproape nedesluşit:

— Dimitri... dar băiatul nu ridică ochii. Se uita fix în pământul prăfos.

— Vino, Dimitri, îi zise tatăl ferm.

Şi băiatul îl urmă.

Îşi ținea privirea ațintită pe cizmele vechi, de piele, ale tatălui. Nu trebuia decât să-şi aşeze propriile picioare în urmele lăsate de acestea în țărână. Era un gest mecanic – un joc pe care îl jucaseră de atâtea ori, când tatăl făcea paşi de uriaş, iar Dimitri țopăia şi făcea salturi întinzând picioarele cât putea de mult, căzea şi râdea în hohote. De această dată însă paşii tatălui erau lenți, împiedicați.

Lui Dimitri nu-i era greu să se țină după el. Tatăl eliberase măgarul cel trist de povara lui şi săltase pe un umăr lada cu lucrurile copilului, acelaşi umăr pe care îşi purtase fiul de nenumărate ori. Drumul părea nesfârşit, pe lângă mulțime, până la marginea apei.

Ultimul rămas-bun între tată şi fiu fu scurt, aproape bărbătesc. Conştientă de neobişnuitul momentului, Eleni veni să-l întâmpine pe Dimitri, concentrându-se în întregime asupra băiatului a cărui viaţă, de atunci încolo, urma să fie responsabilitatea ei cea mai importantă.

— Vino, zise ea încurajator. Haide să mergem la noua noastră locuinţă.

Luă copilul de mână şi îl ajută să se urce în barcă, de parcă ar fi pornit într-o aventură, iar coşurile ambalate în jurul lor ar fi conţinut lucrurile necesare pentru picnic.

Mulţimea urmări plecarea în aceeaşi tăcere. Nu ştiau cum să se poarte.

Trebuiau să facă oare cu mâna? Să strige la revedere? Feţe palide, noduri în stomac, inimi grele. Unii nutreau sentimente ambivalenţe faţă de copil, învinuindu-l pentru situaţia lui Eleni şi pentru pericolul în care fuseseră proprii copii. În momentul propriu-zis al plecării totuşi, părinţii simţiră doar părere de rău pentru cei doi nefericiţi, care îşi lăsau familiile în urmă pentru totdeauna.

Giorgis împinse barca să o desprindă de ţărm şi curând vâslele erau deja angajate în lupta obişnuită contra curenţilor. Parcă nici marea nu voia să-i lase să plece.

Mulţimea mai privi o vreme, dar pe măsură ce siluetele se pierdeau în depărtare, începu să se împrăştie.

Ultimele persoane care părăsiră piaţa erau o femeie cam de vârsta lui Eleni şi o fată. Femeia era Savina Angelopoulos, care crescuse împreună cu Eleni, iar fata era fiica ei, Fotini, care, cum se întâmpla în viaţa satelor mici, era prietena cea mai bună a mezinei lui Eleni, Maria. Savina purta pe cap o eşarfă ce-i ascundea părul des, dar îi punea în evidenţă ochii mari şi blânzi; naşterile nu-i menajaseră trupul şi acum era îndesată, cu picioare groase. Spre deosebire de ea, Fotini era zveltă ca o ramură de măslin şi moştenise ochii frumoşi ai mamei.

Când barca dispăru aproape cu totul, se întoarseră şi ele şi traversară în grabă piaţa. Destinaţia lor era casa cu uşă verde decolorată, casa din care ieşise Eleni cu puţin timp în urmă. Obloanele erau trase, dar uşa de la intrare nu era încuiată; mamă şi fiică păşiră înăuntru. Savina le va strânge la piept pe cele două fetiţe, în îmbrăţişarea pe care mama lor, în înţelepciunea ei, nu le-o putuse oferi.

Pe măsură ce barca se apropia de insulă, Eleni îl strângea tot mai tare de mâna pe Dimitri. Îi părea bine că bietul băiat avea pe cineva să-i poarte de grijă şi în momentul acela nu se gândea deloc la ironia situaţiei. Îl va învăţa şi îl va hrăni ca pe fiul ei şi va face tot ce îi va sta în puteri pentru ca educaţia lui să nu fie întreruptă de această teribilă întorsătură a vieţii. Se apropiaseră suficient pentru a vedea câţiva oameni în afara zidurilor de fortificaţie şi înţelese că probabil o aşteptau pe ea. Altfel de ce s-ar fi aflat acolo? Era foarte puţin probabil să se fi pregătit să părăsească insula.

Giorgis îndreptă barca spre locul de acostare şi imediat îşi ajută soţia şi pe Dimitri să păşească pe uscat. Îşi dădu seama că, fără să vrea, evita contactul direct cu pielea băiatului şi îl apucase de cot, nu de mână, când îl ajutase să se dea jos din barcă. Apoi se concentră să ancoreze bine barca, pentru a putea descărca lăzile în siguranţă, abătându-şi totodată atenţia de la gândul că va părăsi insula fără nevastă. În scurtă vreme, lada mai mică, aparţinându-i băiatului, şi cea mai mare, a lui Eleni, erau descărcate pe mal.

Acum, că se aflau în Spinalonga, atât lui Eleni, cât şi lui Dimitri li se părea că traversaseră un mare ocean şi că viaţa lor cea veche rămăsese în urmă, la un milion de kilometri distanţă.

Până ce Eleni mai privi o dată în jur, Giorgis plecase. Conveniseră în seara din ajun să nu-şi ia rămas-bun şi

amândoi îşi respectaseră cuvântul. Georgis pornise deja pe drumul de întoarcere şi se afla la sute de metri depărtare, cu pălăria trasă pe ochi, încât nu vedea nimic în afară de scândurile înnegrite ale bărcii.

Capitolul 4

Grupul de oameni pe care Eleni îi remarcase mai devreme se apropia acum de ei. Dimitri rămase tăcut, privind în continuare în pământ, în timp ce Eleni îi întinse mâna bărbatului venit să-i întâmpine. Era un gest menit să demonstreze că acceptase locul ca pe noul ei cămin. Dar constată că întinsese mâna să strângă o alta încovoiată, precum toiagul unui păstor, o mână atât de puternic deformată de lepră, încât bătrânul nu putea da mâna cu ea. Zâmbetul lui spunea însă totul şi Eleni răspunse politicos *„Kalimera”.* Dimitri se ţinea în urmă, fără să scoată o vorbă. Avea să rămână în această stare de şoc încă multe zile.

În Spinalonga era o tradiţie ca noii membri ai coloniei să fie primiţi cu un oarecare ceremonial, iar Eleni şi Dimitri au fost întâmpinaţi ca şi când ar fi ajuns, în fine, la o destinaţie foarte îndepărtată şi mult visată. Adevărul era că pentru unii leproşi chiar aşa stăteau lucrurile. Insula putea asigura un bine-venit refugiu după o viaţă de vagabondaj; mulţi dintre leproşi trăiseră în afara societăţii luni şi chiar ani de zile, dormind în colibe şi supravieţuind din resturi şterpelite. Pentru aceste victime ale bolii, Spinalonga era o uşurare, o salvare din mizeria abjectă pe care o înduraseră ca proscrişi.

Bărbatul care veni să-i salute era Petros Kontomaris, şeful insulei. Fusese ales prin vot în această funcţie, la fel ca şi grupul înţelepţilor, de cei aproximativ trei sute de locuitori, în alegerile anuale; Spinalonga era un model de democraţie şi regularitatea alegerilor era menită să asigure

că nu mocneau niciodată nemulțumiri. Era de datoria lui Kontomaris să-i întâmpine pe nou-sosiți şi numai el şi un grup restrâns de alte persoane special desemnate aveau permisiunea să intre şi să iasă din tunelul de acces.

Ținându-se strâns de mână, Eleni şi Dimitri îl urmară pe Petros Kontomaris prin tunel. Eleni trebuie să fi ştiut de la Giorgis mai multe despre Spinalonga decât locuitorii de pe continent. Dar chiar şi aşa, scena de care dădu cu ochii fu o surpriză. O mulțime de oameni umplea strada îngustă ce se deschidea în fața lor.

Parcă ar fi fost zi de târg în Plaka. Oamenii se deplasau dintr-o parte în alta cu coşuri pline de produse, un preot ieşi pe uşa bisericii şi două femei înaintau încet pe stradă, aşezate în lateral pe nişte măgari cu aer obosit. Câțiva se întoarseră să se holbeze la nou-veniți şi unii dădură chiar din cap, într-un gest de salut. Eleni privi în jur cercetător, atentă să nu ofenseze, dar incapabilă să-şi rețină curiozitatea. Zvonurile se adevereau. Majoritatea leproşilor arătau exact ca ea: aparent nevătămați.

Totuşi, o femeie cu capul complet acoperit de un şal se opri să le facă loc să treacă. Eleni prinse o frântură dintr-un chip desfigurat de noduli cât nuca şi se cutremură. Nu mai văzuse niciodată ceva atât de hidos; se ruga ca femeia să nu fi remarcat gestul ei şi nici Dimitri.

Grupul celor trei înaintă pe stradă, urmat de un bătrân care mâna doi măgari, încărcați cu bagajele lor. Petros Kontomaris îi povestea lui Eleni.

— Avem o casă pentru voi, explică el. A rămas liberă săptămâna trecută.

În Spinalonga numai prin moarte se eliberau casele. Oamenii continuau să sosească indiferent dacă mai era spațiu sau nu, prin urmare insula era supraaglomerată. Deoarece guvernul ducea o politică de încurajare a leproşilor să trăiască în Spinalonga, era în interesul lui să reducă

frământările pe insulă, aşa că, din când în când, aloca fonduri pentru construirea de locuinţe noi şi restaurarea celor vechi. Anul trecut, exact când clădirile ajunseseră la limita capacităţii lor, se încheiase construcţia unui bloc, urât, dar funcţional, şi criza de locuinţe fusese evitată. Fiecare locuitor insulei avea, din nou, un mic spaţiu în care să se retragă. Omul care avea ultimul cuvânt de spus, decizând unde se stabileau nou-veniţii, era Kontomaris. Pentru el, Eleni şi Dimitri reprezentau un caz special; urmau să fie trataţi ca mamă şi fiu şi de aceea hotărâse că nu vor locui în blocul cel nou, ci vor prelua casa eliberată pe strada principală. Dimitri, cel puţin, avea să trăiască pe insulă mulţi ani de atunci înainte.

— *Kyria* Petrakis, spuse Kontomaris. Aceasta va fi casa dumitale.

La capătul străzii principale, acolo unde se terminau prăvăliile, retrasă de la drum, se afla o căsuţă izolată. Asemănarea mai mult decât evidentă cu propria locuinţă o izbi pe Eleni. Apoi îşi spuse că nu trebuia să mai gândească astfel – casa de piatră din faţa ei *chiar era* noul ei cămin. Kontomaris descuie uşa şi se dădu la o parte, făcându-le loc să între. Interiorul era întunecos, deşi afară era senin, şi inima femeii se frânse. Pentru a suta oară în ziua aceea, limitele curajului îi erau din nou puse la încercare. Era probabil tot ce se găsise mai bun şi trebuia neapărat să se arate mulţumită. Avea nevoie de întregul ei talent actoricesc, de toată capacitatea de a disimula, ce contribuiseră atât de mult la remarcabilul ei stil didactic.

— Vă las să vă instalaţi, spuse Kontomaris. Mai târziu va veni şi soţia mea să vă vadă şi să vă arate colonia.

— Soţia dumitale? exclamă Eleni cu o voce mai surprinsă decât intenţionase.

Dar el era obişnuit cu reacţiile de acest fel.

— Da, soția mea. Ne-am cunoscut şi ne-am căsătorit aici. Nu este neobişnuit, să ştii.

— Nu, nu, desigur, zise Eleni uluită, înțelegând că va avea multe de învățat.

Kontomaris schiță o plecăciune şi se retrase. Eleni şi Dimitri rămaseră singuri, privind în jur, prin întunericul din mijlocul zilei. În afară de covorul uzat până la urzeală, camera nu era mobilată decât cu un scrin, o măsuță şi două scaune de lemn, înalte şi înguste. La atât se reducea viața ei. Două suflete într-o încăpere sumbră şi o pereche de scaune fragile, arătând de parcă ar fi stat să se prăbuşească la cea mai mică atingere, darămite sub întreaga greutate a trupului de om. Ce diferență era între ea, Dimitri şi mobila aceea şubredă? Din nou, le trebuia un motiv să se prefacă veseli.

— Vino, Dimitri, să vedem ce este sus.

Traversară încăperea neluminată şi urcară scările. La capătul lor erau două uşi.

Eleni o deschise pe cea din stânga intră şi desfăcu obloanele. Lumina invadă interiorul. Fereastra dădea spre stradă, iar în depărtare strălucea un petic de mare.

Un pat de fier şi încă un scaun decrepit erau tot ce conținea această celulă golaşă.

Eleni îl lăsă pe Dimitri acolo şi intră în celălalt dormitor, care era mai mic şi ceva mai cenuşiu. Se întoarse în prima încăpere, unde rămăsese Dimitri.

— Aceasta va fi camera ta, anunță ea.

— Camera mea? întrebă el fără să-i vină a crede. Toată numai pentru mine?

Întotdeauna împărțise camera cu cei doi frați şi cele două surori ale lui. Şi, pentru prima oară, pe fețişoara lui se contură o expresie. Cu totul pe neaşteptate descoperea că măcar un lucru în viața lui se îmbunătățise.

Când coborâră scările, un gândac negru străbătu camera şi dispăru după scrinul de lemn din colţ. Eleni îl va vâna mai târziu, deocamdată aprinse cele trei lămpi cu petrol, ca să mai lumineze locuinţa aceasta întunecoasă. Deschise lada cu lucrurile ei – în care pusese mai ales cărţi şi alte materiale ce-i vor folosi să-l înveţe carte pe Dimitri, găsi hârtie şi creion şi începu să facă o listă: trei lungimi de pânză pentru perdele, două tablouri, nişte perne, cinci pături, o tigaie mare şi câteva piese dintre porţelanurile ei cele mai fine. Ştia că familia se va bucura la ideea că vor mânca de fapt cu toţii din aceleaşi farfurii presărate cu flori. Alt articol important pe care îl cerea erau seminţele. Deşi casa era jalnică, pe Eleni o înveselea grozav grădiniţa din faţa locuinţei şi începuse să plănuiască deja ce va cultiva. Giorgis venea din nou peste câteva zile, aşa că, într-o săptămână sau două, locul acesta va arăta după voia ei. Aceasta era prima dintre numeroasele liste pentru Giorgis, iar Eleni ştia că el îi va îndeplini dorinţele până în cel mai mic detaliu.

Dimitri şedea şi o privea pe Eleni cum întocmea inventarul obiectelor trebuincioase. Aproape că o venera pe această femeie, care abia ieri îi fusese învăţătoare, iar acum trebuia să-i poarte de grijă nu numai de la opt dimineaţa la două după-amiaza, ci şi în restul zilei. Avea să-i fie mamă, *meetera.* Dar el nu-i va spune niciodată altfel decât *„Kyria* Petrakis". Se întrebă ce făcea acum adevărata lui mamă. Probabil amesteca în vreo oală mare de ciorbă, pregătind masa de seară. Lui Dimitri i se părea că aşa îşi petrecea mama lui cea mai mare parte a timpului, în vreme ce el, cu fraţii şi surorile, se jucau afară, pe uliţă. Se întrebă dacă îi va mai revedea vreodată şi simţi din toată inima dorinţa să fie lângă ei acum, să se rostogolească cu toţii prin ţărână. Se întreba, dacă le simţea atât lipsa după numai o zi, cât de dor îi va fi în fiecare zi, în fiecare săptămână, în fiecare

lună? Un nod i se strânse în gât atât de dureros, încât lacrimi i se rostogoliră pe față. *Kyria* Petrakis veni imediat lângă el, îl luă în brațe şi-i şopti:

— Haide, hai, Dimitri. O să fie bine... Totul o să fie bine.

De-ar fi putut să o creadă!

După-amiază au despachetat. Înconjurați de cele câteva obiecte familiare ar fi trebuit să se simtă mai bine, dar de fiecare dată când scoteau câte unul, acesta era însoțit de amintirea vieții lor trecute, ceea ce nu-i ajuta să uite. Fiecare fleac, o carte sau o jucărie, le amintea mai intens decât precedentul de ceea ce lăsaseră în urmă.

Una dintre comorile lui Eleni era un ceas mic, darul de nuntă de la părinții ei.

Îl puse la mijlocul poliței de deasupra căminului şi tic-tacul lui şoptit umplu tăcerile prelungite. Bătea din oră în oră şi, la ora trei, înainte să se fi stins clinchetul lui, cineva ciocăni uşor la intrare.

Eleni deschise uşa larg pentru a primi vizitatorul, o femeie scundă, cu fața rotundă şi pistruiată, cu şuvițe argintii în păr.

— *Kalispera,* rosti Eleni. Kyrios Kontomaris mi-a spus că veți veni. Intrați, vă rog.

— Acesta trebuie să fie Dimitri, spuse femeia imediat, îndreptându-se spre copilul care rămăsese aşezat, cu capul rezemat în mâini. Veniți, zise ea, întinzându-i mâna. Am să vă arăt împrejurimile. Mă numesc Elpida Kontomaris, dar vă rog să-mi spuneți Elpida.

Era în vocea ei o notă de veselie forțată şi genul de entuziasm pe care ți-l aduni dacă trebuie să scoți dintele unui copil îngrozit. Ieşiră din întunericul casei în lumina după-amiezii târzii şi o luară spre dreapta.

— Lucrul cel mai important este alimentarea cu apă, începu ea pe un ton practic, trădând faptul că mai condusese de multe ori nou-veniți în turul insulei.

Ori de câte ori sosea o femeie, soțul o trimitea pe Elpida să o întâmpine. Acum era prima oară când vorbea cu un copil de față şi ştia că trebuie să modifice o parte dintre informațiile pe care le furniza de obicei. Trebuia, desigur, să-şi țină sub control veninul, când descria facilitățile de pe insulă.

— Aici, spuse ea veselă, arătând cu degetul un rezervor uriaş, la picioarele dealului, este locul unde strângem apa. Este un loc de întrunire şi petrecem multă vreme aici, la discuții, să mai aflăm noutăți de la unul, de la altul.

Adevărul era că o supăra peste măsură faptul că trebuiau să trudească coborând dealul câteva sute de metri pentru a aduce apă şi apoi încă o dată pe atât, pentru a merge înapoi. Ea făcea față, dar alții fuseseră mutilați şi abia puteau să ridice un vas gol, darămite unul plin cu apă. Înainte de a veni în Spinalonga nu ridicase mai mult de un pahar, acum căratul găleților era o corvoadă. Îi trebuiseră mai mulți ani de zile, până să se obişnuiască. Pentru Elpida schimbarea fusese mai radicală, poate, decât pentru mulți alții. Se trăgea dintr-o familie bogată din Hania şi munca manuală îi fusese străină până la venirea în Spinalonga, în urmă cu zece ani; cel mai greu lucru pe care îl făcuse până atunci fusese să brodeze o cuvertură.

Ca de obicei, Elpida prezentă insula în culori luminoase şi menționă numai aspectele pozitive ale vieții de acolo. Îi arătă lui Eleni Petrakis cele câteva prăvălii, ca şi când ar fi fost cele mai luxoase din Heraklion, îi indică unde se ținea piața de două ori pe săptămână şi unde îşi spălau rufele. O duse şi la farmacie, care pentru mulți era cea mai importantă clădire. Îi spuse la ce oră se făcea focul în cuptorul brutarului şi unde era situată *kafenion,* înghesuită

pe o străduță laterală. Mai târziu urma să o viziteze preotul, dar până atunci îi arătă unde locuia acesta şi îi conduse la biserică. ÎI tentă pe băiat cu spectacolele de marionete jucate pentru copii o dată pe săptămână la primărie şi în final le arătă şcoala, care azi era goală, dar unde populația celor mici de pe insulă se aduna de trei ori pe săptămână.

Îi povesti lui Dimitri de alți copii de vârsta lui din colonie şi încercă să-i smulgă un zâmbet, descriindu-i cum se distrau ei jucându-se, dar, oricât de mult s-ar fi străduit, figura băiatului rămase impasibilă.

Ceea ce se abținuse să spună atunci, mai ales în fața copilului, era despre nelinişstea care mocnea în Spinalonga. Deşi majoritatea leproşilor erau inițial recunoscători pentru sanctuarul oferit de insulă, cu timpul deveneau nemulțumiți, crezându-se abandonați, şi simțeau că nevoile lor nu erau satisfăcute decât la cel mai de jos nivel. Elpida înțelegea că nu va trece mult până când Eleni va înțelege amărăciunea care-i măcina pe mulți leproşi. Plutea în aer.

Ca soție a şefului insulei, se afla într-o poziție dificilă. Petros Kontomaris fusese ales de locuitorii din Spinalonga, dar sarcina lui cea mai importantă era să-i reprezinte şi să medieze în relația cu guvernul. El era un om rațional şi ştia unde îi erau limitele în fața autorităților din Creta, dar Elpida îl vedea luptându-se continuu cu o minoritate nemulțumită şi uneori radicală din colonia de leproşi, oameni care se considerau prost tratați şi care revendicau în permanență îmbunătățirea facilităților pe insulă. Unii se simțeau simpli scormonitori în gunoiul turcesc, deşi Kontomaris făcuse tot ce-i stătuse în putință, în anii cât se aflase la conducere. Negociase o alocație lunară de douăzeci şi cinci de drahme pentru fiecare locuitor, fonduri pentru a mai construi şi alte blocuri pentru locuit, o farmacie ca lumea, un dispensar şi vizite regulate ale unui medic de pe continent. Elaborase şi un plan, pe baza căruia aloca teren

fiecărei persoane din Spinalonga care dorea să cultive legume şi pomi fructiferi, fie pentru consumul propriu, fie pentru vânzare la piaţa săptămânală. Pe scurt, făcuse tot ce fusese omeneşte posibil, dar populaţia din Spinalonga voia mereu mai mult şi Elpida nu era sigură că bărbatul ei avea energia necesară pentru a le împlini aşteptările. Îşi făcea mereu griji pentru el. Trecuse de cincizeci de ani, ca şi ea, dar îl lăsa sănătatea. Lepra începea să câştige bătălia cu trupul lui.

Elpida asistase la schimbări majore de la venirea ei şi majoritatea se datorau străduniilor soţului ei. Cu toate acestea, vociferările se înmulţeau pe zi ce trecea.

Situaţia apei era principalul focar de agitaţie, mai ales vara. Sistemul veneţian de alimentare cu apă, construit în urmă cu mai multe sute de ani, colecta apa prin tuneluri şi o stoca în rezervoare subterane, pentru a împiedica evaporarea. Era simplu şi ingenios, dar tunelurile începeau să se prăbuşească. Apă proaspătă era adusă şi de pe continent, în fiecare săptămână, dar aceea nu ajungea niciodată pentru două sute de oameni care trebuiau să se spele şi să consume. Era o luptă zilnică, chiar dacă se ajutau cu măgarii, în special pentru cei bătrâni şi mutilaţi.

Iarna le lipsea electricitatea. Cu câţiva ani în urmă fusese instalat un generator şi fiecare se bucurase la gândul căldurii şi al luminii pentru zilele întunecoase şi reci, din noiembrie până în februarie. Nu fusese să fie. Generatorul cedase după numai trei săptămâni şi de atunci nu mai funcţionase niciodată; solicitările pentru piese de schimb le-au fost ignorate şi maşinăria rămăsese abandonată, acoperită acum, aproape în întregime, de bălării.

Apa şi electricitatea nu erau un lux, ci o necesitate, şi toţi erau conştienţi că precaritatea alimentării cu apă, în mod special, le putea scurta vieţile. Elpida ştia că, deşi guvernul trebuia să le ofere condiţii de trai acceptabile,

angajamentul de a le îmbunătăți viața era doar superficial. Locuitorii din Spinalonga clocoteau de mânie, iar Elpida le împărtășea nemulțumirea. De ce într-o țară unde munți uriași se ridicau până la cer, de li se vedeau coamele înzăpezite în zilele de iarnă, lor li se raționaliza consumul? Voiau o sursă sigură de apă proaspătă. Și o voiau repede. Avuseseră loc, atât cât se putea între oameni infirmi, certuri violente, legate de ceea ce trebuia făcut. Elpida își amintea că, la un moment dat, un grup amenințase să ia cu asalt continentul, iar altul propusese să captureze ostatici. În cele din urmă înțeleseseră ce imagine jalnică ar fi oferit, fără bărci, fără arme și, pe deasupra, cu prea puțină vigoare în trup.

Tot ce le rămânea era să încerce să-și facă auzite glasurile. Și aici puterea de convingere și diplomația lui Petros deveniseră cea mai valoroasă armă de care dispuneau. Elpida trebuia să păstreze o oarecare distanță față de restul comunității, dar avea urechea mereu aproape, mai ales cu ajutorul femeilor, care o considerau o cale de acces la bărbatul ei. Toate acestea o obosiseră și încerca atent și cu delicatețe să-l convingă pe Petros să nu mai candideze la următoarele alegeri. Nu-i fusese de-ajuns?

Elpida îi conduse pe Eleni și pe Dimitri pe străzile insulei, păstrându-și pentru sine aceste gânduri. Văzu că Dimitri mergea ținându-se strâns de fusta largă a lui Eleni, ne vrând parcă s-o piardă, iar Elpida suspină în sinea ei. Ce viitor îl aștepta pe băiat aici, pe insulă? Aproape spera că nu va fi unul de lungă durată.

Lui Eleni, copilul pe care îl simțea agățat de fusta ei îi dădea încredere. Îi amintea că nu era singură și că avea de cine să se îngrijească. Ină ieri avusese soț și fiice, iar alaltăieri o sută de fețe nerăbdătoare o priviseră în ochi, la școală.

Toți avuseseră nevoie de ea şi ea se hrănise din acest sentiment. O clipă se întrebă dacă nu cumva murise deja şi femeia de lângă ea nu era decât o himeră ce o plimba prin Hades, arătându-i unde puteau sufletele morților să-şi spele giulgiul şi să-şi cumpere rațiile neîndestulătoare. Dar mintea îi spunea că totul era aievea. Nu Caron, ci propriul soț o adusese în iad şi o lăsase acolo, să moară.

Se opri şi Dimitri se opri şi el. Capul îi căzu în piept şi simți cum lacrimi uriaşe îi umpleau ochii. Pentru prima oară îşi pierdu stăpânirea de sine. O gheară i se puse în gât, refuzând parcă să o mai lase să respire; făcu un efort disperat să tragă aer în piept. Elpida, până atunci atât de practică, cu picioarele pe pământ, se întoarse spre ea şi o apucă de ambele brațe. Dimitri ridică privirea spre cele două femei. În ziua aceea o văzuse şi pe mama lui plângând, pentru prima oară.

Acum venise rândul învățătoarei lui. Lacrimile se revărsau nestăvilite pe obrajii ei.

— Nu-ți fie teamă să plângi, spuse Elpida blând. Băiatul va vedea multe lacrimi aici. Crede-mă, toată lumea plânge în Spinalonga.

Eleni îşi îngropă fața în umărul Elpidei. Doi trecători se opriseră în loc şi se holbau. Nu la o femeie care plângea, ci pur şi simplu din curiozitate față de nou-veniți. Dimitri îşi întoarse privirea, de două ori stânjenit, de plânsul lui Eleni şi de curiozitatea străinilor. Ar fi vrut să se despice pământul sub picioarele lui, ca la cutremurele despre care învățase la şcoală, şi să-l înghită. Ştia că insula Creta era zguduită regulat de cutremure, dar de ce nu şi azi?

Elpida înțelegea ce simțea Dimitri. Suspinele lui Eleni începuseră să o afecteze şi pe ea: o înțelegea perfect, dar voia să înceteze. Din fericire se opriseră chiar în fața casei ei, de aceea o conduse pe Eleni ferm înăuntru. O clipă se simți jenată de dimensiunea propriei locuințe, ştiind că

aceasta contrasta izbitor cu locul în care tocmai se mutaseră Eleni şi Dimitri. Casa ocupată de Kontomaris, locuința oficială a şefului insulei, era una dintre construcțiile datând din perioada ocupației veneției nilor, cu un balcon care putea fi considerat amplu şi o uşă de intrare cu portic.

Locuiau aici de şase ani şi Elpida fusese atât de sigură că bărbatul ei obținea majoritatea în alegeri, încât nici nu-şi imaginase cum ar fi fost să trăiască în altă parte. Acum însă, ea era cea care-l îndemna să nu mai rămână în funcție şi iată la ce renunțau, dacă Petros se hotăra să nu candideze. „Dar cine poate să-mi ia locul?" întreba el. Era adevărat. Ceilalți, despre care se zvonea că şi-ar depune candidaturile, aveau puțini susținători. Unul dintre ei era şeful agitatorilor, Teodoros Makridakis şi, cu toate că majoritatea celor susținute de el erau îndreptățite, ar fi fost un dezastru pentru insulă să i se acorde puterea. Lipsa lui de diplomație ar fi putut face ca progresele obținute în relația cu guvernul să fie anulate şi, foarte probabil, ca privilegiile acordate să fie mai degrabă retrase, decât sporite. Mai exista un singur candidat la acest rol, Spiros Kazakis, un individ cumsecade, dar slab, al cărui interes real pentru funcție era doar să-şi însuşească locuința pe care o râvnea, în secret, fiecare locuitor din Spinalonga.

Interiorul contrasta vizibil cu aproape toate celelalte case de pe insulă. Ferestre din podea până în tavan permiteau luminii să o inunde pe trei laturi şi o lampă împodobită cu cristale atârna în mijlocul încăperii, de un lanț lung şi plin de praf, în timp ce formele mici şi neregulate ale cristalelor colorate aruncau un desen caleidoscopic pe pastelul pereților.

Mobila era uzată, dar confortabilă, şi Elpida îi făcu semn lui Eleni să ia loc.

Dimitri se plimba prin cameră cercetând fotografiile înrămate şi vitrina de sticlă, care adăpostea preţioasele amintiri ale familiei

Kontomaris: o cană de argint incrustată, nişte mosoare de dantelă, câteva piese valoroase de porţelan, alte fotografii înrămate şi, ceea ce îl intrigă cel mai mult, rânduri întregi de soldăţei de plumb. Rămase câteva minute în faţa vitrinei, privind nu dincolo de sticlă la aceste obiecte, ci vrăjit de propria reflexie în ea.

Propriul chip i se părea la fel de străin ca şi camera în care se afla şi îşi întâlni privirea cu oarecare nelinişte, ca şi cum nu ar fi recunoscut ochii negri care îl priveau. Acesta era un copil al cărui întreg univers cuprinsese Agios Nikolaos, Elounda şi câteva cătune dintre ele, unde locuiau diverşi veri, mătuşi şi unchi, iar acum se simţea de parcă fusese transportat în altă galaxie, îşi vedea faţa în sticla bine lustruită, iar în spatele lui o desluşea pe *Kyria* Kontomaris, cuprinzând-o cu braţele şi alinând-o pe *Kyria* Petrakis, care plângea. Le mai privi câteva clipe, apoi îşi concentra privirea să mai cerceteze o dată soldaţii aranjaţi atât de ordonat, pe regimente.

Când se reîntorse spre femei, *Kyria* Petrakis îşi revenise şi îşi întinse braţele spre el.

— Dimitri, spuse ea, îmi pare rău.

Plânsul ei îl uimise şi îl stânjenise deopotrivă şi deodată îi trecu prin minte că poate şi ei îi era dor de copiii ei, cum îi era şi lui de mama. Încercă să-şi imagineze ce ar fi simţit mama dacă ar fi fost trimisă în Spinalonga în locul lui.

O apucă de mâini pe *Kyria* Petrakis, strângând-o cu putere.

— Să nu-ţi pară rău, îi spuse el.

Elpida dispăru în bucătărie să facă o cafea pentru Eleni şi limonadă pentru Dimitri, din apă cu zahăr şi un strop de lămâie stoarsă. Când reveni, musafirii stăteau de vorbă

liniştiți. Copilului îi străluciră ochii la vederea băuturii, pe care o sorbi dintr-o înghițitură. Cât despre Eleni, să fi fost dulceața cafelei sau bunătatea, nu putea spune, dar se simți copleşită de purtarea caldă a Elpidei.

Fusese întotdeauna rolul ei să ofere înțelegere în acest fel şi îi venea mai greu să primească, decât să dea. Inversarea aceasta a rolurilor era pentru ea o încercare.

Lumina după-amiezii începea să pălească. O vreme se lăsară absorbiți de propriile gânduri şi doar clinchetul delicat al ceştilor punctă tăcerea. Dimitri savură al doilea pahar de limonada. Nu mai călcase niciodată în asemenea casă, unde soarele strălucea în culori de curcubeu, iar scaunele erau mai moi decât toate paturile în care dormise el vreodată. Era atât de diferită de casa lui, în care fiecare bancă se transforma noaptea în pat şi fiecare preş folosea drept pătură.

Crezuse că aşa trăia toată lumea. Aici însă, nu.

Când terminară cu toții de băut, vorbi Elpida.

— Ne mai plimbăm puțin? întrebă ea, ridicându-se. Este cineva care vrea să vă cunoască.

Eleni şi Dimitri o urmară, ieşind din casă. Dimitri n-ar fi plecat. Îi plăcuse acolo şi spera că va mai veni, să soarbă limonadă şi, poate, să-şi adune curajul şi să o roage pe *Kyria* Kontomaris să deschidă vitrina, ca să se poată uita mai îndeaproape la soldăței, poate chiar să-i ia în mână.

Pe stradă, mai sus, era o clădire cu câteva sute de ani mai nouă decât rezidența şefului. Cu linii drepte, bine definite, îi lipsea estetica clasică a casei din care tocmai plecaseră. Această structură funcțională era spitalul şi următorul lor popas.

Sosirea lui Eleni şi a lui Dimitri coincisese cu una dintre zilele când venea doctorul de pe continent. Această inovație şi construirea spitalului fuseseră rezultatul campaniei duse de Petros Kontomaris pentru îmbunătățirea

tratamentului medical pentru leproşi. Prima greutate fusese aceea de a determina guvernul să finanţeze proiectul, iar a doua, aceea de a-l convinge că un medic conştiincios ar fi putut să-i ajute şi să-i trateze, fără să rişte să se contamineze. În cele din urmă guvernul cedase în toate privinţele şi acum, în fiecare luni, miercuri şi vineri, sosea doctorul de la Agios Nikolaos. Medicul care se oferise pentru această sarcină, considerată de mulţi dintre colegii lui periculoasă şi nebunească, se numea Christos Lapakis. Era un ins jovial, cu părul roşu, de-abia trecut de treizeci de ani, iubit de personalul secţiei de boli dermato-venerice a spitalului, ca şi de pacienţii din Spinalonga. Talia lui rotofeie era o dovadă a hedonismului său, acesta la rândul lui o reflexie a convingerii că prezentul este tot ce avem şi că am face mai bine să ne bucurăm de el. Respectabila lui familie din Agios Nikolaos era dezamăgită că nu se căsătorise, şi el însuşi recunoştea că, lucrând în colonia de leproşi, nu avea să aibă prea curând norocul să-şi găsească o mireasă. Dar munca îl satisfăcea şi îl bucura importanţa, fie ea şi limitată, pe care o juca în viaţa acestor bieţi oameni. În opinia lui, viaţa de apoi nu exista, nici a doua şansă.

În Spinalonga, doctorul Lapakis trata leziuni, îi învăţa pe pacienţi ce măsuri suplimentare de precauţie puteau lua şi cum îi putea ajuta mişcarea. Pe nou-sosiţi îi consulta întotdeauna temeinic. Introducerea Zilei Doctorului, cum ajunseseră să fie cunoscute vizitele sale în întreaga comunitate, ridicase apreciabil moralul locuitorilor din insulă şi îmbunătăţise deja sănătatea multor suferinzi. Accentul pe care-l punea pe curăţenie, igienă şi fizioterapie le oferise un motiv bun să se trezească dimineaţa şi sentimentul că nu se dădeau jos din pat doar ca să-şi continue degenerarea progresivă. Când venise prima oară în Spinalonga, doctorul Lapakis fusese şocat de condiţiile în care trăiau leproşii. Ştia că pentru o sănătate bună

curățarea leziunilor era esențială, dar când sosise prima oară, descoperise la mulți dintre ei o stare de apatie. Sentimentul abandonului era catastrofal, iar daunele psihologice produse de izolarea pe insulă era chiar mai mare decât suferința fizică cauzată de boală. Mulți pur şi simplu nu mai voiau să trăiască. De ce ar fi vrut? Viața nu-i mai voia pe ei.

Christos Lapakis le-a tratat şi sufletul, şi trupul. Le-a spus că întotdeauna mai era o speranță şi că în niciun caz nu trebuiau să renunțe. Era autoritar, dar spunea lucrurile pe şleau: „Vei muri, dacă nu-ți speli rănile", obişnuia să zică. Era realist, le spunea adevărul fără patimă, dar cu suficientă omenie pentru ca ei să înțeleagă că-i păsa, şi le arăta cum trebuiau să-şi poarte singuri de grijă. „Aşa îți speli rănile, le spunea el, şi faci exercițiile astea pentru mâini şi pentru picioare, dacă nu vrei să-ți pierzi niciun deget." Le vorbea şi le exemplifica totul prin mişcări. Îi făcuse să înțeleagă mai bine ca oricând importanța vitală a apei curate.

Apa însemna viață. Iar pentru ei, diferența dintre viață şi moarte. Lapakis era un fervent susținător al lui Kontomaris şi îl încurajase să solicite mijloace de alimentare cu apă proaspătă, care ar fi putut transforma insula şi prelungi durata de viață a multora dintre locuitorii ei.

— Acesta este spitalul, spuse Elpida. Doctorul Lapakis vă aşteaptă. Tocmai a terminat consultațiile obişnuite.

Intrară într-o încăpere răcoroasă şi albă ca un mormânt şi se aşezară pe bancheta care ocupa un perete întreg. Nu peste mult, doctorul ieşi să-i primească şi îi examină pe rând, femeia şi copilul. Îi arătară leziunile, el le cercetă atent, le examină pielea căutând semne de dezvoltare a bolii, pe care poate nici ei nu le observaseră. Dimitri, palid, avea pe spate şi pe picioare câteva placarde mari, uscate, ce indicau că în acea etapă el avea forma mai

puțin gravă, tuberculoidă a bolii. Pe doctorul Lapakis îl îngrijorau însă mai mult depigmentările mai mici şi mai lucioase pe care Eleni Petrakis le avea pe picioare. Fără îndoială ea dezvoltase forma lepromatoasă, cea mai virulentă, şi era posibil să o fi avut cu mult înainte de apariția acestor semne.

„Prognosticul băiatului nu e prea rău, cugetă Lapakis. Dar biata femeie nu va rămâne mult pe insulă." Chipul lui însă nu trădă niciun indiciu în legătură cu ceea ce constatase.

Capitolul 5

Când Eleni plecase în Spinalonga, Anna avea doisprezece ani, iar Maria zece.

Giorgis se trezise în situația de a vedea singur de gospodărie şi, mai multe decât atât, de a creşte fetele fără mamă. Dintre cele două, Anna fusese întotdeauna mai dificilă. Chiar dinainte de a învăța să meargă se dovedise în asemenea măsură refractară, încât nu te puteai înțelege cu ea, iar din ziua în care se născuse sora ei mai mică, părea să fie mereu supărată pe viață. De aceea, nu-l miră pe Giorgis că, în absența lui Eleni, Anna se răzvrăti furioasă împotriva treburilor casnice, refuzând să-şi asume vreo îndatorire maternă numai pentru că era sora mai mare.

Le arătă cum nu se putea mai clar acest lucru, atât tatălui, cât şi surorii.

Maria era o fire mult mai blândă. Doi oameni cu temperamentul surorii ei nu ar fi putut trăi sub acelaşi acoperiş, şi Mariei îi reveni rolul de împăciuitor, chiar dacă de multe ori era nevoită să-şi reprime instinctul de a răspunde agresiunilor Annei. Spre deosebire de Anna, Maria nu considera treburile casnice o degradare. Avea un simț practic înnăscut şi uneori îi făcea chiar plăcere să-şi ajute

tatăl la curățenie şi la gătit, o înclinație pentru care Giorgis îi mulțumea în gând lui Dumnezeu. Ca majoritatea bărbaților în vremea aceea, el nu era în stare să țească un ciorap, cum nu putea nici să zboare pe lună.

Pentru cei care îl cunoşteau mai puțin, Giorgis părea un om scump la vorbă.

Nesfârşitele ore pe care le petrecuse singur pe mare nu-l făcuseră nici ele să tânjească după conversație când se afla pe uscat. Iubea sunetul liniştii, iar când îşi petrecea seara la o masă, la *kafenion* – mai curând o cerință a vieții de bărbat, decât o opțiune de socializare – rămânea tăcut, ascultându-i pe cei din jur, ca şi când s-ar fi aflat pe mare şi asculta clipocitul valurilor izbindu-se de barcă.

Familia îi cunoştea inima caldă şi îmbrățişarea afectuoasă, dar persoanele întâlnite întâmplător îl găseau uneori nesociabil din cauza comportamentului necomunicativ. Cei care îl ştiau mai bine vedeau în asta oglinda stoicismului lui tăcut, o calitate care îl ținuse cu mintea întreagă în circumstanțele date, dramatic modificate.

Pentru Giorgis, viața fusese rareori altfel decât dură. Era pescar, la fel ca tatăl şi bunicul înaintea lui şi, ca şi ei, se obişnuise să stea mai mult pe mare unde timpul se scurgea de obicei greu, în ore de îngheț şi inactivitate, iar nopțile lungi şi negre le petrecea adesea luptându-se cu valuri sălbatice; în asemenea situații exista pericolul real ca marea să-l biruie o dată pentru totdeauna. Era o viață trăită ghemuit, în coca unui caic de lemn, dar pescarul cretan nu-şi pune niciodată întrebări despre viață. Pentru el este vorba despre destin, nu despre alegere.

Cu mulți ani înainte ca Eleni să fi fost exilată pe insulă, Giorgis îşi sporise venitul transportând provizii în Spinalonga. Azi avea barcă cu motor şi făcea drumul o dată pe săptămână, încărcat cu lăzi de produse de primă

necesitate, pe care le descărca pe ponton, de unde le luau leproşii.

În primele zile după plecarea lui Eleni, Giorgis nu îndrăznise să le lase pe fete singure nicio clipă. Sufereau enorm, dar Giorgis ştia că, mai devreme sau mai târziu, vor trebui să accepte un nou mod de viaţă. Deşi vecinii amabili aduceau alimente, responsabilitatea de a le da fetelor să mănânce îi revenea lui. Într-o seară, când se văzu nevoit să gătească singur ceva, nefericita lui lipsă de pricepere o făcu pe Maria chiar să zâmbească. Anna însă nu contenea să-şi bată joc de eforturile tatălui.

— Nu mănânc aşa ceva! strigă ea, aruncând furculiţa în farfuria cu tocană de miel. Niciun *animal* n-ar mânca aşa ceva, nici mort de foame! Şi rostind asta izbucni în lacrimi, a zecea oară în ziua aceea, şi dispăru din cameră. De trei seri nu mâncase nimic, doar pâine.

— Foamea îi va învinge încăpăţânarea, îi şopti tatăl Mariei, care mesteca răbdătoare o bucată de carne arsă.

Stăteau amândoi la capetele opuse ale mesei. Discuţia nu se lega, astfel încât tăcerea era spartă doar de clinchetul întâmplător al furculiţelor în farfurie şi de suspinele chinuite ale Annei.

În cele din urmă veni şi ziua când trebuia să reînceapă şcoala. Avu efectul unei vrăji. De îndată ce putură să se gândească şi la altceva decât la plecarea mamei, durerea începu să se ostoiască. Fu şi ziua în care Giorgis îşi putu îndrepta din nou prora către Spinalonga. Străbătu fâşia îngustă de apă cu un amestec de teamă şi de speranţă. Eleni nu ştia că el avea să vină şi trebuia să trimită pe cineva s-o cheme. Dar veştile ajungeau repede în Spinalonga şi înainte să fi apucat el să-şi lege barca la ţărm, Eleni apăruse deja la marginea zidului uriaş şi se adăpostise la umbra lui.

Ce puteau să-şi spună? Cum puteau să reacţioneze? Nu se atinseră, deşi ar fi dorit, cu disperare. Nu-şi rostiră decât numele. Cuvinte pe care le spuseseră de mii de ori până atunci, azi răsunau ca nişte zgomote lipsite de înţeles. În momentul acela Giorgis regretă că venise. Îşi jelise soţia săptămâna aceea şi totuşi iat-o, era acolo, aşa cum fusese mereu, la fel de vie şi de frumoasă ca întotdeauna şi asta nu făcea decât să sporească durerea despărţirii lor iminente.

Curând va trebui să părăsească insula din nou, să se ducă iar cu barca înapoi, la Plaka. De fiecare dată când va veni pe insulă, va trăi această despărţire dureroasă. Avea sufletul întunecat şi, pentru o clipă, îşi dori să fi murit amândoi.

Prima săptămână petrecută de Eleni pe insulă fu foarte activă şi trecu mai repede pentru ea, decât pentru Giorgis, dar, când femeia află că se zărea barca lui venind dinspre Plaka, intră într-un vârtej de emoţii. De când sosise, se petrecuseră o mulţime de lucruri, suficiente să-i distragă atenţia de la schimbarea fundamentală ce avusese loc, dar acum, că Giorgis stătea în faţa ei, privind-o cu ochii lui adânci şi verzi, avea în minte un singur gând: cât de mult îl iubea pe acest bărbat puternic, cu umeri largi, şi cât de tare o durea, până în străfundul fiinţei ei, despărţirea de el.

Se interesă fiecare, aproape protocolar, de sănătatea celuilalt şi Eleni întrebă de fete. Ce putea el să-i răspundă, în afară de cuvinte la marginea adevărului?

Mai devreme sau mai târziu se vor obişnui cu toate, ştia asta, şi atunci va putea să-i spună cinstit ce făceau. Dar azi, singurul adevăr stătea în răspunsul lui Eleni la întrebarea lui Giorgis.

— Cum e aici? făcu un semn în direcţia zidului de piatră.

— Nu e chiar atât de rău pe cât ți-ai putea imagina şi lucrurile se vor îmbunătăți, răspunse ea cu o convingere şi o tărie ce ostoiră îngrijorarea lui

Giorgis. Eu şi Dimitri avem o casă în care locuim numai noi doi, şi nu se deosebeşte prea mult de casa de la Plaka. E mai primitivă, dar ne străduim să o amenajăm. Avem o curte mică şi la primăvară o să avem o grădină de legume, dacă ai să-mi aduci nişte semințe. La uşă avem deja trandafirii înfloriți şi peste puțin vor înflori şi nalbele. Nu e chiar atât de rău.

Giorgis se simți uşurat să afle toate acestea. Eleni scoase din buzunar o hârtie împăturită şi i-o întinse.

— E pentru fete? întrebă el.

— Nu, răspunse ea stânjenită. M-am gândit că e prea devreme pentru o scrisoare, dar le voi scrie data viitoare, când mai vii. Este o listă de lucruri care ne trebuie pentru casă.

Giorgis sesiză că ea spusese „ne trebuie" şi simți muşcătura geloziei. Altădată „noi" însemnase el, ea, Anna şi Maria. Apoi, un gând de care se ruşină pe loc îl străfulgeră: „noi" însemna acum nenorocitul acela de copil, din cauza căruia le fusese luată Elenis. „Noi", adică familia lor, nu mai exista. Fusese ruptă în două şi redefinită, soliditatea ei de stâncă fusese înlocuită cu o fragilitate la care nu îndrăznea să se gândească. Lui Giorgis îi venea greu să creadă că nu-i părăsise Dumnezeu pe toți. Acum era capul unei gospodării, pentru ca în clipa următoare să fie doar un bărbat cu două fiice. Între cele două situații era o diferență ca de la cer la pământ.

Venise vremea ca Giorgis să plece. Fetele se întorceau de la şcoală şi voia să fie acasă, să le primească.

— Vin din nou în curând, promise el. Şi îți aduc tot ce mi-ai cerut.

— Hai să stabilim ceva, zise Eleni. Să *nu* ne spunem la revedere. Cuvântul nu prea are sens.

— Ai dreptate, răspunse Giorgis. Nu ne vom spune niciodată la revedere.

Zâmbiră şi se întoarseră simultan cu spatele, Eleni îndreptându-se către intrarea întunecată din zidul venețian, iar Giorgis către barcă. Niciunul nu privi înapoi.

La următoarea vizită, Eleni scrisese o scrisoare pe care Girogis să le-o ducă fetelor, dar în momentul în care tatăl le întinse plicul, nerăbdarea Annei birui şi, când se repezi să i-o smulgă din mână, o rupse în două.

— Dar scrisoarea este pentru amândouă! protestă Maria. Şi eu vreau s-o citesc.

Anna ajunsese însă deja la uşă.

— Ce-mi pasă mie! Eu sunt cea mai mare, eu o citesc prima! Şi, răsucindu-se pe călcâie, alergă în jos pe stradă, lăsând-o pe Maria cu ochii în lacrimi, de frustrare şi mânie.

La câțiva zeci de metri de casa lor era o alee croită printre două case şi acela fu locul în care Anna, ghemuită la umbră, puse cele două jumătăți cap la cap şi citi prima scrisoare a mamei:

Dragele mele Anna şi Maria,

Mă întreb ce faceți voi? Sper că sunteți cuminți şi bune, şi că învățați bine la şcoală. Tata îmi spune că primele lui încercări de a găti nu au fost prea reuşite, dar sunt sigură că se va perfecționa şi că în curând va face diferența între un castravete şi un dovlecel! Sper, de asemenea, că nu peste multă vreme îl veți ajuta şi voi la bucătărie, dar între timp aveți răbdare cu el, până învață.

Să vă povestesc despre Spinalonga. Locuiesc într-o casă micuță, ce stă să cadă, amplasată pe strada principală; are o cameră la parter şi două la etaj, exact ca acasă. Este cam întunecoasă, dar am de gând să văruiesc pereții în alb şi cred

că, după ce voi agăța tablourile şi voi aşeza bibelourile, va arăta destul de bine. Dimitri este încântat că are camera lui – n-a mai avut niciodată, aşa că pentru el este o noutate.

Mi-am făcut o prietenă. Se numeşte Elpida şi este soția unui domn care se ocupă de administrarea insulei. Amândoi sunt oameni foarte amabili şi am luat de câteva ori masa la ei; casa lor este cea mai mare şi mai impunătoare din Spinalonga. Are candelabre, şi fiecare masă şi scaun este acoperit cu dantelă.

Annei i-ar plăcea grozav.

Am plantat deja câteva răsaduri de muşcate în curte şi trandafirii încep să înflorească lângă uşa de la intrare, exact ca acasă. În scrisoarea următoare am să vă povestesc mai multe. Intre timp, să fiți cuminți, mă gândesc la voi în fiecare zi.

Vă sărut şi vă iubesc,

Mama

PS. Sper că albinele sunt harnice – nu uitați să adunați mierea.

Anna citi scrisoarea o dată şi încă o dată, înainte de a reveni fără grabă acasă.

Ştia că va avea necazuri. Din ziua aceea, Eleni scrise câte o scrisoare, separat, pentru fiecare copilă.

Acum Giorgis se ducea pe insulă mult mai des decât înainte; întâlnirile cu Eleni erau pentru el ca oxigenul. Trăia numai pentru momentele acelea, când ea apărea prin tunelul din zid. Uneori se aşezau pe stâlpii de piatră folosiți pentru ancorarea bărcilor; alteori rămâneau în picioare, la umbra pinilor crescuți parcă special pentru ei din pământul sterp. Giorgis îi povestea despre fete, ce mai făcuseră şi îi mărturisea despre comportamentul Annei.

— Uneori parcă l-ar avea pe dracul în ea, spuse Giorgis în timp ce stăteau de vorbă. Şi nu devine mai înţelegătoare, cu trecerea timpului.

— Bine că nu este şi Maria la fel, răspunse Eleni.

— Probabil de aceea este Anna atât de neascultătoare de cele mai multe ori, pentru că Maria pare să nu aibă nicio fărâmă de răutate în ea, reflectă Giorgis. Şi eu care credeam că copiilor le trec repede accesele de furie.

— Îmi pare rău că ţi-am lăsat aşa o povară pe cap, Giorgis, îmi pare foarte rău, oftă Eleni, care ar fi dat orice să se fi putut confrunta cu lupta aceasta zilnică de voinţă pe care o implica creşterea Annei, în loc să fie blocată acolo, pe insulă.

Când plecase Eleni, Giorgis nu împlinise nici patruzeci de ani, dar era deja copleşit de nelinişte şi în câteva luni de zile ajunsese de nu-i mai puteai spune vârsta. Părul trecuse de la negrul măslinei la griul argintiu al eucaliptului, iar oamenii nu-i mai spuneau decât „bietul Giorgis”. Acesta devenise numele lui.

Savina Angelopoulos făcuse tot ce îi stătuse în puteri, ocupându-se în acelaşi timp şi de gospodăria ei. În nopţile calme şi lipsite de lună, când ştia că se prinde peşte mult, Giorgis ieşea la pescuit, aşa că pentru Maria şi Fotini devenise un obicei să doarmă, una cu capul la picioarele celeilalte, în patul îngust al celei din urmă, cu Anna pe jos, lângă ele, întinsă pe două pături groase în chip de saltea.

Maria şi Anna ajunseseră să mănânce mai des la familia Angelopoulos decât la ele acasă, de parcă familia lui Fotini ar fi crescut brusc, adăugându-se surorile pe care ea şi le dorise întotdeauna. În serile acelea erau opt în jurul mesei: Fotini cu cei doi fraţi ai ei, Antonis şi Angelos, părinţii lor şi Giorgios, Anna şi Maria.

Uneori, când avea timp, Savina le învăţa pe Anna şi Maria cum să pună casa în ordine, cum să bată un covor şi

cum să facă patul, dar de cele mai multe ori sfârşea făcându-le ea pe toate, în locul lor. Erau doar două copile, iar Anna, cel puțin, nu avea nicio înclinație pentru gospodărie. De ce-ar fi învățat să cârpească un cearşaf, să curețe peştele sau să coacă pâine? Era hotărâtă să nu aibă vreodată nevoie de asemenea îndemânări şi de la vârsta cea mai fragedă fusese animată de o puternică dorință de a scăpa şi de a fugi de ceea ce i se părea o trudă casnică inutilă.

Dacă o tornadă le-ar fi ridicat şi transportat la Santorini, viața celor două copile n-ar fi fost mai afectată. Zilele lor curgeau într-o rutină încremenită, căci numai un model de activitate rigid, aplicat fără gândire, le putea face să se trezească dimineața. Anna era cea mai răzvrătită, se plângea într-una şi întreba de ce lucrurile erau aşa cum erau; Maria le accepta, pur şi simplu. Ştia că lamentația nu servea la nimic, ba chiar probabil făcea mai rău. Sora ei nu era la fel de înțeleaptă. Anna era întotdeauna gata să se ia de piept cu starea de fapt.

— De ce trebuie să mă duc eu să iau pâine în fiecare dimineață? se plânse ea într-o zi.

— Nu trebuie, îi răspunse tatăl răbdător. O dată la două zile se duce Maria.

— De ce nu se duce *ea* în fiecare zi? Eu sunt mai mare şi nu înțeleg de ce trebuie să aduc eu pâine pentru ea.

— Dacă fiecare s-ar întreba de ce trebuie să facă ceva pentru altul, lumea s-ar opri în loc, Anna. Acum du-te şi ia pâine. În clipa asta!

Şi pumnul lui Giorgis izbi masa cu forță. Obiceiul Annei de a provoca o ceartă ori de câte ori îi revenea o mică sarcină în gospodărie îl obosea, iar de data asta, până şi ea îşi dădu seama că îşi adusese tatăl la capătul răbdării.

Între timp, în Spinalonga, Eleni încerca să se obişnuiască mai repede cu ceea ce pe continent ar fi fost

considerat inacceptabil, dar în colonie însemna normalitate; dar nu reuşi şi constată că voia să schimbe ce se mai putea schimba.

Aşa cum Giorgis n-o menaja cu îngrijorările lui, Elenis îi împărtăşea la rândul ei preocupările legate de viaţa şi viitorul ei în Spinalonga.

Prima întâlnire cu adevărat dezagreabilă de pe insulă o avusese cu Kristina Kroustalakis, femeia care conducea şcoala.

— Nu-i cer să mă placă, comentă ea pentru Giorgis, dar se poartă ca un animal încolţit.

— De ce? întrebă Giorgis, cunoscând deja răspunsul.

— Ca dascăl, nu face doi bani, nu-i pasă deloc de copii – şi ştie ce gândesc despre ea, răspunse Eleni.

Giorgis oftă. Eleni nu se temuse niciodată să-şi exprime deschis părerile.

Aproape imediat după ce sosiseră, Eleni văzuse că şcoala nu-i putea oferi prea mult lui Dimitri. După prima zi, copilul se întorsese tăcut şi ursuz, iar când ea îl întrebă ce făcuse la şcoală îi răspunsese: „Nimic”.

— Cum adică, nimic? Ceva trebuie să fi făcut.

— Profesoara a scris toate literele şi cifrele pe tablă, iar eu am fost trimis în ultima bancă, pentru că am spus că le ştiam deja. Pe urmă le-a dat voie copiilor mai mari să facă nişte adunări uşoare şi când eu am strigat răspunsul, m-a dat afară din clasă pentru restul zilei.

De atunci, Eleni începu să-i predea ea lui Dimitri, apoi prietenii lui veniră la ea să ia lecţii. Nu trecu mult şi copiii care abia reuşeau să deosebească literele şi cifrele ajunseră să citească fluent şi să socotească, iar după numai câteva luni casa lor era plină de copii, cinci zile pe săptămână. Aveau vârste cuprinse între cinci şi şaisprezece ani şi, cu o singură excepţie, un băiat care se născuse pe insulă, toţi fuseseră trimişi în Spinalonga din Creta, la primele

simptome de lepră. Cei mai mulți aveau noțiuni elementare dinaintea venirii lor acolo, dar majoritatea, chiar şi dintre cei mai mari, progresaseră prea puțin în clasa Kristinei Kroustalakis. Femeia îi trata ca pe nişte proşti şi proşti rămăseseră.

Între Kristina Kroustalakis şi Eleni crescu tensiunea. Era limpede pentru toată lumea că Eleni ar fi trebuit să preia şcoala şi că prețioasa retribuție a profesoarei trebuia să-i revină ei. Kristina Kroustalakis se apărase, refuzând să cedeze sau măcar să ia în considerare posibilitatea de a împărți rolul, dar şi Elenis fusese tenace. Ea ținuse să rezolve situația nu pentru câştigul ei, ci pentru binele celor şaptesprezece copii de pe insulă, care meritau mult mai mult decât primeau de la indolenta profesoară Kroustalakis. Pedagogia reprezenta o investiție în viitor, iar Kristina Kroustalakis nu vedea rostul unei investiții de energie în cei care nu aveau să rămână prea mult pe fața pământului.

În cele din urmă, Eleni a fost invitată să-şi expună punctul de vedere în fața înțelepților comunității. Ea aduse cu sine exemple din munca depusă de copii înainte şi după venirea ei pe insulă. „Dar se vede un progres normal", protestă un bătrân, cunoscut ca fiind prieten cu *Kyria* Kroustalakis. Pentru cei mai mulți dintre cei prezenți acolo, era totuşi evident cine avea dreptate. Zelul şi devotamentul lui Eleni în muncă dădeau roade. Motivația ei era convingerea că educația nu era un mijloc de a atinge vreun scop neclar, ci avea o valoare intrinsecă şi îi făcea pe copii oameni mai buni. Probabilitatea foarte mare ca mai mulți dintre ei să nu trăiască până la împlinirea vârstei de douăzeci şi unu de ani nu avea, pentru Eleni, nicio relevanță.

Câteva voci se împotriviseră, dar majoritatea bătrânilor se pronunțară în favoarea deciziei controversate de a o îndepărta de la catedră pe profesoara de până atunci şi de a

o instala pe Eleni în locul ei. Din acel moment existaseră în permanență oameni pe insulă care o considerau pe Eleni o uzurpatoare, dar pe ea această atitudine nu o preocupa defel. Pentru ea contau numai copiii.

Şcoala îi oferea lui Dimitri aproape tot ce-i trebuia: un program zilnic, stimuli pentru minte şi tovărăşie, în persoana unui nou prieten, Nikos, singurul copil născut pe insulă care nu fusese dus pe continent pentru adopție. Motivul consta în faptul că dezvoltase simptomele bolii încă de mic. Dacă ar fi fost sănătos, ar fi fost luat de la părinții care, deşi copleşiți de vinovăția faptului că transmiseseră copilului boala, erau fericiți totuşi că-l puteau păstra lângă ei.

Viața lui Dimitri era plină, ceea ce îl împiedica să se gândească la ce lăsase în urmă. În multe privințe o ducea mai bine. Băiatul micuț, cu ochi negri, îndura acum mai puține greutăți, mai puține nelinişti şi mai puține griji decât atunci când fusese cel mai mare dintre cei cinci copii ai unei familii de țărani. Cu toate acestea, în fiecare după-amiază când pleca din clădirea şcolii pentru a reveni în semiîntunericul noii lui locuințe, devenea conştient de curentul subteran al frământărilor adulților. Când trecea pe lângă *kafenion* sau pe lângă oamenii care stăteau de vorbă în stradă, prindea frânturi de conversație.

Uneori erau zvonuri noi, amestecate cu cele vechi. Apoi erau nesfârşitele incertitudini legate de primirea altui generator şi de veşnicele discuții legate de alimentarea cu apă. În ultimele câteva luni se zvonise şi despre primirea unor fonduri pentru locuințe noi şi despre o „pensie” mai mare pentru fiecare locuitor al insulei. Dimitri asculta cu atenție conversațiile adulților şi băgă de seamă că ei tocau la nesfârşit acelaşi subiect, aşa cum rodeau câinii oasele de mult secate de orice urmă de carne. Erau anticipate şi întoarse pe toate fețele cele mai mici evenimente, dar şi cele

mari precum boala şi moartea. Într-o zi însă, se petrecu ceva ce nu fusese în niciun fel prevestit şi despre care se ştia prea puţin, dar care urma să aibă un impact uriaş asupra insulei.

Într-o seară, la câteva luni după sosirea lor, Dimitri şi Eleni luau cina, când fură întrerupţi de o neaşteptată bătaie insistentă în uşă. Era Elpida; femeia abia-şi trăgea sufletul şi era roşie de emoţie.

— Eleni, hai cu mine, te rog, îngăimă ea. Sosesc o mulţime de bărci pline cu oameni – *o mulţime* – şi este nevoie de ajutorul nostru. Vino!

Eleni o cunoscuse destul de bine pe Elpida până acum, ca să-şi dea seama că, dacă spunea ea că era nevoie de ajutor, nu mai trebuia să pună întrebări.

Curiozitatea lui Dimitri fusese stârnită. Lăsă jos tacâmurile şi urmă femeile care alergau grăbite pe stradă în lumina apusului, în timp ce *Kyria* Kontomaris povestea la repezeală întreaga întâmplare, rostogolind cuvintele unul peste altul.

— Sunt din Atena, gâfâi ea. Giorgis a venit deja cu două bărci pline şi acum soseşte cu a treia. Majoritatea sunt bărbaţi, dar am zărit şi câteva femei. Par deţinuţi, deţinuţi bolnavi.

Ajunseseră deja la intrarea în tunelul cel lung, care ducea la chei, şi Eleni se întoarse spre Dimitri.

— Va trebui să rămâi aici, spuse ea ferm. Te rog, întoarce-te acasă şi termină de mâncat.

Ecoul înăbuşit al vocilor bărbăteşti răzbătea până la capătul tunelului şi Dimitri era mai curios ca niciodată să vadă ce stârnise o asemenea agitaţie. Cele două femei se grăbiră să-şi continue drumul şi dispărură curând din vedere.

Dimitri lovi cu piciorul, la întâmplare, o piatră de la intrarea în tunel şi pe urmă, privind pe furiş în jur, o zbughi în tunel, având grijă să se țină pe lângă pereți.

Când trecu de cotitură, putu să vadă destul de bine cauza acestei agitații.

Noii locuitori veneau de obicei unul câte unul şi, după ce Petros Kontomaris îi întâmpina, se integrau direct în comunitate, fiecare cum putea. Inițial, cea mai mare speranță a fiecăruia în Spinalonga era anonimatul şi majoritatea nou-veniților rămâneau tăcuți la sosire. Dar pe chei, în seara aceea, nu exista un asemenea calm. Coborând de-a valma din barca lui Giorgis, mulți dintre nou-veniți îşi pierduseră echilibrul înainte de a păşi cu dificultate pe terenul stâncos.

Strigau, se zvârcoleau şi urlau, unii în mod clar de durere şi, din locul unde se afla, Dimitri înțelese de ce căzuseră. Oamenii păreau să nu aibă brațe, cel puțin nu brațe care să le atârne liber de o parte şi de alta a trupului şi, când privi mai cu atenție, băgă de seamă că toți purtau nişte haine ciudate, care le țineau brațele, imobilizate la spate.

Dimitri le văzu pe Eleni şi Elpida aplecându-se, desfăcând una câte una frânghiile ce îi legaseră pe aceşti oameni ca pe nişte baloturi şi redându-le libertatea. Cum stăteau îngrămădiți pe terenul prăfos, ființele acestea păreau altceva, nu oameni. Unul dintre ei se împletici până la marginea apei şi vomită.

Urmă al doilea, care făcu acelaşi lucru – şi al treilea.

Dimitri urmărea, deopotrivă fascinat şi înspăimântat, încremenit ca şi stânca ce-l adăpostea. Când nou-veniții se răsfirară şi se ridicară de jos, îşi mai recăpătară un pic de demnitate. Chiar şi de la sute de metri distanță, copilul simțea mânia şi agresivitatea pe care le emanau. Adunați în

jurul unuia care încerca parcă să-i calmeze, vorbeau mai mulți deodată, cu glas răstit.

Dimitri îi numără. Erau optsprezece şi Giorgis întorcea barca să se ducă din nou la Plaka. Mai avea de adus încă o barcă plină.

Pe țărmul din Plaka, mulțimea se adunase în piață să vadă acest grup neobişnuit. Cu o zi înainte, Giorgis îi dusese lui Petros Kontomaris o scrisoare de la Atena, în care era anunțat de sosirea iminentă a leproşilor. Conveniseră să păstreze secretul. Perspectiva sosirii unui număr de peste douăzeci de pacienți, simultan, în Spinalonga, ar fi creat panică printre locuitori. Lui Kontomaris nu i se spusese decât că aceşti leproşi făcuseră scandal la un spital din Atena – şi, drept urmare, fuseseră expediați în Spinalonga. Fuseseră transportați pe mare, ca vitele, de la Pireu la Heraklion, două zile pe o mare agitată. Suferind de insolație şi de rău de mare, fuseseră transferați pe un vas mai mic, cu destinația Plaka.

Giorgis avusese sarcina să-i transporte, câte şase odată, pe ultima parte a călătoriei lor. Era limpede pentru oricine că această mulțime jerpelită de oameni tratați abuziv şi neîngrijiți nu putea supraviețui mult cu un asemenea tratament.

Copiii din Plaka, neştiind ce-i frica, se adunaseră să privească. Printre ei se aflau Fotini, Anna şi Maria, iar Anna îşi descusu tatăl în scurta lui pauză înaintea ultimului transport pe mare.

— De ce sunt aici? Ce au făcut? De ce n-au putut rămâne la Atena? întrebă ea.

Giorgis nu avea un răspuns pentru întrebările ei insistente. Un lucru îi spuse totuşi. Când dusese primul grup spre insulă, trăsese cu urechea la discuțiile dintre ei şi, în pofida mâniei şi a nemulțumirii, vocile pe care le auzise

erau ale unor oameni educați, care se exprimau cu uşurință.

— Nu ştiu ce să-ți răspund, Anna, îi spuse el. Dar vor fi primiți la Spinalonga şi asta e tot ce contează.

— Dar ce se va întâmpla cu mama? insistă ea. Viața ei va fi mai grea ca niciodată.

— Cred că greşeşti, spuse Giorgis, adunându-şi toate rezervele de răbdare pentru fiica lui cea mare. Aceşti nou-veniți ar putea reprezenta cel mai bun lucru care se putea întâmpla pe insulă.

— Cum *se poate* aşa ceva? strigă Anna, țopăind de neîncredere. Ce vrei să spui? Arată ca nişte *animale!*

În această privință avea dreptate. Într-adevăr arătau ca nişte animale, legați şi puşi în cuşcă precum vitele, căci fuseseră tratați doar ca puțin mai mult decât atât.

Giorgis îi întoarse fetei spatele şi reveni la barcă. De această dată mai erau numai cinci pasageri. Când ajunseră şi ei la insulă, ceilalți umblau de colo-colo.

Pentru prima oară în ultimele treizeci şi şase de ore, stăteau în picioare. Cele patru femei aflate printre ei rămăseseră grupate. Petros Kontomaris trecea de la unul la altul, îi întreba cum se numeau, ce vârstă aveau, ce educație şi de câți ani fuseseră diagnosticați.

Îşi făcea treaba şi mintea îi mergea într-una. Cu cât îi ținea mai mult aici pentru aceste treburi birocratice, cu atât avea mai mult timp la dispoziție să-i vină vreo idee despre unde Dumnezeu să-i cazeze. Fiecare secundă de amânare întârzia momentul când vor fi conduşi prin tunel şi vor descoperi că nu vor avea adăpost şi că, probabil, erau într-o situație şi mai rea decât cea de la spitalul din Atena. Fiecare scurt interviu dura câteva minute şi, până când reuşi să termine, un lucru îi era clar. În trecut, când solicitase detalii despre nou-veniți, majoritatea fuseseră pescari, mici proprietari şi patroni de prăvălii. De această dată avea în

față o listă de specialişti cu diferite profesii: avocat, profesor, doctor, maistru zidar, editor, inginer... şi registrul continua. Oamenii aceştia erau o categorie cu totul diferită decât cei care formau majoritatea populației din Spinalonga şi pentru o clipă Kontomaris se temu de grupul acesta de cetățeni ai Atenei, care sosiseră deghizați în cerşetori.

Venise momentul să între în noua lor lume. Kontomaris conduse grupul prin tunel. Vestea că sosiseră alți locuitori se răspândise deja şi oamenii ieşeau din case să-i privească. Atenienii se opriră în piață, în spatele şefului, care se întoarse cu fața spre ei şi aşteptă să fie cu toții, înainte de a le vorbi.

— Ca măsură temporară, în afară de femei, care vor fi adăpostite într-o încăpere liberă din vârful dealului, veți fi cazați cu toții în primărie.

Mulțimea se adunase în jurul lor şi începu să murmure agitată la auzul acestui anunț. Kontomaris însă era pregătit să întâmpine ostilitate față de acest plan şi continuă:

— Vă asigur că măsura este numai temporară. Sosirea dumneavoastră sporeşte populația insulei cu aproape zece la sută şi acum aşteptăm de la guvern să ne dea bani pentru locuințe noi, aşa cum ne promite de multă vreme.

Motivul opoziției față de utilizarea primăriei ca dormitor era faptul că acolo se desfăşura viața socială a comunității, atâta câtă era. Ea reprezenta, dacă se putea spune aşa, normalitatea socială şi politică a vieții în Spinalonga, iar să o rechiziționezi însemna să-i privezi pe locuitori de o resursă importantă. Dar unde era loc în altă parte? O cameră liberă exista în „bloc", clădirea aceea cu nouă apartamente, dar lipsită de suflet, şi acolo urmau să fie adăpostite femeile de la Atena. Kontomaris o rugă pe Elpida să le conducă acolo, în timp ce el se va ocupa de cazarea bărbaților în reşedința improvizată. I se strânse inima când se gândi la sarcina nevestei; singura diferență între blocul cel nou şi o

închisoare era aceea că uşile se zăvorau din interior şi nu din afară. Bărbaților însă trebuia să le lase primăria.

Din noaptea aceea, Spinalonga deveni casa celor douăzeci şi trei de atenieni proaspăt sosiți. Curând, cei ce se adunaseră să caşte gura înțeleseseră că era nevoie de o contribuție mai substanțială şi oferiră alimente, băutură şi aşternuturi. Orice donație din proviziile lor modeste însemna un sacrificiu semnificativ, dar toți, cu rare excepții, reuşiră să facă acest gest.

Primele zile fură tensionate. Lumea aştepta să vadă ce impact va avea sosirea nou-veniților, dar în primele patruzeci şi opt de ore aceştia nu-şi făcură simțită prezența, pentru că cei mai mulți zăcură impasibili pe paturile improvizate.

Doctorul Lapakis îi consultă şi constată că sufereau nu numai de lepră, ci şi din cauza privațiunilor din timpul transportului, fără hrană adecvată sau apă şi fără pic de umbră, sub care să se adăpostească de soarele nemilos. Fiecare avea nevoie de mai multe săptămâni ca să-şi revină după lunile, poate chiar anii, de rele tratamente îndurate chiar şi înainte de a se îmbarca pentru plecarea din Atena. Lapakis auzise că nu era nicio diferență între condițiile din spitalul pentru leproşi şi cele din închisoarea aflată la numai câteva sute de metri depărtare, la marginea oraşului. Se zicea că leproşii erau hrăniți cu resturile de la masa puşcăriaşilor şi că erau îmbrăcați cu hainele scoase de pe cadavrele din principalul spital al oraşului. Curând află că aceasta nu era doar o legendă.

Pacienții fuseseră toți tratați cu barbarie, iar grupul acesta sosit în Creta fusese motorul rebeliunii. Majoritatea fiind oameni educați, cu meserii onorabile, organizaseră o grevă a foamei, redactaseră scrisori pe care le expediaseră în ascuns prietenilor şi politicienilor şi provocasem nemulțumirea în spital. Însă în loc să accepte unele

schimbări, directorul spitalului decisese să-i evacueze; sau, cum prefera el să se exprime, „să-i transfere într-un loc cu condiții mai adecvate”. Expulzarea în Spinalonga reprezentase un sfârşit pentru ei şi un nou început pentru insulă.

Femeile erau vizitate zilnic de Elpida şi curând îşi reveniră suficient pentru a face turul de prezentare a insulei, pentru a bea o cafea în casa soților Kontomaris şi chiar pentru a începe să planifice îngrijirea micului lot de pământ, ce fusese curățat pentru ca ele să poată cultiva legume. Înțeleseră repede că această viață era un pas înainte față de precedenta. Cel puțin era viață. Condițiile din spitalul de la Atena fuseseră oribile. Focurile iadului nu puteau fi mai înăbuşitoare decât căldura sufocantă a zilelor de vară, în încăperile meschine, închise. Dacă mai puneau la socoteală şi şobolanii ce scormoneau noaptea sub podele, aveau toate motivele să se fi simțit ca nişte paraziți.

Spinalonga era paradisul, prin comparație. Le oferea o libertate neimaginată, cu aer proaspăt, cântec de păsări şi o stradă pe care să se plimbe; aici îşi puteau redescoperi umanitatea. În zilele lungi ale călătoriei de la Atena, unele se gândiseră să-şi pună capăt zilelor, crezând că fuseseră trimise spre un rău mai cumplit decât împărăția lui Hades, în care se străduiseră să supraviețuiască. În Spinalonga, de la fereastra lor de la etajul al doilea vedeau soarele răsărind, iar în primele zile petrecute pe insulă, imaginea coborâşului lui lent spre apus le fermecase.

Exact precum Eleni, şi ele prefăcuseră spațiul alocat într-un cămin. Perdelele brodate de bumbac, atârnate seara la ferestre şi cuverturile țesute şi întinse pe paturi schimbaseră încăperea, făcând-o să arate ca orice locuință simplă, din Creta.

Bărbații trăiau însă o situație diferită. Ei zăcură în pat mai multe zile, mulți încă slăbiți de greva foamei pe care o

începuseră la Atena. Kontomaris luă măsuri să le fie dusă mâncarea la primărie şi le-o lăsă în vestibul, dar când strânseseră vasele în prima zi, locuitorii insulei văzură că hrana abia dacă fusese atinsă. Oala mare de metal cu tocană de miel, era încă plină ochi; singurul semn că în clădire exista totuşi viaţă era faptul că dintre cele cinci pâini aduse la primărie, rămăseseră numai trei.

A doua zi mâncară toată pâinea, iar în a treia, devorară o cratiţă cu came de iepure. Pofta de mâncare era un semn al revenirii la viaţă a acelor fiinţe jalnice.

În a patra zi apăru Nikos Papadimitriou, clipind des în lumina orbitoare a soarelui. În vârstă de patruzeci şi cinci de ani, avocat, Papadimitriou se aflase cândva în centrul vieţii mondene a Atenei. Acum era liderul unui grup de leproşi şi purtătorul lor de cuvânt şi juca acest rol cu aceeaşi energie pe care o pusese şi în cariera lui profesională. Nikos era prin natura lui o persoană care căuta necazurile şi, dacă nu ar fi urmat dreptul, ar fi ajuns probabil un infractor.

Încercarea lui de a se opune autorităţilor ateniene organizând revolta din spital nu avusese succes în totalitate, dar acum, că ajunseseră în Spinalonga, era mai hotărât ca niciodată să obţină condiţii mai bune pentru camarazii săi leproşi.

Deşi avea limba ascuţită, Papadimitriou avea mult şarm şi aduna cu uşurinţă simpatizanţi. Cel mai important aliat al lui şi prieten totodată era Mihalis Kouris, un inginer care, ca şi Papadimitriou, stătuse în spitalul din Atena aproape cinci ani. În ziua aceea, Kontomaris îi duse să viziteze insula Spinalonga. Dar spre deosebire de modul cum reacţionau majoritatea celor nou-veniţi la turul insulei, aceştia doi puneau tot felul de întrebări: „Deci, unde este sursa de apă?” „De când aşteptaţi generatorul?” „Cât de des

vine doctorul?" „Care este rata mortalității?" „Care sunt acum planurile de construcție?"

Kontomaris le răspunse la întrebări cât putu mai bine, dar după mormăielile şi suspinele lor, îşi dădu seama că nu erau mulțumiți de ce aflau. Şeful insulei ştia foarte bine că Spinalonga nu avea resursele necesare. De şase ani trudise neobosit să îmbunătățească condițiile şi în multe domenii chiar reuşise, deşi nu suficient ca să-i mulțumească pe toți. Nimeni nu-i era recunoscător şi, în timp ce ieşeau din oraş şi se îndreptau către cimitir, se întrebă de ce-şi bătuse oare capul.

Iată unde vor sfârşi cu toții, oricât s-ar fi străduit el să îmbunătățească lucrurile.

Toți trei vor sfârşi sub o dală de piatră, într-unul dintre buncărele acelea subterane, de beton, până ce oasele le vor fi înghesuite într-un colț, pentru a se face loc următorului cadavru. Zădărnicia eforturilor şi sunetul îndepărtat al întrebărilor insistente ale lui Papadimitriou îi stârniră dorința de a sta jos şi a plânge. Atunci se decise să le spună atenienilor adevărul în față. Dacă îi interesa mai mult să afle adevărul decât să se simtă bine primiți, fie!

— Vă voi spune, zise el oprindu-se brusc şi întorcându-se cu fața spre amândoi, tot ce vreți să ştiți. Dar dacă o fac, povara devine şi a voastră. Înțelegeți?

Încuviințară din cap şi Kontomaris începu să le descrie în detaliu neajunsurile traiului pe insulă. Le vorbi despre fiecare artificiu la care fusese nevoit să apeleze pentru a realiza o schimbare cât de mică şi despre toate problemele aflate acum în negocieri. Apoi, toți trei se întoarseră la casa şefului şi, cu suflul proaspăt adus de Papadimitriou şi de Kouris asupra a ceea ce era de făcut pe insulă, întocmiră un plan nou. Acesta includea lucrările în curs de execuție, proiectele ce urmau să fie începute şi încheiate anul viitor şi o schiță a ceea ce trebuia să se întreprindă în perioada

următorilor cinci ani. Perspectivele creau, ele însele, un sentiment al progresului, de care oamenii aceştia aveau atâta nevoie.

Din ziua aceea, Papadimitriou şi Kouris deveniră cei mai înfocaţi susţinători ai lui Kontomaris. Ei nu se mai simţeau condamnaţi, ci parcă le fusese oferit un nou început. De foarte multă vreme viaţa nu mai fusese atât de generoasă cu ei.

În câteva săptămâni, propunerile, inclusiv memoriile pentru aprobarea construcţiilor, erau gata de a fi prezentate guvernului. Papadimitriou ştia cum să-i atragă pe politicieni şi implică în asta firma sa de avocatură din Atena, o afacere de familie cu oarecare influenţă. „Fiecare om de pe această insulă este cetăţean al Greciei, insista el. Ei au drepturi şi să fiu al naibii dacă nu mă voi lupta pentru ele.” Spre uimirea tuturor, cu excepţia lui Papadimitriou însuşi, în mai puţin de o lună guvernul acceptă să le pună la dispoziţie suma de bani cerută.

Ceilalţi atenieni, odată ce-şi reveniră din apatie, se lansară în noi proiecte de construcţie. Ei nu mai erau nişte invalizi abandonaţi, ci membri ai unei comunităţi la binele căreia trebuia să contribuie fiecare, după propriile puteri.

Venise sfârşitul lui septembrie şi, deşi temperaturile erau moderate, problema apei rămăsese una presantă – mărirea numărului locuitorilor cu douăzeci şi trei sporise cererea atât din tunelurile de aducţiune, care stăteau să cadă, cât şi din proviziile aduse de pe continent. Trebuia făcut ceva şi Mihalis Kouris era omul potrivit pentru asta.

Odată reparaţiile încheiate, toţi priviră spre cer, aşteptând să plouă şi, într-o noapte, la început de noiembrie, rugile le fură ascultate. Cerul se deschise într-un spectacol dramatic de sunet şi lumină, revărsându-şi zgomotos conţinutul peste insulă, peste continent şi peste marea atotînconjurătoare. Grindina de dimensiunea

pietrişului se izbea de pământ, spărgând ferestrele, alungând caprele speriate spre adăposturile de pe dealuri, în timp ce fulgerele scăldau peisajul într-o lumină apocaliptică. A doua zi dimineaţă, când se treziră, locuitorii îşi găsiră rezervoarele pline cu apă curată şi proaspătă. Odată rezolvată problema cea mai presantă, atenienii îşi concentrară atenţia asupra asigurării unor locuinţe pentru ei înşişi. Intre strada principală şi mare se afla o zonă abandonată; acolo îşi construiseră turcii primele case. Locuinţele, nişte biete cochilii, se rezemau de zidul fortificaţiilor şi fuseseră cele mai adăpostite dintre toate enclavele. Cu o hărnicie şi o eficienţă rar întâlnite în Creta, vechile case au fost restaurate, ridicate din ruine cu zidărie nouă şi cu tâmplărie prelucrată. Ele erau gata să-şi primească locatarii cu mult înainte ca zăpezile să fi încoronat Muntele Dikti, iar primăria deveni, din nou, disponibilă pentru toată lumea. Nu că resentimentul iniţial faţă de leproşii din Atena ar fi durat prea mult. Nu fusese nevoie decât de câteva săptămâni ca locuitorii din Spinalonga să-şi dea seama de potenţialul noilor insulari şi să înţeleagă că tot ceea ce puteau ei aduce depăşea cu mult ceea ce puteau consuma vreodată.

Apoi, odată cu apropierea iernii, fu reluată cu tot avântul şi campania pentru generator. Căldura şi lumina deveneau marfa cea mai valoroasă, căci vânturile începură să-şi croiască drum prin crăpăturile de la uşi şi ferestre, şuierând prin case în lumina din ce în ce mai puţină a după-amiezilor. Acum, când guvernul descoperise că Spinalonga avea o voce mai stridentă, una care nu putea fi nesocotită, nu trecu mult şi trimise o scrisoare în care promitea tot ce i se cerea.

Mulţi dintre insulari erau sceptici. „N-aş paria că se vor ţine de cuvântul”, spuneau unii. „lână nu voi aprinde lampa la mine în casă, nu-l voi crede”, afirmau şi alţii. Părerea

generală a locuitorilor care trăiseră în Spinalonga ceva mai mulți ani era că promisiunea guvernului nu valora nici cât hârtia pe care era scrisă.

Cu numai zece zile înainte de sosirea componentelor, etichetate şi complete, aşteptarea cu nerăbdare a generatorului fu principalul subiect al scrisorilor identice pe care Eleni le trimitea separat Annei şi Mariei: Generatorul va schimba enorm viața noastră. A mai fost unul aici cândva, aşa că o parte dintre instalațiile electrice există şi doi dintre bărbații veniți de la Atena se pricep să-l facă să funcționeze (slavă Domnului). Pentru fiecare casă s-a promis cel puțin un bec şi un mic aparat de încălzire şi acestea trebuie să sosească odată cu restul echipamentelor.

Anna citi scrisoarea ce-i era adresată, la lumina slabă a unei după-amiezi de iarnă. În cămin focul ardea mocnit, dar când respira ieşeau aburi în aerul rece. O lumânare arunca o lumină pâlpâitoare peste pagină şi fata îndreptă un colț al foii către flacără. Vâlvătaia cuprinse treptat hârtia, mistuind-o, până la ultima bucățică rămasă în strânsoarea vârfurilor degetelor, dar şi pe aceea o aruncă în ceară. De ce trebuia să scrie mama atât de des? Chiar credea că ei voiau să afle ce viață plăcută, mulțumitoare şi de acum bine iluminată ducea lângă băiatul acela? Tatăl le obliga să răspundă la fiecare scrisoare, iar pentru Anna fiecare cuvânt era o luptă. Ea nu era fericită şi nu avea de gând să se prefacă.

Maria îşi citi şi ea propria scrisoare şi i-o arătă tatălui.

— Sunt veşti bune, nu-i aşa? comentă Giorgis. Şi totul datorită atenienilor.

Cine s-ar fi gândit că zdrențăroşii aceia vor însemna atât de mult?

Lână la începutul iernii, înainte de sosirea vânturilor muşcătoare din decembrie, insula avea căldură şi, după

căderea întunericului, cei care voiau puteau să citească la cea mai palidă lumină electrică.

Când veni perioada sărbătorilor, Giorgis şi Eleni trebuiră să decidă ce vor face de Crăciun. Era primul pe care nu-l petreceau împreună, după cincisprezece ani.

Sărbătoarea nu avea importanţa Paştelui, dar era un prilej de ritualuri şi de petreceri în familie, când absenţa lui Eleni va fi resimţită ca un gol uriaş.

Câteva zile înainte şi după Crăciun, Giorgis nu traversă apa agitată, să o vadă pe Eleni. Nu numai pentru că vântul turbat l-ar fi muşcat până la sânge de faţă şi de mâini, ci pentru că fetele aveau nevoie de el. Eleni trebuia să-şi concentreze atenţia asupra lui Dimitri şi ei respectară în paralel arhaicele tradiţii. Ca întotdeauna, fetele cântară din casă în casă melodioasele *kalanda* şi fură recompensate cu dulciuri şi fructe uscate, iar în ziua de Crăciun, după slujba de dimineaţă, sărbătoriră cu familia Angelopoulos, desfătându-se cu porc şi delicioasele *kourambiethes,* nişte biscuiţi dulci cu nucă pregătiţi de Savina.

Lucrurile nu se deosebeau prea tare nici în Spinalonga. Copiii cântaseră în piaţă, ajutaseră la coacerea tradiţionalelor *christopsomo* ornate, pâinea lui Hristos, şi mâncaseră mai mult ca niciodată. Dimitri se bucura pentru prima oară de o masă atât de îmbelşugată şi tot o premieră era pentru el şi participarea la o asemenea petrecere.

În fiecare dintre cele douăsprezece zile ale Crăciunului, atât Giorgis, cât şi Eleni îşi stropiră locuinţa cu apă sfinţită, pentru a alunga *kallikantzari,* spiriduşii care în acest sezon făceau ravagii prin casele oamenilor, iar la 1 ianuarie, de Sfântul Vasile, Giorgis o vizită pe Eleni din nou, aducându-i cadouri de la copii şi de la Savina. Sfârşitul anului cel vechi şi începutul celui nou reprezentase o piatră de încercare care fusese depăşită cu bine, ducând familia Petrakis într-o

nouă etapă. Deşi Anna şi Maria simțeau încă lipsa mamei, acum ştiau că puteau supraviețui şi fără ea.

Capitolul 6
1940

După cea mai bună iarnă de care avusese parte Spinalonga în ultimii ani, urmă cea mai frumoasă dintre primăveri. Nu dădeau această impresie numai florile desfăşurate ca un covor pe pantele din nordul insulei ori ivite din fiecare crăpătură din stâncă, ci, mai ales, sentimentul de viață nouă pe care îl respira comunitatea.

Strada principală din Spinalonga, până mai ieri o înşiruire de clădiri dărăpănate, avea acum magazine îngrijite, cu obloane şi uşi proaspăt vopsite în nuanțe strălucitoare de albastru şi verde. Erau locurile în care negustorii îşi etalau acum marfa cu mândrie, iar locuitorii insulei cumpărau nu numai pentru că aveau nevoie, ci şi pentru că le făcea plăcere. Era pentru prima oară când insula avea o economie proprie. Oamenii deveniseră productivi: făceau troc, cumpărau şi vindeau, uneori scoteau profit, alteori ieşeau în pierdere.

Kafenion înflorea de asemenea şi se deschise şi un restaurant specializat în *kakavia,* o supă de peşte, gătită proaspăt în fiecare zi. Unul dintre locurile cele mai aglomerate de pe strada mare devenise frizeria. Stelios Vandis fusese cel mai vestit frizer din Rethimnon, al doilea oraş al Cretei, dar îşi abandonase meseria când fusese exilat în Spinalonga. Când Papadimitriou află că în mijlocul lor trăia un asemenea om, insistă ca Vandis să-şi reia activitatea. Atenienii erau bărbați trufaşi. Aveau vanitatea fudulă a locuitorului de la oraş şi în anii anteriori toți îşi rezervaseră plăcerea ritualului de a-şi ferchezui, o dată la

două săptămâni, părul şi mustaţa, a căror stare şi formă le definea, s-ar putea spune, bărbăţia. Acum, că se găsise cineva care să-i facă din nou arătoşi, viaţa lua o turnură mai bună. Ei nu aspirau la un stil care să-i individualizeze, ci la aceeaşi tunsoare luxoasă şi bine aranjată.

„Stelios, obişnuia Papadimiriou să spună, fă-mi cel mai frumos Venizelos de care eşti capabil." Venizelos, avocatul cretan devenit prim-ministru al Greciei, era considerat posesorul celei mai falnice mustăţi din lumea creştină şi era foarte potrivit ca Papadimitriou să-i urmeze exemplul, glumeau oamenii, pentru că şi el aspira la o funcţie de conducere pe insulă.

Pe măsură ce pe Kontomaris îl lăsau puterile, şeful se baza din ce în ce mai mult pe Papadimitriou, astfel încât popularitatea atenianului în rândul locuitorilor insulei spori. Bărbaţii îl respectau pentru ceea ce reuşise el să realizeze într-un timp atât de scurt; femeile îi erau şi ele recunoscătoare şi curând el deveni un fel de erou venerat, fără îndoială şi pentru că avea charisma unui actor de film. Ca majoritatea atenienilor, Papadimitriou trăise întotdeauna la oraş şi nu avea, prin urmare, trupul încovoiat şi părul albit ca bărbaţii din Creta, care-şi petrecuseră cea mai mare parte a vieţii sub cerul liber, câştigându-şi existenţa muncind pământul. În afara ultimelor câteva luni de muncă manuală, pielea lui cunoscuse prea puţin soarele şi încă şi mai puţin asprimea vântului.

Cu toate că atenianul era un om ambiţios, nu era lipsit de inimă şi nu voia să candideze în alegeri, dacă Kontomaris nu era pregătit să se retragă.

— Papadimitriou, sunt pe deplin pregătit să renunţ la această poziţie, spuse bătrânul într-o seară, pe la începutul lui martie, în timpul unei partide de table.

Ţi-am spus-o de o mie de ori. E nevoie de sânge tânăr în funcţia asta – şi uite ce ai reuşit deja să faci pentru

insulă! Alegătorii mei te vor sprijini, nu e nicio îndoială. Crede-mă, eu sunt prea ostenit.

Papadimitriou nu fu surprins de această ultimă afirmație. În cele șase luni de când venise pe insulă, văzuse cum sănătatea lui Kontomaris se deteriorase. Cei doi bărbați fuseseră destul de apropiați în acest răstimp, iar el își dăduse seama că bătrânul conducător îl pregătea ca succesor.

— Voi prelua conducerea, dacă ești pregătit să te retragi, răspunse el liniștit, dar cred că ar trebui să te mai gândești.

— Mă gândesc deja de *luni* de zile, răspunse Petros nemulțumit. Știu că nu mai pot continua.

Cei doi își continuară partida într-o tăcere întreruptă doar de clămpăneala celor care țineau scorul.

— Vreau totuși să știi altceva, spuse Papadimitriou când jocul se termină și veni vremea să plece. Dacă voi câștiga alegerile, nu vreau să locuiesc în casa dumitale.

— Dar nu este casa mea, răspunse Kontomaris. Este casa celui care devine șef.

Casa merge cu funcția, așa a fost întotdeauna.

Papadimitriou trase din țigară și se opri o clipă, să scoată fumul. Se hotărî să nu ducă discuția mai departe. Subiectul era oricum ipotetic, pentru că alegerile nu ofereau nicio certitudine. Urmau să mai fie încă doi candidați, dintre care unul se afla pe insulă de șase sau șapte ani și își adunase mulți susținători; alegerea lui Teodoros Makridakis părea, cel puțin pentru Papadimitriou, o posibilitatea reală. Un contingent semnificativ din populație rezona cu negativismul lui Makridakis și, chiar dacă le plăcea să profite de beneficiile muncii asidue depuse de Papadimitriou și de schimbările spectaculoase produse în ultimele șase luni, simțea că interesele oamenilor ar fi fost slujite mai bine de cineva animat de mânie. Era ușor de crezut că flacăra ce

îl alimenta pe Makridakis l-ar fi putut ajuta să realizeze lucruri pe care raţiunea şi diplomaţia nu reuşiseră.

Alegerile anuale, desfăşurate la sfârşitul lunii martie, fură cele mai disputate din istoria insulei şi de această dată rezultatele avură într-adevăr importanţă.

Spinalonga devenise un loc unde merita să guvernezi, iar conducerea ei nu mai reprezenta un potir de otravă.

Candidau trei persoane: Papadimitriou, Spiros Kazakis şi Teodoros Makridakis. În ziua alegerilor fiecare bărbat şi fiecare femeie votă. Chiar şi leproşii consemnaţi în spital, cu şanse minime de a se mai ridica vreodată din patul lor de bolnavi, primiră câte un buletin de vot, care fu apoi returnat primăriei la timp, în plic sigilat.

Spiros Kazakis abia reuşi să câştige câteva voturi, iar Makridakis, spre uşurarea şi mirarea lui Papadimitriou, obţinu mai puţin de o sută. Astfel atenianul avu partea leului şi o majoritate zdrobitoare. Populaţia votase cu inima, dar şi cu înţelepciune. Atitudinea lui Makridakis era una foarte bună, dar realizările contau pentru cei mai mulţi şi astfel Papadimitriou află, în sfârşit, că era apreciat. Era un moment capital pentru civilizarea insulei.

— Camarazi din Spinalonga, spuse el. Dorinţele mele pentru această insulă sunt şi dorinţele voastre.

Astfel vorbea el mulţimii adunate în mica piaţă din faţa primăriei, în seara următoare alegerilor. Numărătoarea voturilor tocmai fusese verificată a doua oară şi se anunţaseră rezultatele.

— Am făcut deja din Spinalonga un loc mai civilizat, iar în unele privinţe este chiar un loc de viaţă mai bun decât oraşele şi satele care ne servesc. Flutură mâna către Plaka. Noi avem lumină electrică, în timp ce Plaka nu are. Avem un personal medical harnic şi profesorii cei mai devotaţi. Pe continent, majoritatea oamenilor trăiesc la nivelul de subzistenţă, mor de foame, ceea ce la noi nu se întâmplă.

Săptămâna trecută unii dintre ei au venit aici cu barca din Elounda.

Zvonuri despre prosperitatea noastră le-am ajuns la urechi şi au venit să ne ceară *nouă* de mâncare. Nu este aceasta o schimbare fundamentală? Un murmur de aprobare străbătu mulțimea. Nu mai suntem proscrişii flămânzilor care strigă: „Necurat! Necurat!", continuă el. Acum alții vin la noi să caute milă.

Se opri o clipă, suficient cât cineva să strige din mulțime: „De trei ori ura pentru Papadimitriou! Când uralele se stinseră, el mai adăugă discursului o singură idee.

— Este ceva ce ne leagă pe toți. Boala numită lepră. Când ajungem la neînțelegeri, să nu uităm că nu avem scăpare unul de celălalt. Cât mai avem de trăit, să ne facem viața cât mai bună cu putință – acesta trebuie să fie scopul nostru comun. Ridică mâna, arătând cerul cu degetul, în semn de sărbătoare şi victorie. Pentru Spinalonga! proclamă el.

Mulțimea celor două sute de oameni repetă gestul şi cu un strigăt ce răsună peste apă până la Plaka, ovațională: „Pentru Spinalonga!"

Neobservat de nimeni, Teodoros Makridakis se retrase în umbră. De mult dorea cu ardoare să ajungă în frunte; dezamăgirea era la fel de amară ca măslina necoaptă.

A doua zi după-amiază, Elpida Kontomaris începu să-şi împacheteze lucrurile.

Într-o zi sau două, ea şi Petros trebuiau să părăsească această casă şi să se mute în locuința actuală a lui Papadimitriou. Se aştepta de mult să vină şi acest moment, dar timpul nu micşorase groaza ce o împovăra acum, în asemenea măsură, încât abia dacă îşi putea aduna energia să facă un pas. Continua să împacheteze fără nicio ordine, corpul ei greoi se împotrivea sarcinii, picioarele deformate o dureau mai rău ca niciodată. Trebuia să împacheteze

conținutul neprețuit al vitrinei de sticlă – rândurile de soldați, micile obiecte de porțelan şi argint gravat, aflate în posesia familiei de multe generații – şi se întreba ce se va întâmpla cu toate aceste obiecte când ea şi Petros nu vor mai fi. Cu ei doi, familia se încheia.

Un ciocănit uşor în uşă îi întrerupse gândurile. „Trebuie să fie Eleni", îşi spuse ea. Deşi era ocupată la şcoală şi cu preocupările de mamă, Eleni promisese că va veni să o ajute în după-amiaza aceea şi ea obişnuia să se țină de cuvânt. Dar când Elpida deschise uşa, aşteptându-se să vadă silueta zveltă, cu trăsături fine a prietenei ei, o figură smeadă de bărbat, îmbrăcată în haine închise la culoare, umplu cadrul uşii. Era Papadimitriou.

— *Kalispera, Kyria* Kontomaris. Pot să intru? întrebă el cu blândețe, conştient de surprinderea femeii.

— Da... vă rog, răspunse ea, făcându-i loc să treacă.

— Am un singur lucru să vă spun, zise el, stând în fața ei, înconjurat de lăzile pe jumătate umplute cu cărți, porțelanuri şi fotografii. Nu trebuie să vă mutați de aici. Nu intenționez deloc să vă iau casa. Nu am nevoie. Petros a investit atât de mult din viața lui în munca de conducător al acestei insule, încât am hotărât să-l înzestrez cu ea – considerați că aceasta este pensia lui, dacă vreți.

— Dar este casa în care a locuit întotdeauna şeful. Acum este a dumitale şi, în plus, Petros nici nu va voi să audă de aşa ceva.

— Nu mă interesează ce s-a întâmplat în trecut, răspunse Papadimitriou. Vreau să rămâneți aici şi, în orice caz, eu vreau să locuiesc în casa pe care o restaurez.

Vă rog, insistă el. Aşa va fi mai bine pentru noi toți.

Ochii Elpidei străluciră plini de lacrimi.

— Sunteți atât de bun, exclamă ea, întinzând spre el ambele mâini. Atât de bun. Văd că sunteți sincer, dar nu ştiu cum vom reuşi să-l convingem pe Petros.

— Nu va avea de ales, spuse Papadimitriou ferm. Acum eu hotărăsc. Vreau să despachetați toate lucrurile din cutiile astea şi să le puneți la loc, exact cum au fost. Mă întorc mai târziu să mă asigur că aşa ați făcut.

Elpida înțelese că nu era un gest de complezență. Bărbatul acesta spunea ceea ce gândea şi era obişnuit să obțină ceea ce voia. Tocmai de aceea fusese ales conducător şi, pe când aşeza soldații de plumb la loc, în rând, Elpida încercă să-şi dea seama de ce era atât de greu să-l contrazici pe Papadimitriou. Nu era doar statura lui fizică. Numai pentru atât, ar fi fost un bărbat dur. Dar avea altă tehnică, mai subtilă. Uneori manipula oamenii, aducându-i la opinia lui prin simpla modulare a vocii. Altă dată obținea acelaşi rezultat dominându-i cu forța logicii. Abilitățile lui de avocat nu se tociseră deloc, nici măcar în Spinalonga.

Înainte ca Papadimitriou să plece, Elpida îl pofti să cineze la ei, când avea să revină, mai târziu. În bucătărie îşi arăta ea întreaga măiestrie. La gătit nu avea pereche în Spinalonga şi numai un prost ar fi refuzat o asemenea invitație. De îndată ce oaspetele plecă, ea se apucă să pregătească masa, dând formă preferatelor ei *kefethes,* chiftele în sos de ou cu lămâie, şi măsurând ingredientele pentru *ravani,* o prăjitură foarte dulce, făcută din griş cu sirop.

Kontomaris se întoarse acasă în seara aceea, după ce-şi încheiase treburile de şef, mergând cu un pas uşor. Când intră în casă, îl învălui un miros puternic de bucate gătite şi Elpida, purtând şorțul de bucătărie, îi ieşi în întâmpinare cu brațele întinse. Se îmbrățişară, iar el îşi puse capul pe umărul ei.

— S-a sfârşit, murmură el. În cele din urmă, s-a sfârşit.

Când ridică privirea observă că încăperea arăta la fel ca întotdeauna. Nu se vedea nici urmă din lăzile pe jumătate

pline, ce zăceau împrăştiate prin casă când plecase el, de dimineaţă.

— De ce n-ai împachetat?

Se simţea în vocea lui mai mult decât o simplă iritare. Era epuizat şi abia aştepta să scape de cele câteva zile care urmau. Ar fi vrut să fi ajuns deja la noua lor casă, iar faptul că nimic nu părea nici pe departe gata îl supăra şi îl făcea să se simtă încă şi mai obosit.

— Am împachetat şi pe urmă am despachetat, răspunse Elpida misterios. Rămânem aici.

Peste cuvinte se suprapuse o bătaie fermă în uşă. Sosise Papadimitriou.

— *Kyria* Kontomaris m-a invitat să iau masa cu dumneavoastră, zise el simplu.

Odată aşezaţi la masă, fiecare cu un pahar generos de uzo în faţa, Kontomaris îşi veni în fire.

— Cred că este vorba de un fel de conspiraţie, spuse el. Ar trebui să mă supăr, dar vă cunosc pe amândoi suficient de bine, ca să înţeleg că nu am de ales în această problemă.

Zâmbetul îi îndulci tonul sever şi cuvintele convenţionale. În adâncul sufletului era încântat de generozitatea lui Papadimitriou, măcar pentru că înţelegea cât de mult însemna acest gest pentru soţia sa. Cei trei toastară unul în cinstea celuilalt, ratificând înţelegerea la care ajunseseră, şi între ei problema locuinţei şefului nu mai fu menţionată niciodată. Între membrii consiliului existară însă câteva murmure de nemulţumire şi discuţii aprinse despre ce avea să se întâmple dacă un alt şef, în viitor, ar fi revendicat splendida locuinţă. În cele din urmă se ajunsese la un compromis: la fiecare cinci ani se va lua o nouă decizie privind locatarul casei.

După alegeri începu activitatea de amenajare a insulei. Eforturile lui Papadimitriou nu rămaseră doar un angajament electoral. Reparaţiile şi reconstrucţiile nu se

încheiară până când toată lumea nu avu un loc de trai decent, propriul cuptor, de regulă în curte, în fața casei şi, ceea ce era cu atât mai important pentru sentimentul de demnitate, o latrină privată în afara casei.

Acum, când apa era colectată eficient, ajungea pentru toată lumea şi fu construită o spălătorie comunală spațioasă, cu un şir lung de chiuvete din beton neted. Era aproape un lux, considerau femeile care prelungeau spălatul, transformând zona într-un centru zumzăitor de interes social.

Aspectul social al vieții fu, de asemenea, sporit, e adevărat, în situații care țineau mai puțin de rutina zilnică. Pentru Panos Sklavounis, un atenian care fusese odinioară actor, ziua de muncă începea atunci când ea se termina pentru toți ceilalți. La scurtă vreme după alegeri, el îl trase deoparte pe Papadimitriou.

Modul lui de abordare era agresiv, tipic unui bărbat cu educația lui. Îi plăcea confruntarea şi, ca actor la Atena, fusese obişnuit să se lupte.

— Plictiseala se întinde pe aici ca mucegaiul, zise el. Oamenilor le trebuie distracție. Mulți dintre ei nu mai aşteaptă anul viitor, dar ar putea aştepta cu nerăbdare ceva pentru săptămâna următoare.

— Înțeleg ce vrei să spui şi sunt întru totul de acord, răspunse Papadimitriou.

Ce propui?

— Distracție. Distracție pe scară mare, răspunse Sklavounis cam pompos.

— Care înseamnă ce? mai întrebă Papadimitriou.

— Filme, răspunse Sklavounis.

Cu şase luni în urmă o asemenea propunere ar fi părut o ambiție nemăsurată şi la fel de absurdă ca şi când le-ai fi spus leproşilor că li se îngăduia să înoate până în Elounda,

ca să meargă la cinematograf. Acum însă, ea nu era imposibil de realizat.

— Păi, generator avem, zise Papadimitriou, ceea ce este un bun început, dar ne mai trebuie şi altceva, nu-i aşa?

Să-i înveseleşti pe locuitorii insulei seara şi să le dai ceva de făcut ar mai fi redus din nemulțumirea persistentă. „Dacă stau aşezați pe rânduri în întuneric, gândi Papadimitriou, oamenii nu mai pot bea peste măsură şi nici unelti la *kafenion*."

— Ce-ți mai trebuie? întrebă el.

Skavonius răspunse neîntârziat. Socotise deja câți oameni încăpeau în primărie şi de unde putea obține un proiector, un ecran şi bobine de film. Mai mult decât atât, calculase sumele. Elementul lipsă, până la aprobarea consiliului, erau banii, dar, având în vedere că atât de mulți leproşi câştigau acum un oarecare venit, se putea pune o taxă de intrare la noul cinematograf, astfel încât costul întregii inițiative putea fi acoperit.

După numai câteva săptămâni de la formularea cererii inițiale, în oraş apărură afişele:

Sâmbătă, 13 aprilie

Ora 19.00

La Primărie *Gangsterii din Atena*

2 drahme biletul

În seara aceea, la ora şase, peste o sută de oameni se aşezară la coadă în fața primăriei. Rină să se deschidă uşile, la şase şi jumătate, mai sosiră încă optzeci, iar filmul fu întâmpinat cu acelaşi entuziasm şi sâmbăta următoare.

Eleni clocotea de entuziasm când le scrise fetelor despre noua distracție: Nouă tuturor ne plac foarte mult filmele – sunt punctul culminant al săptămânii. Totuşi, nu merge totul ca pe roate. Sâmbăta trecută nu au sosit bobinele de la Agios Nikolaos. Oamenii au fost atât de dezamăgiți când au aflat că filmul a fost anulat, încât s-a

produs aproape o revoltă şi mai multe zile la rând umblau supăraţi, ca şi când ar fi fost distrusă recolta! În fine, s-au înveselit cu toţii pe măsură ce zilele au trecut şi ne-am simţit foarte uşuraţi când l-am văzut pe tatăl vostru descărcând bobinele pe ţărm.

După numai câteva săptămâni, Giorgis începu să aducă de la Atena nu numai filmele cele mai noi, ci şi înregistrarea unui jurnal de ştiri, care puse imediat auditoriul la curent cu ultimele informaţii despre sinistrele evenimente, în curs de desfăşurare în restul lumii. Deşi câteva exemplare din săptămânalul care apărea în Creta îşi croiseră drum până pe insulă, iar aparatele de radio mai reuşeau uneori să transmită scrâşnind buletinele de ştiri, nimeni nu avusese habar de nivelul haosului produs în guvernele din întreaga Europă de Germania nazistă. În etapa aceea, fărădelegile păreau îndepărtate şi locuitorii din Spinalonga erau preocupaţi de alte griji, mai apropiate. Odată alegerile trecute, venea Paştele.

În anii precedenţi, petrecerea celei mai importante sărbători a creştinătăţii fusese restrânsă. Festivităţile desfăşurate la Plaka produceau mult zgomot şi, deşi o versiune la scară redusă a acestor ritualuri spectaculoase avea loc cu regularitate şi în mica biserică din Spinalonga, Sfântul Pantelimon, exista sentimentul că aici sărbătoarea nu era la fel ca în restul ţării.

În anul acela însă totul avea să fie altfel. Papadimitriou va avea grijă.

Comemorarea învierii Domnului nu va fi în Spinalonga cu nimic mai prejos, ca mod de manifestare, decât aceea din Creta sau chiar din Grecia continentală.

Postul fusese respectat cu stricteţe. Majoritatea nu mâncaseră carne şi peşte de patruzeci de zile, iar în ultima săptămână fuseseră ascunse în cele mai îndepărtate cotloane şi vinul, şi uleiul de măsline, în Joia Mare din

Săptămâna Patimilor, crucea de lemn din biserica în care începeau aproape o sută de oameni (dacă stăteau înghesuiți precum boabele în spicul de grâu) era acoperită de crengi de lămâi în floare şi oamenii se înşiraseră într-o coadă lungă pe toată strada, pentru a-l plânge pe Hristos şi a-i săruta picioarele. Mulțimea de credincioşi, atât dinăuntrul, cât şi din afara bisericii, era cufundată în tăcere. Era un moment de tristețe, cu atât mai adâncă dacă priveau spre icoana Sfântului Pantelimon care era, după cum spuneau cei mai cinici dintre leproşi, tămăduitorul bolnavilor. Mulți îşi pierduseră încrederea în el cu ceva timp în urmă, dar povestea vieții sale îl făcuse să fie alegerea perfectă pentru o biserică precum aceea. Un tânăr medic de pe vremea romanilor, Pantaleimon, urmase exemplul mamei şi trecuse la creştinism, un gest ce avea să-i atragă, aproape sigur, persecuții.

Succesul cu care vindeca bolnavii trezise suspiciuni şi el fusese arestat, întins pe roată şi, în cele din urmă, fiert de viu.

În pofida scepticismului lor privind capacitatea sfântului de a vindeca, a doua zi locuitorii insulei participară cu toții la marea procesiune funerară a lui Hristos.

Dimineață împodobiră un sicriu, iar la sfârşitul zilei purtară pe străzi acest *epitaphoi* floral. Fu o procesiune solemnă.

— Suntem obişnuiți cu asta, nu-i aşa? comentă sarcastic Elpida, către Eleni, pe când înaintau încet pe stradă, în şirul celor două sute de oameni, ce şerpuia prin oraş, pentru a urca apoi pe cărăruia ce ducea spre partea de nord a insulei, înconjurând-o.

— Aşa este, încuviință ea, dar acum este altceva. Omul acesta învie.

— Ceea ce nu se poate spune despre noi, exclamă Teodoros Makridakis, care întâmplător mergea în spatele lor şi care era întotdeauna gata să facă un comentariu negativ.

Reînvierea trupului părea ceva imposibil, dar aceia dintre ei care credeau cu adevărat ştiau ce le era promis: un trup nou, intact, readus la viaţă. Acesta era rostul întregii istorii şi semnificaţia ritualului. Credincioşii se agăţau de ele.

Sâmbătă fu o zi liniştită. Se presupunea că bărbaţii, femeile şi copiii erau în doliu. Dar toată lumea avea treabă. Eleni organiză copiii în grupe, pentru vopsitul ouălor, pe care urmau să le decoreze apoi cu forme minuscule de frunze.

Între timp, femeile copsese prăjiturile tradiţionale. Spre deosebire de aceste activităţi delicate, bărbaţii participaseră cu toţii la sacrificarea şi prepararea mieilor, care fuseseră aduşi cu câteva săptămâni mai înainte cu barca. După ce treburile acestea luară sfârşit, oamenii se duseră din nou la biserică, să o decoreze cu rămurele de rozmarin, frunze de laur şi crenguţe de mirt; seara un parfum dulce-amar se răspândea din biserică, în aerul saturat de emoţie şi de tămâie.

Eleni rămase în pragul bisericii aglomerate. Oamenii erau tăcuţi, copleşiţi şi nerăbdători, străduindu-se să audă şoaptele iniţiale din *Kyrie Eleison.* Începu atât de încet, încât putea fi briza foşnind printre frunze, dar apoi crescu devenind ceva aproape tangibil, umplând clădirea şi explodând în lumea din afara ei.

Lumânările care arseseră înăuntrul bisericii se stinseseră şi, sub cerul fără stele şi fără lună, lumea era cufundată în beznă. Pentru câteva clipe, Eleni nu simţi nimic, doar mirosul greu de seu topit, ce saturase aerul.

La miezul nopții, când clopotul bisericii din Plaka se auzi bătând răsunător peste apă, preotul aprinse o singură lumânare.

— Veniți să luați lumină, chemă el.

Papa Kazakos rosti cuvintele sacre cu pioşenie, dar şi cu naturalețe şi locuitorii insulei nu avură nicio îndoială că era porunca de a se apropia de el. Unul câte unul, cei aflați mai aproape întinseră lumânările lor subțiri şi de la acestea lumina fu răspândită peste tot în jur, până ce atât înăuntru, cât şi afară, străluci o pădure de flăcări. Într-o clipă întunericul se transformă în lumină.

Papa Kazakos, un om cu inima deschisă, cu o barbă lungă şi cu mare dragoste de viață bună – ceea ce îi făcea pe unii să se întrebe cu justificat scepticism dacă părintele respectase o abstinență de vreun fel în timpul postului – începu să citească Evanghelia. Era un pasaj bine cunoscut şi mulți dintre mai vârstnicii de pe insulă îşi mişcau buzele sincronizându-se perfect.

— *Christos anesti!* proclamă el la sfârşitul pasajului. Hristos a înviat.

— *Christos anesti! Christos anesti!* strigă mulțimea ca răspuns.

Strigătul de triumf răsună în stradă o vreme, cât oameni îşi făcură urările – *Chronia polla!* — Răspunzând cu entuziasm: E *pisis* – „Şi ție la fel”.

Apoi veni timpul să ducă lumânările aprinse, cu grijă, acasă.

— Haide, Dimitri, îl încurajă Eleni pe băiat. Să vedem dacă putem să le ducem acasă fără să le stingem.

Dacă reuşeau să ajungă acasă cu lumânarea încă aprinsă însemna că vor avea noroc tot anul, iar în noaptea aceea liniştită de aprilie puteau face acest lucru. În câteva minute, fiecare casă de pe insulă avea o lumânare strălucind în fereastră.

Ultima etapă a ritualului consta în aprinderea unui foc în aer liber, simbolizând arderea trădătorului Iuda Iscariotul. Toată ziua oamenii aduseseră vreascuri de pe-acasă, iar tufişurile fuseseră curăţate de ramurile uscate. Preotul aprinse rugul şi oamenii se bucurară auzind cum trosneşte focul, pentru a izbucni apoi cu un muget puternic, aruncând scântei spre cer. Începuse petrecerea adevărată. În fiecare sat îndepărtat, oraş sau metropolă, de la Plaka până la Atena, va fi mare veselie, iar anul acesta în Spinalonga va fi la fel de mult zgomot ca pretutindeni pe uscat. Cu siguranţă, la Plaka se auzeau sunetele puternice şi vii de *buzuki,* când pe insulă începu dansul.

Mulţi leproşi nu mai dansaseră de ani de zile, dar, dacă nu erau atât de mutilaţi încât să nu poată merge, fură încurajaţi să se ridice şi să între în cercul dansatorilor care se învârteau încet. Din cuferele pe care se aşternuse praful fuseseră scoase piese din costumul popular tradiţional, aşa că printre ei mai mulţi bărbaţi purtau turbane cu franjuri, cizme înalte şi pantaloni până la genunchi, iar multe femei îmbrăcaseră pentru această noapte veste brodate şi-şi puseseră pe cap eşarfe viu colorate.

Unele dansuri erau maiestuoase, dar pentru celelalte veneau la rând cei mai activi şi mai în putere, care se învârteau şi se roteau de parcă ar fi dansat pentru ultima dată. După dansuri au urmat cântecele, *manitades.* Unele erau zglobii, altele melancolice; unele erau balade, istorisind poveşti lungi, care aproape îi adormiră pe bătrâni şi pe copii.

Până să se crape de ziuă, oamenii îşi găsiseră, majoritatea, drumul spre culcuş, dar unii adormiseră pe scaune la tavernă, îmbuibaţi nu numai cu rachiu, ci şi cu cel mai fraged miel de care avuseseră vreodată parte la un festin. Spinalonga nu mai văzuse asemenea veselie şi plăceri de când fusese ocupată de turci. Oamenii sărbătoreau în numele Domnului. Hristos înviase şi, într-un anume fel,

trebuia să existe o înviere din morți şi pentru ei, o înviere a stării lor de spirit.

Ce mai rămăsese din luna aprilie se transformă într-o perioadă de activitate intensă. În martie mai veniseră câțiva leproşi de la Atena, adăugându-se celor şase care sosiseră în timpul iernii din diferite părți ale Cretei. Însemna că, era nevoie de alte lucrări de restaurare şi toată lumea înțelegea că, după ce temperaturile aveau să crească, multe operațiuni vor trebui sistate până în toamnă. Cartierul turcilor era în sfârşit gata, iar reparațiile la rezervorul de apă venețian erau şi ele încheiate. Uşile de intrare şi obloanele aveau haină nouă de vopsea, iar pe acoperişul bisericii se puseseră țigle noi.

Pe când Spinalonga se ridica din propria cenuşă, Eleni intră în declin. Urmărea procesul continuu de restaurare şi nu putea să nu-l compare cu deteriorarea ființei ei. Luni întregi voise să creadă că trupul i se împotrivise bolii, care nu evoluase, dar în cele din urmă recunoscu schimbări, aproape zilnic. Tumefierile netede se înmulțiseră pe picioare, pe care, de câteva săptămâni, nu le mai simțea când mergea.

— Doctorul nu poate face nimic să te ajute? întreba Giorgis sobru.

— Nu, răspundea ea. Cred că trebuie să privim lucrurile în față.

— Ce face Dimitri? continua el, încercând să schimbe subiectul.

— E bine. Mă ajută mult acum, că merg greu, iar în ultimul timp a crescut şi cară el legumele, în locul meu. Nu pot să nu mă gândesc că-i este mai bine aici, decât înainte, deşi sunt sigură că-i este dor de părinți.

— Vorbeşte vreodată de ei?

— Nu i-a mai pomenit niciodată, de foarte multă vreme. Ştii ceva? De când e aici, n-a primit nici măcar o scrisoare de la ei. Bietul copil!

La sfârşitul lunii mai, viaţa reintrase în ritmul obişnuit al verii, cu sieste îndelungate şi nopţi înăbuşitoare. Peste tot bâzâiau muşte şi de la amiază până la lăsarea întunericului, insula era copleşită de un abur fierbinte. Nimic nu mişca în orele acelea de arşiţă. Oamenii trăiau acum în acel loc cu sentimentul permanenţei şi, chiar dacă nu o spuneau, majoritatea simţeau că viaţa merita trăită. În dimineţile acestea tipice, şchiopătând încetişor spre şcoală, Eleni se bucura de aroma puternică de cafea, amestecată cu parfumul dulce al mimozelor de pe stradă; de vederea siluetei unui om care cobora dealul, lângă măgarul încărcat cu portocale; de zăngănitul pieselor de fildeş mutate pe câmpul jocului de table şi al zarurilor rostogolite, ce punctau zumzetul conversaţiei din *kafenion.* Ca în orice sat obişnuit din Creta, bătrânele stăteau în prag să privească strada, înclinând capul să o salute când trecea. Femeile acestea nu întorceau niciodată privirea una spre cealaltă când vorbeau, de teamă să nu le scape cine vine, cine pleacă.

O mulţime de lucruri se petreceau în Spinalonga. Din când în când avea loc chiar şi câte o căsătorie. Asemenea evenimente majore, viaţa socială înfloritoare şi celelalte informaţii importante pe care populaţia trebuia să le afle au creat curând necesitatea înfiinţării unui ziar. Yiannis Solomonidis, care fusese jurnalist la Atena, preluară sarcina şi, după ce reuşi să-şi procure o presă, tipări cincizeci de exemplare dintr-un ziar săptămânal, intitulat *Steaua din Spinalonga.*

Locuitorii insulei şi le trecură de la unul la altul şi le devorară pur şi simplu. În primul rând, ziarul conţinea informaţii despre ceea ce se petrecea pe insulă, titlul

filmului din săptămâna respectivă, programul de funcționare al farmaciei, obiecte pierdute, găsite sau puse în vânzare şi, desigur, despre nunți şi decese.

După o vreme, ziarul începu să includă o varietate mai mare de evenimente care aveau loc pe continent, comentarii şi chiar benzi desenate.

Într-o zi de noiembrie se petrecu un eveniment important despre care nu se scrise nimic în ziar. Nicio propoziție, niciun cuvânt măcar nu relată vizita unui misterios bărbat cu părul negru, a cărui ținută elegantă s-ar fi potrivit perfect societății din Heraklion. La Plaka însă, fu remarcat de mai multă lume, pentru că rareori se întâmpla să fie văzut prin sat un bărbat purtând costum, dacă nu avea loc, desigur, vreo nuntă sau vreo înmormântare, iar în ziua aceea nu era niciuna.

Capitolul 7

Doctorul Lapakis îl informase pe Giorgis că aştepta un vizitator care trebuia adus cu barca la Spinalonga şi dus înapoi, la Plaka, câteva ore mai târziu. Se numea Nikolaos Kyritsis. Uşor trecut de treizeci de ani, cu un păr negru şi des, era puțin la trup în comparație cu majoritatea bărbaților din Creta, iar costumul bine croit îi accentua silueta zveltă. Pielea îi era bine întinsă pe pomeții proeminenți. Unii apreciau că avea un aer distins, alții considerau că arăta prost hrănit şi niciuna dintre opinii nu era departe de adevăr.

Kyritsis părea nelalocul lui pe cheiul din Plaka. Nu avea bagaje, niciun cufăr, nicio familie înlăcrimată, ca majoritatea celor pe care îi transporta Giorgis cu barca până pe insulă, doar o mapă de piele, extrem de subțire, pe care o strângea la piept. Spre Spinalonga nu mai călătoreau decât Lapakis şi, din când în când, câte un reprezentant al

guvernului, cu ocazia vreunei vizite sumare, în care evalua cererile de finanțare. Bărbatul acesta era primul vizitator autentic pe care îl dusese vreodată acolo şi Giorgis îşi înfrână obişnuita reticență față de străini şi i se adresă:

— Ce faceți pe insulă?

— Sunt medic, răspunse bărbatul.

— Dar există deja un doctor acolo, spuse Giorgis. L-am dus chiar azi-dimineață.

— Da, ştiu. Tocmai pe doctorul Lapakis merg să-l vizitez. Suntem prieteni vechi şi am fost colegi.

— Nu sunteți bolnav de lepră, nu-i aşa? întrebă Giorgis.

— Nu, răspunse străinul, zâmbind discret. Şi într-o bună zi nimeni de pe insulă nu va mai fi.

Afirmația era îndrăzneață şi lui Giorgis începu să-i bată inima mai repede la acest gând. Fărâme de informații – sau doar un zvon? — Apăreau din când în când, despre cutare unchi sau prieten care auzise ceva despre evoluții în vindecarea leprei. Bunăoară, se vorbise despre injecții cu aur, arsenic şi venin de şarpe, dar asemenea tratamente păreau nebuneşti şi, chiar dacă ar fi fost accesibile, ar fi avut ele puterea să tămăduiască? Numai atenienii, bârfea lumea, s-ar fi putut gândi că aveau mijloace să plătească asemenea remedii miraculoase.

Pentru o clipă, Giorgis visă cu ochii deschişi, apoi desprinse barca din odgon şi se pregăti să-l ducă pe doctor pe insulă. În ultimele câteva luni starea lui Eleni se înrăutățise vizibil, iar el începuse să-şi piardă speranța că se va găsi vreodată un leac şi că ea se va întoarce acasă; cu toate acestea, pentru prima oară de când o dusese pe Eleni în Spinalonga, în urmă cu un an şi jumătate, Giorgis prinse puțină inimă. Doar puțină.

Papadimitriou aştepta la țărm, să-l întâmpine pe doctor, şi Giorgis îi urmări cum dispar în tunel, silueta

elegantă, cu mapa de piele în mână, şi silueta puternică, dominatoare a şefului insulei.

O rafală de vânt îngheţat măturǎ marea, zdruncinând barca lui Giorgis; cu toate acestea, bărbatul fredona. Astăzi nu va permite naturii să-l perturbe.

Papadimitriou îl descusu pe Kyritsis în timp ce înaintau unul lângă altul, pe strada mare. Avea destule informaţii la îndemână, ca să ştie ce întrebări să-i pună.

„Unde s-a ajuns cu cercetările? Când vor începe testările? Când vor ajunge medicamentele la noi? Cât de implicat sunteţi în cercetări?" Era un interogatoriu la care Kyritsis nu se aşteptase, dar, pe de altă parte, nici nu anticipase să întâlnească pe cineva ca Papadimitriou.

— Suntem încă la început, răspunse el prudent. Sunt implicat într-un program amplu de cercetare, finanţat de Fundaţia Pasteur, dar nu urmărim doar vindecarea. Există proceduri noi de tratament şi profilaxie, care au fost stabilite la Conferinţa de la Cairo, acum câţiva ani, şi acesta este principalul motiv pentru care am venit aici. Vreau să mă asigur că facem tot ce se poate – nu vreau ca medicamentul, atunci când şi dacă va fi descoperit, să vină prea târziu pentru cei de aici.

Papadimitriou, actor experimentat, râse subţire, ascunzându-şi uşoara dezamăgire că mai era mult de aşteptat până la găsirea unui tratament adecvat:

— Păcat. Promisesem familiei că până la Crăciun voi fi înapoi la Atena, aşa că mă bazam pe dumneata, pentru o poţiune magică.

Kyritsis era realist. Ştia că puteau trece ani până când oamenii aceştia să poată primi un tratament eficient şi nu voia să le trezească speranţe deşarte. Lepra era pe pământ de când lumea şi nu avea să dispară peste noapte.

Pe când mergeau împreună spre spital, Kyritsis înregistră imaginile şi sunetele din jur, fără să-i vină să

creadă. Părea un sat obişnuit şi chiar mai puţin mizer decât multe altele din Creta. Dacă nu ar fi zărit din când în când câte un pavilion de ureche mărit sau câte un picior infirm – semne pe care alţii nici nu le-ar fi băgat de seamă –, cei care trăiau acolo ar fi părut oameni normali, care îşi vedeau de treburile cotidiene. Era un moment al anului când puţini umblau cu capul descoperit. Bărbaţii purtau şapca trasă pe ochi şi gulerele ridicate, iar femeile îşi înfăşurau strâns broboadele pe cap şi pe umeri, să se protejeze, pentru că vântul devenea mai aspru pe zi ce trecea, iar ploaia cădea torenţial, transformând străzile în pâraie.

Cei doi bărbaţi trecură pe lângă vitrinele magazinelor cu obloanele viu colorate, iar brutarul, care tocmai scotea din cuptor o şarjă de pâine de culoarea nisipului, prinse privirea lui Kyritsis şi îl salută scurt, înclinând capul. Kyritsis îi răspunse ducând mâna la borul pălăriei. Imediat înainte de biserică ieşiră din strada principală. Sus, deasupra lor, se înălţa spitalul. Văzută de jos, imaginea era impunătoare, o clădire cu mult mai mare decât celelalte de pe insulă.

Lapakis se afla la intrarea principală, să-l întâmpine pe Kyritsis şi cei doi bărbaţii se îmbrăţişară, într-o manifestare spontană de autentică afecţiune. Pentru câteva clipe salutările şi întrebările se învălmăşiră într-un torent de entuziasm.

„Ce mai faci? De când eşti aici? Ce se întâmplă la Atena? Spune-mi ce e nou în viaţa ta!” În cele din urmă, încântarea reciprocă de a se fi întâlnit lăsă loc lucrurilor mai practice. Timpul trecea repede. Lapakis îl conduse pe Kyritsis într-o vizită fulger prin spital, arătându-i secţia pentru pacienţii ambulatorii, cabinetele de tratamente şi, la urmă, salonul.

— Avem foarte puţine resurse deocamdată. Ar trebui să internăm mai mulţi oameni pentru câteva zile, dar pe

majoritatea trebuie să-i tratăm şi să-i trimitem acasă, zise Lapakis obosit.

În salon erau înghesuite zece paturi, la distanță de numai jumătate de metru unul de altul. Toate erau ocupate, unele de bărbați, altele de femei, deşi era greu să-i deosebeşti pe unii de alții, pentru că obloanele erau închise şi numai câteva dâre de lumină se strecurau prin ele. Cei mai mulți pacienți ajunseseră la capătul drumului. Kyritsis, care petrecuse ceva timp în spitalul de leproşi din Atena, nu era şocat. Condițiile, supraaglomerația şi mirosul erau de o sută de ori mai grele acolo. Aici, cel puțin, se acorda oarecare atenție igienei, ceea ce putea face diferența între viață şi moarte, pentru un bolnav cu ulcerații infectate.

— Toți pacienții aceştia sunt într-o stare reactivă, explică Lapakis încetişor, rezemându-se de tocul uşii.

Era o etapă a bolii în care simptomele leprei se intensificau şi țineau uneori mai multe zile sau chiar săptămâni. Pacienții aflați în această stare treceau prin dureri îngrozitoare, făceau febră mare, iar ulcerațiile arătau mai cumplit ca niciodată. Reacția leprei îi putea lăsa mai rău bolnavi ca înainte, dar uneori arăta că organismul se lupta să elimine maladia, iar când suferința trecea, oamenii se trezeau vindecați.

Cei doi bărbați priveau în salon, şi majoritatea pacienților erau liniştiți. Unul se văita la răstimpuri, iar altul, despre care Kyritsis credea că era femeie, dar nu putea fi sigur, gemea. Lapakis şi Kyritsis se retraseră din uşă. Să rămână acolo era o intruziune.

— Vino în cabinetul meu, zise Lapakis. Vorbim acolo.

Îl conduse pe Kyritsis pe coridor, până la ultima uşă pe stânga. Spre deosebire de salon, de la fereastra cabinetului se vedea o privelişte frumoasă. Ferestrele uriaşe, care se înălțau de la nivelul taliei unui om până aproape de tavan, dădeau spre Plaka şi spre munții din spatele satului. Un

tablou agățat pe perete prezenta desenul tehnic al spitalului, aşa cum arăta el atunci şi, cu linie roşie, conturul unei construcții suplimentare.

Lapakis observă că desenul îi atrăsese atenția lui Kyritsis.

— Acestea sunt planurile mele, spuse el. Ne mai trebuie un salon şi mai multe cabinete de tratament. Bărbații ar trebui separați de femei – dacă nu au parte de viață, ultimul lucru pe care am putea să li-l oferim este demnitatea.

Kyritsis se apropie să privească schița. Ştia că sănătatea era ultima dintre prioritățile guvernului, în special pentru cei considerați bolnavi în ultima fază, de aceea nu putea să nu-şi arate scepticismul.

— Toate acestea vor costa ceva bani, spuse el.

— Ştiu, ştiu, replică Lapakis obosit, dar acum, când pacienții noştri sosesc nu numai din Creta, ci şi din Grecia continentală, guvernul este obligat să vină cu fonduri. Iar când ai să-i întâlneşti pe câțiva dintre leproşii pe care îi avem acum aici, vei vedea că nu sunt oameni care să accepte un refuz. Dar ce te-a adus din Creta? M-am bucurat grozav când am primit scrisoarea ta, totuşi nu mi-ai spus ce vânt te aduce.

Cei doi bărbați stătură de vorbă cu apropierea firească a celor care îşi petrecuseră studenția împreună. Amândoi urmaseră medicina la Atena şi, deşi trecuseră şase ani de la ultima lor întâlnire, putură să reia prietenia ca şi când nu s-ar fi despărțit niciodată.

— Este destul de simplu, totuşi, spuse Kyritsis. Mă săturasem de Atena şi când a fost anunțat un post liber la spitalul din Heraklion, la Secția de dermatovenerice, m-am înscris. Ştiam că-mi voi putea continua cercetările, în special datorită numărului mare de leproşi pe care îi aveți aici. Spinalonga este locul perfect pentru studiile de caz.

Ți-ar plăcea să vin în vizită din când în când – şi, mai ales, crezi că pacienții ar accepta acest lucru?

— Bineînțeles că nu am nimic împotrivă şi sunt sigur că nici ei.

— La un moment dat s-ar putea pune problema să testăm tratamente noi –, dar nu promit nimic spectaculos. Ca să fiu sincer, rezultatele ultimelor remedii nu s-au remarcat prin absolut nimic. Dar nu putem bate pasul pe loc, nu-i aşa?

Lapakis se aşează la birou. Ascultase cu mare atenție şi-şi făcuse speranțe cu fiecare cuvânt rostit de Kyritsis. De cinci ani era singurul doctor dispus să facă vizite în Spinalonga şi în tot acest timp tratase un şir nesfârşit de bolnavi şi muribunzi. În fiecare seară, când se dezbrăca să meargă la culcare, îşi controla corpul să vadă dacă apăruseră semnele bolii. Ştia că gestul era ridicol şi că bacteria putea trăi în organismul lui luni şi chiar ani întregi fără ca el să-şi dea seama, iar această nelinişte profundă era singurul motiv pentru care nu venea în Spinalonga decât de trei ori pe săptămână. Trebuia să-şi ofere şansa de a lupta cu boala. Rolul lui pe insulă era o chemare pe care se simțise obligat să o urmeze, dar se temea că şansele de a nu contracta lepra nu erau mai mari decât acelea de viață lungă pentru jucătorul împătimit de ruleta rusească.

Acum Lapakis avea într-adevăr un ajutor. Athina Manakis sosise exact în momentul când el nu mai putea face față valului zilnic de bolnavi care urcau încet panta, şchiopătând, unii pentru a rămâne câteva săptămâni, alții doar pentru a li se schimba bandajele. Fusese doctoriță la Atena înainte de a descoperi că avea lepră şi de a se interna în leprozeria de acolo, de unde fusese trimisă în Spinalonga împreună cu ceilalți rebeli atenieni. Aici avea de jucat un rol nou.

Lui Lapakis nu-i venea să creadă ce noroc dăduse peste el: iată pe cineva care nu numai că voia să locuiască în spital, dar care era şi o enciclopedie de practică medicală; faptul că erau leproşi nu-i împiedica pe locuitorii din Spinalonga să sufere de o întreagă gamă de alte complicaţii, precum oreion, pojar sau simpla otită, iar aceste afecţiuni rămâneau adesea netratate. Experienţa de douăzeci şi cinci de ani a Athinei Manakis şi bunăvoinţa ei de a munci în orice clipă când nu dormea făceau ajutorul ei de neprețuit, iar Lapakis nu se supăra deloc când ea îl trata ca pe un frate mai mic, care trebuia tras de urechi. Dacă ar fi crezut în Dumnezeu, i-ar fi mulţumit din toată inima.

Acum, din senin – sau, mai exact, din cenuşiul acelei zile de noiembrie, când cerul şi marea concurau care să fie mai întunecat – picase Nikolaos Kyritsis, să întrebe dacă putea face vizite regulate. Lui Lapakis îi venea să plângă de bucurie.

Când va pleca din spital la sfârşitul zilei, după ce se va spăla din cap până-n picioare cu o soluţie sulfuroasă în marele arsenal al veneţienilor, care servea acum drept cameră de dezinfectare, nu va mai trăi sentimentul supărător de neadecvare. Exista Athina, iar acum va fi şi Kyritsis, din când în când.

— Te rog, spuse el. Vino cât de des vrei. Nu pot să-ţi spun cât de mult mă bucur. Spune-mi, mai exact ce anume ai de gând să faci?

— Ei bine, zise Kyritsis scoţându-şi haina şi atârnând-o grijuliu pe spătarul scaunului, există oameni în domeniul cercetărilor privind lepra, care cred că ne apropiem de descoperirea unui remediu. Eu lucrez încă la Institutul Pasteur din Atena, iar directorul nostru general ţine foarte mult să ducem lucrurile mai departe, cât putem de repede. Gândeşte-te ce ar însemna asta nu numai pentru sutele de oameni de aici, ci pentru miile din întreaga lume – milioane

chiar, în India şi America de Sud. Impactul vindecării ar fi uriaş. În opinia mea, prudentă, suntem încă departe de acest deznodământ, dar fiecare dovadă, fiecare caz studiat ne ajută să construim tabloul mijloacelor de a preveni răspândirea bolii.

— Vreau să cred că te înşeli când vorbeşti despre mult timp, răspunse Lapakis.

În prezent eu sunt supus unor mari presiuni să folosesc remedii miraculoase.

Oamenii aceştia sunt extrem de vulnerabili şi se vor agăța de orice pai, mai ales dacă au resurse să plătească. Deci, exact, ce plan ai pentru ei?

— Îmi trebuie câteva zeci de cazuri pe care să le supraveghez îndeaproape în următoarele câteva luni, chiar ani, dacă lucrurile vor merge bine. În Heraklion am puține ocazii de a pune diagnosticul şi pe urmă îmi pierd pacienții pentru că ei vin aici! Pentru ei este tot ce poate fi mai bun, din câte am văzut, dar eu trebuie să-i țin sub urmărire.

Lapakis zâmbea. Iată un aranjament care îi avantaja pe amândoi, în mod egal.

Un perete al cabinetului său era căptuşit, de jos până sus, cu fişiere. Unele adăposteau fişele medicale ale tuturor locuitorilor din Spinalonga. În altele erau transferate fişele celor care muriseră, înainte ca Lapakis să se fi oferit voluntar să lucreze pe insulă, nu se păstraseră documente. Nici nu se făcuseră tratamente eficiente, singurul progres fiind acela al degenerării treptate. Tot ce mai rămăsese despre leproşii din primi douăzeci de ani de existență a coloniei era un registru mare, de culoare neagră, în care fuseseră înscrise numele, data sosirii şi data morții. Viețile lor fuseseră reduse la o simplă notiță, dintr-o macabră carte de oaspeți, în timp ce oasele le zăceau amestecate sub dalele de piatră ale mormintelor comune, din celălalt capăt al insulei.

— Am fişele tuturor celor care au trecut pe aici de când am venit eu, în 1934, spuse Lapakis. Fac însemnări detaliate despre starea lor de sănătate la sosire şi înregistrez fiecare schimbare intervenită. Sunt ordonate după vârstă – este un criteriu logic, la fel de bun ca oricare altul. Poți să te uiți prin ele şi să iei tot ce te interesează, iar la următoarea ta vizită, pot să-i programez, să vină şi să-i cunoşti.

Lapakis deschise sertarul greu din partea de sus a dulapului de lângă el. Era plin ochi de hârtii şi, cu un gest amplu al brațului, îl pofti pe Kyritis să caute.

— Te las să-ți vezi de treabă, zise el. Trebuie să mă întorc la salon. Pacienții au probabil nevoie de îngrijire.

O oră şi jumătate mai târziu, când Lapakis reveni în cabinet, pe jos se afla un teanc de dosare; pe cel de deasupra era scris numele „Eleni Petrakis".

— L-ai întâlnit pe soțul ei în această dimineață, comentă Lapakis. Omul cu barca.

Trecură pe o foaie numele tuturor pacienților selecționați, discutară pe scurt despre fiecare dintre ei, apoi Kyritsis se uită la ceasul de pe perete. Era timpul să plece. Înainte de intrarea lui în camera de dezinfecție, pentru a se spăla – chiar dacă ştia că această măsură menită a încerca să limiteze răspândirea bacteriei era inutilă – cei doi bărbați îşi strânseră mâinile cu căldură. Apoi Lapakis îl conduse pe deal în jos, spre intrarea tunelului, de unde Kyritsis îşi continuă drumul singur, până la chei, unde îl aştepta Giorgis, pregătit să-l transporte în prima parte a îndelungatei călătorii înapoi, spre Heraklion.

La înapoiere au schimbat puține cuvinte. Părea că la venire consumaseră tot ce aveau să-şi spună. Dar când au ajuns la Plaka, Kyritsis îl întrebă pe Giorgis dacă putea fi acolo săptămâna viitoare, în aceeaşi zi, pentru a-l duce în Spinalonga.

Dintr-un motiv pe care nu-l înțelegea prea bine, Giorgis fu bucuros. Nu numai pentru bani. Se bucura, pur şi simplu, să ştie că noul doctor, cum îl considera, se va întoarce.

Nikolaos Kyritsis îşi continuă vizitele de fiecare miercuri în frigul aspru de decembrie, pe temperaturile arctice din ianuarie şi februarie şi sub vânturile dezlănțuite sălbatic în luna martie. Nici el, nici Giorgis nu erau genul de oameni care să între uşor în vorbă, totuşi, traversând marea spre leprozerie, legară scurte dialoguri.

— *Kyrie* Petrakis, cum îți merge azi? obişnuia Kyritsis să întrebe.

— Bine, cu voia lui Dumnezeu, răspundea Giorgis precaut.

— Şi nevasta ce-ți face? continua doctorul, cu o întrebare care pe Giorgis îl făcea să se simtă ca orice bărbat, aflat la casa lui.

Niciunul din ei nu dădea atenție ironiei faptului că cel care se interesa cunoştea răspunsul mai bine ca oricare altul.

Giorgis aştepta cu nerăbdare vizitele lui Kyritsis şi la fel Maria, care avea acum doisprezece ani, pentru că aduceau o umbră de optimism şi posibilitatea să-l vadă pe tatăl ei zâmbind. Nimeni nu spunea nimic, dar fata simțea ceva.

După-amiaza târziu, se ducea pe chei şi îi aştepta să se întoarcă. Înfăşurându-şi strâns haina de lână pe lângă trup, stătea şi se uita cum barca îşi croia drum pe apă în lumina din ce în ce mai slabă a amurgului, apoi prindea odgonul pe care i-l arunca tatăl şi îl înfăşură temeinic pe stâlp, cu mişcări de cunoscător, să o asigure pentru noapte.

În aprilie vânturile mai slăbiseră în intensitate şi în aer se simțea o uşoară schimbare. Pământul începea să se încălzească. Anemonele de primăvară, cu roşul lor aprins şi orhideele de un roz palid îşi iți seră petalele, iar păsările

migratoare îşi lansară zborul peste Creta, revenind din Africa după iarnă. Toată lumea se bucura de schimbarea anotimpului şi aştepta cu nerăbdare venirea căldurii, dar în aer pluteau şi schimbări mai puțin bune.

În Europa izbucnise de ceva vreme războiul şi chiar în luna aceea fu cotropită şi Grecia. Locuitorii Cretei trăiau acum sub sabia lui Damocles; ziarul coloniei, *Steaua din Spinalonga,* cuprindea cu regularitate informații despre evoluția situației, iar bobinele jurnalelor de ştiri, care soseau odată cu filmul săptămânal, stârneau îngrijorare în rândul populației. Pe urmă, de ce le era mai frică nu scăpară: nemții puseră ochii pe Creta.

Capitolul 8

— Maria, Maria! urlă Anna din stradă, sub fereastra surorii ei. Au venit! Au venit nemții!

Vocea îi trăda panica şi, pe când Maria cobora treptele, sărind câte două o dată, Anna se aştepta că audă tropotul cizmelor cu bot metalic pe caldarâmul străzii principale din Plaka.

— Unde? întrebă Maria răsuflând din greu şi ciocnindu-se de sora ei în stradă.

Unde sunt? Nu-i văd nicăieri.

— Nu sunt chiar aici, idioato, replică Anna. Nu încă, dar sunt în Creta şi ar putea veni către noi.

Oricine o cunoştea cât de cât pe Anna ar fi sesizat o urmă de emoție în vocea ei. Din punctul ei de vedere, orice ar fi putut sparge monotonia existenței guvernate de tiparul predictibil al anotimpurilor şi de perspectiva unei vieți trăite până la capăt în acest sat era bine-venit.

Anna venise în fugă de la casa lui Fotini, unde un grup de săteni se adunaseră în jurul unui aparat de radio care hârâia. Tocmai deslușiseră vestea că trupele germane

aterizaseră în vestul Cretei. Acum fetele alergau împreună către piața din centrul satului, unde se strângea lumea în asemenea momente. Era după-amiază târziu, dar cârciuma era plină de bărbați şi, în mod cu totul neobişnuit, şi de femei, toți interesați să asculte radioul, deşi, desigur, sunetul era în mare parte acoperit de pălăvrăgeală lor.

Informațiile difuzate erau dezolante şi limitate. „În jurul orei şase dimineața, mai mulți militari au fost paraşutați pe pământul Cretei, în apropierea aerodromului Maleme. Se presupune că toți au decedat."

Se părea, în cele din urmă, că Anna nu avusese dreptate. Nici vorbă să fi venit nemții. „Sora mea exagerează, ca de obicei", gândi Maria.

Dar atmosfera era încărcată de tensiune. Atena căzuse în urmă cu patru săptămâni şi de atunci peste Acropole flutura steagul german. Era un fapt tulburător, dar pentru Maria, care nu călcase niciodată acolo, Atena părea foarte îndepărtată. De ce ar trebui să-i preocupe pe locuitorii din Plaka evenimentele din Atena? În plus, faptul că mii de soldați ai Aliaților sosiseră în Creta de pe continent nu însemna oare că erau în siguranță? Ascultându-i pe adulții din jur cum argumentau, dezbăteau şi aduceau în discuție opinii despre război, Anna se simțea cu atât mai mult în siguranță.

— N-au nicio şansă! spuse cu dispreț Vangelis Lidaki, proprietarul cârciumii.

Continentul este altceva, nu-i Creta. Nici într-un milion de ani! Uitați-vă la peisajul nostru! Nici n-ar putea *porni* să străbată munții noştri cu tancurile lor!

— Pe turci n-am prea reuşit să-i ținem la distanță, replică pesimist Pavlos Angelopoulos.

— Nici pe venețieni, se auzi o voce din mulțime.

— Ei bine, dacă ăştia vin pe aici, vor găsi ce-au căutat, mormăi altul, izbind cu pumnul în palma deschisă a celeilalte mâini.

Nu era o simplă ameninţare şi toţi cei de faţă ştiau acest lucru. Chiar dacă Creta mai fusese invadată în trecut, locuitorii organizaseră o rezistenţă acerbă.

Istoria insulei lor era un lung şir de lupte, reprimări şi naţionalisme şi nu se găsea casă care să nu fi avut o bandulieră, o puşcă sau un pistol. Ritmul vieţii putea părea lent, dar în spatele faţadei mocneau adesea vrajbe între familii sau sate, iar în populaţia bărbătească trecută de paisprezece ani, puţini erau cei care nu învăţaseră încă să mânuiască o armă letală.

Savina Angelopoulos, care stătea în prag cu Fotini şi cu surorile Petrakis, ştia prea bine de ce ameninţarea era reală de această dată.

Motivul, simplu, era rapiditatea luptelor. Avioanele germane care paraşutaseră militari nu aveau nevoie de mai mult timp să străbată distanţa de la Atena până la insulă, decât le trebuia copiilor ca să meargă la şcoala din Elounda. Dar nu spuse nimic. Simpla prezenţă a zecilor de mii de soldaţi ai Aliaţilor, evacuaţi de pe continent în Creta, o făcea să se simtă mai mult vulnerabilă decât în siguranţă.

Nu avea încredere, precum ceilalţi consăteni. Ei voiau să creadă că moartea celor câteva sute de nemţi care aterizaseră cu paraşutele era sfârşitul întregii istorii.

Instinctiv, Savina simţea că nu aşa stăteau lucrurile.

Într-o săptămâna situaţia se clarifică. În fiecare zi mulţimea se aduna la cârciumă, apoi se revărsa în piaţă, în serile târzii de mai, primele din an când căldura zilei nu mai dispărea odată cu soarele. Aflaţi la sute de kilometri de miezul acţiunii, locuitorii din Plaka se bazau pe zvonuri şi pe informaţii fragmentate şi, în fiecare zi, alte firimituri de informaţii soseau dinspre vest, purtate parcă de vânt,

precum semințele de ciulin. Se zvonea că, deşi mulți dintre cei paraşutați muriseră, unii dintre ei supraviețuiseră în mod miraculos şi se refugiaseră în ascunzători, de unde acum reuşeau să ocupe poziții strategice. La început se vorbise numai despre sângele german vărsat, despre bărbați traşi în țeapa tulpinilor de bambus, spânzurați de propriile paraşute prin măslini sau zdrobiți de stânci; acum însă ieşi la iveală adevărul, că îngrijorător de mulți supraviețuiseră şi aerodromul fusese folosit pentru paraşutarea altor mii, iar balanța se înclina în favoarea nemților. La mai puțin de o săptămână de la prima paraşutare, nemții revendicau controlul asupra insulei Creta.

În noaptea aceea toată lumea se adună din nou la cârciumă. Maria şi Fotini jucau afară X şi 0, zgâriind semnele cu bățul în țărână, dar ciuliră urechile când vocile începură să se ridice.

— De ce ne-au prins nepregătiți? întrebă Antonis Angelopoulos, trântind paharul pe masa de tablă. Era clar că vor veni cu avioanele.

Antonis avea o ardoare cât să-i ajungă şi pentru fratele lui, iar în momentele fierbinți nu-i trebuia mult să izbucnească. Ochii lui verzi, cu pleoapele lăsate, scăpărau de mânie pe sub genele negre. Cei doi băieți nu semănau deloc.

Angelos era rotofei şi mai puțintel la minte, în timp ce Antonis era inteligent, cu fața ascuțită şi pregătit în orice clipă să sară la bătaie.

— Nu era clar deloc, răspunse Angelos, desființând ideea dintr-un gest al mâinii lui dolofane. Era ultimul lucru la care ne-am fi aşteptat.

Nu era pentru prima oară când Pavlos se întreba de ce băieții lui nu se înțelegeau niciodată. Trase cu sete din țigară şi pronunță propriul verdict.

— Sunt de acord cu Angelos, zise el. Nimeni nu şi-a imaginat un atac aerian. Este curată sinucidere să invadezi ţinutul acesta, picând din cer, ca să fii împuşcat la aterizare!

Pavlos avea dreptate. Pentru mulţi dintre ei fusese aproape o sinucidere, dar pentru germani nu însemna nimic să sacrifice câteva sute de oameni pentru a-şi atinge ţelul şi, înainte ca Alianţii să aibă timp să reacţioneze, principalul aerodrom, cel de la Maleme, de lângă Hania, căzuse deja în mâinile lor.

În primele zile, oamenii din Plaka îşi văzură de treburile lor, ca de obicei.

Nimeni nu ştia exact ce însemna cantonarea permanentă a nemţilor pe acelaşi pământ cu ei, în Creta. O bună bucată de vreme nici nu se dezmeticiră din şocul constatării că aşa ceva se putuse întâmpla. Apoi începură să apară informaţii ce făceau tabloul mult mai întunecat decât îşi închipuiseră ei. În mai puţin de o săptămână fuseseră deplasaţi pe teren 40 000 de soldaţi greci şi aliaţi şi câteva mii trebuiră evacuaţi, cu imense pierderi de vieţi omeneşti şi nenumăraţi răniţi.

La cârciumă dezbaterile se intensificară şi oamenii începură să exprime şoptit opinii despre cum trebuia organizată apărarea insulei când germanii aveau să înainteze spre est. Dorinţa de a lupta cu arma în mână se răspândi cu o fervoare religioasă. Sătenii nu se temeau de vărsarea de sânge. Mulţi aşteptau cu nerăbdare să pună mâna pe puşcă.

Pentru locuitorii din Plaka ocazia se ivi atunci când primii soldaţi nemţi intrară în marş în Agios Nikolaos, iar de acolo o unitate puţin numeroasă fu dislocată la Elounda. Fetele Petrakis se întorceau de la şcoală, când Anna se opri şi o trase pe sora ei de mânecă.

— Maria, priveşte! o îndemnă ea. Priveşte! Vin, pe stradă!

Mariei îi sări inima din piept. De această dată Anna avea dreptate.

Nemții erau într-adevăr acolo. Doi soldați se îndreptau direct spre ele.

Ce făceau trupele de ocupație după ce invadau un teritoriu? Presupunea că omorau pe toată lumea. Altfel, de ce ar fi venit? I se înmuiară picioarele.

— Ce ne facem? şopti ea.

— Mergi mai departe, şuieră Anna.

— N-ar trebui să alergăm înapoi? întrebă Maria pe ton rugător.

— Nu fi proastă! Nu te opri. Vreau să-i văd de aproape cum arată. O apucă pe sora ei de mână şi o trase după ea.

Soldații înaintau cu privirea din ochii lor albaştri ațintită înainte şi de nepătruns. Purtau jachete groase, de lână gri, iar cizmele cu blacheuri loveau ritmic drumul pietruit. Trecură pe lângă fete ca şi când nu le-ar fi văzut. Ca şi când ele nici nu ar fi existat.

— Nici măcar nu s-au uitat la noi! se plânse Anna, când nu mai puteau fi auzite.

Acum în vârstă de cincisprezece ani, se simțea ofensată dacă cineva de sex opus nu o băga în seamă.

După numai câteva zile, Plaka primi propriul contingent de soldați germani.

La capătul satului, o familie fu trezită brutal din somn, dimineața.

— Deschideți! strigară soldații, izbind în uşă cu patul puştilor.

Deşi nu vorbeau o boabă din limba lor, familia înțelese ordinul, ca şi pe cele care urmară. Li se cerea să elibereze casa până la amiază, în caz contrar urmând să suporte consecințele. Din ziua aceea, prezența pe care Anna o prevestise emoționantă se află permanent printre ei şi atmosfera în sat deveni apăsătoare.

Nu se ştia adevărul despre cele ce se petreceau zilnic în alte părţi ale Cretei, dar circulau zvonuri din abundenţă, inclusiv despre grupuri mici de aliaţi ce se deplasau spre est, către Sitia. Într-o seară, la lăsarea întunericului, patru soldaţi britanici, bine deghizaţi, coborâră de la deal, unde dormiseră într-o colibă de ciobani şi intrară nepăsători în sat. N-ar fi fost întâmpinaţi cu mai multă căldură nici dacă ar fi apărut în satele din ţinuturile lor natale. Nu numai foamea de ştiri din sursă sigură îi atrăgea pe oameni spre ei, ci mai ales dorinţa înnăscută a sătenilor de a oferi ospitalitate şi de a-l trata pe fiecare străin ca pe trimisul Domnului. Bărbaţii fură oaspeţi excelenţi.

Mâncară şi băură tot ce li se oferi, dar numai după ce unul dintre membrii grupului, care vorbea bine limba greacă, relată evenimentele la care asistase cu o săptămână în urmă pe coasta de nord-vest.

— Ultimul lucru la care ne-am fi aşteptat era să vină pe calea aerului – şi mai ales, în număr atât de mare, spuse el. O mulţime au murit imediat, dar mulţi au aterizat cu bine şi s-au regrupat. Apoi, parcă împotriva propriei voinţe, adăugă: Câţiva, desigur, au fost ajutaţi să moară.

Afirmaţia avea ceva aproape inuman, dar când continuă, mulţi săteni păliră.

— Câţiva dintre nemţii răniţi au fost tăiaţi în bucăţi, spuse el, cu privirea aţintită pe halba de bere. De sătenii de acolo.

Pe urmă un alt soldat scoase din buzunarul de la piept o bucată de hârtie împăturită, o netezi grijuliu cu mâna şi o întinse pe masă, în faţa lui. Sub rândurile scrise iniţial în germană, cineva mâzgălise traducerea în greacă şi în engleză.

— Cred că ar trebui să vedeţi asta cu toţii. Comandantul aviaţiei germane, generalul Student, a dat aceste ordine acum câteva zile.

Sătenii se înghesuiră în jurul mesei, să citească ce scria pe hârtie: Există dovezi că civilii din Creta sunt răspunzători de mutilarea şi uciderea soldaţilor noştri răniţi. Vor fi aplicate represalii şi pedepse, neîntârziat şi fără reţinere.

Autorizez prin prezenta toate unităţile care au căzut victime acestor atrocităţi, să ducă la îndeplinire următoarele:

1. Execuţii prin împuşcare
2. Distrugerea totală a satelor
3. Exterminarea populaţiei de sex masculin din toate satele care îi ascund pe făptaşii crimelor mai sus menţionate.

Tribunalele militare nu vor avea obligaţia să-i judece pe cei care i-au asasinat pe soldaţii noştri.

„Exterminarea întregii populaţii." Cuvintele săreau din pagină. Sătenii rămaseră stană de piatră, nu li se mai auzea decât respiraţia; dar cât timp vor mai avea şi libertatea de a respira?

Englezul sparse tăcerea.

— Nemţii n-au mai întâlnit niciodată până acum o rezistenţă ca aceea pe care o întâmpină în Creta. Au fost luaţi complet prin surprindere. Şi nu numai din partea bărbaţilor, ci şi din a femeilor şi a copiilor – chiar şi a preoţilor. Se aşteptau la o capitulare totală, fără compromisuri, din partea voastră, ca şi dintr-a aliaţilor. Dar trebuie să vă prevenim că au comis deja acte de brutalitate în satele din vest. Le-au pus la pământ – cu biserici şi cu şcoli, cu tot.

Nu mai putu să continue. În încăpere izbucni tumultul.

— Să ne împotrivim? tună Pavlos Angelopoulos peste toată zarva.

— Da, strigară la unison cei aproximativ patruzeci de oameni prezenţi.

— Până la moarte! urlă Angelopoulos.

— Până la moarte! reluă ca un ecou mulțimea.

Deşi germanii se aventurau rareori afară după lăsarea întunericului, oamenii făcură de strajă cu rândul la uşa cârciumii. Stătură de vorbă până târziu în noapte, iar aerul deveni gros de fum de țigară, prin pădurea argintie de sticle de rachiu, rămase goale pe mese. Ştiind că ar fi fost o eroare fatală să fie zăriți în lumina zilei, soldații englezi se ridicară să plece chiar înainte de ivirea zorilor.

Aveau să dispară în ascunzişuri. Zeci de mii de soldați ai armatelor aliate fuseseră evacuați la Alexandria cu câteva zile mai înainte, iar cei ce rămăseseră trebuiau să nu se lase prinşi de nemți, dacă voiau să-şi ducă la bun sfârşit misiunile secrete. Grupul acela era în drum spre Sitia, unde pătrunseseră deja italienii şi preluaseră controlul.

După părerea englezilor, despărțirea şi îmbrățişările erau prea lungi şi afectuoase având în vedere că abia făcuseră cunoştință, dar pentru cretani această efuziune emoțională nu era ceva neobişnuit. Cât stătuseră bărbații la băutură, nevestele aduseseră la cârciumă pachete cu provizii, pe care soldații abia reuşiră să le care. Aveau mâncare să le ajungă pentru două săptămâni şi erau profund recunoscători. *„Efharisto, efharisto”,* repeta la nesfârşit unul dintre ei, folosind singurul cuvânt pe care îl ştia în limba greacă.

— Pentru nimic, răspunseră sătenii. Voi ne ajutați pe noi. Noi ar trebui să vă mulțumim.

Cât englezii mai erau încă la cârciumă, Antonis Angelopoulos, cel mai mare dintre frații lui Fotini, plecase pe nebăgate de seamă, se strecurase în casă şi-şi adunase câteva lucruri: un cuțit ascuțit, o pătură de lână, o cămaşă de schimb şi arma, un mic pistol pe care i-l dăruise tatăl când împlinise optsprezece ani. În ultima clipă înşfăcă un obiect, aşezat pe raft lângă îndrăgita liră a tatălui său. Era

un *thiaboli,* un fluier de lemn, la care cânta din copilărie şi, pentru că nu ştia când avea să se mai întoarcă acasă, nu putea să-l lase acolo.

Tocmai când închidea catarama genții lui de piele, apăru în uşă Savina. În ultimele câteva zile somnul îi cam ocolise pe locuitorii din Plaka. Toți erau în alertă, frământați de îngrijorare, uneori sculați din pat de străfulgerări de lumină pe cer, provocate de bombele inamicului care distrugea oraşele. Cum ar fi putut dormi când se aşteptau ca propriile case să fie zdrobite sub impactul unui obuz sau să audă vocile stridente ale soldaților nemți, cantonați acum la capătul străzii? Savina ațipise doar şi se trezi imediat la zgomotul paşilor pe podeaua de pământ şi la hârşâitul pistolului scos din rastel. Mai presus de orice, Antonis nu voise să dea ochii cu mama lui. Se gândise că Savina va încerca probabil să-l oprească.

— Ce faci aici? întrebă ea.

— Îi voi ajuta. Am să-i călăuzesc pe soldații aceştia – nu vor rezista nicio zi în munți, fără cineva care cunoaşte terenul.

Antonis se apucă să-şi apere pătimaş planul, ca un om care se aştepta să întâmpine rezistență. Dar, spre surprinderea lui, observă că mama dădea aprobator din cap. Instinctul ei de a-l proteja era la fel de puternic ca întotdeauna, dar femeia ştia că aşa trebuia să fie făcut.

— Ai dreptate, zise ea, adăugând pe un ton destul de firesc: E de datoria noastră să-i ajutăm cum putem.

Savina îşi îmbrățişă fiul o clipă, apoi acesta plecă, grăbit să nu-i piardă pe cei patru străini care probabil părăsiseră deja satul.

— Ai grijă, murmură mama în urma lui, deşi el era deja prea departe să o mai poată auzi. Promite-mi că vei avea grijă.

Antonis se înapoie în fugă la cârciumă. Soldații ieşiseră deja în piață şi îşi luau ultimul rămas-bun. Alergă la ei.

— Vă călăuzesc eu, îi anunță el. Veți avea nevoie să ştiți pe unde se află peşterile, crevasele şi cheile, pentru că de unii singuri ați putea muri pe acolo. Eu vă pot învăța cum să supraviețuiți – unde să găsiți ouă de păsări, mure bune de mâncat şi apă, în locuri unde nici nu v-ați aştepta.

Se auzi un murmur de apreciere dinspre soldați şi cel care vorbea greceşte făcu un pas înainte.

— Locurile sunt primejdioase. Am descoperit deja pe pielea noastră, în multe ocazii. Îți suntem recunoscători.

Pavlos rămase în urmă. Ca şi nevestei sale, simțea că i se face rău de frică gândindu-se la misiunea la care se angaja primul lui născut, dar totodată era copleşit de admirație. Îi învățase pe cei doi băieți să cunoască rostul pământului şi ştia că Antonis avea cunoştințele necesare pentru a-i ajuta pe oamenii aceia să supraviețuiască, precum caprele pe un teren aproape sterp. Băiatul ştia ce putea fi otrăvitor şi ce-i putea hrăni; ştia chiar şi din ce frunze să răsucească cea mai bună țigară. Mândru de curajul lui Antonis şi emoționat de entuziasmul lui aproape naiv, Pavlos îşi îmbrățişă fiul, apoi, înainte ca cei cinci să dispară din priviri, se întoarse şi pomi spre casă, ştiind că-l aştepta Savina.

Giorgis îi relată toate acestea lui Eleni a doua zi, când se duse pe insulă.

— Biata Savina! exclamă ea cu o voce răguşită. Trebuie să fie teribil de îngrijorată.

— Cineva trebuia să o facă – iar băiatul era pregătit pentru o aventură, îi răspunse Giorgis simulând indiferență, încercând să nu facă o tragedie din plecarea lui Antonis.

— Dar cât o să lipsească?

— Cine ştie? E ca şi cum m-ai întreba cât va ține războiul.

Priviră Plaka, peste apă. Câteva siluete se mişcau pe mal, alergând după treburile zilnice. De la această distanţă, totul părea normal. Nimeni n-ar fi putut spune că acum Creta era o insulă ocupată de o forţă inamică.

— Nemţii au creat probleme? întrebă Eleni.

— Nici n-ai zice să sunt acolo, răspunse Giorgis. Patrulează în sus şi în jos în timpul zilei, dar noaptea nici nu se văd. Şi totuşi, parcă ne urmăresc tot timpul.

Ultimul lucru pe care l-ar fi dorit Giorgis era să o facă pe Eleni să înţeleagă ameninţarea ce plutea în aer. Schimbă vorba.

— Tu cum te mai simţi, Eleni?

Sănătatea soţiei se şubrezea. Leziunile de pe faţă se extinseseră, iar vocea îi devenise mai gravă.

— Mă doare puţin gâtul, recunoscu ea, dar sunt sigură că nu e decât o răceală.

Spune-mi despre fete.

Giorgis înţelese că Eleni voia la rândul ei să schimbe subiectul. Ştia că nu trebuie să insiste, întrebând-o de sănătate.

— Anna pare ceva mai fericită pentru moment. Învaţă bine la şcoală, dar la treburile casei nu a făcut progrese. De fapt, cred că e mai leneşă ca niciodată.

Farfuria de la masă şi-o strânge singură, dar nici nu-i trece prin cap să o ridice şi pe a Mariei. Aproape am renunţat s-o mai bat la cap.

— N-ar trebui s-o laşi să scape, să ştii, exclamă Eleni. O să capete obiceiuri din ce în ce mai proaste. Iar pentru Maria asta înseamnă că are tot mai multe de făcut.

— Ştiu. Iar Maria pare atât de tăcută, deocamdată. Cred că se şi teme mai mult decât Anna de ocupaţie.

— A cunoscut deja destule greutăţi în viaţă, biata copilă, spuse Eleni. În asemenea momente o copleşea vinovăţia pentru că fetele creşteau fără ea. Este atât de

ciudat, adăugă ea. Aici, războiul aproape că nu ne atinge. Mă simt mai izolată ca oricând. Nu pot fi alături de voi nici măcar când sunteți în pericol.

Vocea slabă i se frânse şi se abținu cu greu să nu izbucnească în plâns, în fața soțului. Nu folosea la nimic. În niciun fel.

— Nu suntem în pericol, Eleni.

Spunea o minciună, desigur. Antonis nu era singurul tânăr de prin partea locului care se alăturase mişcării de rezistență, iar zvonurile despre reacția de o cruzime revoltătoare a nemților față de cea mai mică intenție de spionaj îi făceau pe locuitorii din Plaka să se cutremure de spaimă. Cumva, viața părea să continue totuşi, în mod normal. Existau treburi zilnice şi altele dictate de succesiunea anotimpurilor. Când vara se apropie de sfârşit, erau strugurii care trebuiau zdrobiți; când veni toamna, era timpul să fie recoltate măslinele şi în tot cuprinsul anului trebuiau mulse caprele, trebuia făcută brânza şi mai era şi țesutul. Soarele răsărea, luna satura cerul nopții cu lumina ei argintie şi stelele străluceau, indiferente la evenimentele ce se petreceau pe Pământ.

Dar întotdeauna exista tensiune în atmosferă şi presentimentul violenței.

Rezistența din Creta se organiză mai bine, tot mai mulți oameni dispărură din sate, pentru a juca un rol în desfăşurarea războiului. Toate sporeau speranța în aşteptarea, mai devreme sau mai târziu, a unei schimbări dramatice. Germanii identificaseră sate exact ca al lor, în care oamenii deveniseră *andarte,* membri ai rezistenței, şi le făcuseră ținta celor mai brutale represalii.

Într-o zi, la începutul lui 1942, un grup de copii, printre care Anna şi Maria, se întorcea agale de la şcoală, pe malul mării.

— Priviți! strigă Maria. Priviți – ninge!

Ninsorile încetaseră de câteva săptămâni şi nu peste mult timp urma dezgheţul şi pe vârfurile munţilor. Aşadar, ce putea fi această revărsare de alb împrejurul lor?

Maria fu prima care înţelese adevărul. Nu zăpadă cădea din cer. Ci hârtii. Cu câteva clipe mai înainte, peste capetele lor zburase un avion, dar copiii nu-l băgaseră în seamă, obişnuiţi cum erau cu zborul avioanelor germane deasupra acelei zone de coastă. Avionul lansase un val compact de fluturaşi şi Anna prinse unul care plutise spre ea.

— Ia priviţi, spuse ea. E de la nemţi. Copiii se adunară ciorchine în jurul ei să citească.

AVERTISMENT PENTRU LOCUITORII DIN CRETA

DACĂ ÎN COMUNITATEA VOASTRĂ SE OFERĂ ADĂPOST SAU PROVIZII SOLDAŢILOR ALIAŢI SAU MEMBRILOR MIŞCĂRII DE REZISTENŢA, VEŢI FI ASPRU PEDEPSIŢI. DACĂ VEŢI FI GĂSIŢI VINOVAŢI, PEDEAPSA VA FI DURĂ ŞI RAPIDĂ PENTRU ÎNTREGUL SAT.

Hârtiile continuau să cadă, aşternându-se într-un covor alb ce se învolbura în jurul picioarelor înainte de a fi târât în apa mării, peste care plutea ca spuma, la suprafaţă. Copiii încremeniră.

— Trebuie să le ducem părinţilor, propuse unul, adunând un pumn, înainte de a fi spulberate. Trebuie să-i prevenim. Se târâră mai departe, cu buzunarele pline de hârtiile cu mesajul ameninţător, cu inimile bătându-le puternic de spaimă.

Şi alte sate primiseră asemenea avertismente, dar efectul lor nu fu cel aşteptat de germani.

— Eşti nebun, spuse Anna când tatăl ei citi biletul şi ridică indiferent din umeri. Cum poţi să-l nesocoteşti astfel? Aceşti *andarte* pun viaţa noastră, a tuturor, în pericol. Numai de dragul micilor lor aventuri!

Maria se ghemui într-un colț al încăperii. Simțea că va urma inevitabil o răbufnire. Giorgis trase adânc aer în piept. Se luptă să-şi țină firea, opunându-se pornirii de a-şi sfâşia fiica de mânie.

— Chiar crezi că fac ceea ce fac pentru ei înşişi? Să moară de frig prin peşteri şi să trăiască hrănindu-se cu iarbă, ca *animalele!* Cum îndrăzneşti?

Anna se trase un pas înapoi. Adora să provoace asemenea scene, dar rareori îl mai văzuse pe tatăl ei atât de furios.

— N-ai auzit ce povestesc, continuă el. Nu i-ai văzut cum se împleticesc intrând în cârciumă la miezul nopții, aproape morți de foame, cu tălpile pantofilor roase, de-au mai rămas cât o foaie de ceapă, cu oasele ieşindu-le prin pielea obrajilor! O fac pentru tine, Anna, şi pentru mine, şi pentru Maria.

— Şi pentru mama, spuse Maria încetişor, din colțul ei.

Tot ce spusese Giorgis era adevărat. Iarna, când munții erau ascunşi sub cuşme de zăpadă şi vântul urla printre copacii contorsionați, luptătorii din rezistență aproape că mureau înghețați; adăpostindu-se în rețeaua de peşteri cățărate deasupra satelor, în vârf de munte, unde nu aveau de băut decât picăturile de apă din stalactite, unii ajungeau la limita puterilor. Vara, când vremea era exact pe dos, aveau de îndurat vipia cumplită care cuprindea insula şi nu aveau cu ce să-şi astâmpere setea când apele secau.

Hârtiile de genul acelora nu făceau decât să le sporească determinarea de a rezista. Nu se punea problema să se predea şi îşi asumau riscurile implicate.

Nemții apăreau în Plaka cu tot mai multă regularitate, scotoceau casele în căutarea indiciilor rezistenței, cum ar fi, bunăoară, aparatele de radio, şi îl interogaseră pe Vangelis Lidaki deoarece, ca patron de cârciumă, el era cam singurul bărbat prezent în sat în timpul zilei. Ceilalți munceau la deal

sau pe mare. Nemții nu veneau noaptea şi cretanii ajunseseră să prețuiască acest lucru; străinii se fereau să se deplaseze după lăsarea întunericului, temându-se de relieful stâncos şi dificil al insulei şi conştienți de vulnerabilitatea lor în fața unui atac pe timp de noapte.

Într-o seară, în septembrie, Giorgis şi Pavlos stăteau în cârciumă, la masa lor din colț, când intrară trei străini. Cei doi bătrâni ridicară o clipă privirea, apoi îşi reluară discuția şi clinchetul ritmic al mătăniilor. Înainte de ocupație şi de dezvoltarea mişcării de rezistență, rareori vedeai necunoscuți în sat, dar acum devenise o obişnuință. Unul dintre străini se apropie de ei.

— Tată, zise el încet.

Pavlos ridică ochii, cu gura căscată de uimire. Era Antonis; băiețandrul care se alăturase în chip atât de idealist mişcării de rezistență, în urmă cu un an, era de nerecunoscut. Hainele atârnau pe el, iar cureaua era înfăşurată de două ori la brâu, ca să-i țină pantalonii.

Pavlos avea încă fața scăldată în lacrimi, când sosiră Savina, Fotini şi Angelos. Fiul lui Lidaki fusese trimis degrabă să-i cheme la cârciumă şi reuniunea se desfăşură aşa cum se cuvenea, între oameni care se iubeau şi care, până atunci, nu mai fuseseră niciodată separați, nici măcar pentru o zi. Nu trăiră numai bucurie, ci şi durere când îl văzură pe Antonis, nemâncat, tras la față şi mai bătrân nu doar cu un an, ci cu zece, decât atunci când îl văzuseră ultima dată.

Antonis era însoțit de doi englezi. Dar nimic din aspectul lor nu le trăda adevărata naționalitate. Cu pielea arsă de soare şi mustăți exagerate, pe care învățaseră să le răsucească după moda locului, puteau acum vorbi suficient de bine limba greacă pentru a sta de vorbă cu gazdele, cărora le povestiră că întâlniseră soldați inamici şi, cum erau deghizați în ciobani, îi păcăliseră, făcându-i să creadă

că erau cretani. În ultimul an traversaseră de mai multe ori insula şi una dintre sarcinile lor fusese să culeagă informaţii despre mişcările trupelor italiene. Cartierul general al italienilor era la Neapoli, cel mai mare oraş din regiunea Lashiti, iar soldaţii de acolo păreau că nu făceau decât să mănânce, să bea şi să se distreze, mai ales cu prostituatele autohtone. În vestul insulei staţionau însă şi alte trupe, iar manevrele acelora erau mai greu de urmărit.

Cu stomacurile supte, pline acum de tocană de miel şi cu capetele înfierbântate de *tsikoudia,* cei trei bărbaţi depănară poveşti până târziu în noapte.

— Fiul dumitale este un foarte bun bucătar acum, îi spuse Savinei unul din englezi. Nimeni nu face o pâine din ghindă mai bună decât el.

— Sau tocană de melci, cu cimbru! glumi celălalt.

— Nu-i de mirare că sunteţi atât de slabi, răspunse Savina. Înainte să înceapă toate acestea, Antonis nu gătise decât cel mult un cartof.

— Antonis, povesteşte-le cum i-am păcălit pe nemţălăi, făcându-i să creadă că suntem fraţi, spuse unul din cei doi şi seara continuă tot aşa, cu momente de teamă şi nelinişte transformate în anecdote pline de umor, pentru distracţia tuturor. Apoi au fost aduse din spatele tejghelei instrumentele muzicale şi începu cântarea. Au fost interpretate *mantinades,* iar englezii se străduiră să înveţe versurile care vorbeau despre dragoste şi moarte, despre luptă şi libertate, inimile şi vocile lor împletindu-se armonios cu cele ale gazdelor cretane, care le datorau atât de mult.

Antonis rămase două nopţi în mijlocul familiei, iar cei doi englezi fură cantonaţi la alte familii dispuse să-şi asume riscul. Era prima oară, după aproape un an de zile, când nu mai dormeau pe pământul gol. Dar luxul saltelelor de paie fu de scurtă durată, pentru că trebuiră să plece înainte de ivirea zorilor şi, de îndată ce-şi traseră cizmele înalte şi-şi

puseră înapoi pe cap turbanele cu franjuri, ieşiră din sat. Nici măcar localnicii n-ar fi pus la îndoială că bărbaţii erau locuitori nativi ai Cretei. Nimic nu-i trăda. Nimic, desigur, dacă nu se găsea cineva dispus să se lase mituit.

Foametea atinsese de acum asemenea niveluri în Creta, încât n-ar fi fost de mirare ca unii dintre oamenii locului să accepte ceea ce era cunoscut drept „drahma germană", în schimbul unui pont care i-ar fi putut ajuta să dea de urma luptătorilor din rezistenţă. Foamea şi lipsa hranei îi puteau corupe chiar şi pe cei mai cinstiţi şi asemenea trădări conduseseră la unele dintre cele mai crunte atrocităţi ale războiului, precum execuţiile în masă şi distrugerea unor sate întregi. Bătrânii şi bolnavii au fost incineraţi în paturile lor, bărbaţii au fost forţaţi să predea armele înainte de a fi împuşcaţi cu sânge rece. Pericolul trădării era unul real şi însemna că Antonis şi cei ca el puteau doar rareori să-şi viziteze familia şi numai pentru intervale scurte de timp, ştiind că prezenţa lor i-ar fi putut pune în pericol pe cei pe care îi iubeau cel mai mult.

Pe toată durata războiului, singurul loc care a rămas cu adevărat imun în faţa nemţilor a fost Spinalonga, unde leproşii erau protejaţi de cea mai cumplită dintre boli: ocupaţia. Lepra separase familii şi prieteni, dar nemţii au fost încă şi mai eficienţi, distrugând tot ce atingeau.

Ca urmare a ocupaţiei, vizitele lui Nikolaos Kyritsis la Plaka au încetat imediat, pentru că orice deplasare la şi de la Heraklion, care nu era strict necesară, era privită cu suspiciune de trupele de ocupaţie. Oricât de mult s-ar fi împotrivit acestui lucru, Kyritsis trebui să abandoneze cercetările pentru moment; nu putea ignora nevoile răniţilor şi ale muribunzilor din Heraklion. Ca o urmare a acestei invazii nebuneşti, oricine avea o pregătire medicală, de orice grad, se trezise în situaţia de a munci fără întrerupere pentru a-i ajuta pe bolnavi şi pe cei mutilaţi, aplicând

pansamente, fixând ațele şi tratând simptomele dizenteriei, tuberculozei şi malariei, care făceau ravagii în spitalele de campanie.

Când venea seara acasă de la spital, Kyritsis era atât de obosit, încât rareori se mai gândea la leproşii care, pentru un timp extrem de scurt, se aflaseră în centrul preocupărilor lui.

Pentru locuitorii din Spinalonga, absența doctorului Kyritsis a fost probabil cel mai păgubos efect colateral. În lunile cât venise el în vizite săptămânale, înfloriseră speranțe pentru viitor. Acum, din nou, prezentul era singura lor certitudine.

Drumurile lui Giorgis către şi dinspre insulă deveniră o rutină mai sigură ca niciodată. El observă curând că atenienii îşi ofereau fără greutate aceleaşi facilități de trai ca şi înainte de război, în pofida prețurilor astronomice pe care trebuiau să le plătească.

— Ştiți ce, le spuse el amicilor de pe chei, într-o seară, când îşi reparau năvoadele. Aş fi prost să pun prea multe întrebări. Au bani să mă plătească, aşa că ce drept am eu să-i întreb cum de-şi pot permite să cumpere de pe piața neagră?

— Dar sunt pe-aici oameni care abia dacă mai au un pumn de făină, protestă unul dintre pescari.

Invidia făcea ca bogăția atenienilor să fie un subiect la ordinea zilei în discuțiile din cârciumă.

— De ce să mănânce ei mai bine decât noi? întreba Pavlos. Şi cum se face de-şi pot permite ciocolată şi tutun de bună calitate?

— Pentru că au bani, de-aia, replică Giorgis. Chiar dacă nu au libertate.

— Libertate, zise Lidaki disprețuitor. Asta numeşti tu libertate? Țara cotropită de nenorociții de nemți, tineri brutalizați şi bătrâni arşi de vii în paturile lor? *Ei* sunt cei

liberi! afirmă el, împungând aerul cu degetul, către Spinalonga.

Giorgis ştia că nu avea rost să între în dispute cu ei şi nu mai zise nimic. Chiar şi prietenii care o cunoscuseră bine pe Eleni uitau acum că şi ea se afla pe insulă.

Uneori primea câte o scuză mormăită, pentru lipsa lor de tact. Numai el şi doctorul Lapakis cunoşteau realitatea şi, chiar şi aşa, Giorgis îşi dădea prea bine seama că o cunoştea numai pe jumătate. În afară de intrarea în tunel şi de zidurile înalte, mare lucru nu vedea, dar afla de la Eleni diverse istorii.

La ultima vizită constatase noi schimbări în ce priveşte starea de sănătate a soţiei lui. La început fuseseră inflamaţiile urâte care se întinseseră pe piept, pe spate şi, cu atât mai înspăimântător, pe faţă. De această dată, vocea îi devenea din ce în ce mai stinsă şi, chiar dacă se gândea că ar fi putut fi vorba de un efect al emoţiei, Giorgis ştia că aceasta nu era singura cauză. Ea spunea că simţea o gheară în gât şi promitea că va merge la consultaţie, la doctorul Lapakis, să-i dea un tratament. Intre timp se străduia să rămână la fel de veselă în faţa lui Giorgis, pentru ca el să nu se întoarcă acasă, la fete, cu o mină tristă.

El ştia că boala o învingea şi că ea, ca majoritatea leproşilor de pe insulă, fie ei săraci sau posesorii unei mari averi, îşi pierdea speranţa.

Oamenii aceştia, alături de care Giorgis îşi repara năvoadele sau stătea la cârciumă să joace table sau cărţi pentru a-şi omorî timpul, erau cei cu care crescuse împreună. Şi el ar fi avut aceeaşi gândire bigotă şi îngustă, dacă legătura cu Spinalonga nu l-ar fi schimbat. Acest element unic al vieţii lui îi dăduse o putere de înţelegere pe care, în alte condiţii, n-ar fi avut-o niciodată. Îşi păstra calmul şi le ierta ignoranţa, căci numai despre aşa ceva era vorba.

Giorgis continuă să ducă pachete şi provizii pe insulă. Ce-i păsa lui dacă produsele fuseseră procurate pe sub mână? N-ar fi făcut toţi la fel, să cumpere ce era mai bun, dacă ar fi avut bani ca atenienii? El însuşi ar fi dat orice să le poată lua fetelor bunătăţile pe care numai puţini locuitori din Spinalonga şi le puteau permite. Din partea lui, tot ce pescuia mai bun – după ce mâncau pe săturate Anna şi Maria – ducea de bunăvoie la leprozerie. De ce n-ar fi trebuit să ia ei cel mai mare biban sau cea mai bună plătică? Oamenii aceştia erau bolnavi şi alungaţi din societate, dar nu erau criminali. Iată ce uitau oamenii din Plaka, fără niciun regret.

Germanii se temeau de Spinalonga, cu sutele ei de leproşi, care trăiau în vecinătate, dincolo de ape, şi permiteau continuarea aprovizionării lor, căci ultimul lucru pe care l-ar fi dorit era ca vreunul dintre ei să plece de pe insulă în căutare de hrană pe continent. Unul însă tot şi-a încercat norocul într-o evadare.

Era la sfârşitul verii lui 1943, când armistiţiul cu Italia dusese la o şi mai numeroasă prezenţă germană în provincia Lasithi.

Într-o după-amiază târzie, Fotini, Anna, Maria şi un grup de alţi cinci-şase copii se jucau, ca de obicei, pe plajă. Se obişnuiseră de-acum cu prezenţa soldaţilor germani printre ei şi faptul că în apropierea plajei se afla o patrulă nu le stârni deloc interesul.

— Hai să dăm cu pietre, strigă unul dintre băieţi.

— Da, primul până la douăzeci! răspunse altul.

Pe plajă se găseau din abundenţă pietre netede, plate, şi curând acestea începură să zboare spre apă, sărind uşor pe suprafaţa ei liniştită, în timp ce copiii încercau să atingă ambiţioasa ţintă.

Deodată unul dintre băieţi strigă la ceilalţi: „Opriţi! Opriţi! Se vede ceva în larg!”

Avea dreptate. Un om venea înot dinspre insulă. Îl vedea şi soldatul german şi îl urmărea, cu braţele la piept, dispreţuitor. Copiii ţopăiră în sus şi în jos, strigând spre înotător să se întoarcă, anticipând un sfârşit tragic.

— Ce face? ţipă Maria. Nu-şi dă seama că va fi omorât?

Leprosul înainta încet, dar înainta. Ori nu băgase de seamă prezenţa soldatului, ori era pregătit să-şi asume riscul – chiar dacă sinucigaş – pentru că nu mai putea suporta viaţa în colonie. Copiii continuară să ţipe din răsputeri, dar când neamţul ridică puşca la ochi, amuţiră de frică. Soldatul aşteptă până ce omul se apropie la cincizeci de metri de plajă şi trase. A fost o execuţie cu sânge rece. Un simplu exerciţiu de tragere la ţintă. În acea etapă a războiului abundau situaţiile de vărsare de sânge şi execuţii, dar copiii nu mai asistaseră niciodată, ei înşişi, la aşa ceva. În acel moment înţeleseseră diferenţa dintre povestire şi realitate. O singură împuşcătură ţintită spre mare, zgomotul amplificat de ecoul dinspre munţii din spate şi o pânză roşie se întinse peste marea nemişcată.

Anna, cea mai mare dintre copii, ţipă, ocărându-l pe soldat.

— Ticălosule! Neamţ nenorocit!

Câţiva dintre copiii mai mici plângeau de frică, şocaţi. Erau lacrimile inocenţei pierdute. Zeci de săteni ieşiseră deja din case şi îi văzură înghesuiţi unul într-altul, plângând cu sughiţuri. Exact în săptămâna aceea, la Plaka ajunsese zvonul că duşmanul adoptase o tactică nouă: ori de câte ori se aşteptau la un atac de gherilă, nemţii luau fetele tinere din sat şi le foloseau ca ostatice. Ştiind că odraslele lor nu erau nici pe departe în siguranţă, sătenii crezură la început că soldatul singuratic care îi privea de la câţiva metri mai încolo, pe plajă, comisese vreo atrocitate asupra unuia dintre ei. Deşi nu aveau arme, erau gata să-l sfâşie în bucăţi. Dar cu cel mai deplin sânge rece, soldatul

se întoarse cu fața la mare şi le arătă sfidător insula. Cadavrul dispăruse de mult, dar pata roşie mai plutea încă, agățată de suprafață mării, ca o pânză de petrol.

Anna, întotdeauna capul răutăților, se desprinse din grupul copiilor care plângeau şi strigă spre adulții nelinişti: „Un lepros!"

Oamenii înțeleseră imediat şi-l lăsară în pace pe soldatul german. Acum aveau altă atitudine. Pe unii dintre ei nu-i interesa în niciun fel soarta unui lepros. Doar mai rămâneau atâția! În cele câteva clipe câte le trebuiră părinților până să-şi dea seama că toți copiii lor erau vii şi nevătămați, soldatul dispăruse. La fel şi victima şi orice urmă legată de ea. Incidentul putea fi dat uitării.

Pentru Giorgis însă, nu era la fel de uşor. Sentimentele lui față de locuitorii din Spinalonga numai neutre nu erau. În seara aceea, după ce traversă apa în caicul lui uzat, Eleni îi spuse că leprosul la a cărui execuție cu sânge rece asistaseră cu toții, era un tânăr, pe nume Nikos. Se aflase că făcuse incursiuni repetate, plecând de pe insulă în nopțile fără lună, pentru a-şi vizita nevasta şi copilul. Se zvonea că în ziua în care murise fusese aniversarea fiului său, care împlinise trei ani, şi că bărbatul voise să-l vadă înainte de căderea nopții.

Copiii de pe țărmul din Plaka nu fuseseră singurii care văzuseră ce i se întâmplase lui Nikos. O mulțime de oameni se adunaseră să-l privească şi în Spinalonga. Nu existau reguli sau regulamente care să-i protejeze pe locuitori de asemenea nebunii şi puțini erau reținuți de o mână a soțului, nevestei sau iubitei, când simțeau imboldul spontan al unui asemenea act de demență. Nikos se comportase ca un hămesit şi foamea îi dominase fiecare gând şi fiecare moment de veghe. Tânjea după compania nevestei, dar şi mai mult după aceea a fiului său, trup din trupul lui şi sânge din sângele lui, după imaginea nepătată, neatinsă a

primilor lui ani de viață, oglinda copilului care fusese el însuşi.

În noaptea aceea Nikos fu jelit pe insulă. În biserică spuseseră rugăciuni pentru el şi oamenii statură la priveghi, chiar dacă nu era niciun trup de îngropat.

Moartea nu era niciodată neglijată în Spinalonga. I se acorda acolo tot atâta respect ca oriunde în altă parte a Cretei.

După acel incident, Fotini, Anna, Maria şi toți ceilalți copii care se jucaseră în ziua aceea trăiră într-o permanentă neliniște. Într-o singură clipă, totul se schimbase pe această întindere de pietriş cald, pe care se bucuraseră într-atât de fericirea copilăriei lipsite de griji.

Capitolul 9

Deşi leprosul executat la numai câțiva metri în largul coastei nu însemnase mare lucru, la modul personal, pentru nimeni, ura locuitorilor din Plaka față de nemți se accentuă după acest incident. Le adusese realitatea războiului chiar în pragul caselor şi îi făcuse să înțeleagă că satul lor era la fel de vulnerabil ca oricare altul în acest conflict mondial. Reacțiile erau variate. Pentru unii, Dumnezeu era singurul de la care putea veni pacea adevărată şi bisericile gemeau uneori de credincioşi îngenuncheați în rugăciune. Câțiva bătrâni, printre care şi bunica lui Fotini, petreceau de bunăvoie atât de mult timp în preajma preotului, încât purtau permanent cu ei mirosul de tămâie. „Bunica miroase ca ceara de lumânări!”, striga Fotini, sărind în jurul bătrânei care-i zâmbea îngăduitor unicei nepoate. Chiar dacă El nu părea să facă prea mult pentru a-i ajuta să iasă învingători, credința îi spunea bunicii că Dumnezeu era de partea lor în acest război, iar poveştile care-i ajunseră la ureche, despre

distrugerea şi pângărirea bisericilor, nu făcură decât să-i întărească această convingere.

Panegyria, zilele sfinţilor, continuau să fie sărbătorite. Icoanele erau scoase din lăcaşurile lor sigure şi purtate în procesiune de preoţi, fanfara satului le urma într-o cacofonie de alămuri şi tobe, fără legătură cu cele sfinte. Mesele îmbelşugate şi bubuitul focurilor de artificii puteau să lipsească, dar când relicvele erau aduse înapoi, la locul lor din biserică, oamenii dansau cu frenezie şi îşi cântau cântecele obsedante cu şi mai multă înflăcărare decât pe timp de pace. Mânia şi frustrarea stârnite de continuarea ocupaţiei se stingeau cu cele mai bune vinuri, dar când se crăpa de ziuă şi sobrietatea revenea, totul era ca înainte. Acela era momentul când cei fără credinţă nestrămutată începeau să se întrebe de ce Dumnezeu nu le ascultase ruga.

Nemţii erau desigur nedumeriţi de acest amestec curios de sacru şi profan, dar ştiau că nu trebuiau să interzică aceste manifestări. Făceau însă tot ce le stătea în puteri pentru a le perturba, pretinzând să-l interogheze pe preot tocmai când acesta se pregătea să înceapă slujba, sau să scotocească casele când se încingea mai bine dansul.

În Spinalonga se aprindeau zilnic lumânări pentru cei care sufereau pe continent. Locuitorii insulei îşi dădeau foarte bine seama că cretanii trăiau cu spaima cruzimii nemţilor şi se rugau pentru sfârşitul grabnic al ocupaţiei.

Doctorul Lapakis, care credea mai curând în puterea medicinei, decât în intervenţia divină, începu să-şi piardă iluziile. Ştia că cercetările şi testările fuseseră mai mult sau mai puţin abandonate. Îi trimisese scrisori lui Kyritsis la Heraklion, dar cum acestea rămăseseră fără răspuns de mai multe luni de zile, trase concluzia că probabil colegul său se ocupa de probleme mult mai presante şi se împăcă până la urmă cu ideea că va trebui să aştepte mult până să-l

întâlnească din nou. Lapakis spori numărul vizitelor pe care le făcea în Spinalonga, de la trei la şase pe săptămână. Unii leproşi aveau nevoie de atenție permanentă, iar Athina Manakis nu putea face față singură. Eleni era o asemenea pacientă.

Giorgis nu va uita niciodată ziua când sosise pe insulă şi în locul siluetei zvelte a soției, văzu figura bondoacă a Elpidei, prietena ei. Inima începuse să-i bată mai tare. Ce se întâmplase cu Eleni? Era prima oară când nu venise să-l întâmpine. Elpida vorbi prima.

— Nu te îngrijora, Giorgis, spuse ea adoptând un ton menit să-l liniştească.

Eleni este bine.

— Atunci, unde este?

În glas i se simțea panica, de netăgăduit.

— Trebuie să stea câteva zile în spital. Doctorul Lapakis o ține un timp sub observație, până-i va fi mai bine cu gâtul.

— Dar îi *va fi* mai bine? întrebă el.

— Aşa sper, răspunse Elpida. Sunt sigură că doctorii fac tot ce pot.

Afirmația nu promitea nimic. Elpida nu ştia nici ea mai mult decât Giorgis care erau şansele de supraviețuire pentru Eleni.

Giorgis descărcă pachetele pe care le adusese şi se întoarse grăbit la Plaka. Era sâmbătă şi Maria observă că tatăl revenise mult mai devreme decât de obicei.

— A fost scurtă vizita, spuse ea. Ce face mama? Ne-ai adus scrisori?

— Mă tem că nu avem nicio scrisoare, răspunse el. Săptămâna asta n-a avut timp să scrie.

Cel puțin asta era adevărat, dar Giorgis plecă repede de acasă, înainte să apuce Maria să-i mai pună şi alte întrebări.

— Mă întorc înainte de patru, zise el. Trebuie să mă duc să-mi repar năvoadele.

Maria înțelese că ceva nu era în regulă şi sentimentul o urmări întreaga zi.

Următoarele patru luni Eleni zăcu în spital, prea bolnavă să poată străbate tunelul pentru a-l întâmpina pe Giorgis. În fiecare zi când îl aducea pe Lapakis în Spinalonga, Giorgis privea în zadar, sperând să o vadă aşteptându-l sub pini.

Lapakis îl informa în fiecare seară, la început oferindu-i o versiune diluată a adevărului.

„Organismul ei încă se luptă cu boala", obişnuia el să spună, sau „Cred că azi i-a scăzut un pic temperatura."

Dar doctorul înțelese curând că îi dădea speranțe deşarte şi că, cu cât acestea vor fi mai puternice, cu atât va fi mai greu când vor veni ultimele zile care, simțea el, se apropiau. Nu că ar fi mințit când spunea că organismul lui Eleni lupta. Era angajat într-o bătălie pe viață şi pe moarte, fiecare țesut lupta cu bacteria ce se străduia să-l domine. Febra leprei putea să aibă două deznodăminte: deteriorarea sau salvarea. Leziunile de pe picioarele lui Eleni, de pe spate, gât şi față se înmulțiseră deja şi femeia era sfâşiată de o durere ce nu o mai părăsea, pe oricare parte s-ar fi întors. Tot trupul îi era o masă de răni pe care Lapakis făcea tot posibilul să le trateze, respectând cu strictețe principiul fundamental potrivit căruia, dacă acestea rămâneau curate şi dezinfectate, ar fi putut minimiza înmulțirea virulentă a bacteriei.

În această etapă a bolii, Elpida îl duse pe Dimitri să o vadă pe Eleni. Băiatul stătea acum în casa familiei Kontomaris, un aranjament pe care toți îl sperau temporar, dar care părea acum să devină permanent.

— Bună ziua, Dimitri, spuse Eleni slab. Apoi, întorcând capul spre Elpida, mai reuşi să articuleze un cuvânt: Mulțumesc.

Avea vocea stinsă, dar Elpida ştia că vorbele ei însemnaseră o încuviințare: băiatul de treisprezece ani rămânea în grija ei pertinentă. Cel puțin din acest punct de vedere, Eleni putea fi cu sufletul împăcat.

Fusese mutată într-un salon mai mic, unde putea fi singură, ferită de privirile celorlalți pacienți şi de posibilitatea de a fi deranjată sau de a-i deranja ea pe ceilalți în toiul nopții, deoarece, când chinul se întețea, cearşafurile se udau de sudoare, iar vaietul de suferință devenea continuu. În ceasurile acelea de întuneric o îngrijea Athina Manakis, care-i picura pe buze supa subțire şi îi ştergea fruntea înfierbântată. Dar cantitatea de supă era din ce în ce mai mică şi într-o noapte nu mai fu deloc în stare să o înghită. Nici măcar apa nu-i mai aluneca pe gât.

Lapakis înțelese că Eleni intrase într-o etapă nouă, finală probabil, abia a doua zi dimineață, când îşi găsi pacienta sufocându-se şi incapabilă să-i mai răspundă la întrebările obişnuite.

— *Kyria* Petrakis, vreau să mă uit la gâtul dumitale, spuse el blând.

Ştia că din cauza plăgilor nou apărute în jurul buzelor, până şi gestul de a deschide gura suficient de larg pentru a putea privi el înăuntru era o suferință.

Ridică privirea spre doctorița Manakis, care stătea în picioare, pe partea cealaltă a patului.

— Ne întoarcem într-o clipă, zise el, luând-o între timp pe Eleni de mână.

Cei doi doctori ieşiră din încăpere şi închiseră încet uşa în urma lor. Doctorul Lapakis vorbi în şoaptă, grăbit.

— Are cel puțin zece leziuni în gât şi epiglota este inflamată. Atât de inflamată, încât nici nu pot vedea

faringele. Trebuie să o ajutăm să nu sufere – nu cred că mai durează mult.

Reveni în încăpere, se aşează lângă Eleni şi îi luă mâna. Cât lipsiseră, respiraţia părea să i se fi îngreunat. Ajunsese la acest punct cu nenumăraţi pacienţi până acum, când ştia că nu mai putea face nimic pentru ei, doar să le rămână alături până în ultima clipă. Locul înalt pe care era situat spitalul oferea cea mai frumoasă vedere din Spinalonga şi, stând la patul lui Eleni, ascultându-i respiraţia din ce în ce mai greoaie, doctorul privi pe fereastra uriaşă ce dădea spre Plaka, dincolo se mare. Se gândi la Giorgis, care puţin mai târziu avea să pornească spre Spinalonga, traversând marea la întrecere cu caii albi.

Eleni respira acum sacadat, avea ochii larg deschişi, plini de lacrimi şi de frică. Doctorul înţelegea că această viaţă nu se va sfârşi în pace şi îi luă ambele mâini într-ale sale, încercând parcă să o liniştească. Rămase astfel poate două ore, poate trei, până să vină, în cele din urmă, sfârşitul. Pentru Eleni, ultima răsuflare fu o luptă inutilă pentru încă una, care însă nu mai veni.

Cel mai bun lucru pe care îl putea spune un medic familiei îndoliate era că persoana iubită murise liniştită. Era un neadevăr pe care Lapakis îl mai spusese şi cu alte ocazii şi îl spunea fără regrete, de fiecare dată. Ieşi grăbit din spital.

Voia să fie pe ţărm când sosea Giorgis.

Nu departe de mal, barca apăru deasupra valurilor şi coborî de pe culmea lor, luptându-se cu zbuciumul mării de la începutul primăverii. Giorgis fu surprins că doctorul Lapakis se afla deja acolo. Nu era un lucru obişnuit să-l aştepte pasagerul, dar era ceva şi în atitudinea lui, care îl nelinişti pe Giorgis.

— Ne putem aşeza puţin aici? întrebă Lapakis, conştient că trebuia să-i dea vestea atunci şi acolo şi să-l

lase pe Georgis să-şi revină, înainte de a ajunge înapoi, la Plaka, unde urma să dea vestea fetelor.

Întinse mâna, sprijinindu-l pe Giorgis să coboare din barcă, apoi îşi încrucişă braţele la piept şi privi în pământ, împingând nervos o piatră cu vârful piciorului drept.

Chiar înainte de a începe doctorul să vorbească, Giorgis ştiu că speranţele sale erau pe cale să se năruiască.

Cei doi bărbaţi se aşezară pe zidul scund de piatră, construit în jurul pinilor şi priviră marea.

— A murit, zise Giorgis în şoaptă.

Desluşise vestea nu doar în urmele de suferinţă brăzdate pe chipul lui Lapakis de o zi epuizantă. Un bărbat simte pur şi simplu în aer că nevasta lui nu mai este acolo.

— Îmi pare atât de rău, atât de rău, spuse doctorul. N-am mai putut face nimic. A murit liniştită.

Îl ţinea pe Giorgis cu braţul pe după umeri şi acesta, cu capul în palme, vărsă atât de multe lacrimi, atât de grele, încât acestea îi udară pantofii şi înnegriră pământul de sub picioare. Rămaseră aşa mai bine de o oră; când lacrimile nu-i mai alunecară pe obraji era aproape şapte, aproape noapte, iar aerul devenise rece, muşcător. Bărbatul era stors ca o cârpă, ajunsese în acel moment al suferinţei în care pogoară epuizarea şi o neobişnuită stare de uşurare, iar primele, cele mai intense valuri de durere, trec.

— Fetele se întreabă probabil unde sunt, zise el. Trebuie să mă duc înapoi.

În timp ce barca se opintea în sus şi în jos pe apă, înaintând prin întunericul aproape deplin spre luminile din Plaka, Giorgis mărturisi că nu le vorbise fetelor despre starea gravă în care se afla Eleni.

— Ai avut dreptate să procedezi astfel, zise Lapakis îmbărbătându-l. Acum o lună încă mai credeam că ea va putea câştiga lupta. Niciodată nu e greşit să speri.

Giorgis ajunse acasă mult mai târziu decât de obicei şi fetele începuseră să fie îngrijorate. De îndată ce-l văzură intrând pe uşă, ştiură că se petrecuse ceva teribil.

— E vorba de mama, nu-i aşa? întrebă Anna. A păţit ceva!

Chipul lui Giorgis se întunecă. Îşi încleştă mâinile pe spătarul scaunului, cu trăsăturile feţei schimonosite de durere. Maria se apropie şi-l cuprinse în braţe.

— Stai jos, tată, zise ea. Spune-ne ce s-a întâmplat... te rugăm.

Giorgis se aşeză la masă, încercând să se adune. Trecură câteva minute până fu în stare să vorbească.

— Mama... a murit.

Cuvintele aproape îl sufocară.

— A murit! ţipă Anna. Dar noi nu ştiam că *va muri!*

Anna nu acceptase niciodată faptul că boala mamei ei se putea termina într-un singur fel, inevitabil. Decizia lui Giorgis de a le ascunde agravarea bolii făcea ca vestea să fie o lovitură teribilă, pentru amândouă. Ca şi când mama lor ar fi murit de două ori şi suferinţa pe care o trăiseră în urmă cu cinci ani o mai trăiau o dată acum. Anna era mai mare, dar nu şi mai înţeleaptă decât fusese la doisprezece ani; prima ei reacţie fu una de mânie că tatăl nu le avertizase în niciun fel şi cataclismul se ivise din senin.

De o jumătate de deceniu, fotografia lui Giorgis şi a lui Eleni, atârnată pe perete lângă cămin, fusese imaginea pe care Anna şi Maria o purtau în memorie despre mama lor. Nu aveau despre ea decât amintiri generale, ale blândeţii materne şi aura unei vieţi fericite de familie. Uitaseră de mult cum era Eleni în realitate şi nu păstrau decât această imagine idealizată a ei, îmbrăcată în costum tradiţional, cu o fustă lungă, amplu drapată, un şorţ îngust şi o superbă *saltamarka,* o bluză brodată, cu mânecile despicate până la cot. Cu faţa zâmbitoare şi părul lung şi negru, purtat în cozi

împletite şi învârtite în jurul capului, era arhetipul frumuseții cretane, imortalizate de-a pururi în momentul în care se închisese diafragma aparatului de fotografiat. Finalitatea morții mamei era greu de acceptat. Trăiseră cu speranța fierbinte că ea va reveni şi, cum se vorbea tot mai mult despre un leac, speranța crescuse. Iar acum, asta.

Suspinele Annei în camera de la etaj se auzeau până în stradă şi până în piața din mijlocul satului. Pentru Maria, lacrimile nu veniră uşor. Îl privi pe tatăl ei şi văzu un om dărâmat de durere. Moartea lui Eleni nu însemna numai sfârşitul speranțelor şi al aşteptărilor lui, ci şi sfârşitul unei prietenii. Viața lui fusese dată peste cap de exilul ei, dar acum se schimbase iremediabil.

— A murit liniştită, îi spuse el Mariei în noaptea aceea, când cei doi se aşezară să mănânce. Puseseră masa şi pentru Anna, dar nu putură să o convingă să coboare, cu atât mai puțin să ia ceva în gură.

Nimic nu-i pregătise, pe niciunul dintre ei, pentru impactul morții lui Eleni. Şi această formulă de familie, cu trei membri, avea să fie doar una temporară, nu-i aşa? Timp de patruzeci de zile, în camera din față arse o candelă cu ulei, în semn de respect, iar uşile şi ferestrele casei rămaseră închise. Eleni fusese îngropată în Spinalonga, sub una dintre plăcile de beton care formau cimitirul comunal, dar în Plaka nu era comemorată decât printr-o lumânare aprinsă în biserica Agia Maria, de la marginea satului, acolo unde marea ajungea atât de aproape, încât uda scările bisericii.

După mai multe luni, Maria şi chiar şi Anna depăşiră doliul. O vreme tragedia lor personală eclipsă evenimentele din restul lumii, dar când ieşiră din coconul lor de durere, totul în jur decurgea la fel ca şi înainte.

În aprilie, răpirea cutezătoare a generalului Kreipe, comandantul Diviziei Sebastopol din Creta, spori starea de

tensiune din insulă. Cu ajutorul membrilor mişcării de rezistenţă, Kreipe fusese prins într-o ambuscadă de trupele aliate deghizate în nemţi şi, în pofida unei urmăriri masive, răpit din cartierul general din apropiere de Heraklion, apoi transportat peste munţi, pe coasta sudică a Cretei. De acolo, cel mai valoros prizonier de război al aliaţilor fusese expediat cu o navă în Egipt. Existau temeri că această răpire îndrăzneaţă va atrage după sine represalii mai barbare ca niciodată. Oricum, germanii arătaseră clar că starea de teroare pe care o instauraseră ar fi fost menţinută în orice situaţie. Unul dintre cele mai cumplite valuri se abătu în luna mai. Vangelis Lidaki se întorcea de la Neapoli, când văzu satele pârjolite.

— Le-au distrus, tuna el şi fulgera. Le-au ars şi le-au făcut una cu pământul.

Oamenii adunaţi la cârciumă ascultau fără să le vină a crede descrierea fumului ce se mai ridica încă din satele cuprinse de flăcări, la sud de Munţii Lasithi.

Câteva zile după acest incident, un exemplar al ziarului publicat de nemţi ajunse la Plaka adus de Antonis, care venise într-o vizită scurtă, să-i liniştească pe părinţi că era încă în viaţă. Era acelaşi ton ameninţător, dintotdeauna: Satele Margarikari, Lakhria, Kamares şi Saktouria, precum şi zonele învecinate de la Nome, din Heraklion, au fost rase de pe faţa pământului şi locuitorii au primit ce-au meritat.

Aceste sate au oferit adăpost bandelor de comunişti şi considerăm că întreaga populaţie este vinovată că nu a raportat aceste acte de trădare.

Bandiţii au cutreierat liberi regiunea Saktouria, cu sprijinul deplin al populaţiei locale, şi au fost adăpostiţi de aceasta. La Margarikari, trădătorul Petrakgeorgis a celebrat Pastele în mijlocul locuitorilor.

Luaţi aminte, cretani! Recunoaşteţi cine sunt adevăraţii voştri duşmani şi feriţi-vă de cei care pot atrage asupra

voastră pedepsele. V-am avertizat întotdeauna asupra pericolelor colaborării cu britanicii. Ne pierdem răbdarea.

Sabia germană îi va distruge pe toți cei care se asociază cu bandiții şi cu britanicii.

Ziarul fu trecut din mână în mână, citit şi recitit până ce hârtia se subție de uzură. Dar fermitatea sătenilor nu se înmuie.

— Arată doar cât sunt de disperați, zise Lidaki.

— Da, dar şi noi suntem disperați, răspunse soția lui. Cât mai putem îndura?

Dacă nu i-am mai ajuta pe *andarte,* am dormi liniştiți în paturile noastre.

Discuția continuă până târziu în noapte. Capitularea şi colaborarea contraziceau toate instinctele majorității cretanilor. Trebuiau să reziste, trebuiau să lupte. În plus, lupta le plăcea. De la o ceartă minoră, până la vrajba sângeroasă continuată de un deceniu între familii, bărbații se hrăneau cu conflicte. Femeile, dimpotrivă, se rugau pentru pace şi credeau că rugăciunile le erau ascultate, când citeau printre rânduri şi sesizau o scădere a moralului invadatorilor.

Poate că tipărirea şi distribuirea unor amenințări de acest fel era un act de disperare, dar, oricare ar fi fost motivația din spatele gestului, adevărul era că satele fuseseră rase de pe fața pământului. Fiecare gospodărie din ele fusese redusă la o ruină fumegândă, iar peisajul din jur purta acum cicatricea siluetelor fantomatice ale copacilor carbonizați, contorsionați. Anna insista pe lângă tatăl ei că ar trebui să le spună germanilor tot ce ştiau.

— De ce să riscăm să distrugă Plaka? întrebă ea.

— În bună parte nu este decât propagandă, exclamă Maria.

— Dar nu în totalitate! replică Anna.

Nu numai nemții duceau un război de propagandă. Britanicii orchestrau şi ei propria campanie, găsind-o o armă eficientă. Scoteau publicații care dădeau impresia că poziția duşmanului slăbea, răspândeau zvonuri despre un desant britanic şi exagerau succesul acțiunilor de rezistență. Tema era *kapitulation* şi nemții se trezeau cu un K uriaş imprimat pe posturile de santinelă, pe pereții cazărmilor şi pe vehicule. Chiar şi în sate precum Plaka, mamele aşteptau neliniştite revenirea fiilor din expedițiile în care comiteau asemenea acte de vandalism, inscripționând graffiti; băieții, desigur, erau încântați să contribuie la acest efort, neimaginându-şi nicio clipă la ce pericol se expuneau.

Încercările de a-i submina pe nemți în acest fel aveau, poate, puțină importanță în sine, dar contribuiau la modificarea imaginii de ansamblu. Oricum, vântul bătea în alte direcții în toată Europa şi în dominația fermă a naziştilor pe continent apăruseră fisuri. În Creta moralul era acum atât de scăzut, încât soldații germani începură să se retragă; unii, chiar să dezerteze.

Maria fu cea care băgă de seamă că mica garnizoană de la Plaka fusese evacuată. La ora şase fix avea întotdeauna loc o demonstrație de forță, un marş menit să intimideze, în lungul străzii mari şi înapoi, ocazie cu care se desfăşura şi câte un interogatoriu.

— E ceva ciudat, îi spuse ea lui Fotini. Ceva e altfel.

Nu-i trebui mult până să înțeleagă. Era ora şase şi zece şi zgomotul obişnuit al cizmelor cu blacheuri de oțel nu răsuna nicăieri.

— Ai dreptate, răspunse Fotini. E linişte.

Tensiunea care plutise în aer părea să fi dispărut.

— Hai la plimbare, propuse Maria.

În loc să o ia agale spre plajă cum făceau de obicei, cele două fete continuară să meargă pe strada principală, până

la capăt. În punctul acela se afla cartierul general al nemților. Uşa de la intrare şi obloanele erau larg deschise.

— Vino, zise Fotini. Vreau să mă uit înăuntru.

Se ridică pe vârfuri şi privi prin geamul din față. Văzu o masă pe care nu se afla decât o scrumieră plină cu mucuri de țigară şi patru scaune, două dintre ele răsturnate neglijent pe podea.

— Se pare că au plecat, zise ea emoționată. Eu intru.

— Eşti *sigură* că nu e nimeni acolo? întrebă Maria.

— Foarte sigură, răspunse Fotini şi trecu pragul.

Cu excepția câtorva resturi rătăcite şi a unui jurnal german îngălbenit, care zăceau aruncate pe jos, clădirea era pustie. Fetele alergară într-un suflet acasă să-i ducă vestea lui Pavlos, care se duse imediat la cârciumă. Într-o oră ştirea se răspândise în tot satul, iar seara piața se umplu de oameni care sărbătoriră eliberarea colțului lor de insulă.

La numai câteva zile după aceea, pe 11 octombrie 1944, fu eliberat şi Heraklionul. Fapt remarcabil, având în vedere vărsarea de sânge de până atunci, trupele germane fură escortate în calm dincolo de zidurile oraşului, fără nicio pierdere de vieți omeneşti; violența era rezervată celor despre care se ştia că sigur colaboraseră. Trupele germane continuară totuşi să ocupe parțial vestul Cretei şi situația aceasta mai dură câteva luni, după aceea.

La începutul verii, în anul următor, într-o dimineață, în cârciuma lui Lidaki urla radioul. Cârciumarul spăla paharele folosite cu o seară înainte, cum îi era obiceiul, scufundându-le de câteva ori într-un vas cu apă cenuşie şi ştergându-le cu o cârpă cu care curățase deja câteva pete de pe podea. Îl irită întreruperea melodiei pentru transmiterea unui anunț, dar solemnitatea tonului îl făcu să ciulească urechile.

„Astăzi, 8 mai 1945, nemții au capitulat oficial. În câteva zile se va încheia retragerea din Hania, iar Creta va fi din nou liberă.”

Muzica fu reluată şi Lidaki se întrebă dacă nu cumva îi jucase mintea vreo festă cu anunțul acela. Scoase capul pe uşă şi-l văzu pe Giorgis apropiindu-se în grabă.

— Ai auzit? întrebă el.

— Am auzit! răspunse Lidaki.

Aşadar, era adevărat. Tirania se sfârşise. Deşi locuitorii Cretei nu se îndoiseră nicio clipă că duşmanul va fi alungat de pe insulă, când veni clipa, bucuria nu avu limite. Urma o sărbătoare de pomină.

Partea a III-a

Capitolul 10
1945

Părea că până atunci respiraseră un gaz toxic, iar acum atmosfera conținea din nou oxigen. Membrii mişcării de rezistență reveneau în satele lor, de multe ori trebuind să călătorească sute de kilometri pentru a ajunge acasă şi pentru fiecare nou-venit se mai deschidea un rând de sticle cu rachiu. La două săptămâni de la încheierea ocupației era sărbătoarea Sfântului Constantin şi această zi oferea scuza de care toți aveau nevoie pentru a lăsa deoparte orice precauție. Se risipise un nor, nebunia se instală în locul lui. În lungul şi în latul Cretei se frigeau la proțap capre grase şi oi bine hrănite, focuri de artificii izbucneau pe cer în toate colțurile insulei, amintindu-le oamenilor de exploziile ce sfâşiaseră oraşele şi aprinseseră cerul în primele zile ale războiului. Nimeni nu se opri însă asupra acestei

comparații; oamenii doreau să privească acum înainte, nu înapoi.

Fetele din Plaka îmbrăcară veşmintele cele mai bune pentru sărbătoarea Sfântului Constantin. Fuseseră la biserică, dar mintea nu le stătea la semnificația sacră a evenimentului. Adolescentele nu aveau prea multe restricții, pentru că erau considerate încă nişte copile şi nimeni nu se aştepta decât la inocență în vorbele şi faptele lor. Abia mai târziu, când feminitatea lor înflorise deja, se trezeau şi părinții să vadă semnele sexualității şi începeau să le țină din scurt, uneori când era prea târziu. Lână la momentul acela, fetele reuşiseră, multe dintre ele, să fure sărutările flăcăilor din sat şi să se furişeze la întâlniri romantice în livezile de măslini sau pe câmp, în drumul de la şcoală spre casă.

Dacă nici Maria, nici Fotini nu fuseseră vreodată sărutate, Anna căpătase deja experiență cu flirturile. Nimic nu o făcea mai fericită decât compania băieților, când îşi arunca pe spate coama de păr, dintr-o singură mişcare, şi arbora un zâmbet larg, ştiind că privitorii nu-şi întorceau ochii. Era ca o pisică cuprinsă de călduri.

— Seara aceasta va fi specială, anunță Anna. Simt, pluteşte în aer.

— În ce fel? întrebă Fotini.

— S-au întors toți băieții, iată în ce fel, răspunse ea.

În sat erau câteva zeci de tineri, abia ieşiți din copilărie când plecaseră să lupte alături de *andarte,* la începutul ocupației. Unii hotărâseră să se alăture acum comuniştilor şi plecaseră să lupte împotriva forțelor de dreapta, care începuseră să prindă cheag în Grecia continentală, provocând noi necazuri şi vărsări de sânge.

Fratele lui Fotini, Antonis, era unul dintre cei care reveniseră la Plaka.

Simpatizând cu idealurile stângii şi noua campanie în desfăşurare în ţară, după patru ani petrecuţi departe, era mai mult decât bucuros să se întoarcă acasă.

Pentru Creta luptase şi acolo voia să rămână. Cât fusese plecat, Antonis crescuse înalt şi puternic, de nerecunoscut în comparaţie cu silueta vlăguită, care de-abia se putea ţine pe picioare când se întorsese să-şi revadă familia după câteva luni în mişcarea de rezistenţă. Acum avea şi barbă, pe lângă mustaţă, ceea ce mai adăuga încă cel puţin cinci ani celor douăzeci şi trei. Supravieţuise mâncând fructe de pădure, melci şi orice animale sălbatice reuşea să prindă în capcane, îndurase căldura extremă şi gerul năprasnic şi toate acestea îi dădeau un aer invincibil.

În seara aceea inima Annei se simţi atrasă de chipul romantic al lui Antonis.

Nu era singura care nutrea asemenea ambiţie, dar era sigură că va câştiga cel puţin un sărut de la el. Era înalt şi subţire şi, când începu dansul, Anna îşi pusese deja în minte să-i atragă atenţia. Dacă n-o observa, ar fi fost singurul bărbat în această situaţie. Toţi erau conştienţi de prezenţa Annei, nu numai pentru că era mai înaltă cu un cap decât celelalte fete, ci şi pentru că avea părul mai lung, mai ondulat şi mai strălucitor decât al tuturor, ajungându-i până la şolduri, chiar împletit fiind. Albul ochilor ei mari şi ovali strălucea la fel de orbitor ca uimitoarele bluze de bumbac purtate de fete, iar dinţii perlaţi îi sclipeau când râdea şi vorbea cu prietenele, perfect conştientă de privirile atente ale tinerilor care înconjurau piaţa, în aşteptarea momentului când muzica va da semnalul începutului propriu-zis al festivităţilor. Restul fetelor rămâneau în umbra ei.

Pe trei părţi ale pieţei fuseseră aşezate mese şi scaune, în timp ce o a patra, o masă lungă, sprijinită pe capre, prelua greutatea câtorva zeci de farfurii pline vârf cu

plăcinte cu brânză şi cârnaţi picanţi, foitaje dulci şi piramide de portocale cu coaja precum ceara şi de caise coapte. Mirosul fripturii de miel plutea peste piaţă, făcându-i pe toţi să le lase gura apă. Evenimentele se înşiruiau în ordine strictă. Mâncarea şi băutura urmau mai târziu, înaintea lor venea dansul.

La început, flăcăii şi bărbaţii şezură laolaltă de vorbă, în timp ce fetele se grupaseră separat, chicotind emoţionate. Separarea nu avea să dureze mult.

Muzica atacă primele măsuri, iar învârtitul şi tropotul din picioare încep u.

Bărbaţii şi femeile se ridicară de la locurile lor, iar fetele şi flăcăii se desprinseră din mulţime. Nu trecu mult şi spaţiul prăfos se umplu. Anna ştia că, pe măsură ce se învârtea cercul femeilor, mai devreme sau mai târziu va ajunge faţă în faţă cu Antonis şi că vor dansa împreună câteva clipe, înainte de a trece mai departe.

„Cum să-l fac să vadă că nu sunt doar prietena surorii lui mai mici?" se întrebă ea.

Nu fu nevoie să facă niciun efort. Antonis stătea în faţa ei. Dansul lent, *pentozali,* îi oferi răgazul să studieze perechea ochilor impenetrabili ce o priveau pe sub bordura neagră, franjurată a pălăriei tradiţionale. *Sariki* era pălăria de războinic, pe care o purtau acum mulţi tineri pentru a arăta că ajunseseră la vârsta bărbăţiei, nu numai prin trecerea timpului, ci mai ales pentru că aveau mâinile pătate de sângele altui bărbat. În cazul lui Antonis, era vorba nu despre unul, ci despre mai mulţi soldaţi din tabăra inamicului. Se ruga să nu mai audă niciodată strigătul inconfundabil, de surpriză, ce izbucnea când înfigea cuţitul în carnea moale dintre umeri şi răsuflarea gâtuită ce-i urma. Gestul nu-i dăduse niciodată sentimentul victoriei, dar îi acordase totuşi dreptul de a se număra printre neînfricaţii

războinici din istoria Cretei, acei *pallikaria,* îmbrăcați în pantaloni strâmți şi cizme înalte.

Anna îi aruncă un zâmbet larg acestui tânăr devenit bărbat, dar el nu-i răspunse la fel. Ochii de ebonită se fixară în schimb într-ai ei, susținându-le privirea până ce fata fu aproape bucuroasă că venise timpul ca el să treacă mai departe, la următoarea parteneră. Când dansul se termină, cu inima încă bătându-i de furie, Anna se întoarse la grupul ei de prietene, spectatoare acum la jocul în care bărbații, printre care şi Antonis, se învârteau ca nişte giroscoape umane.

Spectacolul era amețitor. Cizmele se ridicau mai bine de un metru deasupra pământului când făceau salturi în aer, iar ciupitura perfect sincronizată a lirei cu trei corzi şi sunetul fluierului îi îndemnau să continue, impulsionând dansul cu o energie frenetică, până la ultima mişcare.

Femeile măritate şi văduvele priveau acrobațiile, deşi spectacolul nu era pus în scenă pentru ele, ci pentru frumusețile nubile care le urmăreau din colțul pieței.

Pe când Antonis se învârtea, iar muzica şi tobele băteau ritmul spre punctul culminant, Anna era sigură că acest războinic dansa numai pentru ea. Publicul aplaudă şi aclamă când dansul se sfârşi, iar taraful, fără nicio clipă de răgaz, începu melodia următoare. Un grup de bărbați ceva mai vârstnici ocupă acum centrul prăfos al scenei.

Anna era îndrăzneață. Se desprinse de cercul prietenelor ei şi se apropie de Antonis, care îşi turna un pahar de vin dintr-o carafă uriaşă de pământ. Deşi o văzuse de multe ori acasă la ei, Antonis părea să o vadă pentru prima oară în seara aceea. Înainte de ocupație, Anna fusese doar o fetiță, însă acum o femeie bine făcută, voluptoasă, îi luase locul.

— Bună, Antonis, spuse ea cu glas tare.

— Bună, Anna.

— Probabil că ai exersat la dans, cât ai lipsit, continuă ea, de poți face toți paşii aceia.

— Am fost numai noi şi caprele, sus, în munți, răspunse Antonis râzând. Dar sunt destul de iuți de pe picior, aşa că, poate am învățat câte ceva de la ele.

— Mai putem dansa din nou? întrebă ea peste acordurile zgomotoase ale lirei şi duduitul tobelor.

— Da, zise el cu un zâmbet larg pe față.

— Bine. Aştept. Acolo, preciza ea şi reveni printre prietenele ei.

Antonis avu sentimentul că Anna i se oferise pentru mai mult decât un *pentozali.* Când începu un dans potrivit, se duse la ea, o apucă de mână şi o conduse pe ring. Prinzând-o de mijloc, inhală parfumul de profundă senzualitate al năduşelii ei, o mireasmă de o dulceață mai amețitoare decât i se mai întâmplase vreodată să respire. Florile zdrobite de lavandă şi petalele de trandafir nu puteau să se compare. Când dansul luă sfârşit, simți în ureche respirația ei fierbinte.

— Ne întâlnim în spatele bisericii, îi şopti ea.

Anna ştia că o plimbare până la biserică, fie ea şi în timpul unei petreceri atât de înfierbântate, era perfect normală în ziua sărbătoririi unui sfânt şi nu numai atât, dar Sfântul Constantin îşi marca ziua împreună cu consoarta sa, Sfânta Elena, ceea ce transforma momentul într-o ocazie specială de a se gândi la mama ei. Anna îşi croi rapid drum spre aleea din spatele bisericii, iar după câteva momente ajunse acolo şi Antonis, bâjbâind să o găsească în întuneric. Buzele ei întredeschise le căutară deîndată pe ale lui.

Nu mai fusese sărutat astfel de când plătise bani buni. În ultimele luni de război devenise un obişnuit al bordelurilor din Rethimnon. Femeile de acolo îi îndrăgeau pe *andarte* şi le făcuseră un preț special, mai ales dacă erau chipeşi precum Antonis. Meseria lor fusese singura care

rezistase în timpul ocupației, căci bărbații căutaseră alinare după absența îndelungată de lângă neveste, iar tinerii profitaseră de ocazie ca să capete experiență sexuală, ceea ce nu li s-ar fi permis sub privirea vigilentă a propriei comunități. Fuseseră însă relații lipsite de iubire. Acum avea în brațe o femeie care săruta ca o prostituată, dar era probabil virgină şi, ceea ce era încă şi mai important, Antonis simțea dorința adevărată.

Nu era chip să se înşele. Fiecare parte a ființei lui dorea cu ardoare ca acest sărut lasciv să mai dureze. Mintea îi lucra febril. Se întorsese definitiv, dorea să se căsătorească şi să se stabilească în sat, şi iată o femeie care literalmente îl aşteptase în pragul casei lui, exact aşa cum fusese din copilărie. Trebuia să fie a lui. Aşa era scris.

Se desprinseră din îmbrățişare.

— Trebuie să ne întoarcem în piață, zise Anna, ştiind că tatăl îi va observa lipsa, dacă ar mai fi zăbovit. Dar să mergem separat.

Ieşi din umbră şi se strecură în biserică, unde rămase câteva clipe să aprindă o lumânare în fața Fecioarei cu Pruncul, rostind o rugăciune tăcută, cu buzele încă umede de sărutul lui Antonis.

Când se întoarse în piață, în mulțime se produsese o mică agitație. Sosise o limuzină mare, una dintre puținele de pe insula unde majoritatea oamenilor umblau mai degrabă pe propriile picioare sau călare pe un animal. Anna se opri să vadă pasagerii care coborau. Pe şofer, un domn distins, trecut de şaizeci de ani, îl recunoscu imediat, era Alexandros Vandoulakis, capul bogatei familii de proprietari funciari, care locuiau la moşia cea mare de lângă Elounda.

Alexandros se bucura de simpatie, la fel ca şi soția lui, Elefthteria. Vreo zece oameni din sat lucrau pentru ei – printre care şi Antonis – şi mulți dintre ei abia se întorseseră după absența îndelungată din timpul rezistenței, iar ei îi

primiseră cu braţele deschise. Plăteau oamenilor salarii generoase, deşi unii apreciau, cu sarcasm, că şi le puteau permite. Sursa bogăţiei lor nu erau numai miile de hectare de livezi de măslini. Deţineau aceeaşi întindere de pământ şi pe fertilul platou Lasithi, unde cultivau din abundenţă cartofi, cereale şi meri, care le asigurau venitul pe tot parcursul anului şi încă unul garantat. Clima răcoroasă de pe platou, la altitudinea de 800 metri, rareori varia, iar câmpurile înverzeau în umiditatea lăsată de zăpezile topite de pe munţii înconjurători. Alexandros şi Eleftheria Vandoulakis îşi petreceau adesea lunile călduroase de vară la Neapoli, la o depărtare de circa douăzeci de kilometri, în casa mare de la oraş, iar moşia de la Elounda o lăsau în grija fiului lor, Andreas. Averea lor era fără egal.

Faptul că o asemenea familie înstărită venea să sărbătorească laolaltă cu pescarii, oierii şi lucrătorii pământului nu era însă o surpriză. În toată Creta se întâmpla la fel. Toţi sătenii veneau la dans şi la ospăţ, iar familiile bogate ale proprietarilor de pământuri de pe fermele şi moşiile învecinate li se alăturau.

Oricât de mari ar fi fost averile lor, nu puteau organiza petreceri mai frumoase şi voiau să participe şi ei la exuberanţa acestora. Suferiseră deopotrivă şi bogaţii, şi săracii, aşa că toţi aveau motive să sărbătorească eliberarea. Sentimentul profund din *mantinades* şi bucuria energicelor *pentozali* erau aceleaşi şi dacă familia avea în proprietate nouăzeci de măslini şi dacă avea nouăzeci de mii.

De pe locurile din spate ale maşinii coborâră cele două fiice ale familiei Vandoulakis şi ultimul, fratele lor mai mare, Andreas. Câţiva săteni se grăbiră să-i întâmpine şi să le ofere masa cea mai bună, de unde se vedeau bine dansatorii. Dar Andreas nu rămase aşezat multă vreme.

— Veniţi, le îndemnă el pe cele două surori. Haideţi să dansăm şi noi.

Le apucă pe amândouă şi le trase pe ring, unde se amestecară în mulţimea de dansatori, îmbrăcate în costume populare ca şi fetele din sat. Anna îi urmărea. În grup se aflau câteva dintre prietenele ei şi îi dădu prin minte că, dacă ele vor avea ocazia să-şi dea mâna cu Andreas Vandoulakis, atunci aşa va face şi ea. În următorul *pentozali* se prinse şi ea şi, la fel cum procedase şi cu Antonis mai devreme cu o oră, îl fixă pe Andreas cu privirea.

Dansul se sfârşi repede. Mielul, fript deja, era acum tranşat în felii groase şi pus pe platouri care erau apoi oferite sătenilor, să se înfrupte. Andreas revenise în mijlocul familiei, dar gândul îi era în altă parte.

La vârsta de douăzeci şi cinci de ani, părinţii făceau presiuni să se însoare.

Alexandros şi Eleftheria erau nemulţumiţi că fiul lor le respingea pe toate prietenele şi cunoştinţele fiicelor lor. Unele erau aspre, altele plictisitoare, iar altele de-a dreptul proaste şi, chiar dacă majoritatea ar fi primit o zestre mai mult decât generoasă, Andreas refuza să aibă de-a face cu ele.

— Cine este fata aceea, cu părul acela uluitor? le întrebă pe surorile sale, arătând spre Anna.

— De unde vrei să ştim noi? răspunseră ele în cor. Nu e decât o ţărancă de prin partea locului.

— E frumoasă, spuse el. Aşa mi-ar plăcea să arate nevasta mea.

Ridicându-se în picioare, Elefthteria îi aruncă soţului o privire semnificativă.

În opinia ei, ţinând cont de faptul că nicio dotă nu avea mare importanţă pentru viaţa lui Andreas, ce conta cu cine se însura? Elefthteria însăşi provenea dintr-o familie considerabil mai puţin înstărită decât a lui Alexandros, ceea ce nu le afectase prea mult viaţa. Voia ca fiul ei să fie fericit

şi, dacă acest lucru însemna să treacă peste convenţii, atunci aşa să fie.

Andreas se îndreptă spre grupul de fete aşezate în cerc, care mâncau acum cu mâna carnea fragedă de miel. El nu se remarca prin nimic în mod particular, moştenise trăsăturile bine conturate ale tatălui şi tenul palid al mamei, dar mediul familial îşi pusese amprenta pe ţinuta care îl scotea în evidenţă printre toţi ceilalţi bărbaţii adunaţi la petrecere, cu excepţia lui Alexandros Vandoulakis.

Fetele se fâstâciră văzându-l pe Andreas apropiindu-se de ele, îşi şterseră repede mâinile pe fuste şi se linseră pe degete.

— Vrea cineva să danseze? întrebă el pe un ton indiferent, privind direct spre Anna.

Avea aerul unui om conştient de superioritatea lui socială şi aştepta un singur răspuns. O fată trebuia să se ridice de la locul ei şi să ia mâna oferită.

Lumânările de pe mese se topiseră şi se stinseseră, dar răsărise luna, care îşi împrăştia acum razele luminoase pe cerul negru catran. Rachiul şi vinul curseseră din plin, aşa că lăutarii, îmboldiţi de atmosferă, cântară mai repede şi mai repede, până ce dansatorii părură să zboare pe sus. Andreas o prinsese strâns pe Anna. Venise momentul când puteai ignora tradiţionalul schimb de partenere şi el decise să nu renunţe la ea pentru vreo matroană fără toţi dinţii în gură şi cu două picioare stângi. Anna era perfecţiunea. Nimeni altcineva nu l-ar fi mulţumit.

Alexandros şi Eleftheria Vandoulakis vedeau că fiul lor o curta pe această femeie, dar nu erau singurii care băgaseră de seamă. Antonis şedea la masă cu prietenii, înecându-şi în băutură uimirea faţă de ceea ce se petrecea sub ochii lui.

Omul pentru care muncea era pe cale să o seducă pe fata pe care o dorea el. Cu cât bea mai mult, cu atât era mai

nefericit. Cât dormise pe deal în timpul războiului, sub cerul liber, biciuit de furtuni şi muşcat de vânturi, se simţise mai puţin descurajat. Ce speranţe putea avea să o păstreze pe Anna, dacă va concura cu moştenitorul celei mai mari părţi din Lasithi?

La celălalt capăt al pieţei, Giorgis juca table cu bătrânii. Ochii îi fugeau mereu de la joc la piaţă, unde Anna continua să danseze cu cel mai râvnit bărbat din Agios Nikolaos.

În cele din urmă, familia Vandoulakis se ridică să plece. Mama lui Andreas ştia instinctiv că fiul nu s-ar fi întors acasă împreună cu ei, dar pentru reputaţia acestei frumuseţi de la ţară, care-i plăcea atât de mult, era important să o facă.

Nici fiul ei nu era prost. Dacă voia să încalce tradiţia şi să aibă libertatea de a-şi alege singur nevasta, fără să cedeze manevrelor părinţilor şi să accepte alegerea lor, trebuia să-i aibă de partea lui.

— Uite, îi spuse el Annei, acum trebuie să plec, dar vreau să te mai văd. Îţi trimit mâine un bilet. Îţi voi spune unde ne întâlnim data viitoare.

Vorbea ca omul obişnuit să dea ordine şi acestea să-i fie respectate. Anna nu obiectă, înţelegând, măcar atunci, că încuviinţarea era răspunsul corect. Doar putea fi biletul ei de ieşire din Plaka, nu-i aşa?

Capitolul 11

— Hei, Antonis! Vino o clipă!

Chemarea era un ordin, vocea stăpânului în faţa slugii. Andreas îşi oprise camioneta la mică distanţă de locul unde Antonis tăia măslinii bătrâni şi sterpi şi-i făcea semn cu mâna. Antonis se întrerupse din lucru şi se rezemă în topor.

Încă nu se obişnuise să fie la dispoziţia tânărului stăpân, oricând poftea acesta.

Preumblările din ultimii ani, deşi de o duritate inimaginabilă şi neplăcute, îi lăsaseră totuşi bucuria libertății, iar acum îi venea greu să se obişnuiască atât cu rutina de fiecare zi, cât şi cu faptul că trebuia să ia poziție de drepți ori de câte ori dădea ordin stăpânul. Iar dacă atât nu ar fi fost suficient, mai exista şi altă cauză specială pentru a-l antipatiza pe omul acesta care striga la el de pe scaunul de şofer. Îi venea să-şi înfigă toporul în grumazul lui Andreas Vandoulakis.

Antonis sclipea. Sprâncenele adunaseră stropi de transpirație, iar cămaşa i se lipise de spate. Era abia sfârşitul lunii mai, dar temperaturile crescuseră deja. Nu va lua poziție de drepți, nu încă, oricum. Desfăcu, fără să se grăbească, dopul ploştii pe jumătate golite, pe care o avea la picioare şi sorbi o înghițitură de apă.

Anna... Până săptămâna trecută, Antonis nici nu o băgase în seamă, cu siguranță nici nu se gândise la ea vreodată, dar în noaptea aceea de sărbătoare ea stârnise în el o pasiune ce nu-l mai lăsa să doarmă. Trăia iar şi iar momentul îmbrățişării lor. Abia dacă durase zece minute, dar pentru Antonis fiecare secundă se prelungise cât o zi şi se lipise de el. Apoi sfârşitul. Posibilitatea de a iubi îi fusese răpită. Îl urmărise pe Andreas Vandoulakis de când venise şi-l văzuse dansând cu Anna. Ştiuse de atunci, chiar înainte de a fi trasate câmpurile de bătaie, cine va câştiga războiul. Şansa fusese împotriva sa, fără putință de tăgadă.

Antonis porni fară nicio grabă către Andreas, care ignorase complet semnificația atitudinii lui.

— Eşti din Plaka, nu-i aşa? întrebă Andreas. Vreau să duci biletul acesta de la mine. Astăzi.

Îi înmână un plic. Antonis nu avea nevoie să-l privească, pentru a şti ce nume era înscris pe el.

— L-oi duce cândva, zise el cu prefăcută indiferență, împăturind scrisoarea în două şi îndesând-o în buzunarul din spate al pantalonilor.

— Vreau s-o duci *azi,* repetă Antonis ferm. Să nu uiți.

Motorul camionetei pomi zgomotos, iar Andreas întoarse repede şi ieşi din câmp, învolburând pământul uscat într-un nor de praf, ce pluti în atmosferă, umplându-i plămânii lui Antonis.

— De ce-aş duce nenorocita ta de scrisoare? strigă Antonis pe când Andreas dispărea din priviri. Fir-ai al naibii!

Ştia că scrisoarea îi va pecetlui nefericirea, dar ştia şi că nu avea încotro, trebuia să o predea în siguranță. Dacă nu-şi îndeplinea misiunea, Andreas avea să afle în curând şi o pățea. Plicul foşnitor rămase în buzunarul lui toată ziua.

Fâşâia ori de câte ori se aşeza. Antonis se gândi să-l sfâşie, să-l mototolească ghem şi să-l zvârle într-o râpă sau să-l vadă mistuindu-se încet în focul pe care-l aprinsese pentru a elibera terenul de crengile uscate, rămase în urma muncii lui de peste zi. Un lucru însă nu fusese ispitit să facă, să-l deschidă. Nu ar fi putut să-l citească. Nu că ar fi avut nevoie. Conținutul era destul de previzibil.

Anna fu mirată să-l afle pe Antonis în pragul casei ei devreme, în seara aceea.

Bătuse la uşă cu speranța că n-o va găsi acasă, dar iat-o, cu acelaşi zâmbet larg pe care îl adresa fără discriminare oricui îi ieşea în cale.

— Am o scrisoare pentru tine, zise Antonis înainte să fi scos ea vreun cuvânt. De la Andreas Vandoulakis.

Cuvintele îi ieşeau greu, dar trăi o satisfacție perversă autodisciplinându-se în efortul de a le rosti fără a trăda nici cea mai mică emoție. Anna făcu ochii mari, fără să-şi ascundă bucuria.

— Mulțumesc, spuse ea luându-i din mână plicul acum şifonat şi evitându-i privirea cu dibăcie.

Părea să fi uitat fervoarea îmbrăţişării lor. „Oare pentru ea nu însemnase nimic?” se întrebă Antonis. Pentru el păruse atunci un început, acum însă îşi dădea seama că sărutul care pe el îl îmbătase de speranţe şi nerăbdare, pentru ea nu reprezentase decât un moment de plăcere.

Anna îşi schimbă poziţia sprijinindu-se pe celălalt picior şi Antonis înţelese că era nerăbdătoare să deschidă scrisoarea şi voia ca el să plece. Ea se trase înapoi un pas, îşi luă rămas-bun şi închise uşa cu o izbitură pe care el o primi ca pe o palmă pe obraz.

În casă, Anna se aşeză la măsuţa joasă şi deschise plicul cu mâinile tremurând.

Voia să savureze momentul. Ce va găsi înăuntru? Expresia unei pasiuni debordante? Cuvinte care explodau în pagină ca nişte artificii? Ca orice tânără de optsprezece ani care se aşteaptă la poezie, avea să fie dezamăgită de scrisoarea întinsă pe masă în faţa ei:

Dragă Anna,

Vreau să te mai întâlnesc. Te rog să pofteşti la prânz împreună cu tatăl tău duminica viitoare. Mama şi tatăl meu sunt nerăbdători să vă întâmpine pe amândoi.

Al tău,

Andreas Vandoulakis

Deşi conţinutul o bucură, pentru că o apropia încă puţin de evadarea din Plaka, tonul protocolar al scrisorii îi tăie elanul. Anna credea că educaţia superioară pe care o căpătase Andreas îl formase în arta de a mânui cuvântul, dar în biletul acesta mâzgălit în grabă era tot atât de multă emoţie cât în plictisitoarele cărţi de greacă veche, pe care le lăsase în urmă odată cu anii de şcoală.

Luară prânzul în ziua programată, şi multe altele după aceea. Anna era întotdeauna însoţită de tatăl ei, conform

etichetei respectate cu strictețe, deopotrivă de cei bogați şi de cei săraci, în asemenea situații. La primele şase întâlniri, un argat îi luase pe tată şi fiică la miezul zilei cu maşina lui Alexandros Vandoulakis, îi dusese la casa cea mare, cu portic, de la oraş, din Neapoli, şi îi adusese înapoi acasă la trei şi jumătate fix. Lucrurile se desfăşurau de fiecare dată după acelaşi tipic. La sosire erau primiți într-un salon spațios, în care fiecare obiect de mobilier era acoperit cu mileuri din dantelă albă, şi în care un bufet uriaş sclipea etalând porțelanuri fine, aproape translucide. Eleftheria Vandoulakis le servea aici o farfurioară cu dulceață şi un păhărel cu lichior, aşteptând cu tava, să le primească înapoi golite. Apoi treceau cu toții în sufrageria întunecoasă, sub privirile strămoşilor cu mustăți înfricoşătoare din tablourile în ulei, atârnate pe pereții îmbrăcați în lambriuri. Formalitățile continuau şi aici. Alexandros intra, îşi făcea cruce şi spunea „Bine ați venit”, iar oaspeții răspundeau la unison: „Este un noroc să vă stau alături”. Scena se repeta identic la fiecare întâlnire, până când Anna ajunse să prevadă aproape minut cu minut ce avea să se petreacă şi când.

La fiecare vizită, luau loc pe scaune cu spătar înalt, împodobite cu sculpturi elaborate, la masa de lemn negru, lucioasă ca oglinda, şi acceptau politicos fiecare fel de mâncare ce le era pus în față. Eleftheria făcea tot care îi stătea în putință pentru ca oaspeții să se simtă la largul lor; cu mulți ani în urmă, şi ea trecuse prin aceeaşi tortură, înainte ca generația anterioară a familiei Vandoulakis să-i dea votul de acceptare ca soție potrivită pentru Alexandros, şi îşi amintea insuportabila rigiditate a situației, ca şi când ar fi fost ieri. Dar, în pofida eforturilor binevoitoare ale femeii, conversația se însăila greu, iar Giorgis şi Anna înțelegeau cu durere că erau supuşi unui examen. Era de aşteptat. Dacă toate acestea însemnau a fi curtată, deşi

nimeni nu definise situația în acest fel, trebuiau stabilite condițiile de logodnă.

Când avu loc cea de a şaptea întâlnire, familia Vandoulakis se mutase în conacul de la Elounda, unde îşi petrecea de obicei timpul din septembrie până în aprilie. Anna devenea nerăbdătoare. Nu mai rămăsese singură cu Andreas de când dansaseră împreună în luna mai şi, după cum li se plânsese ea lui Fotini şi mamei acesteia, „Nici atunci nu am prea fost singuri, când tot satul stătea cu ochii pe noi! De ce durează atât de mult?"

— Pentru că, dacă acesta este să fie lucrul cel mai bun pentru voi doi şi pentru familiile voastre, nu e nevoie să vă grăbiți, răspunse Savina cu înțelepciune.

Anna, Maria şi Fotini se aflau în casa familiei Angelopoulos, unde se presupunea că învățau să coasă. În realitate se adunaseră acolo să dezbată „situația Vandoulakis", cum ajunseseră să o numească. Anna începuse să se simtă ca un animal scos la târg, unde i se măsurau calitățile. Poate ar fi trebuit totuşi să se lase mai puțin văzută. Dar era hotărâtă să nu-şi piardă entuziasmul.

Abia împlinise optsprezece ani, terminase şcoala de mult şi nu avea decât o ambiție: să se mărite bine.

— Am să consider că lunile următoare sunt un joc de aşteptare, spunea ea. Şi pe urmă, mai este şi tata, de care trebuie să am grijă.

Desigur, Maria era cea care avea efectiv grijă de Giorgis şi care ştia că va rămâne acasă încă o bună bucată de vreme, lăsând deoparte propriile vise de a deveni profesoară. Îşi muşcă limba însă. Nu era o idee bună să te pui cu Anna, mai ales în acest moment.

Abia în primăvara anului următor fu Alexandros Vandoulakis convins că, în pofida diferențelor existente între ei, de avere şi de poziție socială, fiul lui nu comitea o greşeală făcându-şi-o pe Anna mireasă. Fata era, până la

urmă, extraordinar de frumoasă, suficient de deşteaptă şi în mod clar devotată lui Andreas. Într-o zi, după încă un prânz luat împreună, cei doi taţi se întoarseră singuri în salon şi Alexandros Vandoulakis vorbi fără ocolişuri:

— Ne dăm cu toţii seama de inegalitatea acestei potenţiale uniuni, dar considerăm că ea nu va avea repercusiuni asupra nici uneia din părţi. Nevasta mea m-a convins că Andreas va fi mai fericit cu fata dumitale decât cu oricare dintre femeile pe care le-a mai cunoscut, astfel că, atâta timp cât Anna îşi va îndeplini îndatoririle de soţie şi mamă, nu avem nicio obiecţie.

— Nu pot să vă ofer prea mult ca dotă, spuse Giorgis anunţând ceea ce era deja evident.

— Ne dăm foarte bine seama de acest lucru, răspunse Alexandros. Zestrea ei va fi promisiunea de a fi o soţie bună şi de a face tot ce-i va sta în putinţă pentru a ajuta la gospodărirea moşiei. Este destul de muncă şi avem nevoie de o femeie destoinică acasă. Eu mă voi retrage peste câţiva ani şi Andreas va avea destule pe cap.

— Sunt sigur că Anna va face tot ce-i stă în putinţă, răspunse Giorgis simplu.

Era în culmea fericirii. Îl intimidase puterea şi averea acestei familii, aşa cum era ea reflectată în mărimea tuturor lucrurilor cu care se înconjurase: mobila grea, neagră, covoarele luxoase şi tapiseriile, icoanele bogate atârnate pe pereţi, toate vorbeau despre greutatea acestei familii. Nu avea importanţă dacă el se simţea acolo ca acasă sau nu. Ceea ce conta era să se obişnuiască Anna cu asemenea grandoare. Dar Anna nu dădea semne că nu s-ar simţi în largul ei în casa familiei Vandoulakis, chiar dacă pentru el era la fel de străină ca o ţară necunoscută. Anna era capabilă să bea dintr-un pahar cu înghiţituri mici, să mănânce ciugulind şi să spună ceea ce se cuvenea, ca şi

când pentru asta se născuse. El, desigur, ştia că nu era vorba decât de interpretarea unui rol.

— Cel mai important este faptul că şi-a însuşit temeinic noţiunile fundamentale ale unei bune educaţii. Soţia dumitale a învăţat-o lucruri bune, *Kyrie* Petrakis.

La menţionarea lui Eleni, Giorgis nu scoase un cuvânt. Familia Vandoulakis ştia că mama Annei murise în urmă cu câţiva ani, iar el nu avea intenţia să le aducă la cunoştinţă mai mult de atât.

Când se întoarseră acasă în după-amiaza aceea, Maria îi aştepta. Parcă ar fi ştiut că întâlnirea fusese una extrem de importantă.

— Ei bine? întrebă ea. Te-a cerut?

— Nu încă, răspunse Anna. Dar ştiu că o va face, ştiu pur şi simplu.

Maria realiza că sora ei dorea mai mult decât orice pe lume să devină Anna Vandoulakis şi acelaşi lucru i-l dorea şi Maria. Căsătoria aceasta ar fi scos-o din Plaka şi ar fi dus-o în lumea la care visase întotdeauna, unde nu ar fi fost nevoită să gătească, să facă curat, să ţească ori să toarcă.

— Oamenii nu-şi fac nicio iluzie, spuse Anna. Ştiu în ce fel de casă trăim şi ştiu că nu voi veni cu avere, doar câteva bijuterii care au fost ale mamei, atât.

— Atunci, ştiu despre mama? o întrerupse Maria, nevenindu-i să creadă.

— Doar că tata este văduv, replică Anna. Mai mult nici nu vor afla. Şi cu asta închise imediat discuţia.

— Acum ce urmează să se întâmple? întrebă Maria, depărtându-se de zona periculoasă.

— Aştept, răspunse Anna. Aştept să mă ceară. Dar aşteptarea este chinuitoare, am să mor dacă nu o face mai curând.

— O s-o facă, sunt sigură. Se vede că te iubeşte. Aşa zice *toată lumea.*

— Cine adică? întrebă Anna înțepată.

— Nu ştiu exact, dar Fotini spune că toată lumea la moşie aşa crede.

— Ce ştie Fotini?

Maria îşi dădu seama că spusese prea mult. Deşi altădată între fete nu existaseră secrete, situația se schimbase în ultimele luni. Fotini îi mărturisise Mariei că fratele ei o îndrăgise pe Anna şi că acum suferea să-i audă pe muncitorii de pe moşie vorbind numai despre iminenta logodnă dintre fiul stăpânului şi fata din sat. Bietul Antonis.

Anna o bătu la cap pe Maria, până o făcu să-i spună.

— Este vorba de Antonis. Îl obsedezi, probabil că ştii. El îi povesteşte lui Fotini toate bârfele şi lumea vorbeşte că Andreas îți va cere mâna.

O clipă Anna se îmbătă de bucuria veştii că alții se interesau de persoana ei.

Adora să fie în centrul atenției şi voia să afle mai mult.

— Şi altceva ce mai spun? Hai, Maria, spune-mi!

— Zic că se însoară sub nivelul lui.

Nu era ceea ce se aştepta Anna să audă şi, desigur, nu ceea ce voia să audă.

Răspunse cu vehemență:

— Ce-mi pasă mie ce crede lumea? De ce n-ar *trebui* să mă mărit cu Andreas Vandoulakis? În orice caz nu m-aş fi măritat cu unul ca Antonis Angelopoulos. Ăsta n-are decât cămaşa de pe el!

— Nu trebuie să vorbeşti aşa despre fratele prietenei noastre celei mai bune – şi oricum, dacă nu are nimic este pentru că a plecat să lupte pentru țară, în timp ce alții au rămas acasă şi şi-au burduşit buzunarele.

Atacul Mariei fu un comentariu prea acid pentru gustul Annei. Se repezi la sora ei, iar Maria, ca întotdeauna când intra în conflict cu nestăpânita Anna, evită să-i răspundă.

Ieşi din casă şi, cum alerga mai repede decât Anna, dispăru în labirintul de uliţe de la celălalt capăt al satului.

Maria era o femeie cumpătată. Spre deosebire de sora ei, fiinţă colerică ce-şi etala simultan sentimentele, gândurile şi acţiunile, să le vadă toată lumea, ea era chibzuită. În general nu-şi exprima cu glas tare sentimentele şi opiniile, căci observase că manifestările de emoţie şi cuvintele aruncate la întâmplare ajungeau să fie regretate. Mai ales în ultimii ani, învăţase să-şi ascundă sentimentele. În felul acesta reuşise să se arate mulţumită, mai ales pentru a-l proteja pe tatăl ei. Uneori însă îşi permitea luxul unei izbucniri spontane şi atunci reacţia ei avea forţa trăsnetului căzut din senin.

În ciuda părerilor oamenilor care lucrau la moşie şi a ultimelor îndoieli ale lui Alexandros Vandoulakis, logodna avu loc în luna aprilie. După cină, un eveniment şi mai rece decât de obicei, perechea fusese lăsată singură în salonul întunecos. Lucrurile se petrecuseră de asemenea manieră înaintea logodnei încât, atunci când veni clipa şi Andreas îi ceru mâna, Anna nu fu deloc emoţionată. Îşi reprezentase scena în gând de mult prea multe ori, astfel încât atunci când ea se petrecu cu adevărat, parcă ar fi fost o actriţă pe scenă. Se simţi rigidă, falsă.

— Anna, zise Andreas. Trebuie să te întreb ceva.

Propunerea nu avea nimic romantic, surprinzător sau cât de cât magic. Era la fel de funcţională ca şi duşumeaua pe care călcau.

— Vrei să te măriţi cu mine?

Anna îşi atinsese scopul, câştigase pariul cu ea însăşi şi le dăduse cu tifla celor care crezuseră că o căsătorie într-o familie înstărită nu era de nasul ei. Acestea fuseseră primele lucruri la care îi fugise mintea acceptând cererea lui Andreas şi, pentru prima oară, îl sărută pasional, direct pe gură.

După cum era obiceiul în perioada de logodnă, viitoarea ei familie o copleşi pe Anna cu daruri. Haine frumoase, lenjerie de mătase şi gablonţuri scumpe fură cumpărate pentru ea, astfel încât, chiar dacă tatăl ei nu o putea înzestra prea mult, să nu-i lipsească nimic când va deveni, în final, o Vandoulakis.

— Parcă ar fi ziua mea în fiecare zi, îi spuse Anna lui Fotini, care venise să vadă ultima serie de obiecte de lux primite de la Heraklion.

Căsuţa din Plaka deborda de parfumul extravaganţei şi în perioada aceea, imediat după ocupaţie, când o pereche de ciorapi de mătase depăşea chiar şi posibilităţile celor mai bogate femei, trusoul Annei era un spectacol pe care fetele făceau coadă să-l vadă. Cămăşuţele şi cămăşile de noapte din satin sidefiu, aşezate în cutii, printre straturi de hârtie încreţită, numai în filmele de la Hollywood mai puteau fi văzute. Când scoase câteva dintre ele să le arate prietenelor, ţesătura îi alunecă printre degete ca apa curgătoare. Toate întreceau până şi visele ei cele mai îndrăzneţe.

Cu o săptămână înaintea nunţii propriu-zise, la Plaka începu pregătirea tradiţionalei cununi de pâine. Plămădit de şapte ori, un colac mare de aluat fu decorat cu modele complicate din o sută de flori şi frunze, iar când fu aproape copt, se turnă peste el o glazură aurie. Cercul fără cusur simboliza intenţia miresei de a rămâne lângă bărbatul ei de la început până la sfârşit. Între timp, în casa familiei Vandoulakis, surorile lui Andreas începură să decoreze camera nupţială din locuinţa viitorului cuplu, cu mătase şi cununi de frunze de iederă, rodiu şi laur.

Pentru petrecerea de logodnă se cheltuise peste măsură, iar pentru nunta propriu-zisă, în martie anul următor, nu se precupeţi niciun bănuţ. Oaspeţii sosiră la casa Vandoulakis înaintea slujbei religioase, ce urma să aibă loc la Elounda.

Formau o amestecătură neobişnuită.

Bogătaşi din Elounda, Agios Nikolaos şi Neapoli, laolaltă cu lucrătorii de pe moşie şi câteva zeci de săteni din Plaka. Când o văzură pe Anna, oamenii din sat scoaseră un strigăt de uimire. Monedele de aur ce-i zăngăneau pe piept ar fi putut umple un cufăr de la bancă, iar în urechi îi atârnau cercei grei, cu pietre prețioase. În lumina de primăvară era toată o strălucire şi, cu roşul bogat al costumului tradițional de mireasă, părea să fi pogorât din O *mie şi una de nopți.*

Giorgis o privi cu mândrie, oarecum nedumerit că aceasta era fiica lui. Era aproape de nerecunoscut. În momentul acela, mai mult ca oricând, ar fi vrut să fie şi Eleni acolo, să vadă cât de frumoasă era prima lor copilă. Se întrebă ce-ar fi gândit ea despre intrarea Annei într-o familie atât de importantă. Fiica cea mare îi amintea în atâtea feluri de soție, dar avea şi o parte ce-i rămăsese complet necunoscută. Părea imposibil ca el, un pescar umil, să fi avut ceva de-a face cu femeia aceasta.

Maria o ajutase pe Anna să se pregătească de dimineață. Surorii ei îi tremuraseră mâinile atât de tare, încât Maria trebuise să-i încheie nasturii unul câte unul. Ştia că asta era ceea ce-şi dorise Anna şi că îşi vedea realizat ultimul scop. Era sigură că sora ei repetase rolul de *grande dame* atât de mult în gând, încât nu-i va fi deloc greu să se adapteze la realitate.

— Spune-mi că se petrece aievea, zise Anna. Nu-mi vine să cred că voi fi într-adevăr *Kyria* Vandoulakis!

— Chiar aşa este, o linişti Maria şi, rostind cuvintele, se întrebă cum era cu adevărat să trăieşti într-o casă mare.

Spera că era mai mult decât a avea bijuterii scumpe şi haine elegante.

Lucrurile acestea nu însemnau totul nici măcar pentru Anna.

Amestecul de oaspeți transformă evenimentul într-unul ieşit din comun, dar încă şi mai neobişnuit era faptul că petrecerea prenupțială avea loc în casa ginerelui şi nu în cea a miresei, cum era tradiția. Toți înțelegeau motivul. Nu era nevoie să fie rostit cu glas tare. Ce ospăț li s-ar fi putut oferi în casa lui Giorgis Petrakis? Doamnele elegante din Neapoli chicoteau numai gândindu-se, la fel cum făcuseră când aflaseră că feciorul lui Vandoulakis se însura cu fata unui pescar sărac. „Ce *Dumnezeu* o fi în capul părinților?", se întrebaseră ele disprețuitoare.

Însă orice ar fi crezut unii şi alții, toți veniseră acolo să se înfrupte din deliciosul miel fript, brânza şi vinul din producția lui Vandoulakis şi când cele două sute de invitați se săturaseră, veni timpul serviciului religios. Spre Elounda îşi croi drum o procesiune pestriță de maşini, camioane şi căruțe trase de măgari.

Pentru locuitorii Cretei, fie ei bogați sau săraci, ritualul de cununie era acelaşi.

Preotul aşează pe capul mirilor două *stephana,* coronițe simple de nuntă, împletite din flori uscate şi iarbă, şi legate cu panglici şi apoi le schimbă de la unul la altul de trei ori, pentru a cimenta uniunea. Mai târziu, coronițele aveau să fie înrămate de soacra Annei şi atârnate deasupra patului perechii pentru ca, aşa cum se spunea, nimeni să nu poată călca peste cununia lor. Cuvintele ritualului sacru se pierdură în cea mai mare parte în zumzetul conversației invitaților, dar când, în cele din urmă, mirele şi mireasa îşi uniră mâinile cu preotul, în biserică se lăsă tăcerea. Apoi se prinseră într-un dans lent în jurul altarului, *Isaia dănțuieşte,* şi oaspeții ştiură că nu peste mult timp vor ieşi afară, în lumina soarelui.

Urmând mirele şi mireasa care urcară într-o trăsură, ceilalți se întoarseră pe jos la casa familiei Vandoulakis, unde se întinseseră mese sprijinite pe capre, pentru încă un

festin. Oamenii mâncară, băură şi dansară toată noaptea, iar înainte de răsăritul soarelui ropotul focurilor de armă anunță sfârşitul petrecerii.

După nuntă, Anna dispăru din viața de la Plaka, mai mult sau mai puțin. Venea în vizită o dată pe săptămână, să-l vadă pe tatăl ei, dar după o bucată de timp, în loc să mai vină, începu să trimită maşina să-l ia, aşa că aparițiile ei în Plaka deveniră din ce în ce mai rare. Ca soție a viitorului proprietar al moşiei, statutul ei se schimbase mult. Dar pentru ea nu era o problemă. Era exact ceea ce-şi dorise – să se rupă de trecut.

Anna se dedică în întregime noului ei rol şi curând descoperi că îndatoririle de noră erau la fel de dificile ca şi acelea de soție. Îşi petrecea fiecare zi în compania Eleftheriei şi a prietenelor acesteia, fie făcându-le vizite, fie primindu-le şi, aşa cum sperase, toate se bucurau de o lipsă de preocupări vecină cu trândăvia. Principala ei îndatorire era să ajute la supravegherea treburilor casnice în gospodăria socrilor Vandoulakis, ceea ce însemna, în cea mai mare parte, să se asigure că bucătăreasa pregătise o cantitate suficientă de bucate pentru bărbații care aveau să se întoarcă seara acasă.

Tânjea să facă schimbări în cele două case ale familiei, să le elibereze de draperiile grele şi de mobilele sumbre. Îl bătu la cap pe Andreas până ce acesta o luă pe mama lui deoparte să-i ceară învoirea, iar Eleftheria, la rândul ei, îl consultă pe adevăratul cap al familiei. Aceasta era calea pe care se hotăra totul.

— Nu vreau schimbări importante la casa cea mare, îi spuse Alexandros Vandoulakis nevestei, referindu-se la casa din Elounda. Dar Anna poate da un strat de vopsea la casa din Neapoli, dacă aşa vrea.

Mireasa se apucă de treabă cu zel şi curând, lăsându-se purtată de entuziasmul față de țesături, tapete, şi făcu

nenumărate drumuri la un importator de mărfuri fine italieneşti şi franţuzeşti, care avea o prăvălie elegantă la Agios Nikolaos. În felul acesta avea o ocupaţie care o absorbea şi Andreas avu de câştigat, pentru că la sfârşitul fiecărei zile o găsea într-o stare de veselie şi efervescenţă.

O altă îndatorire a ei era să se ocupe de *panegyria,* sărbătoarea pe care o dădea familia Vandoulakis în cinstea lucrătorilor de pe moşie. Anna excela în pregătirea unui spectacol. La sărbătorile acestea simţea uneori ochii lui Antonis Angelopoulos aţintiţi asupra ei şi, când ridica privirea, îi întâlnea căutătura.

Uneori Antonis îi şi vorbea.

— *Kyria* Vandoulakis, spunea el cu deferenţă exagerată, aplecându-se prea jos. Ce mai faci?

Manierele lui o făceau pe Anna să tresară şi răspunsul ei venea pe măsură, scurt.

— Bine, mulţumesc.

Şi cu asta, îi întorcea spatele. Privirea şi modul lui de a se purta puneau sub semnul întrebării dreptul ei de a fi acolo ca stăpână. „Cum *îndrăzneşte?"*

Căsătoria Annei aduse o schimbare nu numai statutului ei; plecarea ei însemnă o schimbare şi în cel al Mariei. Surorii mai tinere îi revenea acum rolul clar de stăpână în propria gospodărie. Mare parte din energie, Maria şi-o consumase făcându-i pe plac şi împăcând-o pe Anna, iar faptul că ea nu mai era acolo îi uşură povara. Maria investi noi energii în conducerea gospodăriei Petrakis, iar acum îl şi însoţea pe tatăl ei când livra mărfuri în Spinalonga.

Pentru Girogis, care nu putea pune flori pe mormântul lui Eleni, fiecare vizită pe insulă era o ocazie de a-şi aminti de ea. Continuă să-l ducă şi să-l aducă pe doctorul Lapakis, că era vreme bună sau rea, şi în timpul călătoriilor doctorul îi povestea despre munca lui, mărturisindu-i lui Giorgis câţi

leproşi mureau şi ce mult îi lipseau vizitele doctorului Kyritsis.

— El ne-a făcut să avem o idee despre cum ar putea să fie mai bine, zise Lapakis obosit. Nici eu nu sper prea mult, dar am văzut că speranța poate fi un lucru bun, un scop în sine. Pentru unii dintre leproşi, încrederea că Kyritsis i-ar fi putut vindeca a fost suficientă ca să nu-şi mai fi aşteptat moartea. Acum mulți cred că nu mai au pentru ce să trăiască.

Lapakis primise câteva scrisori de la fostul lui coleg, care explica de ce nu mai venise şi îşi exprima regretul. Kyritsis era ocupat să reconstruiască spitalul distrus din Heraklion şi pentru moment nu mai avea timp să-şi continue cercetarea. În sinea sa, Lapakis se lăsa cuprins de disperare şi se descărca vorbindu-i lui Giorgis. Majoritatea oamenilor ar fi căzut în genunchi şi ar fi început să se roage, dar Lapakis nu era credincios, aşa că se baza pe barcagiul lui credincios, a cărui suferință avea să fie întotdeauna mai mare decât a sa.

Deşi oamenii continuau să moară de această boală, pentru cei care sufereau de forma ei mai puțin virulentă viața în Spinalonga era încă plină de neprevăzut.

După război puteau vedea în fiecare săptămână câte două filme, piața era mai bogată decât oricând, iar ziarul prospera. Dimitri, care împlinise deja şaptesprezece ani, începuse deja să predea copiilor de cinci şi şase ani, în timp ce un profesor cu mai multă experiență se ocupa de copiii mai mari; continua să locuiască în casa familiei Kontomaris, un aranjament care adusese mare fericire pentru ambele părți. Atât cât îngăduia situația, oamenii de pe insulă erau mulțumiți. Până şi lui Teodoros Makridakis îi pierise cheful să facă scandal. O dezbatere serioasă la cârciumă îi mai făcea încă plăcere, dar renunțase de mult la ideea de a

accede într-o funcție de autoritate. Nikos Papadimitriou își îndeplinea treaba mult prea bine.

Maria și Fotini intrară într-o rutină a treburilor zilnice care le ocupă timpul în următorii cinci ani, de parcă ar fi intrat într-un dans în care secvențele de pași se repetau în aceeași ordine la nesfârșit. Cu trei băieți, Savina Angelopoulos avea nevoie de ajutorul fiicei sale voinice și destoinice, pentru ca bărbații casei să fie bine hrăniți și primeniți, așa că Fotini, ca și Maria, avea îndatoriri casnice ce o legau de Plaka.

Chiar dacă Eleni ar fi sperat la ceva mai bun pentru fiica ei decât să rămână în sat, nu și-ar fi putut dori o fiică mai conștiincioasă. Fetei nici nu-i trecea prin cap că ar fi putut face altceva decât să-i poarte de grijă tatălui ei, chiar dacă altădată se visase cu creta în mână, în fața clasei, călcând pe urmele mamei. Aspirațiile ei se estompaseră de mult, precum imprimeul de pe vechile lor perdele.

Timp de mai mulți ani, cele două fete trăiră împreună bucuriile și limitele acestui fel de existență și cât își îndeplinirăîndatoririle nu le trecuse o dată prin cap că ar fi avut vreun motiv de nemulțumire. Apa trebuia adusă de la pompa satului, era de măturat, de tors, de gătit și de bătut covoarele. Maria obișnuia să adune cu regularitate mierea din stupii pe care-i aveau pe dealul acoperit cu lămâiță, de la marginea satului; era atât de dulce, încât ani la rândul nu fu nevoie să cumpere niciun gram de zahăr. În curțile din spatele caselor, din butoaiele vechi de ulei de măsline se revărsau busuiocul, menta și *pithoi,* iar urnele uriașe, folosite cândva pentru a depozita uleiul și apa, erau acum gazde perfecte pentru muștecatele și crinii bine îngrijiți, după ce crăpaseră și nu mai puteau sluji scopului lor inițial.

Fetele erau moștenitoarele unor tradiții populare misterioase și erau considerate acum suficient de mature pentru a-și însuși măiestria meșteșugurilor transmise din

generație în generație, pe cale orală. Bunica lui Fotini deținea secretul acestor comori şi le învață cum să vopsească lâna cu extracte de petale de iris, hibiscus şi crizanteme şi cum să împletească ierburile colorate în coşuri şi covoraşe migăloase. Alte femei le transmiseră cunoştințe despre binefacerile magice ale plantelor medicinale ce creşteau în regiunea lor şi fetele se duceau departe, prin munți, să adune salvie, smirnă şi muşețel pentru puterile lor tămăduitoare. Într-o zi bună reuşeau să adune un coş întreg din cea mai prețioasă plantă, *origanum dictamus,* despre care se spunea că vindecă rănile, calmează durerea de gât şi rezolvă afecțiunile stomacului. Maria avea întotdeauna leacul potrivit pentru a i-l da tatălui când era bolnav şi curând i se duse vestea în sat pentru priceperea de care dădea dovadă în prepararea celor mai potrivite remedii.

În lungile lor peregrinări prin munți, fetele adunau şi *horta, o* plantă bogată în fier, nelipsită din niciun regim alimentar. Jocurilor pe care le jucaseră în copilărie pe plajă, modelând plăcinte din nisip, le luaseră acum locul preocupările vieții de adult, când coceau aluat cu ierburi.

Una dintre cele mai importante treburi ale Mariei, de toamna târziu până la începutul primăverii, era să țină focul aprins în cămin. Nu numai pentru că le dădea căldura ce-i menținea sănătoşi când afară urla viforul, dar păstra viu şi spiritul casei. *Spiti* – grecii foloseau acelaşi cuvânt pentru a vorbi şi despre „casă", şi despre „cămin" – era simbolul divin al unității, iar a lor, mai mult decât a altora, trebuia ocrotită cu grijă.

Oricât de împovărătoare ar fi părut sarcinile casnice ale Mariei pentru un locuitor de la oraş – sau chiar şi pentru Anna, care acum trăia oarecum în lux – rămânea timp şi pentru taifas şi urzeli. Casa lui Fotini era centrul acestor distracții. Deoarece trândăvia era considerată un păcat, cleveteala serioasă se desfăşura în contextul nevinovat al

clăcilor, când fetele se adunau să coasă şi să brodeze. Nu numai că mâinile le erau atunci mereu ocupate, dar era şi o bună ocazie să se pregătească pentru viitor. Fiecare pernă, faţă de pernă, faţă de masă şi tişlaifer din casa unei femei măritate fusese ţesut sau brodat de ea însăşi, de mama ei sau de mama mamei ei. Anna fusese o excepţie. În cei câţiva ani cât participase la cercurile acestea de cusut, cu femei mai în vârstă şi mai înţelepte decât ea, nu reuşise decât să termine colţul unei feţe de pernă. Un fapt simptomatic al spiritului ei rebel, încăpăţânarea ei era subtilă. În timp ce celelalte fete şi femei vorbeau şi coseau, degetele ei nu produceau nimic. Îşi mişca acul de colo-colo, gesticula şi contura desene cu aţa prin aer, dar rareori împungea pânza. Mare noroc avusese că se măritase într-o familie unde avea totul la dispoziţie.

La anumite date ale anului, fetele se consacrau muncilor de sezon, care le impuneau să rămână sub cerul liber. La culesul viilor se luau la întrecere şi erau primele care călcau în copaie să stoarcă mustul dulce din strugurii zdrobiţi. Apoi, când toamna stătea să treacă în iarnă, se amestecau în mulţimea care bătea măslinii pentru a doborî fructele în coşurile aşezate dedesubt. Erau zile pline de veselie şi flirt, iar încheierea acestor munci din viaţa satului se sărbătorea prin petreceri cu dans.

Una câte una, tinerele părăseau aceste grupuri încărcate de îndatoriri, dar lipsite de griji. Îşi găseau bărbat sau, cum se întâmpla cel mai adesea, li se găseau bărbaţi, în general ţărani din Plaka sau din satele învecinate, Vrouhas ori Selles. De obicei părinţii se cunoşteau de ani de zile şi uneori plănuiseră căsătoria copiilor chiar înainte ca aceştia să fi învăţat să numere ori să-şi scrie numele. Când Fotini anunţă că şi ea se logodea, Maria înţelese că lumea ei se sfârşise. Îşi arătă bucuria şi încântarea, dar îşi reproşă în sine un anume sentiment de invidie, căci se pregătea să-şi

ducă restul vieții şezând în prag cu babornițele văduve şi croşetând dantelă până la apusul soarelui.

Fotini, ca şi Maria, avea acum douăzeci şi doi de ani. Ani la rând, tatăl ei aprovizionase cu peşte taverna de la malul mării, iar proprietarul, Stavros Davaras, îi era nu doar client fidel, ci şi bun prieten. Fiul, Stefanos, lucra deja împreună cu tatăl şi într-o zi avea să preia taverna, la care clienții se adunau în grupuri mici în zilele lucrătoare şi ciopor în cele de sărbătoare şi duminica.

Pavlos Angelopoulos îl considera pe Stefanos o partidă potrivită pentru fiica sa, iar dependența deja stabilită a familiilor una față de alta era considerată un motiv temeinic pentru o căsătorie. Cele două vlăstare se ştiau din copilărie şi nutreau convingerea că vor dezvolta reciproc sentimente care să aprindă scânteia în ceea ce constituia, deocamdată, doar o înțelegere. Fu negociată o zestre modestă şi, odată ce perioada de logodnă trecu, avu loc nunta. Marea consolare a Mariei era faptul că, în continuare, Fotini nu va locui mai departe de ea decât până atunci.

Deşi lui Fotini îi reveneau acum alte îndatoriri, mai multe şi mai grele – munca în tavernă, pe lângă cea din propria gospodărie şi menținerea echilibrului pe câmpul de luptă cu socrii –, cele două femei păstrară obiceiul de a se întâlni la fiecare două zile.

Decisă să nu-şi arate dezamăgirea pentru că rămăsese ultima din grupul ce se subțiase treptat, Maria se avântă mai entuziastă ca oricând în îndatoririle filiale, îl însoțea tot mai des pe tatăl ei în călătoriile spre Spinalonga şi avea grijă să asigure în locuință o curățenie impecabilă. Satul îi admira devotamentul față de Giorgis, dar faptul că nu avea bărbat îi diminua statutul. Celibatul era considerat un blestem şi a rămâne de căruță însemna o umilință zilnică într-un sat precum Plaka. Dacă mai înainta în vârstă fără să-şi găsească un logodnic, respectul pentru

comportamentul ei supus se putea transforma rapid în dispreț. Problema era că în Plaka mai rămăseseră puțini bărbați eligibili, iar Maria nu se uita la bărbații din alt sat. Era de neconceput că Giorgis s-ar fi putut rupe de Plaka şi, prin urmare, de neimaginat că Maria se va putea muta vreodată. „Am la fel de multe şanse să mă mărit, se gândea ea, ca şi de a o vedea pe mama intrând pe uşă."

Capitolul 12
1951

Anna era deja căsătorită de patru ani şi o ducea bine. Îl iubea pe Andreas aşa cum se cuvenea şi răspundea cu bunăvoință pasiunii pe care i-o arăta el. Pentru lumea din jur, Anna părea soția ideală. Dar ea îşi dădea seama că familia aştepta vestea unei sarcini. Faptul că nu avea copii nu o supăra deloc. Avea timp destul să facă şi copii, iar viața aceasta lipsită de griji îi aducea prea multă încântare pentru a dori să o piardă în schimbul maternității. Eleftheria menționase subiectul într-o zi, pe când discutau despre decorarea unuia dintre dormitoarele neocupate de la Neapoli. „Aici era pe vremuri camera copiilor, spusese ea, când fetele noastre erau mici. În ce culoare ți-ar plăcea să o zugrăveşti?"

Elefthteria crezuse că îi oferise ocazia perfectă pentru ca nora să vorbească despre intențiile şi dorința de a deveni mamă şi fusese dezamăgită când Anna răspunsese că prefera verdele pal. „Va veni bine cu tapițeria pe care am comandat-o pentru mobilă", zisese ea.

Anna şi Andreas, împreună cu părinții lui, locuiseră pe timpul verii în vila spațioasă, în stil neoclasic a familiei, din Neapoli, pe care Anna o renovase complet. Elefthteria considera că draperiile delicate şi mobila fragilă nu erau

practice deloc, dar se părea că nu i se putea împotrivi acestei tinere femei. În septembrie familia se mută în casa principală, din Elounda, pe care Anna o transformă de asemenea, treptat, după gustul ei, în pofida preferinței socrului pentru stilul mai sobru, obişnuit generației lui. Anna cerea adeseori să fie dusă în oraş, la Agios Nikolaos, să-şi facă toate cumpărăturile şi într-o zi, pe la sfârşitul toamnei, întorcându-se dintr-una din aceste călătorii, când se dusese să vorbească şi cu tapițerul ca să vadă cum avansa lucrul la perdelele cele noi, dădu buzna în bucătărie şi depuse un sărut pe creştetul personajului aşezat la masă.

— Bună ziua, dragul meu, spuse ea. Cum a mers azi?

Era prima zi de lucru la presarea măslinelor, dată importantă în calendar, căci presa era pusă în funcțiune pentru prima oară după multe luni şi niciodată nu se ştia dacă maşinăria va funcționa sau nu. Mii de litri de ulei trebuiau extraşi din nenumăratele coşuri de măsline ce aşteptau să între la presă şi era vital ca totul să meargă fără piedici. Lichidul auriu scurs din presă în *pithoi* era sursa averii familiei şi, aşa cum vedea Anna lucrurile, fiecare vas umplut însemna încă un metru de țesătură, o rochie nouă la croitoreasă exact pe măsura ei, cu copci şi cusături care să-i evidențieze formele. Îmbrăcămintea, mai mult decât orice, ilustra despărțirea ei de femeile din sat, ale căror fuste crețe şi lipsite de formă nu se deosebeau azi cu nimic de cele pe care le purtaseră şi bunicile lor cu o sută de ani în urmă. În ziua aceea, pentru a se feri de vântul muşcător de noiembrie, Anna purta o haină verde-smarald, ce-i alinta sânii şi coapsele ca într-o îmbrățişare, înainte de a cădea în falduri extravagante până la pământ. Un guler de blană se ridica pe gât, să-i încălzească urechile şi să-i mângâie obrajii.

Străbătând încăperea, în foşnetul căptuşelii de mătase a hainei învolburate în jurul picioarelor, sporovăia într-una povestind în amănunt cum îşi petrecuse ziua.

Tocmai pusese apa pe sobă pentru o cafea, când bărbatul de la masă se ridică de pe scaun. Anna se întoarse şi scoase un strigăt de uimire.

— *Dumneata* cine eşti? întrebă ea cu voce sugrumată. Am crezut... am crezut că e soţul meu.

— Mi-am dat seama. Bărbatul zâmbi, evident amuzat de deruta ei.

Cum stăteau faţă în faţă, Anna văzu că bărbatul pe care îl salutase cu atâta afecţiune, deşi evident *nu* era soţul ei, semăna cu el extraordinar de bine. La fel de lat în umeri, acelaşi păr şi acum, că se ridicase în picioare, observă că până şi la înălţime se potrivea exact cu Andreas. Nasul puternic, inconfundabil al familiei Vandoulakis era şi el identic, iar ochii uşor înclinaţi purtau o asemănare tulburătoare. Când îl auzi vorbind, Annei i se uscă gâtul. Ce truc mai era şi acela?

— Sunt Manoli Vandoulakis, spuse bărbatul întinzându-i mâna. Dumneata trebuie să fii Anna.

Anna aflase de existenţa unui văr şi auzise numele lui Manoli menţionat de câteva ori în discuţii, dar altceva nimic. Nu-şi imaginase niciodată că ar putea fi copia la indigo a soţului ei.

— Manoli. Repetă numele. Era plăcut. Acum trebuia să redevină stăpână pe situaţie, stânjenită cum era că făcuse o asemenea greşeală şi sărutase din neatenţie un bărbat complet străin. Andreas ştie că eşti aici? întrebă ea.

— Nu, am ajuns acum o oră şi am decis să le fac tuturor o surpriză. Cu dumneata am reuşit, cu siguranţă! Arăţi de parcă ai fi văzut o stafie.

— Mă şi simt ca şi când aş fi văzut o stafie, răspunse Anna. Asemănarea dintre voi doi este nefirească.

— Nu l-am mai văzut pe Andreas de zece ani, dar şi atunci semănăm mult.

Lumea credea că suntem gemeni.

Asta vedea şi Anna, dar mai vedea şi multe alte lucruri care făceau ca această versiune a soţului ei să fie, de fapt, foarte diferită de original. Deşi Manoli avea aceiaşi umeri laţi ca Andreas, era mult mai subţire şi Anna observă că oasele claviculei îi ieşeau prin cămaşă. În ochi îi sticlea râsul, iar în jurul lor se adunau încreţituri adânci. El credea că greşeala ei de a-l confunda cu vărul lui era o glumă grozavă şi Anna înţelese că pusese momentul la cale în mod deliberat.

Trebuia să te bucuri de viaţă, asta se citea în zâmbetul lui.

Chiar atunci se întoarseră Andreas şi tatăl lui şi imediat răsunară exclamaţii de încântare şi uimire, când îl văzură pe Manoli acolo. Cei trei bărbaţi se aşezară îndată în jurul unei sticle cu rachiu; Anna se scuză sub pretextul pregătirilor pentru cină. Rină apăru şi Eleftheria, peste o oră, dăduseră gata şi a doua sticlă cu rachiu; cei doi se îmbrăţişară, vărsând lacrimi de bucurie. Imediat trimiseră scrisori surorilor lui Andreas şi duminica următoare familia întreagă se reuni să sărbătorească întoarcerea lui Manoli, după zece ani de absenţă.

Manoli Vandoulakis era un tânăr independent şi oarecum iresponsabil, care petrecuse ultimii zece ani mai ales în partea continentală a Greciei, făcând praf o moştenire considerabilă. Mama lui murise la naştere, iar tatăl trecuse la cele veşnice cinci ani mai târziu, la vârsta de treizeci de ani, în urma unui atac de cord. Manoli crescuse auzind în jurul lui că tatăl său murise de inimă rea şi, fie că aşa stăteau lucrurile, fie că nu, el se hotărâse să-şi ducă viaţa ca şi când fiecare zi ar fi putut fi ultima. Era o filosofie perfect coerentă pentru el şi nici măcar unchiul, Alexandros, care după moartea lui Yiannis Vandoulakis devenise

tutorele lui, nu-l putuse împiedica. Copil fiind, Manolis observase că toți din jurul lui aveau veşnic de îndeplinit o mulțime de sarcini şi îndatoriri şi păreau să se bucure numai când li se îngăduia, de zilele sfinților sau duminica. El voia să se bucure de fiecare zi din viața lui.

Deşi amintirea părinților se estompa cu fiecare zi, i se spusese că părinții trăiseră o viață bună şi supusă. Dar la ce le folosise comportarea exemplară? Nu ținuse moartea la distanță, nu-i aşa? Soarta îi răpise precum un uliu care îşi vânează prada de pe stânca golaşă. „La naiba cu toate", îşi spusese el. Dacă nu putea fi mai isteț decât destinul, măcar să vadă ce altceva îi putea oferi viața, în afară de câteva decenii trăite pe dealurile Cretei, înainte de a-l îngropa sub ele.

În urmă cu zece ani, plecase de acasă. În afară de câteva scrisori, adresate ocazional mătuşii şi unchiului – unele din Italia, altele din Iugoslavia, dar mai ales de la Atena – pentru a-i asigura că mai era încă viu, nu avusese contacte cu familia. Alexandros îşi dădea seama că, dacă fratele lui mai mare, Yiannis, nu ar fi murit atât de tânăr, probabil că Manoli ar fi urmat să moştenească domeniului Vandoulakis, şi nu propriul fiu. Dar gândurile acestea erau doar ipoteze. În locul perspectivei de a ajunge cândva proprietar al pământului, când ajunsese la optsprezece ani, Manoli intrase în posesia unei averi lichide. Adică exact banii pe care îi risipise la Roma, Belgrad şi Atena.

— Viața în cercurile înalte a costat scump, îi mărturisi el lui Andreas, la scurt timp după întoarcere. Femeile cele mai grozave erau ca vinul bun, scumpe, dar meritau fiecare drahmă.

Numai că femeile din Europa îl deposedaseră de tot ce avea şi nu-i mai rămăseseră decât monedele din buzunar şi promisiunea unchiului că-i va da de lucru la moşie.

Revenirea lui produse mare agitație, nu numai pentru mătuşa şi unchiul său, ci chiar şi pentru Andreas. Diferența de numai şase luni între ei îi făcuse să fie apropiați ca nişte frați gemeni. În copilărie îşi cunoşteau unul altuia gândurile şi fiecare simțea durerea celuilalt, dar de la optsprezece ani viețile lor porniseră pe drumuri atât de diferite, încât era greu de imaginat ce se va întâmpla acum, că Manoli se întorsese.

Şi totuşi, o făcuse la timp. Alexandros Vandoulakis urma să se retragă peste un an, iar Andreas avea într-adevăr nevoie de un ajutor pentru a gospodări proprietatea. Toți considerau că ar fi mai bine să preia acest rol Manoli, decât să angajeze un străin şi, chiar dacă Alexandros avea unele dubii că Manoli se va pune pe treabă cu tot sârgul, lăsă totuşi îndoielile deoparte. Doar Manoli făcea parte din familie.

Câteva luni de zile Manoli locui în casa de la Elounda. Erau suficient de multe camere nefolosite, aşa că prezența lui nu încurca pe nimeni, dar în decembrie Alexandros îi oferi o casă numai pentru el. Manoli prinsese gustul vieții de familie şi apartenenței la dinastia din care alesese să se sustragă în urmă cu zece ani, dar unchiul nădăjduia ca el să se însoare în viitor şi în acest scop insistase să locuiască într-o casă proprie.

— Vei avea noroc dacă vei găsi o fată dornică să trăiască într-o casă unde există deja două stăpâne, îi spuse el nepotului. A treia femeie în aceeaşi gospodărie este sămânță de scandal.

Casa lui Manolis îi aparținuse administratorului moşiei pe vremea când Alexandros plătise un străin să îndeplinească aceste treburi. Era amplasată la capătul unei scurte alei asfaltate, la un kilometru de conac şi, fiind formată din patru dormitoare şi un salon spațios, era considerată o casă mare pentru un burlac. Dar Manoli

rămase un vizitator regulat al conacului. Voia să fie hrănit şi îngrijit, exact ca Alexandros şi Andreas şi, acolo se aflau două femei care puteau să facă acest lucru pentru el. Toţi îndrăgeau conversaţia lui spumoasă şi îl primeau cu bucurie, numai că Alexandros insista întotdeauna ca, în final, el să plece acasă.

Manolis îşi trăise viaţa într-o continuă nestatornicie, zburând ca un fluture dintr-un loc în altul. Şi oriunde se ducea, lăsa în urma lui promisiuni încălcate.

Chiar şi în copilărie, întinsese coarda la maximum. Din teribilism băgase odată mâna în foc şi o ţinuse până ce începuse să i se încreţească pielea, iar altădată plonjase de pe cea mai înaltă stâncă de pe coasta Eloundei, julindu-şi spatele atât de rău, încât apa mării se înroşise împrejurul lui. În capitalele Europei jucase jocuri de noroc până rămăsese numai în cămaşă, ca apoi să facă un spectacol din revenirea lui. Aşa era el. Fără să se poată abţine, juca acelaşi joc şi în Elounda, cu singura diferenţă că, de această dată, era obligat să rămână. Nu-şi mai permitea să plece, chiar dacă ar fi vrut.

Spre surprinderea lui Alexandros, Manoli muncea mult, deşi nu cu aceeaşi dedicaţie ca vărul său. Andreas îşi aducea întotdeauna mâncarea de prânz la câmp, ca să nu piardă timpul revenind acasă, dar Manoli prefera să se retragă câteva ore de sub soarele nemilos şi se obişnuise să vină să ia prânzul la masa largă din bucătăria familiei Vandoulakis. Anna nu avea nimic împotrivă. Era bucuroasă de prezenţa lui în casă.

Interacţiunea lor era mai mult decât o conversaţie, era un flirt. Manoli o făcea să râdă, uneori până îi dădeau lacrimile, iar faptul că ea aprecia umorul lui provocator şi felul în care îi scânteiau ochii când el îi susţinea privirea erau îndeajuns pentru a-l ţine departe de livezile de măslini, până după-amiaza târziu.

Uneori Eleftheria se afla de față şi nu la Neapoli şi se temea că nepotul ei nu-şi dădea prea mult silința cu moşia. „Bărbații n-ar trebui să-şi piardă vremea prin casă în timpul zilei, îi reproşă ea o dată Annei. Aici e domeniul femeilor. Al lor este afară."

Anna preferă să ignore comentariul dezaprobator al soacrei şi-l întâmpină pe Manoli mai plină de efuziune ca oricând. În opinia ei, gradul apropiat de rudenie justifica prietenia lor. Obiceiul era ca o femeie măritată să se bucure de mai multă libertate decât era permisă unei celibatare, aşa că la început nimeni nu puse sub semnul întrebării libertatea Annei de a petrece o oră pe zi, uneori şi mai mult, cu „vărul" ei. Dar câțiva începură să bage de seamă frecvența vizitelor lui Manoli şi limbile începură să clevetească.

La un prânz, în vara aceea, Manoli zăbovi mai mult decât de obicei. Anna simți că era un gest necugetat şi pentru prima oară se înfioră la gândul pericolului la care se expunea. În perioada aceea, când pleca, Manoli îi reținea mâna şi i-o săruta cu un gest incredibil de teatral. Anna ar fi putut trece uşor peste el, considerându-l frivol, dar felul în care îşi apăsa el degetul mijlociu în centrul palmei ei, prelungind contactul, îi dădea flori. Încă şi mai semnificativ era faptul că-i atingea părul. O materie moartă, spunea el râzând, şi oricum, ea fusese cea care începuse, sărutând un bărbat total necunoscut... pe păr. În ziua aceea culesese flori de pe o pajişte şi îi oferise un buchet de maci strălucitori, dar ofiliți. Era un gest romantic şi Anna fu încântată, mai ales când el scoase unul din buchet şi i-l prinse delicat la piept. Gestul fusese subtil şi pentru moment ea nu ştiu dacă atingerea mâinii lui aspre pe pielea ei delicată fusese întâmplătoare sau dacă el îi mângâiase în treacăt sânii, într-un gest deliberat. O clipă mai târziu, când simți atingerea lui delicată pe gât, dubiul dispăru.

Anna era o femeie impetuoasă, dar ceva o reținea totuşi. „Doamne, îşi spuse ea, sunt în pragul unei nebunii. Ce fac?” Se văzu stând în bucătăria aceea uriaşă, aproape nas în nas cu un bărbat care, chiar dacă semăna leit, nu era soțul ei.

Văzu situația aşa cum s-ar fi prezentat cuiva care ar fi privit pe fereastra deschisă şi, oricât se strădui să se convingă singură, ştiu că ar fi fost lipsită de ambiguitate. Puțin mai lipsea să fie sărutată. Încă mai putea să aleagă.

Nimic nu lipsea mariajului ei cu Andreas. El era un bărbat cald, o adora şi îi lăsa mână liberă să facă schimbări în casă oricând dorea ea; până şi cu socrii se înțelegea acceptabil. Dar intraseră rapid în rutină, aşa cum se întâmplă adesea într-o căsnicie, şi viața devenise predictibilă, fără a părea să-i ofere vreo surpriză în următorii cincizeci de ani. După ce nerăbdarea şi emoția începutului se consumaseră, Anna descoperea că viața ei cea nouă putea fi la fel de plictisitoare ca şi cea veche. Îi lipsea excitația clandestinității, frisonul ilicitului. Dacă acestea meritau să pună totul în joc, nu prea-şi dădea seama.

„Trebuie să mă opresc, îşi spunea ea. Altfel aş putea pierde totul.” Îi vorbi lui Manoli cu aerul ei obişnuit, de superioritate. Era jocul lor, aşa îi vorbea mereu.

El flirta cu extravaganță, iar ea îl trata ca pe un inferior.

— Uite ce este, tinere, spuse ea. După cum bine ştii, sunt deja luată. Poți să-ți duci florile în altă parte.

— Chiar aşa? replică Manoli. Şi unde, mă rog, ar trebui să le duc?

— Ei bine, sora mea este încă nemăritată. Poți să i le duci ei. Ca şi când adevărata Anna s-ar fi aflat undeva foarte departe, auzi o voce spunând: Am s-o invit la prânz duminica viitoare. O să-ți placă.

Duminica următoare era sărbătoare, Sfântul Gheorghe, avea deci un pretext perfect pentru a-i invita pe Maria şi pe tatăl ei în vizită, chiar dacă simțea că nu avea nimic în comun cu plictisitoarea ei soră şi nimic de spus tatălui. Tot restul săptămânii, Anna visă la atingerea lui Manoli şi aşteptă cu nerăbdare următoarea ocazie de a rămâne singuri, dar înaintea acesteia, se gândea în sinea ei, trebuia să aibă loc mohorâtul prânz în familie.

Pe vremea aceea, în Creta mai era încă o lipsă acută de diverse alimente, dar asta nu afecta niciodată gospodăria familiei Vandoulakis, mai ales la sărbătoarea unui sfânt când se considera, în mod avantajos, că trebuia să te ospătezi. Giorgis fu încântat de invitație.

— Uite, Maria! Anna ne-a invitat la prânz.

— Frumos din partea Domniei Sale, răspunse Maria cu un sarcasm ce nu o caracteriza. Când?

— Duminică. Peste două zile.

În realitate, Maria se bucură că fuseseră invitați. Voia din tot sufletul să strângă legăturile cu sora ei, ştiind că era ceea ce şi-ar fi dorit mama lor; cu toate acestea, pe măsură ce ziua se apropia, simți o oarecare teamă. Giorgis însă, care ieşea încetul cu încetul din propria durere, era bucuros că urma să-şi vadă fata.

La auzul zgomotului bolborosit de pe alee făcut de camioneta abia achiziționată a tatălui ei, Anna arboră un aer linguşitor şi, fără niciun entuziasm, coborî încet scara mare, pentru a-i primi. Manoli, care sosise deja, ajunsese la uşă mult înaintea ei şi o deschisese larg.

Maria nu era deloc ceea ce se aşteptase el. Avea cei mai mari ochi căprui pe care îi văzuse vreodată şi aceştia îl priveau cu o surprindere nedisimulată.

— Eu sunt Manoli, zise el, ieşindu-i în întâmpinare cu paşi mari şi mâinile întinse. Vărul lui Andreas.

Anna fusese atât de neglijentă cu scrisoarea, încât Maria şi Giorgis nu aflaseră despre sosirea rudei rătăcite.

Manoli se simțea întotdeauna în elementul lui în prezența unei fete frumoase şi cu atât mai mult a uneia ca aceea, care adăuga inocență unei frumuseți blânde.

Manoli remarcă toate detaliile: talia suplă, pieptul delicat şi brațele solide, pe care anii îndelungați de muncă fizică întăriseră muşchii. Era în acelaşi timp fragilă şi puternică.

La ora unu se aşezară cu toții să mănânce. Cu Alexandros, Eleftheria, cele două fiice ale lor, fiecare cu familia, se adunaseră cel puțin douăsprezece persoane. Discuția fu zgomotoasă şi animată.

Manoli decisese dinainte că va flirta cu sora mai mică a Annei. Un crai ca el o făcea din obişnuință. Nu se aşteptase ca Maria să fie atât de frumoasă şi de uşor de tachinat. Tot timpul prânzului o domină cu vorbele lui jucăuşe, iar ea, deşi neobişnuită cu asemenea limbuție, îl pară cu replici inteligente. Personalitatea ei lipsită de afectare o făcea atât de deosebită de majoritatea femeilor pe care era el obişnuit să le întâlnească, încât, în cele din urmă, Manoli se pomeni că renunță la tachinări şi începu să o întrebe despre viața ei. Descoperi că se pricepea la ierburile de munte şi cunoştea puterile lor tămăduitoare şi vorbiră deschis despre locul lor într-o lume în care limitele ştiinței erau împinse în fiecare zi tot mai departe. Maria şi Anna se deosebeau precum perla naturală de diamantul şlefuit.

Una avea luciu natural şi forma ei unică, neregulată. Cealaltă fusese tăiată şi şlefuită într-o frumusețe strălucitoare. Lui Manoli îi plăceau în egală măsură giuvaierurile de acest fel, iar fata aceasta blândă, cu ochi calzi şi atât de evident devotată tatălui, îl atrăgea în mod deosebit. Era lipsită de artificii şi avea o naivitate pe care o găsea deosebit de tentantă.

Anna privea cum Manoli o atrăgea pe Maria în câmpul lui magnetic, povestindu-i diverse istorii şi făcând-o să râdă. O văzu pe sora lui topindu-se în căldura lui. Înainte ca masa să se fi încheiat, Anna înţelese ce făcuse. Îl cedase pe Manoli, îl oferise ca pe un dar frumos împachetat surorii ei, iar acum îl voia înapoi.

Capitolul 13

Toată săptămâna următoare Manoli se simţise tulburat. Lucru neobişnuit pentru el. Cum o putea câştiga pe Maria? Nu semăna cu niciuna dintre femeile pe care le întâlnise în călătoriile lui. În plus, tiparele şi modurile de comportament între femei şi bărbaţi acceptate la Plaka erau foarte diferite de cele care guvernau relaţiile de acest gen în oraşele în care trăise el. Aici, în lumea satului cretan, era urmărită fiecare mişcare, fiecare cuvânt. Când o vizitase pe Anna, fusese perfect conştient de toate acestea şi, chiar dacă urmărise cu atenţie să nu încalce niciodată anumite limite, ştiuse că se jucase cu focul. În Anna văzuse o femeie plictisită, izolată, care se rupsese de satul în care crescuse şi îşi satisfăcuse ambiţia de a se ridica într-o poziţie de unde plătea pe alţii să facă treburi care altfel ar fi ţinut-o ocupată şi preocupată. Trecuse la un nivel superior, dar plutea acum într-un vid social în care nu avea prieteni, iar Manoli se bucurase să-i ţină tovărăşie. Ar fi fost o lipsă de politeţe să ignore o femeie ai cărei ochi îi căutau pe ai săi cu atâta sete şi ale cărei buze se deschideau într-un zâmbet atât de generos.

Maria era cu totul altfel. Nu numai că-i lipsea ambiţia surorii ei de a se căsători cu cineva din afara satului, dar părea că nu dorea deloc să se mărite.

Trăia într-o casă mică, împreună cu tatăl, aparent mulţumită şi totuşi atât de potrivită pentru măritiş. Manoli

nu ar fi recunoscut nici faţă de sine însuşi, dar tocmai lipsa ei de interes îl atrăgea la ea. Avea însă la dispoziţie tot timpul din lume şi, dacă va avea răbdare, sigur că, mai devreme sau mai târziu, o va câştiga.

Bărbaţii Vandoulakis nu duceau lipsă de încredere în ei înşişi şi rareori le trecea prin minte că ar fi fost posibil să nu obţină ceea ce doreau. Manoli avea multe atuuri. Iar poate cel mai important era acela că Fotini o ferise pe Maria de zvonurile despre Manoli şi Anna. Sursa fântânii nesecate de poveşti era fratele lui Fotini, Antonis. Trecuseră mai bine de cinci ani de la sărutul acela care pentru Anna nu însemnase nimic, iar pentru Antonis prea mult, dar sentimentul că fusese dat la o parte era încă o rană vie. Antonis o dispreţuia pe Anna şi urmărise cu satisfacţie răutăcioasă peregrinările vărului soţului ei, devenite mai regulate acum, că Eleftheria şi Alexandros Vandoulakis petreceau mai mult timp la Neapoli şi mai puţin la Elounda. Ori de câte ori venea să ia cina seara, târziu, la taverna de pe malul mării, devenită acum casa lui Fotini, Antonis o punea în temă.

— Săptămâna trecută a rămas la prânz cel puţin două ore, raporta el cu o plăcere răutăcioasă.

— Nu vreau să aud poveştile tale, îi tăie Fotini vorba lui Antonis, turnându-i rachiu. Şi mai presus de orice, nu vreau să le audă nici Maria.

— De ce nu? Soră-sa e o curvă. Crezi că ea nu ştie deja? se răsti Antonis.

— Sigur că nu ştie. Şi nici tu nu ştii. Ce dacă vărul soţului ei vine să o vadă? E din familie, de ce n-ar veni?

— O vizită ocazională ar fi una, dar nu în fiecare zi, practic. Nici măcar rudele apropiate nu se vizitează atât de des.

— Ei bine, nu-mi pasă ce crezi, dar Maria nu trebuie să afle – şi nici Giorgis.

A suferit destul. Să o vadă pe Anna măritată cu un om bogat este cel mai bun lucru care i se putea întâmpla – aşa că tu să-ţi ţii gura. Nu glumesc, Antonis.

Într-adevăr, Fotini nu glumea. Trânti sticla pe masă în faţa fratelui ei şi-l ţintui cu privirea. Pe Giorgis şi Maria Petrakis îi ocrotea de parcă i-ar fi fost rude de sânge şi nu voia ca aceste zvonuri răutăcioase şi distrugătoare să ajungă la urechile lor. În orice caz, o parte din fiinţa ei refuza să le creadă. De ce ar fi riscat Anna, a cărei viaţă se schimbase radical în seara în care îl întâlnise pe Andreas, să piardă totul? Simplul gând la această posibilitate o umplea de uimire, era ridicol şi, pe urmă, ea nutrea speranţa că Manoli, subiectul bârfelor calomnioase colportate de Antonis, ar fi putut într-o zi să o descopere pe Maria.

De la prânzul din ziua de Sfântul Gheorghe, Maria vorbise într-una de vărul lui Andreas, povestind toate detaliile întâlnirii lor din casa lui Vandoulakis.

Manoli fusese văzut de mai multe ori şi în sat. Cum îl cunoştea pe Giorgis, el fu întâmpinat cu căldură de bărbaţii din Plaka şi curând deveni un obişnuit al cârciumii; putea fi găsit acolo la fel de des ca oricare altul, jucând table, împărţind ţigări tari şi discutând politica din insulă, în spatele unui nor gros de fum. Chiar şi în acest sat mic, aşezat pe un drum ce nu ducea decât spre alte sate şi mai mici, problemele presante ale politicii internaţionale constituiau un subiect de mare interes. Iar evenimentele din Grecia continentală, în pofida faptului că erau atât de departe, stârneau cu regularitate nu numai patimă, ci şi mânie.

— Comunişţii sunt de vină! exclama Lidaki, izbind cu pumnul în tejgheaua din cârciumă.

— Cum poţi să spui aşa ceva? răspundea altă voce. Dacă n-ar fi fost monarhia, dezordinea din ţară n-ar fi fost nici pe jumătate.

Şi aşa o ţineau până la ziuă. „Unde sunt doi greci, e şi o ceartă”, zicea proverbul, iar aici, în majoritatea serilor erau douăzeci de săteni sau chiar mai mulţi, iar certuri – câte măsline în borcan.

Manoli avea o privire mai cuprinzătoare asupra lumii, decât ceilalţi bărbaţi din cârciumă – mulţi nu ajunseseră mai departe de Heraklion şi majoritatea nu călcaseră în Hania – de aceea el aducea o perspectivă nouă asupra argumentaţiei şi a conversaţiei. Deşi se ferea să se laude cu cuceririle întâmplătoare ce constituiseră tema recurentă a călătoriilor sale, îi distra pe toţi povestindu-le despre italieni, iugoslavi şi fraţii lor din partea continentală a Greciei. Era o persoană uşor abordabilă şi oamenii îl simpatizau, pentru că le plăcea veselia pe care o aducea în cârciumă. Ori de câte ori discuţia lâncezea, Manoli venea cu o glumă-două şi cei de faţă se lăsau bucuroşi în voia lui. Istorisirile lui despre vechiul cartier turcesc din Atena, despre Piaţa Spaniei din Roma şi cârciumile din Belgrad erau fascinante şi când vorbea el se lăsa tăcerea, cu excepţia clinchetului ocazional al mărgelelor relaxante ale mătăniilor. Nu era nevoie să inventeze fapte pentru a distra auditoriul. Poveştile despre scurta perioadă despre cum fusese închis, cât plutise în derivă pe o navă în mijlocul Mediteranei şi despre duelul la care participase pe o stradă din spatele unui port iugoslav erau adevărate. Erau aventurile unui om care călătorise fără a avea responsabilităţi şi iniţial fără griji. Îl prezentau ca pe un aventurier, dar pe măsură ce le povestea, Manoli îşi dădea seama că nu dorea să apară ca o partidă nepotrivită pentru fiica lui Giorgis, aşa că o lăsă mai moale cu istorisirile.

Chiar şi Antonis, care încetase să se ascundă într-un colţ ori de câte ori apărea vărul cel destrăbălat al patronului lui, îl saluta acum cu căldură. Muzica era preocuparea lor comună, plus faptul că amândoi petrecuseră ceva vreme

departe de această provincie; deşi mai tineri cu câteva zeci de ani decât bărbaţii cărunţi cu care beau laolaltă, în multe privinţe ei erau mai umblaţi prin lume decât aveau să fie vreodată aceşti bătrâni. În copilărie Manoli învăţase să cânte la liră şi în anii lui de vagabondaj instrumentul îi fusese atât tovarăş, cât şi o sursă de siguranţă materială, iar la un moment dat rămăsese singurul mijloc de a nu muri de foame. De multe ori cântase acompaniindu-se cu lira, pentru a-şi câştiga masa de seară şi tot lira fusese singurul obiect de valoare pe care nu-l pusese gaj în jocurile de noroc. Preţiosul instrument atârna acum pe perete în spatele tejghelei, iar când în sticle nu mai rămânea destul rachiu, el o dădea jos din cui şi cânta, făcând arcul să scoată din vibraţia coardelor un sunet ce cutremura aerul nopţii.

Tot aşa, fluierul de lemn al lui Antonis, *thiaboli,* fusese tovarăşul lui constant în anii cât lipsise de acasă. Sunetele lui suave răsunaseră într-o sută de peşteri şi colibe de ciobani, alinând inimile şi sufletele celor cu care se însoţise şi, mai prozaic, ajutându-i să treacă mai uşor peste toate orele acelea petrecute pândind şi aşteptând. Oricât ar fi fost de deosebiţi Manoli şi Antonis, muzica era un teritoriu neutru, în care bogăţia şi ierarhia nu aveau ce căuta. O oră, două, cântau împreună la cârciumă melodii de neuitat, vrăjind audienţa şi pe cei care prindeau de la ferestrele deschise sunetele ce străbăteau tăcerea.

Deşi sătenii cunoşteau ce avere uriaşă avuseseră părinţii lui Manoli şi cum o risipise el, majoritatea îl acceptau acum ca pe unul de-al lor, care trebuia să muncească din greu pentru a-şi câştiga existenţa şi care, lucru cum nu se poate mai firesc, aspira să aibă o nevastă şi o familie. Pentru Manoli, simplitatea acestei vieţi mai aşezate îi aducea satisfacţii. Chiar dacă nu avea posibilitatea să o viziteze pe Maria, motivaţia lui iniţială pentru vizitele la

Plaka, găsi în sat multe lucruri care-i plăcură. Legăturile de prietenie începute din copilărie, loialitatea față de familie şi un mod de viață care nu avusese nevoie de schimbări timp de mai multe secole îl atrăgeau deopotrivă. Dacă ar fi putut câştiga o femeie ca Maria sau poate o altă frumoasă din sat, sentimentul apartenenței ar fi fost pentru el deplin. Dar în afara sărbătorilor religioase, în sat erau puține ocazii legitime de a o întâlni.

Formalismul respectat încă în aşezările precum Plaka îl înnebunea. Deşi găsea că păstrarea tradițiilor făcea parte din farmecul locului, obscurantismul obiceiurilor legate de curtare i se părea cel puțin ridicol. Ştia că nu-i putea vorbi Annei despre intențiile lui şi, oricum, în ultima vreme n-o mai vizitase atât de des. Era un comportament căruia ştia că trebuia să-i pună capăt, dacă avea de gând s-o cucerească pe Maria. Aşa cum era previzibil, Anna îl tratase cu răceală ultima oară.

— Ei bine, îți mulțumesc că mă mai vizitezi, zisese ea cu asprime.

— Uite ce e, îi răspunsese Manoli, cred că n-ar mai trebui să vin la prânz.

Oamenii încep să vorbească, nemulțumiți că nu muncesc mai mult.

— Cum vrei, replică ea, cu ochii plini de lacrimi de supărare. Se vede că te-ai plictisit să te mai joci cu mine. Presupun că acum te joci cu altcineva.

Acestea fiind zise, ieşise din cameră şi uşa bubuise ca trăsnetul în urma ei.

Lui Antoni aveau să-i lipsească apropierea şi scânteia din ochii Annei, dar era pregătit să plătească prețul.

Cum acasă nu era nimeni să-i pregătească mesele, Manoli mânca adesea într-una din tavernele din Elounda sau din Plaka. Vinerea mergea la taverna lui Fotini, pe care

femeia o preluase împreună cu Stefanos de la părinții acestuia.

Într-o zi, în iulie, stătea la masă şi privea marea spre Spinalonga. Insula, de forma unui ou uriaş, pe jumătate scufundat, îi devenise atât de familiară, încât abia dacă se mai gândea la ea câteodată. Ca toată lumea, uneori se întreba cum o fi viața acolo, dar nu stăruia asupra gândului. Spinalonga era acolo, pur şi simplu, o cocoaşă stâncoasă, locuită de leproşi.

Pe masă, în fața lui Manoli se afla o farfurioară cu peşti mici, *picarel,* pe care-i mânca împungându-i unul câte unul cu furculița, când ceva îi atrase privirea. În lumina crepusculară o barcă îşi croia drum venind dinspre insulă, plescăind şi lăsând în urmă o dâră triunghiulară, amplă, în apa întunecată. În barcă se aflau două persoane şi când acostă la chei, Manoli văzu că una semăna foarte bine cu Maria.

— Stefanos! strigă el. Aceea este Maria, lângă Giorgis? Nu prea vezi o femeie mergând la pescuit, nu-i aşa?

— N-au fost la pescuit, răspunse Stefanos. Au dus provizii pentru leprozerie.

— Oh, exclamă Manoli, mestecând încet şi gânditor. Presupun că cineva trebuie să facă şi aşa ceva.

— Giorgis o face de mulți ani. Aduce bani mai frumoşi decât pescuitul – şi mai siguri, spuse Stefanos punând o farfurie de cartofi prăjiți pe masa lui Manoli. Dar o face mai ales pentru că...

Fotini, care trebăluia prin spate, înțelese unde putea duce discuția. Ştia că, fără nicio intenție, Stefanos uitase probabil dorința lui Giorgis de a ascunde de familia Vandoulakis taina morții tragice a lui Eleni, de lepră.

— Poftim, Manoli! zise ea aducându-i degrabă o farfurie cu vinete. Sunt gătite acum. Cu usturoi. Sper să-ți placă. Iartă-ne puțin!

Şi apucându-l pe soţul ei de braţ, îl trase înapoi la bucătărie.

— Trebuie să fii atent! exclamă ea. Noi *toţi* trebuie să uităm că mama Annei şi a Mariei a fost vreodată în Spinalonga. Este singura cale. Ştim că nu are de ce să le fie ruşine, dar Alexandros Vandoulakis ar putea vedea lucrurile altfel.

Stefanos se simţi ruşinat.

— Ştiu, ştiu. Îmi mai iese din minte uneori, asta-i tot. A fost o prostie din partea mea, mormăi el. Manoli vine aici atât de des, încât uit că e rudă cu Anna.

— Nu mă gândesc numai la situaţia Annei, recunoscu Fotini. Maria are anumite sentimente pentru Manoli. S-au întâlnit o singură dată, în casa Annei, dar de atunci vorbeşte într-una de el, cel puţin cu mine.

— Chiar aşa? Biata fată are nevoie de un soţ, dar ăsta mi se pare cam derbedeu, răspunse Stefanos. Pe-aici însă nu prea ai de unde alege, nu-i aşa?

Stefanos vedea lucrurile în alb şi negru. Vedea unde bătea nevasta lui şi înţelese că trebuie să se implice, împreună cu Fotini, pentru a-i apropia pe cei doi.

Ocazia de a pune la cale o întâlnire între Maria şi Manoli se ivi peste exact o săptămână. Vineri, când îşi făcu apariţia Manoli, Fotini se strecură pe o uşă din dos şi alergă la casa lui Petrakis. Giorgis mâncase şi plecase la cârciumă, să joace table, iar Maria se străduia să citească în lumina crepusculară.

— Maria, e aici, zise Fotini abia trăgându-şi sufletul. Manoli e la tavernă. Vino să-l vezi.

— Nu pot, răspunse Maria. Ce-o să zică tata?

— Pentru numele lui Dumnezeu, replică Fotini. Ai douăzeci şi trei de ani.

Trebuie să fii mai îndrăzneaţă. Nici nu e nevoie să afle tatăl tău.

O apucă de mână pe prietena ei, Maria se împotrivi, dar nu cu multă convingere; în sufletul ei ar fi dorit să meargă.

— Ce-o să-i spun? întrebă ea emoționată.

— Nu-ți face griji, o liniști Fotini. Cu bărbați ca Manoli n-ai răgaz să te preocupi de așa ceva. Va avea el destule de spus.

Fotini avea dreptate. Când ajunseră la restaurant, Manoli preluă imediat controlul situației. Nu întrebă de ce venise Maria, ci o invită să ia loc la masa lui, se interesă despre ce mai făcuse de când nu se mai văzuseră și despre sănătatea tatălui ei. Apoi, cu mai multă îndrăzneală decât ar fi avut în mod normal un bărbat în asemenea situație, zise:

— S-a deschis un cinematograf nou la Agios Nikolaos. Vrei să mergi cu mine?

Maria, îmbujorată deja de emoția revederii lui Manoli, roși mai tare. Lăsă ochii în jos și abia reuși să îngaime un cuvânt.

— Mi-ar plăcea, zise ea în cele din urmă. Dar pe aici nu prea se cuvine... să mergi la cinema cu un necunoscut.

— Uite cum facem, am să-i rog pe Fotini și Stefanos să vină și ei. Vor fi însoțitorii tăi. Să mergem luni. Lunea taverna este închisă, nu?

Așa se întâmplă că, înainte să se dezmeticească Maria și să-și facă griji gândindu-se la o mie de motive care ar fi putut-o împiedica, data fu stabilită.

Peste numai trei zile se duceau cu toții la Agios Nikolaos.

Manoli se comportă impecabil și începură să iasă împreună săptămânal. În fiecare zi de luni, plecau toți patru pe la șapte seara să vadă ultimul film, după care luau masa undeva.

Giorgis era încântat să vadă că fata lui era curtată de acest bărbat chipeș și încântător, un om pe care îl admira de mai multă vreme, chiar dinainte de a-l fi cunoscut Maria.

Abordau situația într-un stil mai modem – cu întâlnirile acestea numeroase, înainte de a fi oficializat vreo înțelegere – dar, până la urmă, trăiau timpuri noi, iar faptul că Maria avea o escortă mai stăvilea murmurele dezaprobatoare ale bătrânelor din sat.

Cei patru se simțeau bine împreună, iar ieşirile din Plaka aduceau un aer nou şi schimbau tiparul vieții lor rutinate. Se amuzau copios de fiecare dată şi uneori glumele şi poveştile lui Manoli îi făceau să râdă cu lacrimi. Maria începu să-şi îngăduie a visa cu ochii deschişi, imaginându-şi că ar fi putut să-şi petreacă tot restul vieții privind acest chip frumos, brăzdat de riduri, maturizat de experiența vieții şi de mult râs. Uneori când el o privea drept în ochi, simțea cum i se zbârlea părul fin de pe ceafă şi i se umezeau palmele. Chiar dacă seara era caldă, pe Maria o străbăteau, fără să vrea, fiorii. A fi astfel flatată şi provocată era o experiență nouă pentru ea. Ce uşurare plăcută aducea Manoli în viața ei atât de lipsită de culoare în rest! Uneori se întreba dacă el era în stare să ia ceva în serios. Clocotul efervescenței lui se revărsa peste toți cei din preajmă. Maria nu mai cunoscuse asemenea fericire lipsită de griji şi începu să confunde euforia cu iubirea.

Nu-i împovăra conştiința decât gândul neabătut la ce avea să se întâmple cu tatăl ei, dacă ea se mărita. De cele mai multe ori, după căsătorie, fata îşi părăsea familia şi se ducea să locuiască împreună cu părinții bărbatului. Evident nu era cazul cu Manoli, pentru că el nu avea părinți, dar ideea de se muta el în căsuța lor din Plaka era la fel de nerealizabilă. Aşa ceva era de neconceput în lumea din care provenea el. Maria răsucea problema în gând pe toate fețele şi nu o dată i se păru chiar absurd că Manoli nu o sărutase nici măcar o dată.

Manoli se purta cum nu se putea mai bine, căci decisese de mult că singura cale de-a o câştiga pe Maria era un comportament ireproşabil din partea lui.

Uneori i se părea absurd faptul că în altă ţară ar fi putut aduce o fată în patul lui fără să o întrebe nici cum o chema, în timp ce aici petrecuse zeci de ore în compania Mariei fără să o atingă măcar. Dorința-i era fierbinte, iar aşteptarea o noutate delicioasă, Era sigur că răbdarea îi va fi răsplătită, iar aşteptarea nu făcea decât să-i ațâțe dorința. La începutul acestei perioade de curtare, când el îi cerceta fața ovală, încercuită de haloul părului negru, purtat în cozi împletite, ea îşi pleca ochii ruşinată, speriată să nu-i întâlnească privirea. Dar cu trecerea timpului, ea deveni tot mai curajoasă şi îi susținu privirea. Dacă s-ar fi uitat mai atent, Manoli ar fi avut satisfacția de a vedea cum creştea pulsul la gâtul ei delicat, înainte ca trăsăturile fine să se destindă în zâmbet. Ştia că dacă ar fi luat-o pe această fecioară acum, ar fi fost nevoit să părăsească Plaka. Chiar dacă în trecut deflorase zeci de fete, pe Maria nici măcar el nu o putea necinsti şi, ceea ce era cu atât mai important, o voce interioară îi spunea să se abțină. Venise timpul să se aşeze la casa lui.

De la distanță, Anna fierbea de gelozie şi resentimente. Manoli nu mai venise în vizită la ea de când Giorgis şi Maria luaseră prânzul acolo, dar în cele câteva ocazii când se reunise familia, el se ținuse la distanță. Cum *îndrăznea* să o trateze pe ea în acest fel? Curând însă află de la tatăl ei că Manoli îi făcea curte Mariei. Ce era asta, o provocare? Dacă ar fi putut, i-ar fi demonstrat că puțin îi păsa. Dar nu avu ocazia şi prin urmare nu trăi un catharsis. Încercă cu disperare să nu şi-i imagineze împreună şi plină de iritare se lansă în proiecte cu atât mai extravagante în amenajarea casei, pentru a-şi distrage atenția. Îşi dădea seama că la Plaka evenimentele evoluau implacabil, dar nu avea cui să

se confeseze şi mânia se acumula în sufletul ei ca într-o oală sub presiune.

Andreas, uimit de starea ei neobişnuită, o întreba mereu ce o nemulţumea şi i se spunea să-şi vadă de treabă. Simţise el de ceva vreme că zilele senine de la începutul căsătoriei, cu privi încărcate de afecţiune şi vorbe frumoase, luaseră sfârşit, iar acum îşi făcea tot mai mult de lucru pe moşie. Eleftheria remarcă şi ea schimbarea. Cu numai câteva luni în urmă Anna păruse atât de fericită şi plină de viaţă, iar acum era veşnic supărată. Pentru Anna, să-şi ascundă emoţiile astfel era opusul a tot ce firea ei ar fi îndemnat-o să facă. Îi venea să urle, să strige, să-şi smulgă părul din cap, dar când tatăl ei şi Maria mai veneau din când în când în vizită, numele lui Manoli nici nu era menţionat.

Maria ştia din instinct că prietenia ei cu Manoli trebuia să fi încălcat teritoriul surorii ei şi că, probabil, pentru Anna familia Vandoulakis era proprietatea ei exclusivă. De ce să facă şi mai mult rău abordând acest subiect? Dar nu bănuia cât de mare era chinul Annei şi presupunea că atitudinea ei evazivă era legată în vreun fel de faptul că, până atunci, Anna nu reuşise să aibă un copil.

În februarie, la şase luni după ce începuseră să iasă seara împreună în fiecare săptămână, Manoli se duse să-l caute pe Giorgis la cârciumă. Bătrânul şedea singur şi citea ziarul. Când se apropie Manoli, ridică privirea şi un nor de fum i se încolăci deasupra capului.

— Giorgis, pot să stau jos? întrebă Manoli politicos.

— Da, răspunse Giorgis, revenind la ziar. Doar nu e localul meu.

— Vreau să te întreb ceva. Trec direct la subiect. Aş vrea să mă însor cu fata dumitale. Eşti de acord?

Giorgis împături ziarul cu grijă şi-l aşeză pe masă. Lui Manoli i se păru un veac până când Giorgis vorbi din nou.

— Să fiu de acord? Sigur că sunt de acord! De mai bine de-o jumătate de an faci curte celei mai frumoase fete din sat – credeam că n-o s-o mai ceri niciodată. Era timpul!

Răspunsul impetuos al lui Giorgis ascundea bucuria lui nemăsurată pentru această cerere. Nu una, ci ambele fiice ale sale intrau în cea mai puternică familie din provincie. În sufletul lui nu era nici urmă de snobism, doar pură uşurare şi bucuria că viitorul le era asigurat amândurora. Era tot ce putea un tată spera mai bun pentru copiii lui, mai ales un tată care nu era decât un simplu pescar. În spatele lui, prin obloanele pe jumătate închise ale cârciumii, se vedeau licărind luminile din Spinalonga. De-ar fi fost şi Eleni aici, să se bucure de acest moment!

Rămas fără cuvinte, îi întinse mâna lui Manoli. Chipul lui era îndeajuns de expresiv.

— Mulțumesc. Voi avea grijă de ea şi amândoi vom avea grijă şi de dumneata, spuse Manoli, înțelegând bine situația în care îl punea pe tată măritişul Mariei.

Hei! Ne trebuie cea mai bună *tsikoudia!* îi strigă lui Lidaki. Avem ceva de sărbătorit. Un miracol. Nu mai sunt orfan!

— Ce spui acolo? întrebă Lidaki, venind sprinten cu o sticlă şi două pahare, obişnuit de acum cu acrobațiile verbale ale lui Manoli.

— Giorgis a consimțit să-mi fie socru. Mă însor cu Maria!

Mai erau câțiva bărbați în cârciumă în seara aceea şi chiar mai înainte ca fata cu pricina să fi aflat ceva, bărbații din sat închinară pentru viitorul ei alături de Manoli.

Mai târziu în aceeaşi seară, când Giorgis se întoarse acasă, Maria se pregătea de culcare. Când tatăl intră pe uşă, închizând-o grăbit, ca să nu pătrundă vântul rece de februarie şi să nu iasă aerul cald dinăuntru, fata observă pe

chipul lui o expresie pe care nu i-o cunoştea. Giorgis deborda de emoţie şi încântare.

— Maria, spuse el, reţinându-i mâinile într-ale sale, Manoli mi-a cerut mâna ta.

La început, Maria lăsă capul în pământ, cuprinsă în egală măsură de plăcere şi de durere. I se puse un nod în gât.

— Şi tu ce răspuns i-ai dat? întrebă ea şoptit.

— Cel pe care l-ai fi dorit tu. Da, bineînţeles!

Niciodată în viaţa ei nu mai trăise Maria acest amestec neobişnuit de sentimente. Inima îi era un cazan plin cu ingrediente care refuzau să se omogenizeze. I se strânse stomacul de emoţie. Ce era asta? Fericirea avea acelaşi efect ca greaţa? Aşa cum nu putea simţi durerea altuia, Maria nu ştia nici ce simţeau alţii când iubeau. Era aproape sigură că-l iubea pe Manoli. Cu şarmul şi inteligenţa lui, nici nu era greu. Dar viitorul alături de el, până la capăt? Toate grijile lumii începură să o roadă. Ce se va întâmpla cu tatăl ei? îşi spuse nelinişstea neîntârziat.

— Este minunat, tată. Este chiar minunat, dar cu dumneata ce se va întâmpla?

Nu pot să te las singur aici.

— Nu te gândi la mine. Eu pot rămâne aici – n-aş vrea să plec din Plaka. Mai am încă destule de făcut aici.

— La ce te referi? întrebă ea, deşi ştia foarte bine ce voia să spună.

— Spinalonga. Insula mai are încă nevoie de mine – şi atât cât mă mai ţin puterile să mă duc cu barca până acolo, mă voi duce. Doctorul Lapakis se bazează pe mine şi locuitorii insulei la fel.

Făcea, ca întotdeauna, multe drumuri până în insulă şi înapoi. În fiecare lună soseau alţi bolnavi şi trebuiau duse provizii, ca şi materiale de construcţii pentru refacerile finanţate de guvern. Giorgis asigura o parte esenţială a

întregi operațiuni. Rareori mai vorbeau acum despre acest lucru, dar între ei era stabilit că aceasta îi era menirea şi felul lui de a păstra legătura cu Eleni.

În noaptea aceea nu prea dormi nici tatăl, nici fiica, abia aşteptând dimineața.

A doua zi Giorgis trebuia să o însoțească pe Maria la moşia Vandoulakis. Era duminică şi Manolis ieşise să-i întâmpine în prag. Maria nu mai văzuse casa lui, care avea să devină căminul ei. Într-o clipă socoti că era de patru ori mai mare decât casa lor din Plaka şi gândul că va locui acolo o intimidă.

— Bine ați venit, spuse Manoli, încălzind-o cu un singur cuvânt. Intrați, amândoi. Nu stați în frig.

Era într-adevăr cea mai friguroasă zi din anul acela. Stătea să izbucnească furtuna şi vântul părea să bată din toate direcțiile, stârnind vârtejuri de frunze moarte, pe care le învolbura printre picioarele lor. Prima impresie a Mariei când intră în casă fu că lipsea lumina şi că era cam dezordine, ceea ce nu o surprindea într-o locuință care o fi avut menajeră, dar nu avea stăpână. Manoli îi conduse într-un salon de primire, ceva mai bine rânduit şi mai îngrijit, cu tişlaifere de dantelă brodată şi câteva fotografii pe pereți.

— Mătuşa şi unchiul trebuie să sosească dintr-o clipă într-alta, explică el aproape emoționat, apoi i se adresă Mariei: Tatăl tău a fost de acord să-ți cer mâna. Vrei să te măriți cu mine?

Maria tăcu o clipă înainte de a-i răspunde. Amândurora li se păru o veşnicie.

El o privea cu ochi rugători şi puțin neliniştiți.

— Da, răspunse ea în cele din urmă.

— A zis da! izbucni Manoli, recăpătându-şi încrederea.

O îmbrățişă şi îi sărută mâinile şi o învârti până ce fata îi ceru să aibă milă. Cu Manoli te puteai aştepta la orice, iar

exuberanța lui îi tăie răsuflarea. Omul acesta era precum *pentolazi.*

— Vei fi nevasta mea! zise el emoționat. Unchiul şi mătuşa ard de nerăbdare să te întâlnească din nou, Maria. Dar înainte de venirea lor trebuie să discutăm o problemă importantă, despre tine, Giorgis. Te rog să vii să locuieşti cu noi, aici.

Manoli mersese drept la țintă, tipic pentru el. Cerându-i lui Giorgis să locuiască la ei, făcea tot ce putea pentru a intra în tiparul tradițional, potrivit căruia copiii aveau grijă de părinți până la final. Manoli nu se consultase cu Maria în această privință şi nu-şi dădea seama că era un subiect delicat, deşi ştia că Maria ar fi vrut să-l aibă pe tatăl ei în preajmă.

— Este foarte frumos din partea ta, dar eu n-aş putea pleca din sat. Maria înțelege, nu-i aşa, Maria? o întrebă Giorgis rugător pe fiica lui.

— Sigur că înțeleg, tată. Nu mă supăr, cu condiția să ne vizitezi cât vei putea de des – şi oricum, vom veni şi noi mereu să te vedem la Plaka.

Giorgis ştia că Maria se ținea de cuvânt şi că o va putea aştepta fără teama că va fi dezamăgit. Era altfel decât Anna, ale cărei scrisori şi vizite încetaseră, practic.

Manoli nu prea înțelegea ce-l lega pe viitorul socru de casa cea veche din sat, dar nu avea de gând să insiste. Tocmai atunci se auzi zgomot de roți pe prundişul aleii de intrare şi portiere trântite.

Alexandros şi Eleftheria erau la uşă şi Manoli îi pofti să între. Toți îşi strânseră mâinile cu căldură. Deşi drumurile lor nu se mai întretăiaseră de multă vreme, Vandoulakis şi Petrakis se bucurau de reîntâlnire. Era de datoria lui Alexandros, în calitate de cap al familiei, să vorbească.

— Giorgis şi Maria. Avem din nou plăcerea să vă primim în familie. Fratele meu şi soția lui, iubiții părinți

răposați ai lui Manoli, ar fi simțit același lucru, că Maria îl va face foarte fericit pe nepotul nostru.

Rostea cuvintele din toată inima și Maria se îmbujoră de stânjeneală și plăcere.

Ca și în cazul Annei, Alexandros și Eleftheria își dădeau seama că mireasa nu venea cu zestre, în afara unui trusou de broderii și dantele ce vor mai îmblânzi asprimea casei spartane a nepotului. Nu insistară asupra subiectului, căci aveau mai mult de câștigat decât de pierdut, dacă Manoli se așeza la casa lui, însurat cu o fată din partea locului. Căsătoria însemna îndeplinirea promisiunii pe care o făcuseră tatălui lui Manoli, de a asigura bunăstarea fiului lui. Când băiatul dispăruse undeva în Europa, Alexandros trăise un sentiment dureros de eșec. Tot ce-i promisese lui Yannis rămăsese neîmplinit. De cele mai multe ori în perioada cât lipsise Manoli, Alexandros nici nu știuse dacă nepotul lui mai trăia sau murise și rareori se întâmplase să aibă idee în ce țară se afla, dar odată căsătorit cu Maria, Manoli va fi legat de Elounda și va fi mereu acolo, să-l ajute pe Andreas să administreze moșia Vandoulakis.

Toți cinci închinară unul în sănătatea celuilalt.

— Iassas! spuseră într-un glas, ciocnind paharele.

Apoi discutară când ar fi putut avea loc nunta.

— Săptămâna viitoare, zise Manoli.

— Nu fi ridicol! îl apostrofă Eleftheria alarmată. Nu-ți dai seama câte sunt de făcut pentru pregătirea unei nunți cum se cuvine! E nevoie de cel puțin șase luni.

Manoli glumea, bineînțeles, dar continuă să-i necăjească.

— Sunt sigur că o putem face mai curând. Să mergem să vorbim cu preotul.

Haideți, să mergem acum și să vedem dacă nu ne cunună chiar azi!

În parte spunea adevărul. Era nerăbdător ca un tigru, dornic să-şi prindă prada.

Mintea îi zbura în viitor. Maria, frumoasă, palidă şi robustă, cu părul răsfirat pe pernă, o rază de lună căzută pe pat, dezvăluindu-i trupul perfect. Care îl aştepta pe el. Şase luni bătute pe muchie. Doamne, va putea aştepta atât de mult?

— Trebuie să facem totul aşa cum ar fi vrut părinții tăi, spuse Alexandros.

Cum se cuvine! adăugă el cunoscând bine impetuozitatea lui Manoli.

Manoli se uită urât la el. Ştia ce gândea unchiul, că lui îi trebuia o mână de fier, iar el, deşi nutrea o puternică afecțiune pentru Alexandros, adora să-i stârnească neliniştea.

— Sigur că vom face totul aşa cum se cuvine, spuse el cu autentică sinceritate.

Facem totul ca la carte. Vă promit.

De îndată ce putu, Maria alergă să-i dea vestea lui Fotini.

— Un singur lucru mă îngrijorează, zise ea. Tata.

— Dar suntem şi noi aici şi vom fi cu ochii pe el, la fel şi părinții mei, o linişti Fotini. Haide, Maria. E timpul să te măriți. Tatăl tău înțelege, ştiu că înțelege.

Maria încercă să-şi potolească neliniştea, dar grija ei pentru Giorgis părea o nelipsită barieră între ea şi bucuria deplină.

Capitolul 14

Logodna lui Manoli şi a Mariei fu cimentată cu o petrecere la care au fost invitați toți sătenii din Plaka. Ea avu loc la o lună după ce Manoli o ceru în căsătorie. Amândoi se simțeau binecuvântați cu o soartă fericită. Prea

multe dintre prietenele din copilărie ale Mariei fuseseră măritate de tații lor cu bărbați pe care nu-i iubeau, aşteptându-se de la ele să dezvolte o afecțiune față de aceştia în timp, de parcă ar fi cultivat muşcate în ghiveci. În vremea aceea căsătoriile se făceau mai ales de conveniență, aşa că Maria fu surprinsă şi recunoscătoare că se mărita din dragoste. Pentru acest lucru îi era recunoscătoare într-o oarecare măsură, surorii ei, dar momentul şi ocazia potrivite pentru a-i da glas nu se ivi niciodată, pentru că se întâlneau rareori. Spre uimirea şi îngrijorarea oamenilor, Anna nu-şi făcu apariția nici măcar la petrecerea de logodnă. Trimise scuze prin Andreas, care participă la sărbătoare alături de părinți.

Lui Manoli îi surâdea ideea de căsătorie. Simțea că viața de libertate şi libertinaj ajunsese pe bună dreptate la capăt şi îl încânta perspectiva de a avea pe cineva care să-l îngrijească şi, de ce nu, de a avea chiar copii. Spre deosebire de Maria, care îi mulțumea Domnului cu care vorbea în biserică în fiecare săptămână, el atribuia norocul care se abătuse asupra lui diferiților zei şi mai ales Afroditei, care îi livrase această fată frumoasă pe o tavă aurită. Prefera să nu se însoare deloc, decât să o fi făcut în absența iubirii şi a frumuseții, şi răsufla liniştit după ce le aflase pe amândouă, în egală măsură.

Ospățul de logodnă era în plină desfăşurare, iar piața satului zumzăia de sporovăiala petrecăreților. Stefanos căra tăvi uriaşe cu bunătăți în toate părțile, iar Maria şi Manoli se amestecaseră în mulțime.

Manoli îl luă deoparte pe vărul său.

— Andreas, întrebă el strigând cu glas tare, pentru a se face auzit peste gălăgia tarafului şi a celor care cântau, vrei să fii naşul nostru?

Naşul de cununie, *koumbaros,* era un personaj-cheie în viața unei familii. La ceremonia propriu-zisă, juca un rol

aproape la fel de important ca al preotului şi cu voia lui Dumnezeu, la momentul potrivit, urma să devină naşul primului copil.

Andreas se aşteptase la această solicitare. Dacă nu i-ar fi propus, s-ar fi simțit lezat, într-atât de îndreptățit se considera. Manoli îi era mai mult decât un frate, mai apropiat decât unul geamăn, iar el reprezenta alegerea perfectă pentru a deveni persoana care îi va ajuta pe cei doi să se unească prin cununie, cu atât mai mult cu cât era deja cumnatul Mariei. Totuşi, faptul că se aşteptase, nu-i diminuă deloc bucuria.

— Aş fi cum nu se poate mai încântat, vere! Aş fi onorat, spuse el.

Andreas simțea nevoia să-l ocrotească pe Manoli. Îşi amintea foarte bine de moartea unchiului lui şi perioada ce-i urmase, când Manoli fusese adus în casa lor. Andreas, un copil întotdeauna aşezat şi foarte serios, şi Manoli, un băiat sălbatic, mai puțin disciplinat, erau cum nu se poate mai deosebiți. În copilărie nu se prea ciondăniseră, cum fac de obicei frații şi nici nu existase gelozie între ei. La vârsta de cinci ani, fiecare căpătase un frate şi un tovarăş de joacă.

Andreas avu de câştigat din influența mai aventuroasă şi mai lipsită de responsabilitate a vărului, iar pe de altă parte, nu încăpea îndoială că Manoli avea nevoie de fermitatea pe care o exercitau unchiul şi mătuşa lui. Andreas, care era cu şase luni mai mare, îşi asumă firesc un rol protector, deşi, când crescuseră şi deveniseră adolescenți, Manoli fusese cel care îl condusese pe vărul mai mare la năzbâtii şi care îl provocase să fie mai întreprinzător şi mai curajos în escapadele pe care le făceau pe tot cuprinsul moşiei.

Maria primi primul dintre numeroasele daruri ale trusoului ei şi veselia continuă până la primele ore ale zilei următoare, apoi satul deveni cel mai liniştit loc din Creta.

Mult timp după ce soarele se ridică peste lina orizontului, până şi câinii fură prea obosiți să mai latre.

Când ajunse Andreas acasă, toată lumea dormea. Alexandros şi Eleftheria se întorseseră înaintea lui şi casa era cufundată într-o tăcere lugubră şi în întuneric.

Intră tiptil în dormitor şi o auzi pe Anna mişcându-se.

— Bună dimineața, Anna, şopti el uşor, neştiind dacă se trezise.

Adevărul era că în noaptea aceea Anna nu închisese ochii. Se sucise şi se răsucise, înnebunită de furie la gândul veseliei din Plaka. Şi-o imagina pe sora ei zâmbind fericită şi ochii negri ai lui Manoli nescăpând-o din priviri, poate cu mâinile petrecute în jurul taliei ei, în timp ce primeau complimentele celor veniți să le facă urări.

Când Andreas aprinse veioza de pe noptieră, Anna se întoarse spre el.

— Ei bine, zise ea. V-ați distrat?

— A fost mare petrecere, răspunse el dezbrăcându-se fără s-o privească pe nevastă şi astfel neavând cum să vadă că fața ei era scăldată în lacrimi. Iar Manoli mi-a cerut să le fiu *koumbaros!*

Formularea acestei invitații fusese previzibilă, dar Anna tot nu era pregătită pentru asemenea lovitură. De acum înainte Andreas avea să joace un rol important în viața lui Manoli şi a Mariei, care îi va uni strâns, condamnând-o pe ea pentru totdeauna să i se perinde pe sub nas fericirea surorii ei. Ochii i se umplură de lacrimi şi în lumina obscură se întoarse pe partea cealaltă şi-şi îngropă capul în pernă.

— Noapte bună, Anna. Somn uşor.

Andreas se băgă în pat. Peste câteva clipe sforăia de se cutremura patul.

Zilele răcoroase ale lunii martie trecură repede, veni primăvara cu o explozie de muguri şi flori şi până în vară pregătirile de nuntă avansaseră mult. Ziua fu fixată în

octombrie şi căsătoria avea să fie udată cu primul vin din recolta anului.

Maria şi Manoli continuară întâlnirile săptămânale, tot în compania lui Fotini şi a lui Stefanos. Virginitatea unei fete era în mod tacit condiția necesară a oricărui contract de căsătorie, iar puterea tentației era cunoscută; în interesul tuturor, fata nu trebuia să rămână singură cu logodnicul ei până în noaptea nunții.

Într-o seară, în luna mai, când şedeau toți patru la un pahar la Agios Nikolaos, Maria băgă de seamă că Fotini arăta puțin îmbujorată. Înțelese că prietena ei avea ceva să le spună.

— Ce este Fotini? Arăți ca o pisică scăpată la smântână.

— Exact aşa şi sunt... Vom avea un copil! anunță ea dintr-o suflare.

— Eşti gravidă! Ce veste minunată! exclamă Maria, luându-i mâinile într-ale sale. Când se va produce evenimentul?

— Cred că peste şapte luni – sunt abia la început.

— Asta înseamnă doar câteva luni după nunta noastră – va trebui să vin la Plaka să te văd la fiecare două zile, spuse Maria cu un entuziasm debordant.

Închinară cu toții pentru vestea cea bună. Pentru amândouă fetele, părea că abia ieri ridicaseră castele de nisip şi iată-le acum, vorbind de măritiş şi maternitate.

În vara aceea, îngrijorată de faptul că trecuse mult de când n-o mai văzuse pe Anna, dar şi stupefiată de totala lipsă de interes a surorii pentru nunta ce urma, Maria hotărî că trebuia să-i facă o vizită. Fusese una dintre zilele cele mai fierbinți din august, când nici noaptea nu mai reuşea să potolească arşița şi în locul ieşirii obişnuite la Agios Nikolaos cu Fotini şi Stefanos, Manoli şi Maria se duseră singuri să o vadă pe Anna. Era o inițiativă

îndrăzneață. Nu fuseseră invitați şi nu primiseră de ştire că prețioasa şi evaziva Anna voia să-i vadă.

Pentru Maria mesajul era clar. De ce s-ar fi purtat sora ei în acest fel, dacă nu pentru a-şi exprima dezacordul? Iar Maria voia adevărul până la capăt. Scrisorile pe care i le scrisese – una în care descria petrecerea de logodnă, de la care Anna lipsise, chipurile pentru că fusese bolnavă, şi încă una în care îi descria lenjeria minunată pe care o primise pentru trusou – rămăseseră fără răspuns. Anna avea telefon, dar Maria şi Giorgis nu, astfel încât comunicarea lor se întrerupsese.

Pe când Manoli conducea pe drumul bine cunoscut, ieşind din Elounda spre impozanta casă a familiei Vandoulakis şi luând curbele ca orice tânăr care parcursese drumul de mii de ori, Maria fu cuprinsă de nelinişte. „Curaj, îşi spuse în sinea ei. Doar sora mea." Nu înțelegea de ce trecea prin această inutilă stare de anxietate, când mergea în vizită la cineva atât de apropiat.

Când maşina se opri, Maria coborî prima. Manoli părea preocupat, se foi până scoase cheia din contact, apoi se pieptănă în oglinda retrovizoare. Maria îl aşteptă, nerăbdătoare înaintea întâlnirii. Logodnicul ei răsuci uriaşul mâner rotund al uşii de la intrare – doar aceasta era, până la urmă, puțin şi casa lui –, iar când aceasta nu se deschise apucă ciocănaşul de bătut în uşă şi-l izbi puternic, de trei ori. În cele din urmă uşa le fu deschisă. Nu de Anna, ci de Eleftheria.

Fu surprinsă să-i vadă pe Manoli şi pe Maria. De obicei nu se făceau vizite neanunțate, dar toți ştiau că Manoli nu era omul să-şi bată capul cu eticheta şi Eleftheria îi îmbrățişă cu căldură.

— Intrați, intrați, se agită ea. Îmi pare bine să vă văd. Păcat că n-am ştiut că veniți, puteam să luăm cina împreună, dar aduc eu ceva de mâncat şi de băut...

— Am venit doar ca să o vedem pe Anna, o întrerupse Manoli. Ce face? N-a mai dat niciun semn de viață – de luni de zile.

— Aşa, deci! Oh, înțeleg. Nu mi-am dat seama. Urc să-i spun că ați venit.

Eleftheria ieşi agitată pe uşă.

De la fereastra dormitorului, Anna văzuse maşina care îi era atât de familiară oprind în fața casei. Ce era de făcut? Reuşise să evite această confruntare cât de mult timp putuse, crezând că, dacă se ținea la distanță de Manoli, sentimentele ei pentru el se vor estompa. Dar îl vedea în fiecare zi din săptămână. Vedea imaginea lui în chipul soțului, când se întorcea de la câmp, iar în nopțile când făcea dragoste cu Andreas, imaginea lui Manoli îi apărea printre genele întredeschise. Pasiunea ei pentru această versiune mai vivace a soțului ei era la fel de intensă ca şi în ziua când el îi prinsese o floare în corset şi doar gândul la el o aprindea. Îi era dor de zâmbetul lui strălucitor ce-i alimenta pasiunea înfiorând-o, dar întâlnirile se vor desfăşura de acum numai în prezența Mariei şi aceasta însemna să-şi aducă mereu aminte că Manoli nu va fi niciodată al ei.

Se prefăcuse stăpână pe sine. Rină în seara aceasta. Acum era încolțită. Cei doi oameni pe care îi iubea şi îi ura cel mai mult pe lume erau jos şi o aşteptau.

Eleftheria bătu delicat la uşă.

— Anna, a venit Maria cu logodnicul ei! strigă ea, fără să între. Vino să-i vezi!

Fără să i se fi făcut mărturisiri, Eleftheria avusese propriile suspiciuni în legătură cu sentimentele Annei pentru Manoli. Fusese singura care ştiuse cât de des o vizitase acesta, singura persoană care ştiuse prea bine că Anna nu fusese bolnavă în ziua când sora ei avusese petrecerea de logodnă. Chiar şi acum, simțea că nora ei nu

voia să iasă din cameră. Doar nu dura atât de mult să o străbată. Totul se potrivea. Mai aşteptă câteva minute răbdătoare, apoi ciocăni din nou, de această dată cu mai multă insistenţă.

— Anna? Vii?

Din spatele uşii închise, Anna îi răspunse răstit:

— *Da, vin.* Când sunt gata, cobor.

Câteva clipe mai târziu, cu rujul roşu-aprins proaspăt aplicat şi cu părul lucios strălucindu-i ca sticla, Anna deschise larg uşa dormitorului şi coborî scara. Trase adânc aer în piept şi deschise uşa salonului. Emanând din fiecare fibră aerul de *grande dame* a casei, deşi Eleftheria era adevărata stăpână, traversă camera în întâmpinarea surorii ei şi din vârful buzelor o sărută politicos pe obraz. Apoi se întoarse spre Manoli, căruia îi întinse o mână albă, moale.

— Bună ziua, zise ea zâmbind. Ce surprinză! Ce surpriză plăcută!

Anna fusese întotdeauna capabilă să joace teatru. Iar în multe privinţe era într-adevăr o plăcere să-l vadă în carne şi oase pe acest bărbat care o obseda; era însă mult mai mult decât atât. De luni de zile se gândise la el în fiecare zi şi iată-l, stând în faţa ei, cu chipul mai brăzdat, mai atrăgător decât şi-l amintea. Câteva minute mai târziu, i se păru Annei, dar numai o secundă, două în realitate, încă îl mai ţinea de mână. I se umezise palma. Şi-o retrase.

— Mi s-a părut că a trecut foarte mult de când nu te-am văzut, spuse Maria.

Timpul zboară şi în octombrie ne căsătorim, ştii, nu-i aşa?

— Da, da, ce veste grozavă. Într-adevăr, grozavă.

Eleftheria intră afectată cu o tavă încărcată de pahare şi un şir de farfurioare pline cu măsline, brânză tăiată în cuburi, migdale şi plăcinte proaspete cu spanac. Era un miracol că reuşise să apară cu asemenea varietate de *meze*

în numai câteva minute, cu toate acestea îşi ceru scuze că nu-i putea onora cu un ospăţ mai consistent. Continuă să se agite, până ce scoase din bufet o carafă sofisticată, plină cu uzo şi turnă fiecăruia un pahar.

Luară loc cu toţii. Anna se aşeză pe marginea scaunului; Manoli se rezemă de spătar, confortabil, complet destins. O lumină caldă, portocalie, inunda încăperea, strecurată printre perdelele de dantelă de soarele care apunea şi, deşi conversaţia lâncezea, Anna continuă un fel de dialog. Ştia că era rolul ei în situaţia dată.

— Vorbeşte-mi despre tata. Ce face?

Era greu de spus dacă Anna era într-adevăr interesată, dar Mariei nu-i trecuse niciodată prin minte că nu ar fi fost.

— E bine. Este foarte bucuros de nunta noastră. L-am rugat să vină să stea la noi după aceea, dar ţine mult să rămână acolo unde este, la Plaka, spuse ea.

Inventase tot felul de scuze pentru vizibila lipsă de preocupare a surorii ei: distanţa faţă de Plaka, noul ei rol de soţie şi alte îndatoriri pe care Maria presupunea că le avea pe o proprietate ca aceasta. Ştia că schimbări similare o vor afecta şi pe ea. Ar fi fost de mare ajutor dacă Anna ar începe să se ocupe mai mult de tatăl lor, cel puţin să încerce să-l vadă mai des. Era pe cale să abordeze subiectul, când în hol se auziră voci.

Alexandros şi Andreas se întorseseră dintr-o inspecţie pe teren, ce-i dusese până pe platoul Lasithi şi, chiar dacă verii se întâlneau regulat să discute problemele domeniului, acum se îmbrăţişară ca fraţii. Mai fu turnat un rând de băutură şi cei doi bărbaţi ai casei se aşezară.

Maria simţi o tensiune, dar nu putu identifica şi cauza. Anna părea foarte fericită de ocazia de a face conversaţie, cu toate aceste Maria nu putu să nu remarce că majoritatea comentariilor i le adresa lui Manoli, şi nu ei. Poate că de vină era doar poziţia în care erau aşezaţi. Manoli stătea

vizavi de Anna, în timp ce Andreas şi Maria stăteau în lateral, pe o bancă tapițată, cu Eleftheria între ei.

Manoli uitase de atracție puternică pe care o simțea față de Anna. Avea un fel de cochetărie strălucitoare şi îşi aminti aproape cu nostalgie de întâlnirile lor secrete din timpul prânzului. Deşi acum era oficial logodit, vechea fire de crai a lui Manoli ieşea din când în când la suprafață.

Eleftheria sesiza la Anna o diferență. De cele mai multe ori era morocănoasă şi răspundea monosilabic, dar în seara aceea era vioaie, îmbujorată şi, chiar în semiobscuritate, se vedea că zâmbea cu generozitate. Aprecierea pe care o arăta pentru tot ce spunea Manoli era aproape linguşitoare.

Ca de obicei, Manoli domina conversația. Anna se străduia să nu se înfurie când el o tot numea pe Maria „frumoasa mea logodnică" şi trase concluzia că o făcea deliberat, ca să o agaseze pe ea. O necăjea şi acum, credea ea, se juca cu ea, aşa cum o făcuse şi înainte, arătând limpede că nu uitase flirtul lor. Felul în care o privea, aplecându-se să-i vorbească ca şi când nu mai era nimeni de față, demonstra acest lucru. „De n-ar *fi fost* nimeni de față." Ora pe care o petrecu atunci în compania lui Manoli fu deopotrivă un chin şi o plăcere.

Nunta fu principalul subiect de conversație. Când va avea loc slujba religioasă, cine urma să fie invitat şi rolul lui Andreas în calitate de *koumbaros.*

Era aproape întuneric când Maria şi Manoli se ridicară să plece. Ochii li se obişnuiseră cu lumina din ce în ce mai scăzută şi abia atunci Eleftheria puse pe masă o lampă cu lumină slabă, pentru ca ei să poată ieşi din încăpere, fără să se împiedice de covoare sau să se lovească de măsuțe.

— Ar mai fi un lucru, Anna, zise Maria, hotărâtă să nu plece fără să-şi îndeplinească misiunea. Vei veni să-l vezi pe tata curând? Ştiu că eşti ocupată, dar cred că lui i-ar face mare plăcere.

— Da, da, voi veni, răspunse Anna pe un ton neobişnuit de grijuliu faţă de sora ei. L-am neglijat. Foarte urât din partea mea. Voi veni la Plaka peste câteva săptămâni. Ce zici de a treia miercuri din septembrie? Ar fi potrivit atunci?

Era o întrebare banală, neimportantă dar într-un fel şi plină de maliţiozitate.

Anna ştia foarte bine că o miercuri din septembrie era pentru Maria acelaşi lucru cu o miercuri din aprilie, iunie sau august sau, la fel de bine cu o zi de luni sau de marţi. Maria era angajată în aceeaşi rutină de activităţi casnice şase zile pe săptămână şi, cu excepţia duminicilor, nu avea nicio importanţă în ce zi venea Anna. De asemenea, Maria se aşteptase din partea Annei să propună o dată ceva mai apropiată. Cu toate acestea, răspunsul ei fusese impecabil.

— Ar fi minunat. Îi voi spune lui tata, răspunse ea. Ştiu că te va aştepta cu nerăbdare. De obicei se întoarce din Spinalonga la ora cinci, cu doctorul Lapakis.

„Blestemată să fie, a menţionat insula!" gândi Anna. Considera că în ultimii cinci ani făcuseră bine evitând ca legătura lor cu leprozeria să ajungă la urechile membrilor familiei Vandoulakis. Mai ştia că acum era la fel de mult în interesul Mariei cât şi într-al ei să păstreze tăcerea cu privire la trecutul lor. De ce nu puteau să-l uite, pur şi simplu? Toată lumea ştia că Girogis ducea provizii în Spinalonga şi îl transporta pe doctor. Şi dacă tot era aşa o ruşine, de ce trebuiau să mai şi vorbească despre acest lucru?

Se mai îmbrăţişară o dată, apoi Manoli şi Maria plecară. Chiar dacă Anna fusese când şi când iritată, poate gheaţa începuse să se spargă, gândi Maria. De regulă încerca să nu o judece pe sora ei şi să se abţină de la critici, dar nu era o sfântă.

— Este timpul ca Anna să vină la Plaka, îi spuse ea lui Manoli. Dacă îl las singur pe tata, va trebui să-l viziteze ceva mai des.

— M-ar mira să vină, răspunse Manoli. Legea o face ea. Şi e lucru cert că nu-i place când lucrurile nu merg cum vrea ea.

Maria fu mirată cât de bine o cunoştea Manoli pe Anna. Vorbea despre sora ei de parcă ar fi înțeles-o. Anna nu era o ființă complexă, dar chiar şi aşa, Maria fu surprinsă să-l audă pe Manoli făcând o remarcă atât de exactă.

Maria număra zilele până la nuntă. Mai rămăseseră patru săptămâni. Şi-ar fi dorit să treacă mai repede, dar faptul că-l părăsea pe tatăl ei o apăsa pe conştiință, aşa că se hotărî să facă tot posibilul pentru a-i uşura această perioadă de trecere. Cel mai practic era să deretice, ca să fie curat când Giorgis va rămâne singur. În lunile de vară, când şi afară, şi înăuntru aerul vibrase încins la temperaturi înalte, amânase această treabă. Acum era mult mai răcoare, o zi perfectă pentru curățenie.

Era, de asemenea, ziua când Anna promisese să vină în vizită. În casă mai erau câteva lucruri de-ale ei, poate va dori să şi le ia când va pleca acasă. Unele erau jucării din copilărie. „Poate că Anna va avea nevoie de ele curând", meditä Maria. Cu siguranță, nu peste mult timp în familia Vandoulakis va veni un copil.

Curățenie de primăvară în vreme de toamnă. Căsuța era în general ordonată – Maria avea întotdeauna grijă să fie aşa –, dar mai exista un bufet vechi, înțesat cu castroane şi farfurii pe care le foloseau rar şi care trebuiau spălate, mobila mai trebuia lustruită, sfeşnicele îşi pierduseră luciul şi nu mai ştersese de praf de luni de zile ramele de la tablouri.

Muncind, Maria asculta radioul, fredonând melodiile transmise pe unde. Era ora trei după-amiază.

La radio se auzea unul dintre cântecele ei preferate, de Mikis Teodorakis.

Sunetul ritmat de *buzuki* era un acompaniament ideal pentru munca pe care o făcea ea, aşa că mări volumul la maximum. Muzica acoperi zgomotul uşii care se deschise şi, cum stătea cu spatele, Maria nu o văzu pe Anna intrând şi aşezându-se.

Anna stătu cam zece minute urmărind-o pe Maria cum muncea. Nu avea nicio intenţie să o ajute, gătită cum era, într-o rochie din cel mai fin bumbac alb, brodat cu floricele albastre. Simţea o satisfacţie perversă văzând-o pe sora ei muncind din greu, dar nu înţelegea defel cum putea Maria să fie atât de fericită şi lipsită de griji şi să cânte, în timp ce freca rafturi. Totuşi, când se gândea la bărbatul cu care era pe cale să se mărite Maria, Anna înţelegea perfect. Sora ei trebuie să fi fost cea mai fericită femeie din lume. Ura acest lucru din adâncul fiinţei ei. Se foi pe scaun, iar la auzul scrâşnetului de lemn pe podeaua de piatră, Maria tresări.

— Anna! ţipă ea. De când stai acolo? De ce nu mi-ai spus că ai venit?

— De foarte mult, zise Anna plictisită. Îşi dădea seama că Mariei nu-i plăcea să se ştie urmărită.

Maria coborî de pe scaun şi îţi scoase şorţul.

— Vrei să bem o limonada? întrebă ea, iertându-i instantaneu înşelătoria.

— Da, mulţumesc, răspunse Anna. Este destul de cald pentru septembrie, nu-i aşa?

Maria tăie repede o lămâie în două, stoarse bucăţile într-o carafă şi diluă sucul cu apă, amestecând viguros zahărul. Băură două pahare înainte ca vreuna din ele să vorbească din nou.

— Ce faci? întrebă Anna. Nu te opreşti niciodată din treabă?

— Pregătesc casa pentru când va rămâne tata singur, răspunse Maria. Am scos câteva lucruri de care ai putea avea nevoie. Îi arătă o grămăjoară de jucării: păpuşi, un fluier, chiar şi un război de ţesut pentru copii.

— Ţi-ar putea trebui la fel de curând ca şi mie, ripostă Anna pentru a se apăra.

Nu am nicio îndoială că tu şi Manoli veţi dori să asiguraţi continuitatea numelui Vandoulakis după ce vă veţi căsători.

Îşi ascundea cu greu gelozia şi în această afirmaţie exprimă toată nemulţumirea. Nici măcar ea nu se mai bucura că nu avea copii. Cojile de lămâie rămase pe masă, în faţa ei, erau la fel de sterpe şi de acre ca ea.

— Anna, ce-i cu tine? Nu avea cum să evite asemenea întrebare, chiar dacă însemna să între pe un teritoriu mai intim decât credea Maria că s-ar fi cuvenit.

Ceva nu e în regulă. Mie poţi să-mi spui, să ştii.

Anna nu avea deloc de gând să-i facă Mariei confidenţe. Era ultimul lucru la care se gândea. Venise să-l vadă pe tatăl lor, nu să aibă o discuţie între patru ochi cu sora ei.

— Nu e nimic cu mine, răspunse tăios. Uite ce, mă duc s-o văd pe Savina şi mă întorc mai târziu, când va veni tata.

Când Anna se întoarse să plece, Maria observă că sora ei era udă pe spate, iar ţesătura fină a rochiei ei strâmte devenise transparentă de sudoare. O tulbura ceva, era cât se poate de limpede, dar Maria înţelese că nu va afla ce anume.

Poate Anna îi va mărturisi Savinei şi Maria ar putea afla indirect ce problemă avea. Ani la rândul emoţiile surorii ei fuseseră uşor de citit; erau precum afişele lipite pe fiecare copac şi clădire, pentru a anunţa ora şi data vreunui concert.

Nimic nu rămăsese ascuns. Acum totul părea bine învăluit, înfăşat şi secret.

Maria continuă să curețe şi să lustruiască încă vreo oră, până se întoarse Giorgis. Pentru prima dată poate, nu-şi făcea griji că-l lăsa singur. Giorgis părea încă puternic pentru un om de vârsta lui şi Maria era sigură că va supraviețui fără prezența ei. În perioada aceea nu mai arăta încovoiat sub greutățile întregii lumi, iar ea ştia că tovărăşia prietenilor de la cârciumă însemna că rareori rămânea seara singur, slavă Domnului!

— Anna a trecut pe-aici mai devreme, zise Maria guralivă. Se întoarce repede.

— Şi unde s-a dus? se interesă Giorgis.

— Să o vadă pe Savina, cred.

Anna intră chiar în momentul acela. Îl îmbrățişă afectuos pe tatăl ei şi amândoi se aşezară să stea de vorbă, în timp ce Maria le pregăti ceva de băut.

Conversația rămase la un nivel superficial. Ce mai făcuse Anna? Terminase tot ce avea de pus la punct în cele două case ale ei? Ce făcea Andreas? întrebările pe care Maria voia să le audă puse de tatăl ei – Era Anna fericită? De ce venea atât de rar la Plaka?

— Rămaseră nerostite. Nunta Mariei, care se apropia, nici nu fu pomenită, nicio aluzie la ea. Trecu repede o oră şi Anna se ridică să plece. Îşi luară rămas-bun şi Giorgis acceptă invitația de a face o vizită la casa din Elounda, duminică la prânz, peste o săptămână.

După cină, când Giorgis plecase la *kafenion,* Maria se hotărî să mai facă o ultimă operațiune. Îşi scoase pantofii să se urce pe un scaun şubred, ca să ajungă în spatele unui dulap înalt şi când se urcă, observă pe picior un semn ciudat.

Inima i se opri în loc. În altă lumină probabil că nici nu s-ar fi văzut. Era ca o umbră pe invers, o pată de piele uscată, uşor mai deschisă la culoare decât restul.

Arăta ca şi când ar fi ars-o soarele pe picior şi pielea s-ar fi cojit, lăsând la vedere pigmentul mai decolorat de dedesubt. Poate nu era ceva grav, dar neliniştea o copleşi. Maria se spăla de obicei seara şi în lumina slabă un semn de acest fel ar fi putut trece neobservat mult timp. Mai târziu îi va mărturisi lui Fotini, dar pe tatăl ei nu voia să-l sperie deocamdată. Pentru moment aveau cu toții la ce să se gândească.

Noaptea aceea fu cea mai agitată pe care o trăi Maria vreodată. Rămase trează până în zori. Nu putea fi sigură şi totuşi pata îi lăsa puține speranțe. Orele de întuneric se scurseră cu o lentoare dureroasă, iar ea se tot foi de pe o parte pe alta, cuprinsă de frică. Când, în cele din urmă, căzu într-un somn scurt şi binefăcător, o visă pe mama ei şi o mare învolburată, care scutura Spinalonga de parcă ar fi fost o navă uriaşă. Zorile veniră ca o binecuvântare. Se va duce devreme să vorbească şi cu Fotini. Prietena ei se scula întotdeauna la şase, punea în ordine vasele folosite cu o seară înainte şi pregătea mâncarea pentru următoarea. Părea că muncea mai mult ca toți ceilalți din sat, ceea ce era cu deosebire greu pentru ea acum, că intrase în ultimul trimestru al sarcinii.

— Maria! Ce-i cu tine atât de devreme? exclamă Fotini. Îşi dădu seama că pe prietena ei o preocupa ceva. Hai să bem o cafea.

Lăsă treaba şi se aşezară amândouă la masa cea mare din bucătărie.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Fotini. Arăți de parcă n-ai fi închis ochii toată noaptea. Ai emoții cu nunta sau ce este?

Maria ridică privirea; cearcănele de la ochi erau la fel de negre precum cafeaua neatinsă din fața ei. Ochii i se umplură de lacrimi.

— Maria, ce este? Fotini îşi puse mâinile peste mâinile prietenei ei. Trebuie să-mi spui.

— Uite, zise Maria. Se ridică şi puse piciorul pe scaun, arătând pata depigmentată, de piele uscată. Vezi?

Fotini se aplecă. Acum înțelegea de ce prietena ei îi păruse atât de neliniştită de dimineață. Toți din partea locului erau familiarizați cu primele semne de lepră, din broşurile distribuite cu regularitate la Plaka, iar pata aceasta arăta exact ca acolo.

— Ce să fac? întrebă Maria încetişor, cu obrajii scăldați în lacrimi. Nu ştiu ce să fac.

Fotini îşi ținu firea.

— Pentru început nu trebuie să spui nimănui de pe aici. S-ar putea să nu fie nimic şi n-ai vrea să tragă oamenii concluzii pripite, mai ales familia Vandoulakis. Îți trebuie un diagnostic sigur. Tatăl tău îl aduce pe doctor înapoi de pe insulă în fiecare zi, nu-i aşa? Cere-i să te vadă el.

— Doctorul Lapakis este prieten bun cu tata, poate chiar prea bun, şi cineva ar putea să afle. Mai era un doctor. Obişnuia să vină pe-aici înainte de război. Nu-mi mai amintesc cum se numea, dar cred că lucrează la Heraklion. Tata trebuie să ştie.

— Atunci încearcă să te duci la el. Ai suficiente pretexte să mergi la Heraklion, acum că nu mai e mult până la nuntă.

— Dar înseamnă că trebuie să-i spun tatei, suspină Maria.

Încercă să-şi şteargă lacrimile, dar ele continuau să-i curgă. Nu putea evita să-i spună. Chiar dacă reuşea să țină secretul față de toți ceilalți, Giorgis *trebuia* să afle, iar Maria tocmai pe el ar fi vrut să-l protejeze cel mai mult.

Maria se întoarse acasă. Era abia ora opt, dar Giorgis plecase deja şi ştia că va trebui să aştepte până seara, ca să-i poată vorbi. Ca să nu se mai gândească, continuă treaba începută în urmă, cu şi mai multă energie şi vigoare, lustruind mobila până ce o făcu să strălucească şi scoțând

praful din cele mai ascunse colțuri ale fiecărui dulap şi sertar.

Pe la ora unsprezece se auzi o bătaie în uşă. Era Anna. Maria se trezise deja de şapte ore. Era epuizată.

— Bună Anna, zise ea stins. Ai venit din nou, atât de curând?

— Mi-am uitat ceva, răspunse Anna. Geanta. Trebuie să fi căzut după perne.

Traversă camera şi, într-adevăr, ascunsă acolo, sub o pernă, se afla o poşetă mică, din acelaşi material ca şi rochia pe care o purtase cu o zi în urmă.

— Uite-o, ştiam eu că trebuie s-o găsesc.

Maria avea nevoie de odihnă.

— Vrei ceva rece de băut? întrebă ea, cocoțată cum era pe un taburet.

Anna o privi încremenită. Maria se mişcă jenată şi coborî de pe scaun. Sora ei o urmărea, cu privirea ațintită la picioarele ei goale. Văzuse semnul sinistru şi era prea târziu pentru Maria să-l mai ascundă.

— Ce-i cu pata aceea pe piciorul tău? întrebă ea.

— Nu ştiu, se apără Maria. Nimic, probabil.

— Arată-mi, vreau să văd! spuse Anna.

Maria nu putea lupta cu sora ei, care se aplecase să se uite mai de aproape la piciorul ei.

— Cred că nu e nimic, dar mă voi duce la doctor, spuse ea apăsat, sigură pe sine.

— I-ai spus tatei? Şi Manoli a văzut? întrebă Anna.

— Deocamdată niciunul nu ştie nimic, răspunse Maria.

— Şi când vor afla? Pentru că dacă nu le spui tu, le voi spune eu. Mie mi se pare că e lepră, spuse Anna. Ştia la fel de bine ca şi Maria ce ar fi însemnat un diagnostic ca lepra.

— Uite ce e, zise Maria, lui tata îi voi spune diseară. Dar altcineva nu trebuie să afle. S-ar putea să nu fie nimic.

— Te măriți peste mai puțin de o lună, aşa că nu lăsa timpul să treacă. De îndată ce afli adevărul, să vii să-mi spui.

Anna avea un ton imperativ evident şi Mariei îi trecu prin minte că Anna se bucura că ea avea lepră.

— Dacă nu am nicio veste de la tine în două săptămâni, mă voi întoarce.

Acestea fiind zise, plecă. Uşa se trânti în urma ei. În afară de inima ce-i bătea Mariei cu putere, o urmă slabă de parfum franțuzesc era singura dovadă că Anna fusese acolo.

În seara aceea Maria îi arătă lui Giorgis piciorul.

— Trebuie să mergem să-l vedem pe doctorul Kyritsis, spuse el. Lucrează la spitalul cel mare din Heraklion. Îi voi scrie imediat.

Altceva nu mai spuse, dar stomacul i se strânse ghem de spaimă.

Capitolul 15

La o săptămână după ce îi scrisese, Giorgis primi răspuns de la doctorul Kiritsis.

Dragă Kyrie Petrakis,

Îți mulțumesc că mi-ai scris. Îmi pare rău să aflu de necazul dumitale cu fiica şi vă primesc cu plăcere pe amândoi la consultație. Vă aştept luni, 17 septembrie, la amiază.

Doresc de asemenea să-mi exprim tristețea că minunata dumitale soție, Eleni, s-a stins. Ştiu că au trecut de atunci câțiva ani, dar eu am aflat abia acum trista veste de la doctorul Lapakis, cu care am restabilit legătura.

Cu deosebită considerație,

Al dumitale,

Nikolaos Kyritsis

Până la consultație mai erau numai câteva zile, ceea ce fu o uşurare şi pentru tată, şi pentru fiică, căci amândoi nu se mai gândeau decât la semnul de pe piciorul Mariei.

În dimineața acelei zile de luni, după micul dejun, porniră în călătoria de trei ore până la Heraklion. Nimeni nu consideră ciudat că cei doi plecau împreună într-o călătorie atât de lungă, presupunând că era ceva în legătură cu nunta care se apropia. Viitoarele mirese aveau de cumpărat rochii şi tot felul de alte finețuri şi în ce alt loc mai elegant decât Heraklion puteau să se ducă, se vor fi întrebat în seara aceea femeile din pragul caselor.

Drumul pe coastă era lung şi deseori bătut de vânt şi, cum se apropiau de oraş şi le apăru în priviri impunătorul port venețian, Maria se gândi că ar fi preferat să nu fi avut niciun motiv de a fi acolo. Nu mai văzuse în viața ei asemenea praf şi haos, iar zgomotul camioanelor şi al lucrărilor de construcții o asurzi. Giorgis nu mai vizitase oraşul din vremea războiului şi, cu excepția zidurilor puternice ale cetății, care rezistaseră cu încăpățânare bombardamentului german, cea mai mare parte se schimbase devenind de nerecunoscut. Merseră cu maşina buimăciți, zăriră piețe spațioase cu jocuri de fântâni în mijloc, pentru ca peste câteva minute să treacă iar prin acelaşi loc şi înțeleseră nervoşi că se învârtiseră în cerc.

În cele din urmă zăriră spitalul cel nou şi Giorgis parcă maşina în fața lui.

Mai erau zece minute până la amiază şi, până se descurcară prin labirintul de coridoare din spital şi găsiră secția doctorului Kyritsis, întârziară la consultație.

Giorgis, mai ales, era tulburat.

— Îmi pare rău că nu ne-am luat o rezervă mai mare de timp, se agită el.

— Nu-ți face griji, sunt sigură că va înțelege. Nu e vina noastră că oraşul s-a transformat într-un labirint – sau că au construit şi spitalul la fel, zise Maria.

Îi întâmpină o asistentă, care notă câteva detalii în timp ce aşteptau pe coridorul sufocant. Doctorul Kyritsis avea să îi primească imediat. Cei doi aşteptară tăcuți, respirând mirosurile neobişnuite de antiseptice, specifice spitalului. Aveau puține lucruri să-şi spună, dar destule de văzut, când asistentele apăreau pe coridor, din când în când împingând câte un pacient în scaun cu rotile. În cele din urmă apăru asistenta care-i chemă în cabinet.

Dacă războiul transformase aspectul oraşului Heraklion, asupra doctorului Kyritsis lăsase o urmă şi mai adâncă. Deşi silueta subțire nu se schimbase, părul negru devenise gri-argintiu, iar fața odinioară netedă purta acum însemnele clare ale vârstei şi muncii intense. Îşi arăta cei patruzeci şi doi de ani până la ultimul.

— *Kyrie* Petrakis, spuse el, ieşind de la birou şi întinzându-i mâna lui Giorgis.

— Aceasta este fiica mea, Maria, spuse Giorgis.

— *Despineda* Petrakis. Au trecut zece ani de când nu v-am văzut, dar vă țin minte de când erați copil, spuse doctorul Kyritsis, strângându-i mâna. Vă rog, luați loc şi spuneți-mi ce vânt vă aduce.

Maria începu să descrie simptomele, la început emoționată.

— Acum două săptămâni am observat o pată decolorată pe piciorul stâng. Este uscată şi cam amorțită. Având în vedere antecedentele mamei, n-am putut-o ignora, de aceea am venit.

— Şi este singura zonă care se prezintă aşa? Mai sunt şi altele?

Maria privi spre tatăl ei. După ce descoperise primul semn, mai găsise şi altele. Nimeni nu o vedea dezbrăcată şi

cu mare dificultate reuşise să se răsucească pentru a-şi vedea spatele în oglinda mică din dormitorul ei, dar chiar şi în lumina obscură reuşise să identifice şi alte leziuni. Pata de pe picior nu era singura.

— Nu, răspunse ea. Mai sunt şi altele.

— Trebuie să le examinez şi, dacă va fi necesar, va trebui să facem analize ale pielii.

Doctorul Kyritsis se ridică şi Maria îl urmă în cealaltă încăpere, lăsându-l pe Giorgis singur în cabinet, să privească desenele anatomice de pe pereți. Pentru început, Kyritsis examină leziunea de pe picior, apoi şi pe cele de pe spate.

Încercă să vadă dacă erau sensibile, mai întâi folosind o pană, apoi un ac. Nu avea nicio îndoială că terminațiile nervoase fuseseră afectate într-o oarecare măsură, dar nu putea fi sigur sută la sută că era vorba de lepră. Făcu însemnări detaliate şi apoi schiță pe conturul unui trup uman, unde erau leziunile pe care le găsise.

— Îmi pare rău, *Despineda* Petrakis, va trebui să iau nişte eşantioane de piele pentru analize. Nu va dura mult, dar mă tem că vor rămâne puncte dureroase pe piele după aceea.

Maria rămase tăcută cât timp Kyritsis şi asistenta pregătiră lamele şi instrumentele. Cu numai o lună în urmă le arătase prietenelor ei ultimele cadouri primite pentru trusou, ciorapi de mătase care pluteau pe mână, mai uşori decât aerul, transparenți ca aripile de libelulă. Îi încercase şi se întinseseră pe piele, subțiri ca pânza de păianjen, nici nu se vedeau pe picior; dunga mai închisă la culoare, ce marca la spate mijlocul piciorului era singura dovadă a existenței lor.

Apoi încercase pantofii pe care ar fi trebuit să-i poarte în ziua nunții; acum, acelaşi picior care încălțase pantoful urma să fie deschis printr-o tăietură.

— *Despineda* Petrakis, trebuie să vă întindeți pe canapea, vă rog.

Cuvintele doctorului Kyritsis o întrerupseră din reverie.

Bisturiul era ascuțit ca o lamă. Nu pătrunse în piele mai adânc de doi milimetri, dar în mintea ei incizia era mult mai mare. I se părea că era tăiată în felii, ca o bucată de carne, pentru ca doctorul să ia țesut suficient de sub suprafața pielii, să-l pună pe lamă şi să-l examineze la microscop. Se încordă şi ochii i se umplură cu lacrimi de durere şi teamă. Apoi Kyritsis luă un eşantion de pe spate şi asistenta aplică repede un unguent antiseptic şi vată.

După ce se opri sângerarea, sora o ajută pe Maria să se ridice de pe canapea şi reveniră în biroul doctorului Kyritsis.

— Bine, zise doctorul. Voi avea rezultatele analizelor în câteva zile. Voi cerceta să văd dacă identific bacilul Hansen, care reprezintă singura dovadă clară a prezenței leprei. Pot să vă scriu sau, dacă preferați, puteți veni din nou să ne întâlnim şi să vă spun direct. Personal, cred că este mai bine pentru pacient, dacă diagnosticul îi poate fi comunicat față în față.

În pofida călătoriei lungi pe care o vor avea de făcut, tatăl şi fiica deopotrivă ştiau că nu voiau să primească o asemenea veste prin poştă.

— Vom veni, zise Giorgis din partea amândurora.

Înainte să plece din spital fixară următoarea întâlnire. Doctorul Kyritsis îi aştepta din nou în aceeaşi zi şi la aceeaşi oră, peste o săptămână.

Profesionalismul lui era desăvârşit şi nu lăsă să se vadă ce se aştepta să găsească.

Desigur, nu voia să-i împovăreze inutil cu griji, dar nici nu voia să le dea speranțe false, de aceea rămase neutru, aproape indiferent.

Fu cea mai lungă săptămână din viața Mariei. Numai Fotini ştia că prietena ei trăia pe marginea prăpastiei.

Încercă să-şi ocupe timpul cu cât mai multe sarcini practice posibil, dar nimic nu reuşea să-i distragă atenţia de la ceea ce se putea întâmpla lunea viitoare.

Vineri, înaintea termenului când trebuia să se ducă din nou la Heraklion, veni Anna. Era nerăbdătoare să afle dacă Maria îşi făcuse analizele. Care erau rezultatele? De ce nu ştia încă? Când vor afla? Nu exista simpatie sau preocupare în întrebările ei. Maria îi răspunse monosilabic şi în cele din urmă Anna îşi văzu de drum.

De îndată ce Anna nu se mai văzu, Maria dădu fuga la Fotini. O tulburase nota aproape vindicativă de entuziasm pe care o sesizase în reacţia Annei faţă de situaţia ei.

— Presupun că este interesată să afle pentru că, într-un fel sau altul, o poate afecta şi pe ea, spuse Fotini, strângându-şi prietena de mână. Dar nu trebuie să ne gândim la asta. Trebuie să fim optimiste, Maria.

Timp de câteva zile Maria se ascunsese. Îi trimisese lui Manoli un mesaj, spunându-i că nu se simţea bine şi nu-l va putea vedea până săptămâna următoare. Din fericire, el nu puse spusele ei la îndoială, iar când îl întâlni pe Giorgis la cârciuma din Plaka, viitorul socru îl asigură pe Manoli că fiica lui se va simţi mai bine peste puţin timp. A nu-l putea vedea pe Manoli o făcea pe Maria foarte nefericită. Îi lipsea veselia lui şi se simţea profund îndurerată la gândul că nunta lor ar putea fi pusă în pericol.

În cele din urmă, veni şi ziua de luni. Maria şi Giorgis refăcură drumul spre Heraklion, dar de data aceasta găsiră spitalul mai uşor şi, nu peste multă vreme, şedeau din nou în faţa uşii cabinetului lui Kyritsis. Fu rândul lui să întârzie.

Asistenta ieşi să-i vadă şi să le ceară scuze pentru întârziere. Doctorul Kyritsis fusese reţinut, dar într-o jumătate de oră va veni, îi anunţă ea. Maria aproape se pierdu cu firea. Lână atunci reuşise să-şi stăpânească neliniştea, dar cele treizeci de minute pe care le mai avea de

aşteptat depăşiră puterea ei de a rezista şi începu să se plimbe în sus şi în jos pe coridor, încercând să se calmeze.

În cele din urmă doctorul sosi, scuzându-se insistent că-i făcuse să aştepte şi îi pofti direct în cabinet. Atitudinea lui părea complet diferită față de ultima vizită.

Fişa Mariei se afla pe birou, o deschise, apoi o închise, ca şi când ar fi trebuit să verifice ceva. Desigur, nu avea ce. Ştia prea bine ce urma să spună şi nu avea rost să-i mai facă pe oamenii aceştia să aştepte. Trecu direct la subiect.

— *Despineda* Petrakis, mă tem că există bacterii în leziunile pielii dumitale, care indică prezența leprei în organism. Îmi pare rău, vestea este proastă.

Nu era sigur pentru cine era mai distrugătoare vestea, pentru fiică sau pentru tată. Fata era copia identică a defunctei ei mame şi el înțelegea pe deplin ce cruntă repetiție însemna toată povestea aceasta. Ura asemenea momente. Sigur că existau cuvinte cu care ar fi putut atenua lovitura, precum: „Boala nu este prea avansată, aşa că poate vom fi în stare să te ajutăm” sau „Cred că am depistat-o la timp”. Anunțarea unei veşti proaste, oricum s-ar petrece, rămâne acelaşi lucru: o veste proastă, catastrofală, crudă.

Cei doi rămaseră tăcuți; temerile lor cele mai negre se adeveriseră. Fiecare îşi reprezenta în minte Spinalonga, ştiind acum cu certitudine că aceasta era destinația finală a Mariei, destinul ei. Deşi inițial se îmbolnăvise de spaimă, în ultimele câteva zile Maria încercase să se convingă singură că totul avea să fie bine. N-ar fi suportat să-şi imagineze ce era mai rău.

Kyritsis ştia că trebuia să umple liniştea profundă ce se pogorâse în încăpere şi, în timp ce vestea terifiantă îşi făcea loc în viața celor doi, încercă să le insufle puțin curaj.

— Este o veste foarte dură şi îmi pare teribil de rău să v-o aduc la cunoştință.

Totuşi, trebuie să vă asigur că în studiul leprei s-au făcut progrese substanţiale.

Pe vremea când era bolnavă soţia dumitale, Kyrie Petrakis, singurele metode de uşurare şi tratament erau încă, după părerea mea, extrem de primitive. În ultimii câţiva ani s-a avansat mult şi sper că dumneata vei beneficia de acest lucru, *Despineda* Petrakis.

Maria privea fix în pământ. Îl auzea pe doctor vorbind, dar vocea lui răsuna de parcă ar fi venit de foarte departe. Abia când îşi auzi numele ridică privirea.

— După părerea mea, continuă el, boala dumitale nu se va dezvolta decât peste opt sau zece ani. În prezent, dumneata ai o varietate de lepră neurală şi, dacă nu te îmbolnăveşti de altceva, nici nu va trece în versiunea lepromatoasă.

„Despre ce vorbeşte? cugetă Maria. Spune că sunt de fapt condamnată la moarte, dar că îmi va lua mult timp să mor?”

— Şi acum, întrebă ea în şoaptă, ce urmează?

Pentru prima oară de când intrase în încăpere, Maria îl privi în ochi pe doctorul Kyritsis. Citea în căutătura lui fermă că nu-i era frică de adevăr şi că, orice ar fi trebuit să spună, îi va spune fără reţinere. De dragul tatălui, dacă nu pentru ea însăşi, Maria trebuia să aibă curaj. Nu trebuia să plângă.

— Îi voi scrie o scrisoare doctorului Lapakis, să-i explic situaţia, şi aproximativ într-o săptămână, va trebui să pleci în colonia din Spinalonga.

Probabil că nu mai este nevoie, dar te sfătuiesc să vorbeşti cât mai puţin posibil cu oamenii din jur, cu excepţia celor care-ţi sunt foarte apropiaţi. Oamenii mai au încă prejudecăţi despre lepră şi cred că poate fi transmisă prin simpla prezenţă în aceeaşi cameră cu victima.

Aici interveni Giorgis:

— Ştim, zise el. Nu poţi trăi mult timp vizavi de Spinalonga, fără să afli ce gândesc cei mai mulţi despre leproşi.

— Prejudecăţile lor nu au nicio bază ştiinţifică, îl asigură Kyritsis. Fiica dumitale ar fi putut contracta lepra oriunde, oricând, dar mă tem că oamenii, în majoritatea lor, sunt prea ignoranţi pentru a cunoaşte acest lucru.

— Cred că a venit vremea să plecăm, îi zise Giorgis Mariei. Doctorul ne-a spus ce trebuia să aflăm.

— Da, mulţumesc.

Maria îşi revenise complet. Ştia ce trebuia să facă şi unde îşi va petrece restul vieţii. Nu împreună cu Manoli lângă Elounda, ci singură în Spinalonga. O clipă simţi nevoia să treacă repede la fapte, ca să încheie totul. Ultima săptămână trăise în necunoscut, dar acum ştia ce urma. Totul era foarte sigur.

Kyritsis le deschise uşa.

— Încă un lucru, spuse el. Am purtat o corespondenţă regulată cu doctorul Lapakis şi în curând îmi voi relua vizitele în Spinalonga. Prin urmare, mă voi ocupa şi de tratamentul dumitale.

Amândoi îi ascultară cuvintele de consolare. Era frumos din partea lui să-i trateze cu atâta solicitudine, dar nu-i ajuta.

Maria şi Giorgis ieşiră din spital în soarele strălucitor al după-amiezii. Îi jurul lor lumea îşi vedea de treburi, ignorând durerea celor doi, pe lângă care treceau.

Viaţa oamenilor angajaţi în tot acel du-te-vino era aceeaşi acum ca şi de dimineaţă, când se treziseră. Încă o zi ca toate celelalte. Ce mult îi invidia Maria pentru munca lor lipsită de importanţă în rutina vieţii, pe care ea o va pierde peste numai câteva zile. Pe parcursul unei ore, viaţa ei şi a tatălui ei se schimbase complet. Veniseră la spital cu o urmă de speranţă şi plecaseră fără niciuna.

Tăcerea era locul în care se putea ascunde cel mai uşor. Cel puțin pentru o vreme. Porniseră la drum de o oră şi ceva, când Maria zise totuşi ceva.

— Cui spunem mai întâi?

— Trebuie să-i spunem lui Manoli şi apoi Annei, iar mai pe urmă familiei Vandoulakis. După aceea nu va mai trebui să spunem nimănui. Vor afla toți.

Au vorbit despre treburile care erau de făcut înainte de plecarea Mariei. Nu prea multe. Dată fiind apropierea nunții, totul era deja pregătit pentru plecare.

Când ajunseră înapoi la Plaka, maşina Annei era parcată în fața casei. Era ultima persoană din lume pe care Maria ar fi voit să o vadă. Ar fi preferat să-şi afle alinare lângă Fotini. Dar Anna încă mai avea cheia şi intrase în casă. Se întunecase aproape complet, iar ea rămăsese să-i aştepte fără să aprindă lumina.

Fără niciun dubiu, vestea era proastă. Figurile lor posomorâte, când intrară pe uşă, spuneau totul, dar Anna, lipsită de sensibilitate, ca întotdeauna, distruse liniştea.

— Ei bine? zise ea. Care e rezultatul?

— Rezultatul este pozitiv.

Pentru moment Anna fu derutată. Pozitiv? Suna bine, atunci de unde fețele acestea întunecate? Era în încurcătură şi îşi dădu seama că nu ştia nici ea care ar fi fost cel mai bun rezultat. Dacă sora ei nu avea lepră, se mărita cu Manoli.

Pentru Anna acesta era un deznodământ neplăcut. Dacă Maria *avea* lepră, acest lucru va afecta imediat statutul Annei în familia Vandoulakis. Vor descoperi inevitabil că Maria nu era prima din neamul Petrakis care se instala în Spinalonga. Niciuna din aceste evoluții nu era de dorit, aşa încât Anna nu putu să decidă care era răul cel mai mic.

— Ce înseamnă acest lucru? întrebă Anna fără să vrea.

— Am lepră, răspunse sora ei.

Adevărul crud. Lână şi Anna lăsă tăcerea să se aştearnă. Toţi trei ştiau exact ce presupunea această boală, nu aveau nevoie de întrebări suplimentare.

— Mă voi duce diseară să vorbesc cu Manoli, hotărî Giorgis. Iar mâine cu Alexandros şi Eleftheria Vandoulakis. Trebuie să afle toţi cât mai repede cu putinţă.

Acestea fiind zise, plecă. Fetele mai rămaseră împreună o vreme, deşi aveau puţine să-şi spună. Anna urma să-i întâlnească pe socrii ei mai târziu, în aceeaşi seară, şi se frământa dacă să le spună ceva înainte de a avea Giorgis ocazia să o facă. Va îndulci lovitura dacă le va da vestea chiar ea?

Deşi era târziu, Giorgis ştia că Manoli trebuia să fie la cârciuma din sat. Intră cu paşii lui mari şi i se adresă direct, aproape brutal.

— Avem de vorbit, Manoli. Intre patru ochi, zise el.

Se retraseră într-un colţ al cârciumii, unde nu-i putea auzi nimeni.

— Mă tem că-ţi aduc o veste proastă. Maria nu se va putea mărita cu tine.

— Ce s-a întâmplat? De ce nu? Spune-mi! I se citea în glas că nu-i venea să creadă. Ştia că Maria nu se simţise bine în ultima vreme, dar se gândise că era ceva lipsit de importanţă. Trebuie să-mi spui ce nu e în regulă!

— Are lepră.

— Lepră! urlă el.

Cuvântul bubui în încăpere, reducându-i la tăcere pe toţi clienţii de faţă. Era un cuvânt cu care mai toţi se obişnuiseră şi în câteva minute zumzetul conversaţiilor fu reluat.

— Lepră, repetă el, de această dată mai încet.

— Da, lepră. Poimâine o duc în Spinalonga.

— Da unde a luat-o? întrebă Manoli, îngrijorat pentru propria sănătate.

Ce să-i spună Giorgis? Puteau trece ani de zile până să se manifeste simptomele leprei şi era foarte posibil ca Maria să fi fost infectată de mama ei atunci, de mult, în trecut. Se gândi la Anna şi la implicaţiile acestui fapt pentru ea. Şansele ca şi ea să aibă lepră erau infime, dar îşi dădea seama că familia Vandoulakis se va lăsa greu convinsă de acest lucru.

— Nu ştiu. Dar este puţin probabil să o fi contractat şi altcineva de la ea, răspunse el.

— Nu ştiu ce să spun. Este o veste groaznică.

Manoli îşi trase scaunul mai departe de Giorgis. Era un gest involuntar, dar plin de înţelesuri. El nu era bărbatul care să aducă alinare şi niciunul care să aibă nevoie de aşa ceva. Giorgis îl privi şi fu surprins de ceea ce văzu. Nu avea în faţă chipul încruntat al unui om cu inima zdrobită, care abia primise vestea că nu se putea căsători cu femeia visurilor lui. Manoli era uluit, dar în niciun caz distrus.

Li părea foarte rău pentru Maria, dar pentru el nu se termina lumea. Deşi o iubise, iubise cu pasiune şi alte zeci de femei în viaţă, şi era realist. Mai devreme sau mai târziu, afecţiunea lui se va îndrepta spre altceva; Maria nu fusese unica lui iubire. Nu credea în asemenea lucruri. Experienţa lui de viaţă îl învăţase că dragostea era o marfă şi dacă te năşteai înzestrat cu ea în cantităţi suficiente, aveai destulă de oferit pentru următoarea femeie. Biata Maria! Lepra, după câte ştia Manoli, era cea mai cumplită soartă pentru orice fiinţă umană, dar, pentru numele lui Dumnezeu, dacă ea ar fi descoperit mai târziu, s-ar fi putut contamina şi el. Ferească Dumnezeu!

Cei doi bărbaţi mai discutară o vreme, apoi Giorgis plecă. Trebuia să se trezească foarte devreme, să meargă la Alexandros şi Eleftheria. Când ajunse la casa familiei

Vandoulakis a doua zi dimineață, toți patru îl aşteptau deja. O slujnică speriată îl conduse pe Giorgis în salonul întunecos în care Alexandros, Eleftheria, Andreas şi Anna stăteau ca nişte figurine de ceară, reci, tăcuți, privindu-l fix.

Ştiind că adevărul din istoria familiei ei urma să iasă la iveală inevitabil, Anna îi mărturisise lui Andreas că mama ei murise în Spinalonga. Îşi făcuse calculul că sinceritatea ei ar putea apărea ca o virtute în această situație. Avea să fie dezamăgită. Deşi Alexandros Vandoulakis era un om inteligent, prejudecățile lui despre lepră erau identice cu ale unui țăran ignorant. Deşi Anna protestase, explicându-le că lepra se putea transmite numai prin contact uman apropiat şi că, chiar şi aşa, şansele de contaminare erau reduse, el părea convins de mitul secular că boala era ereditară şi că prezența ei într-o familie reprezenta un blestem. Nimic nu-i putea clinti această convingere.

— De ce n-ai spus nimic despre boala Mariei până în ceasul al doisprezecelea? întrebă el, aprins de mânie. Ne-ai umplut de ruşine!

Eleftheria încerca să-l rețină pe bărbatul ei, dar el era hotărât să continue.

— Pentru salvarea demnității noastre şi a numelui Vandoulakis, pe Anna o păstrăm în familie, dar nu vom ierta niciodată felul în care ne-ai înşelat.

Descoperim nu un lepros în familia dumitale, ci doi. Un singur lucru ar fi făcut situația şi mai gravă, dacă nepotul nostru, Manoli, s-ar fi căsătorit deja cu fiica dumitale. De acum înainte vom fi foarte bucuroşi dacă vei sta la distanță de casa noastră. Anna te va putea vizita la Plaka, dar dumneata nu mai eşti binevenit la noi, Giorgis.

Niciun cuvânt de îngrijorare pentru Maria, nicio urmă de compătimire pentru suferința ei. În familia Vandoulakis ierarhia era bine stabilită, iar acum până şi blânda Eleftheria amuțise, speriată că bărbatul ei şi-ar fi putut

revărsa mânia asupra ei, dacă spunea ceva în apărarea familiei Petrakis. Era timpul ca Giorgis să plece şi el ieşi pentru ultima oară din casa fiicei lui, fără un cuvânt. Pe drumul de întoarcere spre Plaka, pieptul îi tresălta de suspine, căci el îşi plângea ultima ruptură în familie. Fusese acum complet distrusă.

Capitolul 16

Când Giorgis ajunse acasă, o găsi acolo pe Fotini care venise să o ajute pe Maria. Femeile îşi întrerupseră discuţia, ridicară privirea când îl auziră intrând şi îşi dădură imediat seama că întâlnirea cu familia Vandoulakis fusese dificilă.

Giorgis arăta mai palid şi mai abătut decât se aşteptaseră.

— Nu au niciun pic de milă? strigă Maria, sărind să-şi aline tatăl.

— Încearcă să nu te superi pe ei, Maria. La poziția lor, au mult de pierdut.

— Da, dar ce au spus?

— Au spus că le pare rău că nu mai poate avea loc căsătoria.

Într-un fel, ceea ce spunea Giorgis era adevărat. Numai că multe erau trecute sub tăcere. Ce rost avea să-i împărtăşească Mariei că ei nu voiau să-l mai vadă niciodată, că din bunăvoință o păstrau pe Anna în familie, dar că în ceea ce-l privea pe tatăl ei, el nu mai făcea parte din familie? Giorgis înțelegea şi el importanța demnității şi a numelui bun, iar dacă Alexandros Vandoulakis considera că familia Petrakis risca să-l întineze pe al lui, ce-i mai rămânea de făcut?

Cuvintele neutre rostite de Giorgis se potriveau aproape perfect stării de spirit a Mariei. Ultimele câteva zile fuseseră ca un vis, era ca şi cum aceste lucruri nu i se întâmplau ei,

ci altcuiva. Tatăl îi descrisese reacția lui Manoli la aflarea veştii, iar ei nu-i fusese greu să citească printre rânduri: era trist, dar nu înnebunit de durere.

Giorgis le lăsă pe cele două femei să-şi vadă de pregătirile pentru plecarea Mariei, deşi nu aveau mare lucru de făcut. Cu numai câteva săptămâni în urmă îi pregătiseră trusoul, aşa că lăzile împachetate cu lucrurile ei stăteau în colțul camerei. Avusese mare grijă să nu ia cu ea nimic din ceea ce i-ar fi putut trebui lui Giorgis, dar cum din locuința lui Manoli lipseau multe dintre acele lucruri care transformă o casă într-un cămin, depozitase în lăzi obiecte de folosință casnică: vase, linguri de lemn, cântarul, foarfeca şi un fier de călcat.

Acum trebuia să decidă ce să scoată din lăzi. I se părea nedrept să ia lucrurile pe care i le dăruiseră oamenii, când ea făcea drumul spre leprozerie, şi nu spre casa ei de femeie măritată, dintr-o livadă de măslini şi, pe urmă, la ce îi foloseau în Spinalonga cămăşile de noapte şi lenjeria pe care le primise cadou pentru trusou? Când le scoase, obiectele acelea luxoase şi frivole i se părură a aparține altei vieți, ca şi fețele de masă şi de pernă brodate, la care lucrase atât de mult.

Lacrimile Mariei picurară pe lenjeria fin lucrată, pe care o ținea în brațe. Toate lunile acelea de bucurie ajunseseră la sfârşit şi cruzimea schimbării o duru.

— De ce nu le iei cu tine? zise Fotini, petrecându-şi brațul în jurul prietenei ei.

De ce să nu te înconjori de lucruri frumoase în Spinalonga?

— Cred că ai dreptate; ar putea să facă viața mai suportabilă. Şi le puse la loc în ladă. Ce crezi că ar trebui să mai iau? întrebă ea curajoasă, de parcă s-ar fi pregătit să plece într-un voiaj lung şi plăcut.

— Păi, tatăl tău va transporta provizii de mai multe ori pe săptămână, aşa că îți vom putea trimite tot ce-ți va trebui. Dar de ce nu iei şi câteva plante medicinale? Este puțin probabil să crească toate pe insulă şi presupun că vei găsi pe cineva să aibă nevoie de ele.

Petrecură ziua trecând în revistă lucrurile ce aveau să-i fie de trebuință Mariei pe insulă. Era un mod eficient de a-şi abate atenția de la catastrofa inevitabilă a plecării. Fotini întreținu o conversație blândă, care dură până la lăsarea întunericului. Niciuna din ele nu ieşi din casă ziua întreagă, dar veni momentul ca Fotini să plece. Era nevoie de ea la tavernă, dar mai mult decât atât, simțea că Maria şi tatăl ei trebuiau să rămână singuri în seara aceea.

— N-am să-mi iau rămas-bun, spuse ea. Nu numai pentru că ar fi dureros, ci şi pentru că nu este o despărțire. Am să te văd şi săptămâna viitoare şi săptămâna care urmează în continuare.

— Cum aşa? întrebă Maria, privind-o pe prietena ei alarmată.

O fracțiune de secundă se întrebă dacă nu cumva şi Fotini avea lepră. Era imposibil, spera ea.

— Voi veni împreună cu tatăl tău când aduce proviziile, spuse pragmatică Fotini.

— Dar copilul?

— Copilul se va naşte abia în decembrie şi, pe urmă, Stefanos va putea avea grijă de el cât vin eu să te văd pe insulă.

— Ar fi minunat să mă gândesc că vei putea veni să mă vezi, spuse Maria cuprinsă de un val de curaj.

Erau atât de mulți oameni pe insulă care nu-şi mai văzuseră rudele de ani de zile. Ea va avea măcar şansa de a-şi vedea regulat tatăl, iar acum şi pe cea mai bună prietenă.

— Aşa rămâne. Nu ne luăm rămas-bun, spuse Fotini bravând. Ne spunem doar „pe săptămâna viitoare”.

Nu-şi îmbrăţişă prietena, pentru că şi pe ea o îngrijora o asemenea proximitate, mai ales când aducea pe lume un copil. Nimeni, nici măcar Fotini nu putea lăsa deoparte teama pe care o stârnea lepra faţă de cel mai mic contact uman.

După ce Fotini plecă, Maria rămase singură pentru prima dată după mai multe zile. Petrecu următoarele câteva ore recitind scrisorile mamei, privind din când în când pe fereastră şi zărind Spinalonga. Insula o aştepta. Curând va avea răspuns la toate întrebările despre viaţa pe insulă. Nu mai era mult, nu mai era.

Fu trezită din reverie de o bătaie puternică în uşă. Nu aştepta pe nimeni şi cu siguranţă nu avea pe nimeni care să ciocănească atât de viguros.

Era Manoli.

— Maria, spuse el abia trăgându-şi sufletul, ca şi când ar fi alergat. Voiam doar să-mi iau rămas-bun. Îmi pare teribil de rău că lucrurile trebuie să se sfârşească astfel.

Nu întinse mâna să o îmbrăţişeze. Maria nici nu s-ar fi aşteptat la aşa ceva.

Ceea ce ar fi sperat era un sentiment mai vizibil de durere. Comportarea lui îi confirmă ceva ce Maria aproape anticipase, faptul că marea pasiune a lui Manoli urma să găsească un nou receptor, cât de curând. I se puse un nod în gât. Parcă ar fi înghiţit sticlă pisată şi nu mai era capabilă nici să vorbească, nici să plângă.

Ochii nu li se întâlniră. „La revedere, Maria, bolborosi el. La revedere.” În câteva clipe fu dus şi uşa se mai închise o dată. Maria se simţi la fel de pustie precum tăcerea ce umplu din noua casa.

Trebuia să se întoarcă Giorgis. Ultimele zile de libertate ale fiicei sale le petrecuse ocupându-se de activităţile monotone obişnuite, reparându-şi năvoadele, curăţându-şi barca şi transportându-l pe doctorul Lapakis. Pe drumul de

întoarcere cu doctorul, îi dădu vestea. I-o comunică pe un ton atât de banal, încât doctorul nu pricepu de prima dată.

— Mâine o aduc pe fiica mea în Spinalonga, zise Giorgis. Ca pacientă.

Era perfect normal ca Maria să-l însoțească pe tatăl ei la câte un drum, aşa că Lapakis nu reacționă de prima dată, iar ultimele cuvinte se pierdură în vânt.

— Am fost la doctorul Kyritsis, adăugă Giorgis. O să vă scrie o scrisoare.

— De ce? întrebă Lapakis, ceva mai atent de această dată.

— Fiica mea are lepră.

Deşi încercă să ascundă, Lapakis rămase cu gura căscată.

— Fiica dumitale are lepră? Maria? Doamne! Nu mi-am dat seama... De aceea o aduci în Spinalonga mâine.

Giorgis încuviință din cap, concentrându-se să dirijeze barca în portul mic din Plaka. Lapakis coborî din barcă. O întâlnise pe minunata Maria de atâtea ori şi vestea îl şocă. Simți că trebuia să spună ceva.

— Va primi cea mai bună îngrijire posibilă în Spinalonga, zise el. Dumneata eşti printre puținii care ştiu exact cum arată locul în realitate. Nu este atât de rău cum cred oamenii, dar totuşi, regret grozav că s-a întâmplat acest lucru.

— Mulțumesc, răspunse Giorgis şi legă barca la mal. Ne vedem mâine-dimineață, dar s-ar putea să întârzii puțin. I-am promis Mariei că o duc dimineață foarte devreme, dar voi face tot posibilul să fiu înapoi la ora obişnuită.

Bătrânul pescar vorbea cu un calm supranatural, la fel de normal de parcă ar fi făcut pregătiri pentru oricare altă zi. Era comportamentul tipic al oamenilor în primele zile după pierderea unei persoane dragi, gândi Lapakis. Poate era mai bine aşa.

Maria pregătise cina pentru ea şi pentru tatăl ei şi pe la şapte seara se aşezară unul în faţa celuilalt. Ritualul mesei era ceea ce avea importanţă în seara aceea, nu mâncarea, pentru că nici unuia nu-i era foame. Era ultima cină pe care o luau împreună. Despre ce au vorbit? Despre lucruri banale, bunăoară despre ceea ce împachetase Maria în lăzi, dar şi despre altele mai importante cum ar fi zilele când avea să-l întâlnească din nou pe tatăl ei pe insulă şi cât de des îl aştepta Savina la masă la familia Angelopoulos, săptămâna următoare. Cine ar fi auzit din întâmplare discuţia lor ar fi avut impresia că Maria se ducea pur şi simplu să trăiască în altă casă. La nouă seara, epuizaţi amândoi, se retraseră la culcare.

La şase şi jumătate în dimineaţa următoare, Giorgis transportase la chei toate bagajele Mariei şi le încărcase în barcă. Apoi se întoarse acasă să o ia pe ea.

Purta vie în gând, parcă s-ar fi petrecut ieri, plecarea lui Eleni. Îşi aminti ziua aceea de mai, când soarele strălucise peste mulţimea de prieteni şi copii de şcoală, cărora nevasta lui le făcuse cu mâna la despărţire. În dimineaţa aceasta în sat domnea o tăcere de moarte. Maria dispărea şi atât.

Un vânt muşcător biciuia străzile înguste din Plaka; fiorul rece al aerului de toamnă o învălui pe femeie, paralizându-i trupul şi mintea într-o amorţeală care aproape îi anihilă simţurile, fără a reuşi însă să-i uşureze şi durerea din suflet. Ea străbătu anevoios ultimii doi-trei paşi până la chei, sprijinindu-se greoi de braţul tatălui, cu mersul unei bătrâne gârbovite, în care fiecare pas înfigea dureros un pumnal. Suferinţa ei nu era totuşi fizică. Avea trupul robust, al unei femei tinere care respirase toată viaţa aerul pur al Cretei, pielea proaspătă şi ochii căprui, strălucitori, ca ai oricărei copile de pe insulă.

Barca, legănându-se nesigur sub greutatea încărcăturii legate cu frânghii în baloturi cu forme stranii, se ridica deasupra mării şi se prăbuşea în golurile lăsate în urmă de valuri. Bătrânul se aşează cu băgare de seamă şi, străduindu-se să stabilizeze cu o mână ambarcaţiunea, o întinse pe cealaltă în ajutorul fiicei sale.

Odată instalată, o înfăşură protector într-o pătură, să o ferească de frig. Doar şuviţele părului lung şi negru ce se revărsau şi dansau frenetic în bătaia vântului lăsau să se vadă că nu era vorba de încă o grămadă de mărfuri încărcate la bord.

Bărbatul dezlegă vasul de chei, cu băgare de seamă – nu mai era nimic de spus sau de făcut – şi porniră la drum. Nu făcea un voiaj scurt, pentru a livra mărfuri.

Pornea într-o călătorie cu sens unic, spre începutul unei vieţi noi. Viaţa într-o leprozerie. Viaţa din Spinalonga.

Capitolul 17

Într-un moment când Maria ar fi vrut să-l oprească în loc, timpul zbură mai repede ca niciodată şi foarte curând ea urma să fie debarcată într-un loc rece, în care valurile se spărgeau de ţărm. De această dată ar fi dorit să se împotmolească motorul bărcii, dar fâşia de mare dintre ţărmul satului şi insulă fu străbătută în câteva clipe, iar cale de întoarcere nu exista. S-ar fi agăţat de tatăl ei, l-ar fi implorat să nu o lase acolo, ruptă de lume, singură în afara celor două lăzi în care era împachetată acum toată viaţa ei. Dar nu avea lacrimi. Lui Fotini îi îmbibase umărul de nenumărate ori, după ce descoperise semnul pe picior, iar perna se înmuiase de lacrimile pe care le vărsase în ultimele două nopţi nefericite. Acum nu mai era vreme de plâns.

Câteva clipe rămaseră pe loc, singuri. Giorgis nu voia să plece până nu apărea cineva. Cunoştea de acum obiceiul

primirii nou-veniților pe insulă, la fel de bine ca şi localnicii înşişi, şi ştia că trebuia să vină cineva să o întâmpine.

— Maria, să fii curajoasă, spuse Giorgis liniştit. Mă întorc mâine. Vino să mă vezi, dacă vei putea.

Îi ținea mâinile într-ale sale. Fusese viteaz în ultima vreme, mai ales cu fiica lui. Ducă-se dracului, dacă lua lepra. Poate aceasta ar fi fost cea mai bună soluție, pentru că atunci putea veni să locuiască împreună cu Maria. Singura problemă, dacă aşa s-ar fi întâmplat, era cine mai aproviziona Spinalonga. Greu s-ar fi găsit cineva să-l înlocuiască, ceea ce ar fi creat multe dificultăți şi lipsuri pe insulă.

— Bineînțeles că voi veni, dacă este permis, răspunse ea.

— Sunt sigur că este. Priveşte, zise Giorgis arătând cu degetul spre silueta ce apărea din zidul vechii fortărețe. Iată-l pe Nikos Papadimitriou, şeful insulei. I-am trimis un bilet ieri, să-i spun că te aduc azi. Lui trebuie să-i ceri voie.

— Bun venit în Spinalonga, spuse Papadimitriou adresându-i-se Mariei.

Faptul că putea vorbi pe un ton atât de senin o uimi pe Maria şi îi distrase atenția pentru moment. Tatăl dumitale mi-a trimis un bilet ieri, spunându-mi să aştept sosirea dumitale. Imediat ducem şi lăzile acasă. Mergem?

Îi făcu semn să-l urmeze pe cele câteva trepte de la intrarea în tunel. Cu numai câteva săptămâni înainte, văzuse la Agios Nikolaos un film făcut la Hollywood, în care eroina se urcase într-o limuzină şi fusese apoi condusă pe un covor roşu într-un mare hotel, în timp ce portarul se ocupa de bagaje. Maria încercă să se imagineze în rolul din acea scenă.

— Înainte de a porni, spuse ea repede, pot să vă cer permisiunea de a ieşi să-l văd pe tata, când va veni cu proviziile sau să-l aducă pe doctorul Lapakis?

— Cum să nu, bineînțeles! spuse cu voce răsunătoare Papadimitriou. Am presupus că aşa vor sta lucrurile. Ştiu că nu vei încerca să fugi. Au fost vremuri când trebuia să-i împiedicăm pe oameni să iasă pe țărm, ca să nu încerce să plece, dar în ziua de azi cei mai mulți nici nu mai vor să părăsească insula.

Giorgis dorea să scape de momentul despărțirii.

— Ştiu că vor fi buni cu tine, fură cuvintele de îmbărbătare pe care se auzi spunându-i-le. Ştiu că vor fi buni.

Unul din ei trebuia să plece primul şi Giorgis o aşteptă pe fată să facă mişcarea. Întotdeauna regretase că plecase grăbit când o adusese pe Eleni pe insulă, cu paisprezece ani în urmă. Atât de mare fusese durerea lui, încât pornise cu barca chiar înainte să-şi fi luat rămas-bun, dar azi trebuia să aibă mai mult curaj, de dragul fiicei sale. Giorgis ştia acum foarte multe lucruri despre insulă, în timp ce cu ani în urmă vizitele lui nu reprezentaseră decât o slujbă, o călătorie necesară o dată sau de două ori pe săptămână, pentru a descărca câteva lăzi pe țărm şi a se retrage apoi grăbit. În anii ce trecuseră de atunci, lucrurile căpătaseră în ochii lui o dimensiune umană şi urmărise evoluțiile de pe insulă ca nimeni altul din afara ei.

Nikos Papadimitriou era şeful insulei de la alegerile din 1940, când Petros Kontomaris se retrăsese în sfârşit şi acum era mai vechi în funcție decât predecesorul său. Realizase lucruri importante în Spinalonga şi insula devenise din ce în ce mai puternică, aşa că puțini fură surprinşi de realegerea lui aproape cu majoritate de voturi, în fiecare primăvară. Maria îşi amintea ziua când tatăl ei îi transportase pe atenieni în Spinalonga. Fusese unul dintre cele mai dramatice episoade ale acelor timpuri, într-o viață rareori punctată de evenimente. Mama îi scrisese mult despre şeful insulei, chipeş, brunet şi despre tot ce făcuse el

pentru a schimba insula. Acum avea părul de culoarea cenuşii, dar mai purta încă mustaţa răsucită, descrisă de Eleni.

Maria îl urmă pe Papadimitriou în tunel. Bărbatul mergea încet, rezemându-se greoi în baston şi în cele din urmă văzură lumina de la celălalt capăt. Când ieşiră din întunecimea tunelului în lumea cea nouă, Maria fu la fel de surprinsă ca orice nou-venit. Deşi scrisorile de la mama abundaseră în descrieri şi culoare, nimic nu o pregătise pentru ceea ce vedea atunci. O stradă lungă cu un şir de prăvălii, toate cu vitrinele vopsite proaspăt, case cu flori la ferestre şi vase pline de muşcate cu inflorescenţe târzii, una sau două case mai mari, cu balcoane din lemn sculptat. Deşi era încă prea devreme pentru ca lumea să se fi trezit, un om era totuşi la treabă. Brutarul. Mirosul pâinii şi al plăcintelor proaspăt coapte umplea strada.

— *Despineda* Petrakis, înainte să te conduc la noua dumitale locuinţă, vino s-o cunoşti pe nevasta mea, zise Papadimitriou. Ţi-a pregătit micul dejun.

Cotiră la stânga, pe o străduţă care, la rândul ei, conducea spre o incintă unde erau situate mai multe case. Papadimitriou deschise uşa uneia dintre ele şi se aplecă să între. Fuseseră construite de turci şi oricine avea statura lui Papadimitriou era cu un cap mai înalt decât ocupanţii iniţiali.

Interiorul locuinţei era luminos şi ordonat. Din camera principală se deschidea bucătăria şi porneau scările ce duceau spre etaj. Maria zări chiar şi o baie, dincolo de bucătărie.

— Să ţi-o prezint pe nevasta mea. Katerina, dumneaei este Maria.

Cele două femei îşi strânseră mâna. În pofida celor relatate de mama ei în numeroase scrisori, descriindu-i contrariul, Maria se aşteptase ca locuitorii insulei să fie ologi

şi schilozi şi fu surprinsă de eleganța şi frumusețea acestei femei. Katerina era mai tânără decât soțul ei şi Maria presupuse că trebuia să fie trecută de patruzeci şi cinci de ani. Avea părul încă negru şi pielea deschisă la culoare, aproape lipsită de riduri.

Masa era aşezată cu o față albă, brodată, şi cu porțelanuri fine, desenate. După ce se aşezară cu toții, Katerina ridică o carafă superbă de argint şi un şuvoi gros de cafea neagră, fierbinte, umplu cănile.

— Este o căsuță alături care s-a eliberat de curând, zise Papadimitriou. Ne-am gândit că ți-ar plăcea sau, dacă preferi, există o cameră liberă într-un apartament în comun, sus pe deal.

— Prefer să stau singură, spuse Maria. Dacă nu vă supără.

Pe masă era o tavă cu prăjituri proaspete şi Maria devoră una cu poftă. În ultimele zile mâncase foarte puțin. Îi era foame, de asemenea, de informații.

— Vă amintiți de mama mea, Eleni Petrakis? întrebă ea.

— Sigur că da! A fost o doamnă minunată şi totodată o profesoară excepțională, răspunse Katerina. Toți o considerau astfel. Mă rog, aproape toți.

— Cineva a gândit altceva? spuse Maria.

Katerina făcu o pauză.

— Era o femeie care preda la şcoală înainte de a veni mama ta şi care a privit-o cu duşmănie. Mai trăieşte încă şi are o casă pe deal. Oamenii spun că o ține în viață ura pentru ceea ce i s-a întâmplat, spuse Katerina. Se numeşte Kristina Kroustalakis şi trebuie să te păzeşti de ea – va afla inevitabil cine a fost mama dumitale.

— Fiecare lucru la timpul lui, Katerina, zise Papadimitriou, nemulțumit că nevasta lui ar putea-o supăra pe musafiră. Înainte de toate acestea trebuie să faci turul

insulei. Te va conduce nevasta mea, iar după-amiază te aşteaptă doctorul Lapakis. El face evaluarea preliminară a tuturor celor nou-veniți.

Papadimitriou se ridică. Trecuse de opt dimineață şi era timpul pentru şeful insulei să se ducă la birou.

— Fără îndoială, ne vom întâlni din nou foarte curând, *Despineda* Petrakis. Te las pe mâinile capabile ale Katerinei.

— La revedere şi mulțumesc că m-ați făcut să mă simt bine-venită, răspunse Maria.

— Hai să ne terminăm cafeaua şi să începem vizita, spuse Katerina veselă, după ce plecă Papadimitriou. Nu ştiu ce ai aflat despre Spinalonga – probabil mai mult decât majoritatea oamenilor –, dar nu este un loc rău în care să-ți petreci viața. Singurele probleme apar din faptul că trăieşti ca într-un țarc, lângă aceiaşi oameni, toată viața. Venind de la Atena, mi-a fost greu să mă obişnuiesc cu asta, la început.

— Eu mi-am petrecut toată viața la Plaka, spuse Maria, aşa că sunt obişnuită cu acest lucru. De când locuiți aici?

— Am venit cu acelaşi transport ca şi Nikos, acum paisprezece ani. Eram patru femei şi nouăsprezece bărbați. Din cele patru femei, mai suntem două în viață. Dintre bărbați mai trăiesc însă cincisprezece.

Odată ieşite din casă, Maria îşi strânse şalul pe umeri. Când intrară pe strada principală, scena se schimbase complet față de ceea ce văzuse inițial. Oamenii veneau şi plecau după treburi, pe jos sau cu măgari înhămați la căruțe. Toți păreau ocupați şi hotărâți. Câțiva ridicară privirile şi salutară în direcția Katerinei şi a Mariei, iar câțiva bărbați îşi scoaseră pălăriile. Ca soție a şefului insulei, Katerina se bucura de un respect deosebit.

Prăvăliile se deschiseseră. Katerina i le arătă pe toate şi îi povesti însuflețită despre proprietarii lor. Maria nu putea ține minte toate informațiile acestea, dar Katerinei îi plăceau

detaliile despre viața lor şi o interesau intrigile şi zvonurile la zi. Iată unde era *pantopoleion,* magazinul universal unde găsea cele trebuincioase casei, de la mături până la lămpi de petrol, şi care ținea mărfurile la vedere, în fața intrării; un băcan în ale cărui vitrine erau stivuite cutii de ulei de măsline; *mahairopoieion,* cel care făcea cuțite; magazinul de rachiu şi brutarul, ale cărui şiruri de franzele aurii, proaspăt coapte, şi stive de biscuiți cretani, groşi, *paximithia,* atrăgeau toți trecătorii. Fiecare prăvălie avea o firmă pictată de mână cu numele proprietarului şi marfa oferită înăuntru. Cea mai importantă dintre toate, cel puțin pentru bărbați, era cârciuma, aparținându-i tânărului şi prietenosului Gerasimo Mandakis. Câțiva muşterii se adunaseră deja în grupuri să bea cafea, în timp ce mormanele de mucuri de țigări se adunau strivite în scrumieră.

Imediat înainte de biserică se ridica o clădire cu un singur cat, despre care Katerina îi spuse Mariei că era şcoala. Priviră înăuntru pe fereastră şi văzură mai multe rânduri de copii. În fața clasei vorbea un tânăr.

— Cine este învățător acum? întrebă Maria. Femeia aceea de care mi-ați vorbit şi-a recăpătat şcoala, după ce a murit mama?

Katerina râse.

— Nu, nici peste cadavrul Sfântului Pantelimon. Copiii n-au vrut-o înapoi şi nici adulții, cei mai mulți dintre ei. O perioadă de timp a preluat-o unul dintre atenienii cu care venisem, dar el a murit. Mama ta pregătise însă pe altcineva să fie profesor şi acesta aştepta să-i vină rândul. Era foarte tânăr când a început, dar copiii îl adoră şi îi sorb fiecare cuvânt.

— Cum îl cheamă?

— Dimitri Limonias.

— Dimitri Limonias! îmi amintesc numele. Este băiatul care a venit aici împreună cu mama. Ni s-a spus că el era cel care i-a transmis lepra – mai este încă aici. În viață!

Aşa cum se întâmpla uneori în cazurile de lepră, simptomele lui Dimitri evoluaseră foarte puțin de când fusese diagnosticat şi acum iată-l, responsabil cu şcoala. O clipă Maria simți muşcătura unui resentiment, pentru că zarurile fuseseră astfel aruncate împotriva mamei sale.

Nu puteau intra să întrerupă ora. Katerina ştia că Maria va mai avea ocazii să-l întâlnească pe Dimitri.

— Par a fi mulți copii, comentă Maria. De unde vin? Sunt şi părinții lor aici?

— În general nu au părinți aici. Sunt copii care s-au molipsit de lepră pe continent şi au fost trimişi aici. Oamenii încearcă să nu facă totuşi copii după ce au ajuns în Spinalonga. Dacă se naşte un copil sănătos, este luat de la părinți şi dat în adopție pe continent. Am avut recent unul sau două cazuri tragice de acest fel.

— Ce tristețe şi disperare! Dar cine are grijă de aceşti copii, de cei care sunt trimişi aici? întrebă Maria.

— Majoritatea sunt adoptați. Eu şi Nikos am ținut un copil din acesta până ce s-a făcut destul de mare să poată locui singur. Ceilalți trăiesc laolaltă într-o casă administrată de comunitate, dar sunt bine îngrijiți.

Cele două femei îşi continuară drumul pe strada principală. Sus pe deal, deasupra lor, domina spitalul, cea mai mare clădire din insulă.

— Te voi duce acolo mai târziu, spuse Katerina.

— Clădirea aceea se vede din Creta, zise Maria. Dar de aproape pare şi mai mare.

— A fost extinsă destul de recent, aşa că este mai mare decât înainte.

Înconjurară insula până în partea de nord, care nu mai era locuită şi unde numai ulii mai brăzdau cerul. Aici

Spinalonga primea din plin rafalele vântului dinspre nord-est, iar marea se zdrobea de stâncile înalte de dedesubt, împroşcând stropi în aer. În acest loc textura apei se schimba, de la calmul obişnuit al canalului ce separa Spinalonga de Plaka, în caii albi ai mării deschise. La sute de kilometri depărtare se întindea Grecia continentală, iar până acolo, zeci de insule mici, dar din acest punct înalt nu mai urma nimic. Doar aer, cer şi păsări de pradă. Maria nu era prima care privea de aici, întrebându-se pentru o clipă cum ar fi fost să se arunce în vid. S-ar scufunda mai întâi în mare ori s-ar zdrobi de muchiile zimţate ale stâncilor?

Începu burniţa şi cărarea deveni alunecoasă.

— Vino, zise Katerina. Să ne întoarcem. Cred că ţi-au adus deja lăzile. Să-ţi arăt noua ta locuinţă şi apoi te voi ajuta să despachetezi, dacă vrei.

Coborând cărarea, Maria observă zeci de parcele de pământ bine îngrijite, unde, împotriva vicisitudinilor condiţiilor climatice, oamenii cultivau legume.

Ceapă, usturoi, cartofi şi morcovi răsăriseră pe coasta de deal bătută de vânturi şi rândurile lor ordonate, lipsite de buruieni, dovedeau cât de mult efort şi atenţie erau investite în procesul creşterii lor în peisajul acela stâncos. Alocarea parcelelor de pământ reprezenta un semn de speranţă şi arăta că viaţa pe insulă era mulţumitoare.

Trecură pe lângă o capelă mică, ce dădea către nesfârşita întindere de apă, şi, în cele din urmă, ajunseră la cimitirul împrejmuit de ziduri.

— Aici a fost îngropată mama ta, îi spuse Katerina Mariei. Este locul în care sfârşim toţi cei de aici, din Spinalonga.

Katerina nu rostise intenţionat cuvintele acestea dure, dar în orice caz, Maria nu reacţionă. Îşi stăpânea emoţiile. Altcineva făcea înconjurul insulei. Adevărata Maria era foarte departe, pierdută în gânduri.

Mormintele nu purtau niciun nume, pentru simplul motiv că nu erau individuale. Prea mulți oameni mureau pe insulă şi nimeni nu-şi putea permite luxul solitudinii în viața de apoi. Spre deosebire de majoritatea cimitirelor care sunt, de obicei, amplasate în jurul bisericilor astfel încât credincioşii să-şi amintească întotdeauna că vor muri, acesta era izolat, secret. Nimeni în Spinalonga nu avea nevoie de un *memento mori.* Ştiau cu toții prea bine că zilele le erau numărate.

Înainte de a încheia peregrinajul exact în punctul de unde îl începuseră, trecură pe lângă cea mai mare casă pe care o văzuse Maria pe insulă. Avea o terasă largă şi un portic peste uşa de la intrare. Katerina se opri să i-o arate.

— Aceasta este locuința oficială a şefului insulei, dar, când Nikos a preluat funcția, nu a vrut să-i scoată din casă pe şeful de atunci şi pe nevasta lui, aşa că ei au rămas unde erau şi Nikos la fel. Şeful a murit de mult, dar Elpida Kontomaris mai este încă aici.

Maria recunoscu numele numaidecât. Elpida Kontomaris fusese cea mai bună prietenă a mamei ei. Dureros era faptul că, în timp ce majoritatea celor din jur supraviețuiseră, mama ei murise.

— Este o femeie bună, adăugă Katerina.

— Ştiu, răspunse Maria.

— De unde ştii?

— Mama îmi scria mereu despre ea. Erau cele mai bune prietene.

— Dar ştii că Elpida şi răposatul ei soț l-au adoptat pe Dimitri când a murit mama dumitale?

— Nu, nu ştiam. Când a murit, n-am vrut să mai aflu detalii despre viața ei de aici; n-am mai văzut rostul.

O perioadă de timp după moartea mamei, Maria fusese nemulțumită că tatăl ei petrecea atât de mult timp ducându-se la leprozerie; locul nu o mai interesase.

Acum, desigur, se simțea cuprinsă de remuşcări.

De oriunde ar fi privit plimbându-se pe insulă, vedea satul Plaka şi Maria ştia că va trebui să-şi impună disciplina de a nu se mai uita într-acolo. La ce i-ar fi folosit să vadă cu ce se ocupau omenii de peste apă? De acum înainte nimic din ce se petrecea acolo nu mai avea legătură cu ea şi, cu cât se obişnuia mai repede cu acest lucru, cu atât era mai bine.

Ajunseseră deja înapoi la pâlcul de căsuțe de unde plecaseră. Katerina o conduse pe Maria spre o uşă de culoarea ruginii şi scoase o cheie din buzunar.

Înăuntru părea la fel de întuneric ca afară, dar cu o apăsare de buton camera se mai înveseli puțin. Plutea ceva umed în aer, ca şi când casa n-ar mai fi fost locuită de mult timp. Adevărul era că ultimul locatar zăcuse în spital mai multe luni şi în final nu-şi mai revenise, dar, dat fiind că unii se însănătoşeau în mod spectaculos chiar şi după cel mai virulent episod de febră, pe insulă se încetățenise obiceiul să li se rezerve locuința până când se adeverea că nu mai exista nicio speranță.

Camera era mobilată sumar: o masă neagră, două scaune şi o „canapea” la perete, construită din beton şi acoperită cu un pled gros de lână. De la fostul locatar se mai păstrau puține obiecte, o vază cu câteva flori de plastic prăfuite şi un suport de farfurii, gol, fixat pe perete. Coliba unui cioban de la munte ar fi fost mai primitoare.

— Rămân să te ajut cu despachetatul, zise Katerina autoritar.

Maria era hotărâtă să nu-şi trădeze sentimentele pe care i le stârnise cocioaba şi ar fi reuşit doar dacă era lăsată singură. Trebuia să fie fermă.

— Sunteți foarte drăguță, dar nu vreau să mai abuzez de timpul dumneavoastră.

— Bine, zise Katerina. Dar o să trec mai târziu, după-amiază, să văd dacă te pot ajuta cu ceva. Ştii unde mă găseşti, dacă ai nevoie de mine.

Acestea fiind spuse, plecă. Maria se bucură că rămăsese singură, cu gândurile ei. Katerina avusese intenţii bune, dar ea simţise prea multă agitaţie inutilă şi vocea piţigăiată a femeii începuse să o irite. Cineva care să-i spună cum să-şi aranjeze casa era tot ce i-ar fi lipsit. Voia să transforme acest loc în căminul ei şi acest lucru numai ea îl putea face.

Primul gest fu să ridice vaza cu flori de plastic şi să o golească în găleata de gunoi. Acela fu momentul când o copleşi deznădejdea. Iat-o într-o încăpere dominată de mirosul decăderii umane, al obiectelor umede ce au reprezentat cândva averea unui om acum mort. Rină atunci reuşise să se stăpânească, dar în momentul acela se frânse. Toate orele cât se stăpânise şi se arătase veselă de dragul tatălui, pentru soţii Papadimitriou şi pentru ea însăşi, acumulase tensiune, iar acum grozăvia întâmplărilor o copleşi. Fusese atât de scurtă călătoria ce marcase sfârşitul vieţii din Plaka şi totuşi atât de mare distanţa pe care o parcursese. Era atât de departe de casă şi de tot ce-i era familiar. Îi era dor de tatăl ei, de prieteni, iar mai presus de toate plângea pentru viitorul strălucitor alături de Manoli, care îi fusese furat. În încăperea aceea întunecoasă, îi păru rău că nu a murit. O clipă îi trecu prin minte că poate *era* totuşi moartă, pentru că iadul nu putea fi un loc mai trist şi mai puţin primitor decât acesta.

Urcă la etaj, în dormitor. Un pat tare şi o saltea de paie, îmbrăcată într-o pânză pătată, era tot ce se afla acolo, cu excepţia unei mici icoane de lemn a Fecioarei, atârnată stângaci într-un cui, pe peretele aspru. Maria se aşeză, îşi strânse genunchii la piept şi plânse. Cât rămăsese aşa nu

putea spune, căci în cele din urmă căzuse într-un somn agitat, plin de coşmaruri.

Undeva, în întunericul profund al visului pe parcursul căruia se scufundase în ape adânci, auzi bubuitul îndepărtat al unor tobe şi se simţi trasă la suprafaţă.

Înţelese că loviturile ritmate, răsunătoare nu erau deloc ale unei tobe, ci zgomotul cuiva care ciocănea insistent la uşa de jos. Deschise ochii, dar câteva clipe trupul păru că refuza să se mişte. Mâinile şi picioarele îi înţepeniseră de frig şi trebui să-şi mobilizeze fiecare fărâmă de voinţă pentru a se putea da jos din pat şi a sta în picioare. Dormise atât de profund, încât pe obrazul stâng i se imprimaseră urmele bumbilor din saltea şi nimic n-ar fi reuşit să o trezească, de n-ar fi fost această zarvă provocată de musafirul care era pe cale să doboare uşa.

Coborî scara îngustă şi când trase zăvorul şi deschise, încă ameţită de somn, îi apărură în faţă, în lumina amurgului, două femei. Una dintre ele era Katerina; cealaltă era mai în vârstă.

— Maria! Ai păţit ceva? strigă Katerina. Ne-am făcut atâtea griji. Batem la uşă de aproape o oră. Mi-a fost teamă că... că ai fi putut... că ţi-ai făcut ceva rău.

Ultimele cuvinte îi scăpară aproape involuntar, dar erau întemeiate. Mai existaseră pe insulă nou-veniţi care încercaseră să se sinucidă, iar unii chiar reuşiseră.

— Sunt bine. Sunt chiar bine, dar vă mulţumesc că-mi purtaţi de grijă. Cred că am adormit... Intraţi, afară plouă.

Maria deschise larg uşa şi se dădu la o parte, să le facă loc celor două femei să între.

— Să vă prezint. Ea este Elpida Kontomaris.

— *Kyria* Kontomaris. Vă cunosc atât de bine după nume. Aţi fost buna prietenă a mamei mele.

Cele două femei se prinseră de mână.

— O văd pe mama ta în tine, spuse Elpida. Nu te-ai schimbat mult față de fotografiile pe care le avea la ea, deşi a trecut mult timp de atunci. Am iubit-o pe mama ta, a fost una dintre cele mai bune prietene din viața mea.

Katerina privi în jur. Camera arăta exact la fel ca de dimineață. Lăzile Mariei rămăseseră nedeschise şi se vedea clar că nici nu încercase să despacheteze.

Casa era încă a omului care murise. Elpida Kontomaris nu văzu decât o tânără încurcată, într-o cameră goală, rece, într-un moment al zilei când cei mai mulți luau o masă caldă, cu gândul la confortul familiar al patului propriu.

— Uite ce e, ce-ar fi să vii să stai la mine astă-seară? întrebă ea cu bunătate.

Am o cameră liberă, aşa că nu va fi niciun deranj.

Fără să vrea, Maria fu cuprinsă de un tremur. Înfrigurată de situația ei şi de umezeala casei, acceptă fără ezitare. Îşi amintea că trecuse pe lângă casa Elpidei ceva mai devreme şi, cu atenția pentru detaliu specifică femeilor, remarcase perdelele bogate, de dantelă, ce acopereau ferestrele. Da, i-ar fi plăcut să stea acolo în seara aceea.

Următoarele câteva nopți dormi în casa Elpidei Kontomaris, revenind ziua la casa ce urma să devină căminul ei. Munci mult să o transforme, vărui pereții şi revopsi uşa de la intrare într-un verde strălucitor, proaspăt, care să-i amintească mai degrabă de începutul primăverii, decât de sfârşitul toamnei. Despachetă cărțile, fotografiile şi cele câteva tablouri pe care le agață pe pereți, călcă broderiile pe care le răspândi pe masă şi pe scaunele confortabile de care Elpida decisese că nu mai avea nevoie. Montă o poliță şi îşi aranjă pe ea borcanele cu plante medicinale şi făcu din bucătăria murdară de până atunci un loc ostil germenilor, frecând-o până începu să strălucească.

Prima zi de descurajare şi disperare rămase în urmă şi, deşi se mai gândi încă multe săptămâni la ce pierduse,

începu să vadă şi un viitor. Reflectă îndelung la viaţa pe care ar fi dus-o alături de Manoli şi începu să se întrebe cum ar fi reacţionat el la greu. Deşi ducea dorul firii lui vesele şi uşurinţei cu care făcea o glumă din orice, nu-şi putea imagina cum ar fi putut el tolera adversităţile, dacă le-ar fi ieşit în cale. Maria gustase şampanie o singură dată, la nunta surorii ei.

După prima înghiţitură, care fusese acidulată, bulele dispăruseră şi Maria se întrebă dacă nu aşa ar fi arătat şi căsătoria ei cu Manoli, Nu va şti niciodată şi, încetul cu încetul, se gândi tot mai puţin la el, aproape dezamăgită de sine, pentru că iubirea părea să i se evapore cu fiecare zi. El nu făcea parte din lumea în care trăia ea acum.

Îi povesti Elpidei cum trăiseră după plecarea mamei, cum îl îngrijise pe tata, căsătoria surorii ei într-o familie bună, perioada cât fusese curtată de Manoli şi logodna lor. Vorbea cu Elpida ca şi cu mama ei şi bătrâna începu să o îndrăgească pe această fată, pe care o cunoscuse cu mulţi ani în urmă, din descrierile mamei.

Pentru că în prima după-amiază adormise şi pierduse întâlnirea cu doctorul Lapakis, Maria se prezentă la consultaţie în altă zi din săptămână. Doctorul notă simptomele şi marcă amplasamentul leziunilor pe desenul stângaci al siluetei ei, comparând propriile sale observaţii cu informaţiile pe care i le trimisese doctorul Kyritsis şi băgând de seamă că apăruse o pată nouă pe spate. Evoluţia îl alarmă.

Pentru moment Maria avea o stare generală bună, dar dacă intervenea o schimbare, nimic nu mai rămânea din speranţele lui iniţiale privind supravieţuirea ei.

Trei zile mai târziu, Maria se duse să-l întâlnească pe tatăl ei. Ştia că Giorgis trebuia să fi pornit, punctual ca de obicei, la nouă fără zece, ca să-l aducă pe Lapakis, iar pe la fără cinci zări barca. Însă văzu că aducea trei oameni, lucru

neobişnuit. O clipă îi trecu prin minte că ar fi putut fi Manoli, încălcând toate regulile pentru a veni să o vadă. Dar când reuşi să distingă figurile celor din barcă, îşi dădu seama că era Kyritsis. Inima îi tresări, pentru că pe doctorul subțire, cu părul argintiu, îl asocia cu şansa unei vindecări.

Când barca se lovi uşor de ponton, Giorgis aruncă odgonul Mariei, care îl legă cu dexteritate de un stâlp, aşa cum mai făcuse de o mie de ori. Deşi îşi făcuse griji pentru fata lui, Giorgis se străduia să nu arate.

— Maria... mă bucur să te văd... Uite cine a venit. E doctorul Kyritsis.

— Văd, tată, zise Maria binedispusă.

— Ce mai faci, Maria? se interesă Kyritsis, coborând agil din barcă.

— Mă simt cum nu se poate mai bine, doctore Kyritsis. Niciodată nu m-am simțit altfel, răspunse ea.

El se opri să o privească. Tânăra aceasta nu-şi afla locul acolo, pe insulă. Atât de perfectă şi atât de nepotrivită.

Nikos Papadimitriou venise pe chei să-i întâmpine pe cei doi medici şi, în timp ce Maria rămase să vorbească cu tatăl, cei trei bărbați dispărură în tunel.

Trecuseră paisprezece ani de la ultima vizită a lui Nikolaos Kyritsis şi transformările petrecute pe insulă îl uimiră. Repararea clădirilor începuse încă de atunci, dar rezultatul îi depăşea aşteptările. Când ajunseră la spital, fu cu atât mai uimit. Clădirea inițială rămăsese neschimbată, dar fusese construită o aripă nouă, încă o dată cât partea veche. Kyritsis îşi aminti planurile de pe peretele biroului lui Lapakis şi îşi dădu seama imediat că doctorul îşi împlinise ambiția.

— Este uluitor! exclamă el. Este aievea. Exact cum l-ai dorit.

— Dar după mult sânge, sudoare şi lacrimi, te asigur – cea mai mare parte, de la omul acesta de lângă tine, spuse el, arătând cu capul spre Papadimitriou.

Şeful plecă şi Lapakis îl conduse mândru pe Kyritsis să vadă spitalul cel nou.

Încăperile din aripa nouă erau înalte, cu ferestre din podea până în tavan. În timpul iernii, obloanele solide şi pereţii groşi îi fereau pe pacienţi de bătaia ploii şi de mugetul vântului, iar vara ferestrele erau deschise larg, să între briza binefăcătoare, ce urca dinspre marea de dedesubt. În fiecare salon erau numai două sau trei paturi şi fuseseră prevăzute încăperi separate pentru femei şi pentru bărbaţi. Peste tot era o curăţenie exemplară şi Kyritsis observă că fiecare încăpere avea propria cabină de duş. Paturile erau ocupate în cea mai mare parte, dar atmosfera din spital era în general calmă şi tăcută. Doar câţiva pacienţi se răsuceau şi se învârteau, iar unul se văita încet de durere.

— În fine, am un spital în care pacienţii sunt trataţi aşa cum se cuvine, zise Lapakis când se întoarseră în biroul lui. Şi, mai ales, un loc unde îşi pot păstra demnitatea.

— Este impresionant, Christos, zise Kyritsis. Probabil ai muncit foarte mult să realizezi toate acestea. E o curăţenie excepţională şi pare confortabil – şi cu totul diferit de ceea ce ţineam eu minte.

— Da, dar condiţiile bune nu le sunt suficiente. Mai mult decât orice, ei vor să se facă bine şi să plece de aici. Doamne, cât îşi doresc să plece, zise Lapakis ostenit.

Majoritatea locuitorilor insulei aflaseră că se încercau tratamente noi, dar puţine ajunseseră până la ei. Unii erau siguri că se va găsi un leac cât încă mai erau ei în viaţă, dar pentru mulţi, ale căror membre şi feţe fuseseră deformate de boală, totul rămânea doar un vis. Câţiva se oferiseră voluntar pentru operaţii minore, care să amelioreze efectele

paraliziei picioarelor sau să le îndepărteze leziunile majore, dar la mai mult de atât nu se aşteptau.

— Uite, trebuie să fim optimişti, zise Kyritsis. Pentru moment se testează câteva medicamente. Nu produc rezultate peste noapte, dar crezi că s-ar găsi aici pacienţi care ar vrea să le încerce?

— Sunt sigur, Nikolaos. Sunt câţiva care ar încerca orice. Unii dintre cei mai bogaţi insistă pentru uleiul unor arbori din Malaysia, în ciuda costului şi a injecţiilor dureroase. Ce au de pierdut dacă încearcă ceva nou?

— De fapt, destul de mult în acest stadiu... replică Kyritsis gânditor. Sunt pe bază de sulf, după cum probabil ştii, şi dacă pacientul nu este sănătos în rest, efectele secundare pot fi dezastruoase.

— Ce vrei să spui?

— Poate interveni orice, de la anemie până la hepatită – şi chiar psihoze. La Congresul de lepră de la Madrid, de la care tocmai vin, au fost raportate chiar şi cazuri de suicid, atribuite noului tratament.

— Ei bine, va trebui să cântărim cu atenţie care dintre pacienţii noştri vor putea juca rolul de cobai, dacă vor voi. Dacă trebuie să aibă o sănătate robustă, nu sunt mulţi în această situaţie.

— Nu trebuie să facem nimic imediat. Ar trebui să începem prin a stabili o listă de candidaţi adecvaţi, iar pe urmă să discutăm cu ei această posibilitate. Nu este un proiect pe termen scurt – probabil că nu am începe injecţiile decât peste câteva luni. Ce zici?

— Cred că este cea mai bună cale. Simplul fapt că avem un plan este un progres. Îţi aminteşti când am făcut aici prima listă de nume? Pare atât de mult de atunci şi majoritatea celor înscrişi pe ea au murit, spuse Lapakis trist.

— Dar astăzi lucrurile arată altfel. Pe vremea aceea nu era vorba despre o posibilitate reală, tangibilă de tratament; încercam doar să îmbunătățim metodele de prevenire a contaminării.

— Da, ştiu. Dar simt că am bătut pasul pe loc, asta-i tot.

— Este de înțeles, dar sunt convins că pentru unii dintre cei de aici există un viitor în care să spere. Oricum, peste o săptămână vin din nou, aşa că ne vom putea uita la nişte nume atunci?

Kyritsis reveni singur la chei. Era miezul zilei şi Giorgis trebuia să fi venit să-l ia, aşa cum aranjaseră. Cum mergea pe stradă, trecând pe lângă biserică, magazine şi *kafenion,* câțiva oameni întoarseră capul după el. Singurii străini pe care îi vedeau oamenii locului erau cei nou-veniți pe insulă şi niciunul dintre aceia nu mergea cu pasul hotărât al acestui bărbat. Când doctorul ieşi din tunel şi îi apăru în față marea vălurită ca la sfârşit de octombrie, văzu barca săltând în sus şi în jos la câteva sute de metri în larg şi femeia de pe chei. Privea spre orizont, dar când auzi paşi în spate se întoarse. În mişcare, şuvițele de păr lung i se învolburară în jurul feței şi doi ochi ovali îl priviră cu speranță.

Cu mulți ani în urmă, înainte de război, Kyritsis vizitase Florența şi văzuse tabloul captivant al *Naşterii lui Venus.* Cu marea verde întinzându-se în spatele ei şi cu părul lung răvăşit de vânt, Maria îi amintea de acea pictură. Kyritsis chiar avea acasă, la Heraklion, o copie înrămată şi privind-o pe această femeie tânără văzu acelaşi zâmbet abia schițat, timid, aceeaşi înclinare întrebătoare a capului, aceeaşi inocență abia născută. Asemenea frumusețe în viața reală, nu mai văzuse până atunci. Rămase pironit locului. În clipa aceea nu o privea ca pe o pacientă, ci ca pe o femeie, şi o găsi mai frumoasă decât văzuse vreuna vreodată.

— Domnule doctor Kyritsis, spuse ea, trezindu-l din reverie cu sunetul propriului nume. Domnule doctor Kyritsis, a venit tatăl meu.

— Da, da, mulțumesc, se bâlbâi el, devenind brusc conştient că probabil o fixase cu privirea.

Maria ținu barca nemişcată până se urcă doctorul, apoi îi dădu drumul, desprinse odgonul şi i-l aruncă. Când îl prinse, Kyritsis o privi. Simțea nevoia să o mai vadă o dată, să fie sigur că nu visase. Nu visase. Chipul lui Venus nu-i putea depăşi perfecțiunea.

Capitolul 18

Pe nesimțite toamna se transformă în iarnă şi mirosul de mosc al fumului de lemne arse impregnă aerul din Spinalonga. Oamenii îşi vedeau de treburile zilnice, înfăşurați din cap până în picioare în tot ce-şi puteau pune de lână pe ei, pentru a se apăra de frig, căci din orice parte ar fi bătut vântul, insula îl primea în plină forță.

În casa Mariei spiritele foştilor locatari fuseseră alungate. Fiecare tablou, față de masă sau mobilă era acum a ei şi un vas de sticlă plin cu levănțică şi petale de trandafir, aşezat în mijlocul mesei parfuma aerul cu mireasma lui dulce.

Spre surprinderea Mariei, primele săptămâni pe care le petrecu pe insulă trecură repede. Un singur moment îi lăsă un sentiment distinct de nelinişte. Abia se mutase din casa caldă, mobilată mai degrabă pretențios a Elpidei, în mediul ei mai primitor. Când ieşi din alee şi dădu colțul spre strada principală vrând să cumpere ceva de la băcănie, se ciocni efectiv de o femeie. Era mult mai scundă decât Maria şi când se depărtară una de alta, Maria văzu că era şi considerabil mai bătrână. Avea fața brăzdată de zbârcituri

profunde şi atât de sfrijită, încât lobii urechilor, măriți mult din cauza leprei, ieşeau monstruos în evidență.

Bastonul pe care se sprijinea femeia la mers zburase până în mijlocul străzii.

— Vă rog să mă scuzați, spuse Maria cu răsuflarea tăiată, sprijinind-o pe bătrână de braț şi ajutând-o să-şi recapete echilibrul.

Ochii negri, mici ca mărgelele, o priviră pe Maria fix.

— Să fii mai atentă, ripostă femeia, apucându-şi bastonul. Şi cine eşti, mă rog? Nu te-am mai văzut pe-aici.

— Sunt Maria Petrakis.

— *Petrakis!* Scuipă cuvântul de parcă ar fi fost amar ca sâmburele de măslină mâncată direct din copac. Am cunoscut odată o femeie care se numea Petrakis. A murit.

În glasul ei răsună o notă de triumf şi Maria înțelese imediat că acea cotoroanță adusă de spate era vechiul duşman al mamei ei.

Cele două femei îşi văzură fiecare de drumul ei. Maria urcă dealul până la brutărie şi când se întoarse să vadă încotro o luase *Kyria* Kroustalakis, o văzu stând la capătul de jos al străzii, lângă fântâna publică, urmărind-o pe ea cu privirea. Maria întoarse repede ochii în altă parte. Se înfioră.

— Nu te speria, zise o voce în spatele ei. Nu poate face rău.

Era Katerina, care văzuse coliziunea dintre Maria şi vechea adversară a mamei ei.

— E doar o vrăjitoare bătrână, marinată în propriul suc amar, o viperă care şi-a pierdut veninul.

— Sunt sigură că ai dreptate, dar lasă impresia unui şarpe care mai poate încă muşca, zise Maria cu inima bătându-i mai repede decât de obicei.

— Crede-mă, nu poate. La ceva însă tot mai este bună – să otrăvească sentimentele oamenilor –, iar cu tine a reuşit, cu siguranță.

Femeile urcară în continuare pe stradă împreună şi Maria decise să nu se mai gândească la Kristina Kroustalakis. Văzuse deja că mulţi oameni din Spinalonga se împăcaseră cu soarta şi nu aveau nevoie de cineva care să le disturbe liniştea.

O întâlnire mai bine-venită cu o parte din trecutul mamei fu momentul când făcuse cunoştinţă cu Dimitri Limonias. Elpida îi invită la ea într-o seară şi amândoi aşteptară întâlnirea cu oarecare emoţie.

— Mama dumitale a fost extrem de bună cu mine, începu Dimitri, după ce fuseseră turnate băuturile şi se aşezaseră amândoi. M-a tratat ca pe fiul ei.

— Te-a iubit ca pe copilul ei, zise Maria. De aceea.

— Simt că trebuie să-mi cer cumva iertare. Ştiu că toţi m-au considerat vinovat că i-am transmis boala, zise Dimitri ezitând. Dar am vorbit cu doctorul Lapakis despre acest lucru pe îndelete şi el crede că este puţin probabil ca bacteria să fi trecut de la mine la mama dumitale. Simptomele se dezvoltă atât de lent, încât el crede că am contractat boala fiecare din altă parte.

— Nu cred că mai contează acum, zise Maria. Nu sunt aici să te acuz. M-am gândit doar că ar fi o idee bună să ne cunoaştem. În cele din urmă, eşti aproape ca un frate.

— Eşti foarte generoasă, spuse el. Nu prea mai simt că am familie. Părinţii mei au murit amândoi, iar fraţii şi surorile nu obişnuiesc să-mi scrie. Le este ruşine, fără îndoială. Dumnezeu mi-e martor, eu nu înţeleg de ce.

Trecură câteva ore cât cei doi vorbiră despre insulă, şcoală şi Eleni. Dimitri avusese noroc. În timpul şederii în Spinalonga se bucurase de îngrijire afectuoasă din partea lui Eleni şi apoi a Elpidei. Una fusese o mamă cu experienţă, iar cealaltă îl tratase ca pe preţiosul copil pe care şi-l dorise întotdeauna, oferindu-i o dragoste şi o atenţie care uneori îl sufocaseră aproape.

Maria era bucuroasă că-l cunoscuse pe acest frate vitreg şi cei doi îşi făcură obiceiul să se întâlnească la o cafea sau chiar la o cină pregătită de ea, când Dimitri îi povestea despre munca lui. În vremea aceea avea paisprezece copii la şcoală şi ambiția de a-i învăța să citească până împlineau şapte ani. Petrecându-şi timpul cu cineva preocupat de viața profesională o făcu pe Maria să înțeleagă că boala nu-i va domina întreaga existență. Prezentarea la spital la fiecare două săptămâni, o gospodărie închegată ce trebuia întreținută în ordine şi curățenie, un lot de pământ de îngrijit. Alături de întâlnirile cu tatăl ei, acestea erau reperele existenței ei de femeie singură, fără copii.

La început Maria se temu să-i spună tatălui că-şi făcuse un prieten care era Dimitri. Lui i s-ar fi putut părea ca o trădare, căci după ştiința familiei băiatul o infectase pe Eleni. Dar Giorgis petrecuse suficient timp în compania doctorului Lapakis pentru a afla că lucrurile nu stăteau întocmai aşa, astfel încât atunci când Maria îi mărturisi că Dimitri era acum prietenul ei, tatăl avu o reacție neaşteptată.

— Cum e băiatul acesta? întrebă el.

— La fel de dedicat cum era şi mama, răspunse ea. Şi este un tovarăş bun. A citit toate cărțile de la bibliotecă.

Nu era lucru puțin. Biblioteca avea acum peste cinci sute de volume, cele mai multe trimise de la Atena, dar Giorgis nu fu prea impresionat. Altceva voia el să ştie.

— Vorbeşte despre mama?

— Nu prea mult. Probabil se gândeşte că ar fi lipsit de sensibilitate. Odată mi-a spus că viața lui de aici a fost mai bună decât cea pe care ar fi avut-o dacă nu ar fi venit în Spinalonga.

— Ciudat că spune aşa ceva! exclamă Giorgis.

— Am impresia că viața a fost deosebit de grea pentru părinții lui şi, cu siguranță, el nu ar fi putut deveni învățător... în fine, ce face Anna?

— Nu ştiu. Presupun că bine. Trebuia să vină să mă vadă de Sfântul Grigore, dar mi-a trimis un mesaj să-mi spună că nu se simțea bine. Chiar nu ştiu ce-i cu ea.

„Mereu aceeaşi poveste", gândi Maria. Întâlniri promise şi anulate în ultimul moment. Era un comportament la care Giorgis se aştepta de acum, dar, de la distanță, Maria continua să se necăjească din cauza nepăsării cu care îl trata Anna pe omul care se luptase din greu să le crească.

Nu trecu o lună de zile şi Maria îşi dădu seama că avea nevoie de ceva cu care să-şi ocupe timpul, aşa că luă de pe raft carnetul ei uzat, de notițe. Conținea, scrise de mână, toate instrucțiunile privind utilizarea ierburilor medicinale.

Pentru tratament şi vindecare, pusese titlul pe prima pagină, cu scrisul ei ordonat, de şcolăriță. În contextul leprei, cuvintele păreau naive, optimiste şi atât de improbabile. Cu toate acestea, existau numeroase alte afecțiuni de care sufereau oamenii din Spinalonga, de la deranjamente la stomac până la tuse, iar dacă ea putea să-i uşureze de acelea, aşa cum făcuse cu mult succes în viața ei trecută, atunci merita să încerce.

Maria ardea să vorbească despre planurile ei şi, într-o zi, când veni Fotini în vizită, îi spuse cum avea de gând să scotocească partea nelocuită, stâncoasă a insulei, în căutarea ierburilor, când aveau să răsară la primăvară.

— Chiar şi pe faleza calcaroasă, acoperită cu sare de mare, cresc, se pare, din abundență salvie, mirt, oregano, rozmarin şi cimbru. Ele vor constitui mijloacele de bază pentru a asigura remediile în afecțiunile generale şi voi încerca să cultiv eu însămi alte plante folositoare, pe parcela mea de pământ. Trebuie să obțin aprobarea doctorului Lapakis, după aceea voi da un anunț în ziarul nostru, îi

spuse ea lui Fotini, care în ziua aceea friguroasă se simți încălzită auzind-o pe prietena ei cea dragă, atât de plină de ardoare şi entuziasm. Dar povesteşte-mi ce se petrece la Plaka, îi ceru Maria, neobişnuită să vorbească numai ea.

— Nu mare lucru. Mama zice că Antonis este la fel de țâfnos ca întotdeauna şi că ar fi timpul să-şi găsească o nevastă, iar Angelos a întâlnit săptămâna trecută o fată din Elounda şi pare foarte prins de ea. Aşa că, cine ştie, poate unul din frații mei burlaci se va căsători cât de curând.

— Dar de Manoli ce ştii? întrebă Maria calmă. L-ai mai văzut?

— Păi, Antonis îl întâlneşte mereu la moşie... Eşti supărată din cauza lui, Maria?

— Probabil că sună îngrozitor, dar nu-i duc dorul pe cât aş fi crezut. De fapt, nu mă mai gândesc la el decât când stăm aşa şi vorbim despre Plaka. Mă simt aproape vinovată că nu simt şi altceva. Găseşti că e ciudat?

— Nu, nu. Cred că e un lucru bun.

De când, cu mult timp în urmă, fusese cea care afla de la Antonis tot ce se spunea în sat despre logodnicul Mariei, Fotini nu mai avusese niciodată încredere deplină în Manoli şi ştia că, pentru viitor, era mai bine dacă Maria îl putea uita. Adevărul era că Maria nu mai avea nicio şansă să se mărite cu el, în situația dată.

Era timpul să plece. Maria privi pântecul proeminent al prietenei ei.

— Mişcă? întrebă ea.

— Da, răspunse Fotini. Tot timpul.

Fotini se apropia de termenul sarcinii şi începuse să-şi facă griji că marea devenise prea agitată pentru a mai putea să o traverseze, ca să vină să-şi vadă prietena.

— Poate ar fi mai bine să nu mai vii de-acum, zise Maria. Dacă nu eşti atentă, ai să naşti în barca tatălui meu.

— Mă voi întoarce imediat după ce nasc, o asigură Fotini. Şi-ți voi scrie. Îți promit.

Giorgis stabilise o adevărată rutină a vizitelor la fiica sa, în Spinalonga. Deşi pentru Maria era o consolare să ştie că tatăl ei venea şi pleca, uneori de mai multe ori pe zi, nu avea rost să-l vadă de fiecare dată. Ştia că era rău pentru amândoi să se întâlnească atât de des; însemna să se prefacă a continua viața pe care o trăiseră înainte, dar într-alt loc. Deciseră să se limiteze la trei întâlniri pe săptămână, lunea, miercurea şi vinerea. Zilele acestea erau ca nişte faruri în săptămână pentru ea. Lunea era şi ziua lui Fotini, după ce-şi va relua vizitele, miercurea era ziua când venea Kyritsis, iar vinerea era singură cu tatăl ei.

La mijlocul lunii ianuarie Giorgis aduse vestea emoționantă că Fotini dăduse naştere unui fiu. Maria voia să afle totul în detaliu.

— Cum îl cheamă? Cum arată? Cât cântăreşte? întrebă ea nerăbdătoare.

— Mattheos, răspunse Giorgis. Arată ca orice copil şi habar nu am cât cântăreşte. Cam cât un sac de făină, presupun.

Până săptămâna următoare Maria brodă o mică față de pernă, cu numele copilului şi data lui de naştere şi o umplu cu lavandă uscată. „Pune-o în leagănul lui. Îl va ajuta să doarmă”, scrise ea pe un bilețel pentru Fotini.

Prin aprilie Fotini era pregătită să vină din nou s-o vadă pe Maria. În pofida noilor ei responsabilități de mamă, încă mai ştia în detaliu tot ce se întâmpla la Plaka şi antenele ei erau bine dirijate înspre toate mişcările de du-te-vino ale localnicilor. Maria adora să afle noutățile, dar asculta cu mult interes şi când prietena ei îi descria încercările şi bucuriile noului ei statut de mamă. La rândul ei îi povestea ceea ce se petrecea în Spinalonga şi discuțiile

lor durau întotdeauna mai bine de o oră, deşi femeile nu se opreau nici să răsufle.

Întâlnirile de miercurea cu doctorul Kyritsis erau cu totul altceva. Maria îl găsea pe medic destul de deconcertant. Îi venea greu să uite momentul când aflase diagnosticul şi cuvintele lui îi răsunau încă în minte: „... în corpul dumitale este prezentă lepra". El o condamnase la o moarte vie, dar tot el era cel care acum îi oferea o mică promisiune, că într-o bună zi ar putea scăpa de boală.

A-l pune în legătură cu tot ce era mai rău şi în acelaşi timp cu tot ce putea fi mai bine îi crea o stare de derută.

— Este foarte distant, îi spuse lui Fotini într-o zi, când stăteau de vorbă aşezate una lângă alta pe zidul scund de piatră, ce împrejmuia unul dintre copacii care umbreau cheiul. Puțin cam dur, ca oțelul, cum îi este şi părul.

— După cum vorbeşti, nu-ți prea place de el, îi răspunse Fotini.

— Nu sunt sigură că-mi place, spuse Maria. Mi se pare că mă fixează cu privirea şi totuşi, parcă s-ar uita prin mine, de parcă nici n-aş fi. Acolo. Pe tata însă se pare că-l înveseleşte şi cred că acesta este un lucru bun.

„Ciudat, gândi Fotini, cum aduce Maria întotdeauna vorba despre omul acesta, mai ales dacă nu-l place."

La câteva săptămâni după prima vizită a lui Kyritsis, cei doi doctori au întocmit lista cazurilor selecționate pentru a le monitoriza în perspectiva posibilității de a primi tratamentul medicamentos. Pe listă se afla şi numele Mariei. Era tânără, sănătoasă, venită de curând şi din toate punctele de vedere un candidat ideal; cu toate acestea, pentru motive pe care nu şi le putea explica nici sieşi, Kyritsis nu voia să o includă în primul grup de pacienți cărora urmau să le facă injecțiile peste câteva luni. Doctorul se împotrivea acestei reacții irației.

Anii cât comunicase diagnostice nedorite unor oameni care meritau cu totul altceva îl învățaseră să nu se implice emoțional. Obiectivitatea îl ajuta să rămână imperturbabil, uneori chiar lipsit de expresivitate. Deşi doctorul Kyritsis era în general preocupat de soarta oamenilor, pacienții îl considerau rece.

Kyritsis decise să scurteze lista de la douăzeci la cincisprezece, iar aceste cazuri să le urmărească cu mare atenție timp de mai multe luni, pentru a stabili dacă se potriveau scopului urmărit şi ce doză să le administreze. De pe lista finală omise numele Mariei. Nu era nevoie să-şi justifice decizia în fața nimănui, dar îşi dădea seama că era prima hotărâre, probabil în întreaga sa carieră, pe care nu o luase sub imperiul rațiunii. Îşi spunea că era spre binele ei. Nu se cunoşteau îndeajuns efectele secundare ale dozelor de medicament, iar el n-o voia pe Maria în primele rânduri ale unui experiment. Nu era sigur că ea ar fi rezistat.

Într-o dimineață la începutul acelei veri, pe drumul spre Spinalonga, Kyritsis îl întrebase pe Giorgis dacă trecuse vreodată dincolo de tunelul de intrare în colonie.

— Sigur că nu, răspunse Giorgis oarecum surprins. Nici nu mi-a dat prin minte. Nu este permis.

— Dar ai putea să o vizitezi pe Maria chiar la ea acasă, spuse el. Fără niciun risc serios.

Kyritsis, care cunoştea de acum foarte bine simptomele Mariei, ştia că şansele ca Giorgis Petrakis să se molipsească de lepră de la fiica sa erau de una la un milion. Nu existau bacterii la suprafața leziunilor pe care le avea Maria pe piele şi, dacă Giorgis nu intra în contact direct cu răni deschise, nu exista practic niciun pericol să se infecteze.

Giorgis îl privi gânditor. Nu le dăduse prin minte, nici lui, şi nici Mariei, că ar putea petrece un timp împreună, în casa ei. Ar fi infinit mai civilizat decât să se vadă pe chei, în

bătaia vântului, iarna şi arşi de soare, vara. Ce ar fi putut fi mai minunat?

— Voi vorbi cu Nikos Papadimitriou despre acest lucru şi îi voi cere părerea doctorului Lapakis, dar eu nu văd niciun motiv pentru care nu s-ar putea.

— Dar ce-ar zice lumea din Plaka, dacă ar afla că intru în leprozerie şi că nu livrez doar mărfuri pe chei?

— Dacă aş fi în locul dumitale, aş păstra secretul. Ştii la fel de bine ca mine ce cred oamenii de acolo despre viaţa de pe insulă. Sunt convinşi cu toţii că lepra se răspândeşte printr-o strângere de mână sau prin simpla prezenţă în aceeaşi încăpere cu bolnavul. Dacă ei ar şti că dumneata bei cafeaua în aceeaşi casă cu cineva care are boala, cred că îţi dai seama care ar putea fi consecinţele.

Giorgis ştia mai bine decât oricine că doctorul Kyritsis avea dreptate.

Cunoştea prea bine prejudecăţile oamenilor cu privire la leproşi şi ani de zile fusese obligat să asculte punctele de vedere ale ignoranţilor – chiar şi ale celor care se considerau a-i fi prieteni – despre acest subiect. Dar ce vis frumos, să stea şi să bea, din nou, o cană de cafea sau un pahar de uzo cu minunata lui fiică!

Ar fi într-adevăr posibil?

Kyritsis vorbi cu şeful insulei chiar în ziua aceea şi îi ceru părerea lui Lapakis.

În aceeaşi seară, când îl întâlni pe Giorgis, fu în măsură să-i comunice că obţinuse aprobarea oficială pentru vizitele lui.

— Dacă vrei să te inviţi singur dincolo de tunel, spuse el, eşti liber să o faci.

Giorgis nu-şi putea crede urechilor. Nici nu mai ţinea minte de când nu mai trăise o asemenea emoţie şi era nerăbdător s-o vadă pe Maria şi să-i spună ce propusese Kyritsis. Vineri dimineaţă, de cum puse Giorgis piciorul pe

uscat, Maria ştiu că se întâmplase ceva. Citea acest lucru pe chipul tatălui ei.

— Am voie să vin la tine acasă! spuse el dintr-o suflare. Poți să-mi faci o cafea.

— Poftim? Cum? Nu-mi vine să cred... Eşti sigur? întrebă Maria sceptică.

Ar fi ceva atât de simplu şi de prețios. La fel ca soția şi fiica sa, Giorgis fu foarte emoționat străbătând tunelul întunecos ce conducea dincolo de zidul fortificat. Când ieşi în soarele strălucitor ce scălda colonia de leproşi, trăi aceeaşi revelație ca şi ele. La începutul lunii iunie ziua era deja caldă şi chiar dacă lumina clară urma să se transforme într-o nebuloasă, culorile aprinse ale imaginii ce i se ivi în fața ochilor îl amețiră. O bogăție de muşcate roşu-aprins cădea în cascade din urne uriaşe, un leandru roz îşi aşternea umbra peste un vas cu pui de broaşte țestoase şi un palmier de un verde intens se unduia uşor lângă uşa albastră a unui atelier de fierărie. Cratițe argintii, lucioase atârnau într-un şir şi străluceau în soare. Vase foarte mari, în care busuiocul creştea verde şi proaspăt, stăteau la uşa fiecărei case, pregătite să dea gust până şi celor mai insipide bucate. Nu, nu era ceea ce îşi imaginase el.

Maria era la fel de emoționată ca şi tatăl ei, dar şi puțin îngrijorată de prezența lui. Nu voia să-l vadă intrând prea adânc în colonia de leproşi, nu numai pentru că ar fi atras privirile şi curiozitatea, ci pentru că prezența lui ar fi putut stârni invidie şi resentimente printre ceilalți bolnavi. Voia să-l păstreze pe tatăl ei numai pentru ea.

— Pe aici mergem, tată, îl îndemnă ea, ieşind din strada principală şi intrând în piațeta în care se afla casa ei

Descuie uşa de la intrare şi îl conduse înăuntru. Curând aroma cafelei care bolborosea în ibricul de pe plită se răspândi în toată casa, iar pe masă apăru o farfurie cu baclavale.

— Bine ai venit, îi spuse Maria.

Giorgis nu prea ştia la ce se aşteptase, în orice caz nu la ceea ce vedea. Era replica locuinţei lui din Plaka. Recunoscu fotografii, icoane şi obiecte de porţelan care se potriveau cu cele din locuinţa lui. Îşi aminti vag că Eleni ceruse câteva farfurii şi ceşti din serviciile familiei, ca să poată mânca folosind aceeaşi veselă ca şi restul familiei. Piesele îi rămăseseră apoi Elpidei, care păstrase bunurile soţiei lui când aceasta murise, iar acum ajunseseră la Maria. Văzu de asemenea feţele de masă şi tişlaiferele pe care le brodase Maria timp de mai multe luni şi un val de tristeţe îl cuprinse la gândul casei lui Manoli din livada de măslini, unde ar fi trebuit ea să trăiască, dacă lucrurile şi-ar fi urmat cursul plănuit.

Se aşezară la masă şi sorbiră cafeaua.

— N-am crezut că voi mai sta vreodată la aceeaşi masă cu tine, Maria, spuse el.

— Nici eu, răspunse Maria.

— Trebuie să-i mulţumim doctorului Kyritsis pentru acest lucru, continuă Giorgis. Vederile lui sunt cam prea moderne, dar este un lucru care îmi place.

— Ce vor spune prietenii tăi din Plaka, atunci când vor afla că ai început să intri în colonie?

— Nu le voi spune. Ştii bine ce-ar zice. Sunt la fel de plini de prejudecăţi în ce priveşte Spinalonga, cum au fost întotdeauna. Chiar dacă îi desparte marea de acest loc, ei sunt convinşi că lepra va fi transmisă prin aer şi că se vor infecta.

Dacă ar afla că am intrat în casa ta, probabil că m-ar alunga din cârciumă!

Poate că ultimul comentariu fusese zeflemitor, dar Maria încă îşi mai făcea griji.

— Atunci poate ar fi mai bine să nu le spui nimic. Nu mă îndoiesc că sunt destul de îngrijorați de faptul că vii aici atât de des.

— Ai dreptate. Ştii, unii dintre ei cred că eu am adus microbii de aici şi te-am infectat pe tine la Plaka.

Maria fu îngrozită să afle că boala ei alimenta asemenea temeri în sat şi se alarmă la gândul că tatăl ar putea suferi prejudicii chiar din partea celor mai buni prieteni, a oamenilor cu care crescuse. Dacă i-ar fi văzut acum: un tată şi fiica lui, aşezați la o masă, mâncând cele mai dulci prăjituri pe care le puteai cumpăra! Nimic nu era mai departe de imaginea convențională a unei leprozerii.

Momentul nu putea fi stricat nici măcar de iritarea pe care i-o producea gândul la discuțiile pline de ignoranță ale oamenilor din restul țării.

Când terminară de băut cafeaua, veni vremea ca Giorgis să plece.

— Tată, crezi că într-o zi ar vrea să vină şi Fotini?

— Sunt sigur că ar vrea, dar întreab-o luni, când va sosi.

— Mă gândesc că... este o viață atât de normală. Să bei ceva împreună cu un prieten. Nu-ți pot spune cât de mult înseamnă pentru mine.

Maria, de obicei foarte atentă să-şi controleze emoțiile, avea vocea sugrumată.

Giorgis se ridică să plece.

— Nu-ți face griji, Maria. Sunt sigur că va veni – şi eu la fel.

Cei doi se întoarseră pe jos până la barcă şi Maria îi făcu din mână la plecare.

Când ajunse înapoi la Plaka, fără să mai piardă o clipă, Giorgis îi spuse lui Fotini că fusese în casa Mariei şi, fără nicio ezitare, prietena cea mai bună a fiicei lui - îl întrebă dacă nu putea şi ea să facă acelaşi lucru. Unii ar fi

considerat gestul necugetat, dar Fotini ştia mai bine decât alţii cum se putea transmite lepra şi la următoarea vizită, de cum coborî din barcă, o apucă pe Maria de braţ.

— Haide, zise ea, vreau să-ţi văd casa.

Un zâmbet larg înflori pe chipul Mariei. Cele două femei alergară prin tunel şi curând ajunseră la casa Mariei. Răcoarea din interior era bine-venită şi în locul unei cafele tari băură *kanelada,* băutura rece cu scorţişoară, care le plăcuse în copilărie.

— Eşti foarte drăguţă că ai vrut să vii aici, să mă vezi, spuse Maria. Ştii, nu mi-am imaginat decât singurătatea în acest loc. Este cu totul altceva când ai musafiri.

— Este mult mai bine decât să stăm pe zid, în căldură, spuse Fotini. Iar acum pot să văd şi unde locuieşti.

— Ce mai este nou? Ce face Mattheos?

— Este minunat, ce pot să spun mai mult? Mănâncă mult şi creşte mare.

— Bine că-i place să mănânce. Doar trăieşte într-un restaurant, nu-i aşa? comentă Maria zâmbind. Iar la Plaka, ce se mai întâmplă? Ai mai văzut-o pe sora mea în ultima vreme?

— Nu. N-am mai văzut-o de mult, zise Fotini gânditoare.

Giorgis îi spusese că Anna venea să-l vadă cu destulă regularitate, dar Maria se întreba dacă acesta era adevărul. Dacă ar fi apărut Anna, cu maşina ei strălucitoare, Fotini ar fi aflat. Familia Vandoulakis fusese extrem de supărată aflând că Maria avea lepră şi ea nu era deloc surprinsă că Anna nu-i scrisese de când trăia în Spinalonga. N-o surprindea nici că tatăl o minţise cu privire la vizitele surorii ei.

Femeile rămaseră tăcute.

— Antonis o mai vede din când în când, totuşi, când merge la muncă, vorbi Fotini în cele din urmă.

— Ți-a spus cum arată?

— Bine, cred.

Fotini ştia ce întreba Maria de fapt. Era sora ei însărcinată? După atâția ani de căsătorie, era momentul ca Anna să aibă un copil. Dacă nu, probabil că exista o problemă. Anna nu era însărcinată, dar în viața ei se petrecea ceva la care Fotini meditase mult şi temeinic, gândindu-se dacă să-i spună Mariei sau nu.

— Uite, probabil că nu fac bine spunându-ți, dar Antonis l-a văzut pe Manoli intrând şi ieşind din casa Annei.

— Este permis, nu-i aşa? Face parte din familie.

— Da, el face parte din familie, dar nici măcar membrii familiei nu se vizitează la fiecare două zile.

— Poate are de discutat cu Andreas despre treburile domeniului, spuse Maria.

— Dar nu se duce când este acasă Andreas, răspunse Fotini. Se duce în timpul zilei, când Andreas este plecat.

Maria trecu în defensivă.

— Mie mi se pare că Antonis spionează.

— Maria, nu spionează. Cred că sora ta şi Manoli au devenit foarte apropiați.

— Ei bine, dacă aşa stau lucrurile, de ce nu face Andreas nimic?

— Pentru că nu are nici cea mai vagă idee despre ce se întâmplă, spuse Fotini.

Nici nu-i dă prin cap. Iar ceea ce nu vede sau nu gândeşte nici nu trebuie să afle.

Cele două femei rămaseră o vreme tăcute, până ce Maria se ridică în picioare.

Se prefăcu ocupată să spele paharele, dar nu-şi putea lua gândul de la ceea ce tocmai îi spusese Fotini. Era teribil de agitată şi deodată îşi aminti comportarea destul de nervoasă a surorii ei, când fusese ea în vizită cu Manoli. Era perfect posibil ca între cei doi să fi existat o legătură. Ştia că

sora ei era mai mult decât capabilă de o asemenea infidelitate.

Foarte supărată, răsuci cârpa în pahare până ce le făcu să scârțâie. Ca întotdeauna, se gândi mai ales la tatăl ei. Simți dureros, chiar şi cu anticipație, profunda lui umilire. Cât despre Anna, nu era ea singura dintre cele trei femei din familia Petrakis care mai avea încă posibilitatea unei vieți normale, fericite?

Însă părea că făcea tot posibilul să o arunce la coş. Ochii Mariei se umplură de lacrimi de frustrare. Nu voia să creadă Fotini că era geloasă. Ştia că Manoli nu va mai fi niciodată al ei, totuşi ideea că el trăia cu sora ei era greu de suportat.

— Ştii, nu vreau să crezi că mă mai gândesc încă la Manoli, pentru că nu este aşa, dar de comportamentul surorii mele îmi pasă. Ce se va întâmpla cu ea? Crede că Andreas nu va afla niciodată?

— Evident asta crede. Sau, dacă nu, înseamnă că nu-i pasă. Sunt convinsă că toată povestea asta se va stinge.

— Eşti optimistă probabil, Fotini, zise Maria. Dar noi tot nu putem face nimic, nu-i aşa?

Cele două femei tăcură, apoi Maria schimbă subiectul.

— Am reînceput să folosesc plantele medicinale, spuse ea, cu oarecare succes.

Oamenii încep să vină la mine şi *dictamus* a avut efect imediat la un domn mai bătrân, care suferea cu stomacul.

Continuară să stea de vorbă, deşi le stăruia în minte dezvăluirea făcută de Fotini.

Relația dintre Anna şi Manoli (aşa cum prevăzuse Fotini) nu se stinsese.

Dimpotrivă, scânteia dintre ei doi se reaprinsese şi curând începu să mocnească şi focul. Manoli îi fusese fidel Mariei cât fuseseră logodiți şi urmau să se căsătorească. Maria era perfectă, virgină, Sfântă Maria pentru el şi, fără

îndoială, l-ar fi putut face fericit. Câteva săptămâni după plecarea Mariei în insula Spinalonga, Manoli fusese apatic şi amărât, dar perioada de durere după pierderea logodnicei trecu destul de repede. Viaţa trebuia să meargă înainte, gândise el în sinea lui.

Precum fluturele la lumină, Manoli fusese atras înapoi spre Anna. Ea continua să trăiască acolo în casă, atât de aproape, de lipsită de ajutor şi, într-un fel, împachetată ca un cadou, în rochiile ei strâmte, pline de panglici.

Într-o zi, cam pe la vremea amiezii, ora la care obişnuia cândva să vină în vizită, Manoli intră în bucătăria conacului de pe moşie.

— Bună ziua, Manoli, îl salută Anna fără să se mire şi cu suficientă căldură pentru a topi zăpezile de pe Muntele Dikti.

Convingerea lui că Anna va fi încântată să-l vadă era pe măsura aroganţei ei.

Anna ştiuse că Manoli va veni, mai devreme sau mai târziu.

De curând, Alexandros Vandoulakis lăsase întregul domeniu pe mâna fiului său. Andreas căpătase astfel responsabilităţi uriaşe şi avea din ce în ce mai puţin timp să stea acasă, iar nu peste multă vreme Manoli fu văzut ieşind din casa vărului său mai des decât o dată la două zile. Acum era acolo în fiecare zi. Ştiau acest lucru mulţi dintre lucrătorii de pe moşie. Anna şi Manoli se bazau pe o plasă de siguranţă dublă: Andreas era prea ocupat să bage el însuşi de seamă ceva şi locul de muncă al fiecărui lucrător valora mai mult decât a-i spune stăpânului poveşti despre nevasta lui. Acestea erau motivele pentru care cei doi se puteau bucura împreună, fără oprelişti.

Maria nu putea face nimic, iar singura influenţă pe care ar fi avut-o Fotini era să-l îndemne pe fratele ei să păstreze pentru sine ceea ce ştia. Dacă Antonis i-ar fi spus

ceva tatălui lor, Pavlos, ar fi aflat cu siguranță Giorgis, căci cei doi erau tovarăşi buni.

Între vizitele lui Fotini, Maria încercă să-şi alunge din minte povestea surorii ei. Faptul că nu avea posibilitatea să schimbe situația nu ținea numai de distanța dintre ele. Ştia că Anna ar fi făcut numai după bunul plac, chiar dacă ea s-ar fi aflat la Plaka.

Maria începu să aştepte cu nerăbdare zilele de vizită ale lui Kyritsis şi nu pierdea ocazia de a ieşi pe chei să-i întâmpine, pe tatăl ei şi pe doctorul cu părul argintiu. Într-o zi frumoasă de vară Kyritsis se opri să stea de vorbă. Aflase de la doctorul Lapakis despre priceperea Mariei de a lecui folosind tincturi şi tratamente din plante medicinale. Adept convins al medicinei moderne, Kyritsis privise întotdeauna cu scepticism puterea florilor delicate şi dulci, crescute pe pantele munților. Ce tărie ar fi putut avea ele în comparație cu medicamentele secolului XX? Totuşi, mulți dintre pacienții pe care îi vedea în Spinalonga vorbeau despre vindecările pe care le aduseseră unele dintre amestecurile Mariei.

Doctorul era pregătit să o lase mai moale cu neîncrederea şi îi comunică acest lucru şi ei.

— Recunosc convingerea când o întâlnesc, spuse el. De asemenea, am văzut aici în insulă dovezi că aceste plante pot fi eficiente. Nu-mi pot permite să rămân sceptic, nu-i aşa?

— Nu, nu puteți. Mă bucur că recunoaşteți, zise Maria cu o notă de triumf.

Îi producea o satisfacție uriaşă să vadă că reuşise să-l convingă pe bărbatul acesta să-şi schimbe concepțiile. Cu atât mai mare îi fu satisfacția când se uită la el şi îl văzu zâmbind. Era alt om.

Capitolul 19

Zâmbetul doctorului schimbă atmosfera. Kyritsis nu fusese obişnuit să zâmbească prea mult în trecut. Reperele vieţii lui erau suferinţa şi nelinişştea oamenilor, iar acestea nu-i ofereau motive de frivolitate sau de plăcere. Locuia singur la Heraklion, petrecea zile întregi în spital şi puţinul timp care îi rămânea din zi, îl petrecea citind şi dormind. Acum cel puţin, în viaţa lui mai exista ceva: frumuseţea unui chip de femeie. Pentru personalul spitalului din Heraklion, pentru Lapakis şi pentru bolnavii de lepră care-i deveniseră pacienţi obişnuiţi, Kyritsis era cel dintotdeauna: un om de ştiinţă pasionat, consecvent şi de o seriozitate deconcertantă – lipsită de umor, ar spune unii. Pentru Maria el devenise cu totul altă persoană. Dacă el va fi salvarea ei în perspectivă nu ştia, dar la o scară mai mică o salva de fiecare dată când traversa marea, pentru că făcea să-i crească pulsul. Maria era din nou femeie, nu doar o pacientă care îşi aştepta moartea pe stânca aceea.

Deşi temperatura începuse să scadă în primele zile ale toamnei, Maria simţea tot mai multă căldură faţă de Nikolaos Kyritsis. În fiecare miercuri, când venea pe insulă, el se oprea să vorbească şi cu ea. La început numai pentru cinci minute, dar pe măsură ce timpul trecea, fiecare ocazie se prelungea. În cele din urmă, cum era meticulos în privinţa punctualităţii şi a necesităţii de a ajunge la timp la spital, pentru consultaţiile programate, Kyritsis începu să sosească pe insulă mai devreme, pentru a avea suficient timp să o vadă pe Maria. Giorgis, care se scula întotdeauna la şase dimineaţa, era foarte mulţumit să-l aducă pe Kyritsis la opt treizeci în loc de nouă şi observă că vremurile când Maria venea să vorbească cu el, miercurea, trecuseră. Fata venea să întâmpine barca, dar nu pentru a-l vedea pe tatăl ei.

De obicei puțin vorbăreț, Kyritsis îi povestea Mariei despre munca lui în Heraklion şi despre natura cercetărilor pe care le făcea. Îi spuse cum totul fusese întrerupt de război şi ce făcuse în toți anii aceia, descriindu-i în detaliu un oraş devastat de conflict, în care tuturor persoanelor cu o pregătire medicală cât de mică li se ceruse să lucreze douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru pentru a îngriji bolnavii şi răniții. Îi povesti despre participările lui la conferințe internaționale în Egipt şi în Spania, unde se adunau experți în lepră din lumea întreagă, pentru a-şi prezenta ideile şi a susține lucrări despre cele mai recente teorii. Îi vorbi despre diversele tratamente care se testau şi ce credea el despre ele. Din când în când trebuia să-şi aducă aminte că femeia aceasta era totuşi o pacientă şi ar fi putut într-un final să primească ea însăşi terapia medicamentoasă pe care o experimentau în Spinalonga. „Ce ciudat, se trezea el gândind uneori, să găsesc asemenea prietenie pe această insulă mică." Nu numai pe vechiul lui prieten, Christos Lapakis, ci şi pe această tânără.

Cât despre Maria, ea îl privea şi îl asculta, dar nu-i oferea prea multe informații legate de propria viață. Simțea că nu avea ce să-i împărtăşească.

Existența ei se restrânsese, devenise limitată şi concentrată într-o singură direcție.

După cum vedea Kyritsis lucrurile, oamenii din Spinalonga duceau o viață pe care el ar fi putut-o chiar invidia. Se duceau şi se întorceau rezolvându-şi treburile, stăteau la *kafenion,* vedeau cele mai noi filme, se duceau la biserică şi legau prietenii. Trăiau într-o comunitate în care se cunoşteau unii cu alții şi aveau o legătură în comun. În Heraklion el putea merge de la un capăt la altul al aglomeratei străzi principale o săptămână întreagă, fără să întâlnească o figură cunoscută.

Pentru Maria, la fel de importante precum conversațiile cu doctorul Kyritsis erau întâlnirile săptămânale cu Fotini, dar pe acestea le anticipa cu teamă în ultima vreme.

— Săptămâna aceasta a mai fost văzut ieşind din casa ei? o întrebă ea de îndată ce Giorgis nu mai putea să le audă.

— O dată sau de două ori, răspunse Fotini. Dar numai când era de față şi Andreas. A început culesul măslinilor, aşa că Andreas stă mai mult pe acasă.

Manoli şi Andreas supraveghează presele şi se pare că amândoi se întorc acasă pentru cină.

— Atunci, poate că nu s-a petrecut nimic, decât în imaginația fratelui tău. Nu cred că Manoli s-ar duce să cineze cu Andreas, dacă el şi Anna ar fi amanți.

— De ce nu? Ar stârni *şi mai multe* suspiciuni dacă nu s-ar mai duce pe-acolo.

Fotini avea dreptate. Seri la rândul, proaspăt coafată şi cu manichiura impecabilă, înveşmântată în rochii ce-i veneau pe trup ca turnate, Anna juca simultan rolul soției devotate pentru bărbatul ei şi al gazdei primitoare pentru văr. Era exact ceea ce ar fi aşteptat Andreas de la ea. Anna făcea față situației fără niciun efort, iar şansele să fi rostit o frază cu dublu înțeles sau să fi aruncat o privire care să o trădeze erau aproape nule. Pentru Anna, riscul nu făcea decât să dea vieții frisonul jocului pe o scenă imaginară, iar în zilele când şi socrii erau de față se adăuga tensiunea, sporindu-i emoția şi fiorul faptului ascuns.

— Te-ai simțit bine în seara asta? obişnuia ea să-l întrebe pe Andreas după aceea, în bezna de nepătruns al patului lor mare.

— Da, de ce?

— Întrebam doar, răspundea ea, iar când începeau să facă dragoste, simțea greutatea trupului lui Manoli şi auzea gemetele lui adânci.

De ce ar fi pus Andreas această plăcere sub semnul întrebării? La urmă, el rămânea tăcut şi epuizat în întunericul din încăperea cu obloanele trase, victimă lipsită de suspiciuni a pasiunii ei pentru alt bărbat. Un bărbat cu care ea nu făcuse dragoste decât la lumina zilei.

Anna nu vedea niciun conflict în această situație. Dat fiind că în privința pasiunii ei pentru Manoli nu avea de ales, infidelitatea ei era aproape justificată.

El apăruse în viața ei fără niciun avertisment, iar ea reacționase spontan. Voința liber asumată nu jucase niciun rol în răspunsul Annei, iar ei nici nu-i dăduse prin minte că ar fi putut juca. Prezența lui Manoli o electriza, îi zburlea fiecare fir de păr de pe trup şi fiecare centimetru al pielii ei albe şi moi ardea de dorința de a fi atins. Altminteri nici nu se putea. „Nu mă pot împotrivi", îşi spunea dimineața în timp ce-şi peria părul, după ce Andreas plecase spre colțurile mai îndepărtate ale moşiei, iar ea îl aştepta pe Manoli să apară în bucătărie la ora amiezii. „Nu am ce să fac." Manoli era rudă de sânge cu soțul ei. Dacă ar fi adunat toată voința din lume, nu l-ar fi putut izgoni. Era o victimă prinsă în capcană, dar nu se văita şi chiar dacă situația evolua sub propriul acoperiş, Andreas nu avea nici cea mai vagă bănuială că Anna îl trăda în propriul pat, sub cadrul în care erau înrămate *stephana,* coronițele de cununie, martorele actelor ei de perfidie.

Andreas nu-şi pierdea timpul gândindu-se la Manoli. Era bucuros că vărul revenise acasă din peregrinări, dar zbuciumul în privința lui i-l lăsa mamei, care se agita îngrijorată că nepotul trecuse de treizeci de ani şi nu se însurase încă.

Lui Andreas îi părea rău că mariajul cu sora soției lui se ciocnise de asemenea obstacol insurmontabil, dar presupunea că, mai devreme sau mai târziu, vărul va găsi o altă femeie potrivită, pe care să o aducă în familie. În ceea ce

o privea, Eleftheria regreta că blânda mireasă a nepotului ei fusese răpită, dar şi mai tare o supăra suspiciunea sâcâitoare că între Manoli şi nora ei exista o anumită afinitate. Prea bine nu putea să o definească, iar uneori îşi spunea chiar că imaginaţia îi juca feste. Era ca o părere, ca o figură desluşită în forma unui nor.

Maria se cutremura gândindu-se la comportamentul Annei. Sora ei nu fusese niciodată prea precaută, iar acum nimic nu mai putea schimba acest lucru.

Principala ei îngrijorare totuşi nu era atât Anna, cât impactul comportamentului ei asupra tatălui lor. „În viaţa acestui om drag nu există niciun element de certitudine", îşi spuse ea.

— Nu are niciun pic de ruşine? bombăni ea.

— Nu sunt sigură că are, răspunse Fotini.

Femeile încercară să vorbească despre altceva, dar conversaţiile începeau şi se sfârşeau întotdeauna cu referirile la infidelitatea Annei şi cu speculaţii despre cât avea să dureze până ce Anna îi va arunca neglijent lui Manoli o privire care să-l facă pe Andreas să se oprească o clipă şi să-şi pună întrebări. Încetul cu încetul, orice urmă de sentiment al Mariei pentru Manoli se evaporă. Singura certitudine rămasă era aceea că ea nu putea face nimic.

Era de-acum sfârşitul lui octombrie. Vântul iernii devenea din ce în ce mai puternic şi nu peste mult timp va reuşi să pătrundă prin cele mai groase paltoane şi cele mai călduroase pleduri de lână. Mariei i se părea necivilizat să mai rămână acolo, în frigul ucigător, ca să stea de vorbă cu doctorul Kyritsis, dar nici nu putea suporta gândul de a renunţa la conversaţiile lor. Îi plăcea nespus să discute cu acest bărbat. Păreau că nu epuizau niciodată ce aveau să-şi spună, deşi ea simţea că nu putea să-i comunice ceva de mare interes. Nu putea să nu compare felul în care îi vorbea el cu modul în care discuta Manoli. Fiecare propoziţie a

logodnicului ei fusese încărcată de tachinări jucăuşe, dar cu Kyritsis nu se punea problema nici celui mai nevinovat flirt.

— Aş dori să ştiu ce înseamnă cu adevărat să trăieşti aici, îi spusese el într-o zi, când vântul vâjâia împrejurul lor.

— Dar vedeți insula în fiecare săptămână. Probabil cunoaşteți aspectul insulei la fel de bine ca şi mine, răspunse ea, destul de mirată de afirmația lui.

— O privesc, dar nu o înțeleg, zise el. O văd ca un străin aflat în trecere. Este cu totul altceva.

— Ați vrea să veniți la mine acasă şi să beți o cafea? Maria repetase în gând aceste cuvinte de ceva vreme, dar când le rosti, în cele din urmă, abia dacă îşi recunoscu vocea.

— Cafea?

Kyritsis o auzise destul de bine, dar repetă cuvântul pentru că nu ştia ce să răspundă.

— Ați dori?

Părea să-l fi trezit dintr-o visare.

— Da, cred că da.

Străbătură împreună tunelul. Deşi el era medicul, iar ea pacienta, merseră unul lângă altul, ca doi oameni cu acelaşi statut. Amândoi traversaseră zidul venețienilor de sute de ori, dar acest drum era cu totul diferit. Kyritsis nu mai mersese astfel pe o stradă, alături de o femeie, de ani de zile, iar Maria, păşind alături de un bărbat care nu era tatăl ei, se simțea stingherită într-un fel pe care credea că îl lăsase în urmă, odată cu copilăria. O putea vedea cineva, care ar fi tras o concluzie greşită. „Este doctorul!" îi venea să strige, disperată să se ferească de bârfe.

Îl conduse grăbită pe aleea din apropiere de capătul tunelului şi intrară în casă.

Maria începu să pregătească cafeaua. Ştia că Kyritsis era grăbit şi dorea să ajungă la timp la prima consultație.

În timp ce Maria îşi făcu de lucru cu zahărul, ceştile şi farfuriile, Kyritsis aruncă o privire prin încăpere. Era mult mai confortabilă şi mai plină de culoare decât micul lui apartament din Heraklion. Observă tişlaiferele brodate, fotografia de pe perete a tinerei Kyria Petrakis cu Maria şi încă o fetiţă. Văzu un şir ordonat de cărţi, o cană cu rămurele înfrunzite de măslin şi buchete de lavandă şi alte ierburi atârnate de tavan, la uscat. Văzu ordinea şi căldura unui cămin şi amândouă îl încălziră.

Acum, că se aflau pe terenul Mariei, simţi că o putea face să vorbească despre sine. Exista o întrebare pe care ardea să i-o adreseze. Doctorul ştia foarte multe despre boală, simptome, epidemiologie, patologie, dar, desigur, nu ştia ce trăiai efectiv, fiind bolnav de lepră, iar până acum nu se gândise niciodată să întrebe aşa ceva pe un pacient.

— Cum este... se aventură el, să fii bolnav de lepră?

Întrebarea avea un caracter foarte personal, dar Maria nu ezită să-i răspundă.

— În unele privinţe nu mă simt acum altfel decât în urmă cu un an, dar sunt altfel, pentru că am fost trimisă aici, zise ea. Pentru cineva ca mine, care nu este afectat de boală în viaţa de fiecare zi, este ca şi cum s-ar afla la închisoare. Doar că nu există încuietori la uşă, nu există zăvoare.

Vorbind se întoarse cu gândul la dimineaţa aceea rece de toamnă, când părăsise Plaka pentru a veni în Spinalonga. Viaţa în leprozerie nu era, cu siguranţă ceea ce şi-ar fi dorit, dar se opri o clipă şi se gândi cum ar fi arătat ea dacă s-ar fi măritat cu Manoli. S-ar fi aflat şi atunci într-o altfel de închisoare?

Ce fel de om este acela care îşi trădează propria familie? Celudă ar profita de bunătatea şi de ospitalitatea ce-i fuseseră oferite? Fusese vrăjită de farmecul lui, dar acum îşi dădea seama că probabil circumstanţele o salvaseră. Era un

bărbat cu care nu purtase niciodată o discuție pe o temă mai profundă sau mai vastă decât culesul măslinelor, muzica lui Mikis Theodorakis sau participarea la sărbătorirea vreunui sfânt la Elounda. Această *joie de vivre* o atrăsese la început, dar înțelese că, poate, în el nu exista mai mult de atât. Conviețuirea alături de Manoli ar fi putut fi doar un alt gen de condamnare pe viață, cu nimic mai bună decât cea pe care o primise pe insula Spinalonga.

— Există totuşi o mulțime de lucruri bune, adăugă ea. Oameni minunați, precum Elpida Kontomaris, familia Papadimitriou şi Dimitri. Sunt oameni sufleteşti şi, ştiți ceva, deşi se află aici de mult mai multă vreme decât mine, nu se plâng niciodată.

Când termină de vorbit, Maria turnă cafea într-o ceaşcă şi i-o întinse lui Kyritsis. Remarcă, prea târziu, că mâna lui tremura violent, astfel încât, atunci când luă cafeaua, ceaşca se rostogoli pe jos cu zgomot. O pată neagră se întinse pe podeaua de piatră şi o tăcere stânjenitoare se aşternu înainte ca Maria să se repeadă la chiuvetă, ca să ia o cârpă. Simți jena lui profundă şi se grăbi să-i uşureze situația.

— Nu vă faceți griji, nu-i nimic, zise ea ştergând podeaua şi adunând cioburile de porțelan, într-un făraş. Doar dacă nu v-ați ars.

— Îmi pare teribil de rău, zise el. Îmi pare teribil de rău că v-am spart ceaşca.

A fost o stângăcie din partea mea.

— Nu vă faceți griji. Ce înseamnă o ceaşcă?

În realitate, era o ceaşcă specială, făcea parte din serviciul adus de mama ei de la Plaka, dar Maria îşi dădu seama că nu era deloc supărată. Privea aproape cu uşurare faptul că Kyritsis nu era chiar perfect, nu atât de desăvârşit sub toate aspectele, precum părea, privit de la distanță.

— Poate nu ar fi trebuit să vin, bâigui Kyritsis.

Pentru el, era un semn că nu ar fi trebuit să încalce regulile etichetei profesionale, în care credea cu toată ființa sa. Intrând în casa Mariei din rațiuni ținând de sociabilitate, încălcase o limită a relațiilor cu un pacient.

— Sigur că ar fi trebuit să veniți. Eu v-am invitat şi aş fi fost nefericită dacă nu veneați.

Izbucnirea Mariei era spontană şi mai entuziastă decât ar fi intenționat ea. Îl surprinse pe doctorul Kyritsis, dar o surprinse şi pe ea. Acum erau chit. Amândoi îşi pierduseră calmul.

— Vă rog să rămâneți şi să vă beți cafeaua.

Ochii Mariei priviră în ai doctorului implorând într-atât, încât el nu putu face altceva decât să accepte. Ea luă altă ceaşcă din dulap şi de această dată, după ce turnă cafeaua, o aşeză pe masă pentru ca el să o ridice în siguranță.

Sorbiră amândoi, fără să vorbească. Uneori tăcerea este stângace, nu şi de data aceasta. În cele din urmă, Maria rupse vraja.

— Aud că unii oameni au început un tratament cu medicamente. Va fi eficient?

Era o întrebare pe care îşi dorise foarte mult să o rostească.

— Suntem abia la început, Maria, răspunse el. Dar trebuie să oferim puțină speranță. Ştim că există unele contraindicații pentru acest tratament, de aceea trebuie să fim atenți în această etapă.

— Despre ce fel de medicament este vorba?

Denumirea completă este diaminodifenil sulfonă, dar este cunoscut în general ca Dapson. Este pe bază de sulf şi poate fi toxic.

Fundamental este însă faptul că orice progres se produce numai după o perioadă lungă de timp.

— Atunci, nu este vorba despre o poțiune magică, spuse Maria încercând să nu pară dezamăgită.

— Nu, mă tem că nu, răspunse Kyritsis. Va mai trece ceva timp până vom afla cu adevărat dacă se va vindeca cineva definitiv. Mă tem că deocamdată nu va pleca nimeni de aici.

— Aşadar, veţi mai avea ocazia să veniţi să beţi cafea şi altădată?

— Sper asta foarte mult. Faci o cafea foarte bună.

Doctorul Kyritsis ştia că răspunsul lui era cam stângaci şi implica faptul că ar fi fost interesat să vină datorită calităţii cafelei. Şi nu intenţionase deloc să sune astfel.

— Bine, ar trebui să plec acum, zise el, încercând să-şi ascundă stânjeneala. Mulţumesc.

Cu acest rămas-bun destul de oficial, Kyritsis plecă.

Spălând ceştile şi măturând podeaua pentru a îndepărta ultimele cioburi, Maria se surprinse fredonând. Senzaţia nu putea fi descrisă decât ca având inima uşoară, sentiment necunoscut într-un loc cenuşiu, dar ea avea de gând să se bucure de el şi să spere din adâncul sufletului că îl va păstra. Toată ziua se simţi de parcă n-ar fi călcat cu picioarele pe pământ. Avea multe de făcut, dar fiecare sarcină era o plăcere. De îndată ce termină de strâns, înveli câteva borcane de ierburi într-un coş împletit şi porni să o vadă pe Elpida Kontomaris.

Bătrâna încuia rar uşa, aşa că Maria intră direct în casă. O găsi pe Elpida în pat, palidă, dar şezând rezemată pe perne.

— Elpida, cum te simţi astăzi?

— Mă simt mult mai bine, zise ea. Mulţumită ţie.

— Mulţumită naturii, nu mie, o corectă Maria. Îţi voi face încă o infuzie. Este limpede că are efect. Va trebui să bei o cană întreagă acum, încă una peste trei ore şi pe urmă mă voi întoarce diseară, să-ţi mai dau una.

Prima oară după trei săptămâni, Elpida Kontomaris începea să se simtă din nou bine. Crampele abdominale de

care suferise păreau s-o mai lase şi nu avea nicio îndoială că asta se datora binefăcătoarelor leacuri din plante pe care i le pregătise Maria. Deşi pielea de pe faţa ei îmbătrânită se lăsase şi hainele îi atârnau pe trup ca nişte zdrenţe, pofta de mâncare începuse să-i revină şi începuse să-şi imagineze vremea când se va putea hrăni normal, din nou.

De îndată ce se convinse că Elpida se simţea mai bine, Maria plecă. Se va întoarce seara, să fie sigură că pacienta ei lua şi doza următoare, dar între timp ea îşi va petrece ziua la „bloc", cum i se spunea. Clădirea mare, cu mai multe apartamente, situată la capătul străzii principale, nu se bucura nici acum de popularitate. Părea singuratică şi pustie, cum stătea acolo sus, pe deal. Oamenii preferau căldura şi intimitatea caselor mici ale turcilor şi ale italienilor.

Distanţele reduse dintre casele vechi le dădeau un sentiment de comunitate, mai important pentru ei decât orice lumină strălucitoare de neon şi oblon modern.

Astăzi, Maria mergea acolo pentru că patru dintre apartamente adăposteau leproşi care nu se mai puteau descurca singuri. Erau oameni ale căror picioare pline de leziuni le fuseseră amputate, ale căror mâini deformate, cu aspect de gheare îi făceau incapabili de cele mai simple treburi casnice şi ale căror chipuri deformate deveniseră de nerecunoscut. În orice altă situaţie, aceşti oameni desfiguraţi ar fi trăit într-o nefericire totală. Chiar şi acum, unii dintre ei supravieţuiau pe muchia disperării, dar eforturile Mariei şi ale altor câteva femei ca ea nu-i lăsau să clacheze.

Ceea ce preţuiau aceşti oameni mai mult pe lume era intimitatea vieţii. Pentru o femeie tânără, al cărui nas fusese distrus de lepră şi ai cărei ochi rămăseseră deschişi pe vecie din cauza paraliziei faciale, privirile celorlalţi locuitori ai insulei erau insuportabile. Din când în când pleca în timpul

nopții şi se strecura în biserică, singură doar cu icoanele întunecoase şi mirosul alinător al lumânărilor topite, dar altfel nu ieşea niciodată, cu excepția drumului foarte scurt, o dată pe lună, până la spital, unde Lapakis înregistra orice modificare a leziunilor şi îi prescria medicamente, pentru a-i ajuta mintea şi trupul să treacă de la starea de veghe aproape permanentă, într-un scurt, dar binecuvântat somn.

Altă femeie, ceva mai în vârstă, îşi pierduse una din mâini. Plătea cel mai scump preț pentru arsurile severe pe care şi le făcuse gătind pentru familie cu numai câteva luni înainte de a veni pe insulă. Doctorul Lapakis făcuse tot ce putuse încercând să vindece rănile ulcerate, dar infecția îi înfrânsese pe amândoi şi singura soluție rămăsese amputarea. Restul mâinii fusese prins într-un cârlig.

Reuşea astfel să țină o furculiță, dar nu putea deschide o conservă sau încheia un nasture.

Fiecare dintre cei aproximativ doisprezece oameni care trăiau aici purtau cicatrice hidoase. Majoritatea sosiseră în Spinalonga într-o stare acută de decrepitudine şi, în pofida tuturor eforturilor spitalului de a preveni daunele pe termen lung ce decurgeau din lipsa de sensibilitate indusă de boală, aceasta nu putea fi totdeauna controlată. Ei corespundeau imaginii biblice a leprosului şi înaintaseră pe calea infernală a desfigurării, atât cât putea cineva avansa fiind încă perceput ca om.

Maria făcea cumpărături şi gătea pentru ființele acestea, aflate la capătul vieții.

Acum abia dacă mai băga de seamă diformitățile lor şi le servea prânzul, iar în unele cazuri le ajuta chiar să se hrănească. În mintea ei sălăşluia gândul că mama ei fusese şi ea, poate, în aceeaşi situație. Nimeni nu-i spusese totul, dar ducându-le la gură lingura cu orez, spera că Eleni nu suferise niciodată ca oamenii aceia.

Ea însăşi se considera norocoasă. Indiferent dacă noul tratament medicamentos se dovedea eficient sau nu, trupurile distruse ale acestor oameni nu mai puteau fi reparate niciodată.

Pe continent majoritatea oamenilor credeau că toţi leproşii erau în aceeaşi măsură afectaţi de boală ca aceste cazuri extreme, iar gândul apropierii lor le producea repulsie. Se temeau pentru propria sănătate şi pentru aceea a copiilor lor şi erau convinşi că bacilul care îi infectase pe locuitorii insulei se putea transmite pe calea aerului până la casele lor. Oameni care nutreau asemenea idei preconcepute existau chiar şi la Plaka. În ultimii câţiva ani mai apăruse încă un motiv de revoltă împotriva coloniei. Zvonurile exagerate referitoare la averea atenienilor treziseră un sentiment sporit de ranchiună, mai ales în comunităţile sărace de pe deal, la Selles şi Vrouhas, care nu beneficiau de venitul constant al satelor de pescari, cum era Plaka. Locuitorii se temeau că ar putea sfârşi şi ei la Spinalonga; pe urmă îi cuprindea invidia la gândul că leproşii ar trăi mai confortabil decât ei. Temerile lor erau pe de o parte greşit fundamentate, iar pe de alta adânc înrădăcinate.

Într-o zi, prin februarie, se răspândi un zvon. Porni de la comentariul imprudent al unui om şi, precum un foc izbucnit în pădure de la un chibrit aruncat cu neglijenţă, se răspândi devastator în toate satele dimprejur, de la Elounda, în sud, până la Vilhadia, pe coasta de nord. Se spunea că primarul din Selles îşi dusese băiatul de zece ani la spital la Heraklion. Copilului urmau să i se facă analize, fiind suspect de lepră. Poate că boala se răspândea venind din insulă. Lână seara se adunaseră norii de furtună ai unei reacţii umane exagerate.

Un răzvrătit în fiecare sat şi sentimentele îndelung incubate, frica şi ura, fură suficiente pentru ca mânia să dea în clocot; oamenii începură să coboare spre Plaka, decişi

să distrugă insula. Cauza lor era irațională. Dacă Spinalonga ar fi fost distrusă, gândeau ei, leproşii n-ar mai fi fost trimişi acolo, iar guvernul Greciei va fi nevoit să mute leprozeria. Oamenii îşi imaginau, de asemenea, că sub amenințări, atenienii influenți vor insista să fie duşi într-alt loc, mai sigur.

Oricum ar fi evoluat situația, ei vor scăpa de această pată de murdărie din peisajul lor.

Gloata plănuia să se urce în toate bărcile de pescuit pe care putea pune mâna şi să debarce pe insulă la adăpostul întunericului. La ora cinci în după-amiaza acelei zile de miercuri, pe cheiul din Plaka se adunaseră două sute de oameni, majoritatea bărbați. Giorgis auzi când veniră primele camioane şi agitația oamenilor care coborau din ele şi îşi croi drum spre chei. Ca toți ceilalți săteni din Plaka, rămase cu gura căscată. Era timpul să plece după Kyritsis, dar mai întâi trebuia să-şi facă loc prin mijlocul mulțimii, pentru a-şi găsi barca.

Străduindu-se să ajungă la ea, prinse frânturi de discuții.

— Câți putem urca într-o barcă?

— Cine are benzina?

— Asigură-te că există suficientă!

Unul dintre capi îl zări pe bătrân când acesta se urca în barcă şi i se adresă agresiv:

— Unde crezi că te duci?

— Traversez să-l aduc pe doctor, răspunse el.

— Ce doctor?

— Unul dintre doctorii care lucrează acolo, răspunse Giorgis.

— Ce pot face doctorii pentru leproşi? întrebă batjocoritor şeful, strâmbându-se spre mulțime.

Mulțimea râdea şi îl lua în zeflemea, dar Giorgis îşi împinse barca şi o desprinse de chei. Se cutremura din tot

trupul de spaimă şi mâna îi tremura violent pe cârmă. Barca cea mică se luptă din greu cu marea agitată şi drumul păru mai lung ca oricând. De la oarecare distanță zări silueta întunecată a lui Kyritsis şi, în cele din urmă, apropie barca de zidul de piatră.

Doctorul nu mai pierdu timpul să lege barca, ci sări direct în ea. Fusese o zi grea şi ardea de nerăbdare să ajungă acasă. În semiîntuneric, abia putea zări chipul lui Giorgis sub pălărie, dar vocea bătrânului avea o rezonanță neobişnuită.

— Domnule doctor Kyritsis, zise el, înecându-se. S-a adunat o mare de oameni. Cred că au de gând să atace Spinalonga!

— Cum adică?

— Au venit cu sutele. Nu ştiu de unde, dar strâng bărci şi au bidoane cu benzină. Pot porni dintr-o clipă într-alta.

Kyritsis era uluit de prostia oamenilor şi cuprins de spaimă pentru locuitorii insulei. Nu era timp de pierdut. Trebuia să facă rapid o alegere. Dacă s-ar întoarce în spatele zidului să-i avertizeze pe leproşi, ar pierde minute prețioase.

Trebuia să ajungă la țărm, să-i convingă pe lunaticii aceia să renunțe la plan.

— Trebuie să ne ducem înapoi – *repede,* îl îndemnă el pe Giorgis.

Giorgis întoarse barca dintr-o mişcare. De această dată avea vântul din spate şi caicul străbătu distanța dintre insulă şi Creta cât ai bate din palme. Oamenii de pe țărm îşi aprinseseră torțele şi, când barca ajunse la țărm, tocmai sosea încă un transport de răzvrătiți. Când Giorgis acostă la chei, se produse agitație, iar când Kyritsis debarcă, mulțimea de oameni se separă făcând loc să treacă unui bărbat înalt şi lat în umeri, care era, în mod evident, purtătorul lor de cuvânt.

— *Dumneata* cine eşti? întrebă el batjocoritor. Te duci şi vii de la leproşi după bunul plac?

Mulțimea încetă orice zgomot, să audă ce se vorbea.

— Eu sunt doctorul Kyritsis. Tratez mai mulți pacienți de pe insulă cu o nouă terapie medicamentoasă. Există indicii că tratamentul ar putea conduce la vindecare.

— Oh! râse omul sarcastic. Ia ascultați, oameni buni! Ați auzit? Leproşii se vor face mai bine.

— Există toate şansele.

— Şi dacă nu credem?

— Nu contează dacă nu crezi *dumneata.*

Kyritsis punea accente dramatice. Se uită fix la conducătorul răzvrătiților. Îşi dădu seama că bruta aceea nu făcea doi bani fără mulțimea din spatele lui.

— Şi de ce, mă rog? zise omul zeflemitor, trăgând cu ochiul la mulțimea care aştepta pe chei, cu fețele luminate de pâlpâirea torțelor.

Încerca să-i înfierbânte. Îl subestimase pe acest om subțirel, care părea să atragă mai multă atenție decât s-ar fi aşteptat el din partea unuia de statura lui.

— Dacă te atingi cu un deget măcar de un singur lepros de acolo, zise Kyritsis, te vei trezi la zdup, într-o celulă mai întunecoasă şi mai adâncă decât cele mai negre coşmaruri. Dacă *un singur* lepros moare, vei fi judecat şi condamnat pentru crimă. Mă voi îngriji personal de acest lucru.

Un murmur străbătu mulțimea, apoi se lăsă din nou liniştea. Şeful simți că îi pierduse. Vocea fermă a lui Kyritis străpunse tăcerea:

— Voi ce aveți de gând? Vă duceți liniştiți acasă sau faceți ce e mai rău?

Oamenii se priviră unii pe alții şi se adunară în grupuri mici. Torțele se stinseră una câte una, cufundând cheiul în întuneric.

Mulțimea se risipi spre maşini. Hotărârea oamenilor de a distruge Spinalonga se evaporase.

Croindu-şi drum îndărăt, spre strada principală, şeful aruncă o privire înapoi, spre doctor.

— O să vedem cum e cu vindecarea aceea, strigă el. Şi dacă nu este adevărată, ne întoarcem. Ține minte ce-ți spun.

Cât durase confruntarea, Giorgis Petrakis rămăsese în barcă, privind întâi cu teamă şi apoi cu admirație cum doctorul Kyritsis împrăştie mulțimea. Păruse aproape imposibil pentru un individ să pareze fără niciun ajutor forța acestei bande de tâlhari, care păreau mânați de diavol să distrugă colonia de leproşi.

Kyritsis se arătase în permanență stăpân pe situație, dar în sinea lui se temuse pentru propria viață. Şi nu numai atât. Se temuse pentru viața fiecărui bolnav de pe insulă. Când inima încetă să-i mai bată de parcă ar fi stat să-i sară din piept, înțelese că ceva anume îi dăduse curajul de a se opune mulțimii: femeia pe care o iubea ar fi putut fi în pericol. Nu putea nega. Pe Maria voise cu disperare să o salveze.

Capitolul 20

Vestea că fusese stăvilită o revoltă împotriva insulei ajunse rapid în Spinalonga. Curând toată lumea ştiu că doctorul Kyritsis, fără niciun ajutor, reuşise să disperseze o mulțime dezlănțuită, aşa că el deveni eroul zilei.

Miercurea următoare doctorul se întoarse pe insulă ca de obicei, mai nerăbdător ca niciodată să o vadă pe Maria. Revelația sentimentului atât de puternic pe care i-l purta îl luase prin surprindere şi toată săptămâna nu se mai gândise la altceva.

Maria venise pe chei, să-l întâmpine, o siluetă familiară în haina ei verde, iar astăzi cu un zâmbet larg luminându-i chipul.

— Mulțumesc, domnule doctor Kyritsis, zise ea chiar înainte ca el să fi coborât din barcă. Tata mi-a povestit cum i-ați înfruntat pe oamenii aceia şi noi toți cei de aici vă suntem recunoscători pentru ceea ce ați făcut.

Kyritsis păşise pe uscat. Dorea cu toată ființa lui să o cuprindă în brațe şi să-i spună că o iubeşte, dar asemenea reacție spontană contravenea reticenței lui de o viață, de aceea ştiu că nu o putea face.

— Oricine ar fi reacționat la fel. N-a fost mare lucru, spuse el pripit. Am făcut-o pentru dumneata.

Cuvinte necugetate. Ştia că ar fi trebuit să fie mai reținut.

— Şi pentru toți cei de pe insulă, adăugă imediat.

Maria nu zise nimic şi Kyritsis nu avu idee dacă ea îl auzise sau nu. Ca întotdeauna străbătură împreună tunelul, însoțiți de scrâşnetul paşilor pe pietrişul de pe drum, fără să scoată un cuvânt. Era de la sine înțeles că Kyritsis avea să meargă la ea acasă să bea o cafea înainte de a se duce la spital, dar când ajunseră la cotitura tunelului, doctorul îşi dădu seama că se schimbase ceva. La capăt era întuneric şi nu se vedea imaginea obişnuită a străzii principale din Spinalonga.

Curând înțelese şi de ce. O mulțime imensă, poate de două sute de oameni, se adunase acolo. Aproape toți locuitorii insulei, cei suficient de sănătoşi, veniseră de acasă să-l întâmpine pe doctor. Copii, tineri şi vârstnici, sprijiniți în bastoane şi cârje, toți se strânseseră în dimineața aceea răcoroasă, cu pălăriile pe cap şi gulerele ridicate, să-şi exprime recunoştința. Când Kyritsis ieşi din tunel, în jurul lui izbucniră aplauze şi el rămase țintuit locului, uluit să se

afle în centrul atenției. Când aplauzele încetară, Papadimitriou făcu un pas în față.

— Domnule doctor Kyritsis. În numele fiecărui locuitor din această insulă, doresc să vă mulțumesc pentru ceea ce ați făcut săptămâna trecută. Înțelegem că ne-ați salvat de invazie şi, după toate probabilitățile, de la vătămări şi moarte.

Noi toți de aici vă vom fi veşnic recunoscători.

Ochii erau ațintiți asupra lui, plini de aşteptări. Oamenii voiau să-i audă vocea.

— Aveți acelaşi drept la viață ca oricare dintre cei de pe continent. Atâta timp cât eu mă ocup de acest loc, nimeni nu se va atinge de voi.

Aplauzele izbucniră din nou, apoi locuitorii insulei începură să plece, ducându-se fiecare la treburile lui. Kyritsis fusese copleşit de ovații şi răsuflă uşurat când ieşi din centrul atenției. Papadimitriou se afla acum alături de el şi merseră împreună.

— Vă conduc până la spital, spuse el, fără să-şi dea seama că astfel îl frustra pe doctor de prețioasele clipe în compania Mariei.

Văzând cum se adunase mulțimea, Maria înțelesese că nu-l putea aştepta pe Kyritsis să vină la ea. Nu s-ar fi cuvenit. Îl privi îndepărtându-se şi se întoarse acasă. Două ceşti se aflau în mijlocul mesei.

Aşezându-se să bea cafeaua fiartă la foc mic pe sobă, Maria se adresă unei figuri imaginare, aşezate pe cealaltă parte a mesei:

— Ei bine, domnule doctor Kyritsis, acum sunteți un erou.

Între timp, Kyritsis se gândea la Maria. Cum să aştepte până miercurea viitoare fără s-o vadă? Şapte zile. O sută şaizeci şi opt de ore. Avea totuşi suficiente preocupări care să-i distragă atenția. La spital era foarte mult de lucru.

Zeci de leproşi aveau nevoie urgentă de îngrijire şi, cum numai doi oameni gospodăreau tot locul, Lapakis şi Manakis erau mai nerăbdători ca niciodată să-l vadă.

— Bună dimineaţa, Nikolaos, strigă Lapakis tachinându-l. Cel mai grozav doctor din Creta şi acum Sfântul din Spinalonga!

— Haide, Christos, replică Kyritsis destul de surprins. Ştii bine că şi tu ai fi făcut acelaşi lucru.

— Să ştii că nu sunt sigur. După câte se spun, a fost destul de riscant.

— Ei bine, toate astea s-au petrecut săptămâna trecută, zise Kyritsis lăsând deoparte episodul. Acum să ne ocupăm de treburile de astăzi. Ce fac pacienţii pe care îi testăm?

— Să mergem la mine în cabinet şi te pun la curent.

Pe biroul lui Lapakis se înălţa un teanc de dosare. Le luă pe rând, unul câte unul şi îi făcu prietenului şi colegului său o descriere scurtă a stării curente a fiecărui pacient căruia i se administra tratamentul. La cei mai mulţi dintre cei cincisprezece se vădeau semnele unei reacţii pozitive, dar nu la toţi.

— Doi dintre ei se află într-o stare de reacţie severă, spuse Lapakis. Unul face febră de 40 grade de când ai fost la ultima vizită, iar Athina tocmai mi-a spus că cealaltă pacientă a ţinut toată insula trează noaptea trecută cu ţipetele ei. Mă întreabă mereu cum este posibil să nu simtă nicio senzaţie în braţe şi în picioare şi totuşi să aibă asemenea dureri teribile. Nu am ce să-i răspund.

— Am să o consult imediat, dar cred că deocamdată ar fi cel mai bine să-i întrerupem tratamentul. Există toate şansele să asistăm la o vindecare spontană, iar sulfona ar putea face mai rău dacă aceasta este situaţia.

După ce cei doi medici cercetară observaţiile, veni timpul să facă vizita în saloane. Era o treabă sinistră. Unul

dintre pacienți, al cărui trup era acoperit cu pustule pline cu puroi, țipă de durere când Lapakis îi aplică soluția de acid tricloracetic pentru a-i usca leziunile. Altul îl ascultă mut pe Kyritsis care îi sugeră că cea mai bună cale de a îndepărta oasele moarte ale degetelor era amputarea, o operație simplă, ce se putea face fără anestezie, căci acea parte a corpului era total lipsită de senzații fizice. Altul avu o răbufnire de optimism vizibil când Lapakis îi descrise cum avea de gând să-i transplanteze un tendon la picior, pentru ca el să poată merge din nou. La marginea fiecărui pat, doctorii conveneau cu pacientul în ce consta etapa următoare de tratament. Pentru unii era perspectiva injecțiilor care ameliorau durerile, pentru alții excizia leziunilor.

Apoi începură să sosească primii pacienți ambulatorii. Unii nu aveau nevoie decât de schimbarea pansamentelor la picioarele ulcerate, dar pentru alții tratamentul era mai dur, în special pentru o femeie căreia trebuia să-i fie excizată o excrescență lepromatoasă de pe nas şi să-i fie aplicate vreo zece tampoane cu adrenalină pentru a-i opri sângerarea.

Toate acestea durară până la mijlocul după-amiezii, apoi veni rândul pacienților care primeau noul tratament. Un lucru devenea din ce în ce mai clar.

La câteva luni de la începerea testului, noile doze ale terapiei medicamentoase produceau rezultate încurajatoare, iar la majoritatea acestor cazuri efectele secundare, de care se temuse doctorul Kyritsis, nu se materializaseră. În fiecare săptămână pândise simptome de anemie, hepatită şi psihoză, pentru că toate fuseseră raportate de alți medici implicați în administrarea medicamentului Dapson şi răsufla uşurat că niciunul dintre acestea nu apăruse la pacienții săi.

— Pentru toți cobaii noştri am mărit doza de la douăzeci şi cinci la trei sute de miligrame de Dapson de

două ori pe săptămână, spuse Lapakis. Nu pot să le administrez mai mult, nu-i aşa?

— Cu siguranţă n-aş recomanda mai mult, iar dacă prin această doză obţinem rezultate, cred că trebuie să o privim ca pe limita maximă, mai ales dacă ne gândim la perioada lungă pe care o presupune tratamentul. Indicaţiile cele mai recente sunt să continuăm să prescriem Dapson timp de mai mulţi ani după ce lepra nu mai este activă la pacient, zise Kyritsis adăugând după o pauză: Este o calc lungă, dar dacă duce la vindecare, cred că niciun pacient nu se va plânge.

— Ce zici dacă începem tratamentul şi cu grupul următor?

Lapakis era deopotrivă emoţionat şi nerăbdător. Nimeni nu avea îndrăzneala să spună că leproşii aceştia fuseseră vindecaţi şi abia peste câteva luni urmau să facă analize pentru a vedea dacă bacilul leprei fusese eliminat din sistem. Dar simţea în adâncul fiinţei sale că după toţi anii aceia de discuţii, false începuturi şi lipsă de încredere în vindecare, ajunseseră la o cotitură. Resemnarea, disperarea chiar, puteau fi acum înlocuite cu speranţa.

— Da, nu are rost să mai aşteptăm. Cred că trebuie să-i selecţionăm pe următorii cincisprezece cât mai curând posibil. Ca şi primii, ei trebuie să aibă o stare de sănătate foarte bună, zise Kyritsis.

Dorea cu fiecare fibră a trupului său să se asigure că numele Mariei se va afla pe listă, dar ştia că a exercita vreo influenţă ar fi fost o lipsă de profesionalism.

Gândul îi zbură de la discuţia despre tratament, la momentul când o va vedea pe Maria din nou. Fiecare zi îi va părea un veac.

Lunea următoare Fotini sosi pe insulă, ca de obicei. Maria voia să-i povestească despre primirea de erou pe care

i-o făcuseră doctorului Kyritsis cu o săptămână în urmă, dar văzu că Fotini ardea de nerăbdare să-i spună noutățile.

Abia intră pe uşă în casa Mariei, că şi începu să turuie.

— Anna este însărcinată!

— În fine, zise Maria, neştiind dacă vestea era bună sau rea. Tata ştie?

— N-are de unde, altfel ți-ar fi spus el ceva, nu-i aşa?

— Presupun că da, zise ea gânditoare. Tu cum ai aflat?

— Prin Antonis, bineînțeles. Se pare că pe moşie umblă ceva vorbe de multă vreme.

— Spune-mi. Spune-mi, ce fel de vorbe, întrebă Maria, nerăbdătoare să afle detalii.

— Ei bine, Anna nu a mai fost văzută pe afară de săptămâni bune şi au circulat zvonuri că ar fi fost bolnavă, apoi a apărut, în cele din urmă, în public – după ce a pus pe ea o greutate considerabilă!

— Dar asta nu înseamnă neapărat că este gravidă, exclamă Maria.

— Oh, ba da, pentru că au anunțat. Este în trei luni şi jumătate.

În primele luni de sarcină, Anna se simțise foarte rău. În fiecare dimineață şi apoi pe tot parcursul zilei avea grețuri şi vomita. Nimic din ce mânca nu rămânea în interior şi timp de mai multe săptămâni doctorul nu fusese sigur că fătul va supraviețui. Nu mai văzuse niciodată o femeie să sufere atât de mult, să fie atât de doborâtă de sarcină, iar după ce vărsăturile încetară, apăru o problemă nouă. Începu să piardă sânge. Singura posibilitate de a salva copilul fusese repaosul total. Copilul însă părea hotărât să trăiască şi în a paisprezecea săptămână de sarcină situația se stabiliza. Spre marea uşurare a lui Andreas, Anna se putu ridica din pat.

Figura sfrijită ce o privise pe Anna din oglindă cu numai o lună în urmă era acum din nou rotunjită, iar când se privi din profil, distinse clar o proeminență.

Hainele şi rochiile scumpe, potrivite siluetei ei zvelte, fură puse în fundul dulapului, pentru că acum purta o îmbrăcăminte mai voluminoasă, sub care pântecul i se rotunjea încetul cu încetul.

La moşie era pretext de petrecere. Andreas deschise larg pivnițele şi într-o seară, devreme, sub copacii din fața casei se strânseră toți angajații lui, să bea cel mai bun vin al anului precedent. Manoli era şi el acolo, iar când toastară pentru copilul ce avea să vină, vocea lui răsună cel mai tare.

Maria asculta ce-i povestea Fotini despre evenimentele recente, fără să-i vină să creadă.

— Nu pot să cred că nu şi-a făcut timp să meargă să-l vadă pe tata, zise ea. Nu se gândeşte decât la ea, la nimeni altcineva, nu-i aşa? Să-i spun eu sau să aştept până îi va spune ea?

— Dacă aş fi în locul tău, i-aş spune. Altfel va afla de la un străin, cu siguranță.

O vreme nu mai ziseră nimic. În mod normal sosirea pe lume a unui copil era motiv de mare bucurie, în special pentru femei şi rudele apropiate. Dar nu şi de această dată.

— Presupun că este al lui Andreas?

Maria pusese degetul pe rană.

— Nu ştiu. Părerea mea este că nici Anna nu ştie, dar Antonis zice că se vorbeşte mult pe tema asta. Toți se bucurau să bea pentru naşterea unui copil sănătos, dar în spatele lui Andreas se şuşotea şi se specula din plin.

— Nici nu este de mirare, nu-i aşa?

Femeile mai vorbiră cât mai vorbiră. Acest eveniment important pentru familie trecuse altele în plan secundar şi pentru o vreme o făcu pe Maria să uite de Kyrisis şi de comportamentul lui galant de săptămâna precedentă. La

prima lor întâlnire după multe săptămâni, Fotini constată că nu o mai auzea pe Maria sporovăind încontinuu despre doctor. „Doctorul Kyritsis în sus, doctorul Kyritsis în jos!”, o tachinase ea pe Maria, care-şi însuşise culoarea macilor sălbatici, când Fotini îi arătase că făcuse o obsesie.

— Trebuie să-i spun tatei despre Anna cât mai curând, zise Maria. Am să-i spun ca şi când ar fi cea mai grozavă veste şi-i voi zice că Anna a fost prea bolnavă ca să vină să-l vadă. Oricum, pe jumătate este adevărat.

Când se întoarseră pe chei, Giorgis terminase de descărcat lăzile pe care le adusese şi se aşezase pe zid, sub un copac, fumând şi admirând peisajul.

Deşi mai şezuse acolo de o mie de ori, vremea şi lumina se combinau într-un tablou diferit de fiecare dată. Uneori munţii sterpi ce se înălţau dincolo de Plaka păreau albaştri, alteori galbeni-deschis, iar uneori cenuşii. Astăzi, când nori joşi acopereau peisajul, nu se mai vedeau deloc. Suprafaţa apei, pe alocuri învolburată de vânt, producea o spumă albă, uşoară, ce se prelingea pe mare, de parcă ar fi fost un râu. Oceanul arăta ca un cazan în care apa fierbea furioasă, dar în realitate era rece ca gheaţa.

Vocile femeilor îl treziră din reverie şi se ridică să pregătească barca de plecare. Fiica lui grăbi pasul.

— Tată, nu fugi. Am ceva să-ţi spun. Veşti într-adevăr foarte bune, zise ea, făcând tot posibilul să pară entuziasmată. Giorgis se opri. Singura veste bună pe care o mai aştepta era că Maria s-ar fi putut întoarce într-o zi acasă. Era singurul lucru pe lume, pentru care se ruga. Anna va avea un copilaş, spuse ea simplu.

— Anna? întrebă el vag, ca şi când uitase cine era ea. Anna, repetă el, privind fix în pământ.

Adevărul era că n-o mai văzuse pe fiica lui cea mare de mai bine de un an. De când Maria începuse o viaţă nouă în Spinalonga, Anna nu-l vizitase nici măcar o dată şi cum

Giorgis era persona non grata în casa familiei Vandoulakis, legătura se rupsese. La început situația aceasta îi produsese o mare amărăciune, dar, cu trecerea timpului, deşi ştia că legătura părintească se va păstra veşnic, începu să uite de fiica lui. Din când în când se întreba cum se făcea că două fete, născute din aceeaşi mamă şi din acelaşi tată şi crescute la fel din ziua când veniseră pe lume, puteau ieşi atât de diferite, dar în ultima vreme acesta fusese singurul gând legat de Anna.

— E bine, spuse el în cele din urmă, străduindu-se să găsească ceva de zis. Când?

— Credem că în august, răspunse Maria. Ce-ar fi să-i scrii?

— Da, poate că ar trebui. Ar fi un pretext să mai luăm legătura.

Cum trebuia să reacționeze aflând de iminenta venire pe lume a primului nepot? îi văzuse pe mai mulți dintre prietenii lui trecând printr-o stare de exuberanță când deveniseră bunici. Chiar anul trecut, bunul lui prieten Pavlos

Angelopoulos sărbătorise naşterea copilului lui Fotini, cu o petrecere minunată cu băutură şi dans, şi păruse că toată populația din Plaka venise la cârciumă, să petreacă împreună cu el. Giorgis nu se vedea în postura de a se veseli cu *tsikoudia* când se va naşte copilul Annei, dar avea, cel puțin, un pretext să-i scrie. Îi va cere sprijin Mariei să compună scrisoarea peste câteva zile, dar nu era nicio grabă.

Două zile mai târziu era timpul să vină în vizită Kyritsis. Când mergea în Spinalonga el trebuia să se trezească la cinci dimineața, iar după călătoria lungă de la Heraklion, străbătând ultimii kilometri, aştepta cu nerăbdare să simtă pe buze gustul cafelei tari. O vedea pe Maria aşteptându-l, iar în ziua aceea repetă în gând

cuvintele pe care avea de gând să i le spună. În mintea lui se vedea într-o versiune bine articulată, dar pasională, calm, dar arzând de emoție, numai că, atunci când se dădu jos din barcă şi se găsi față în față cu femeia aceea frumoasă, pe care o iubea, îşi dădu seama că nu putea reacționa atât de pripit. Deşi ea îl privea cu ochii unui prieten, îi vorbea cu vocea unui pacient, iar el, fiind medicul ei, înțelese că visele lui de a-i mărturisi iubirea erau doar atât. Vise. Nu se punea problema să depăşească bariera ridicată de poziția lui.

Străbătură tunelul, cum era normal, dar de această dată, spre uşurarea lui, nimeni nu-l mai ovațională la celălalt capăt. Ceştile erau pe masă, ca de obicei, iar Maria făcuse cafeaua înainte de venirea lui, ca să nu mai piardă timpul.

— Oamenii mai vorbesc încă despre cum ne-ați salvat, spuse ea, luând ibricul de pe sobă.

— Este foarte frumos din partea lor să-mi arate atâta recunoştință, dar sunt sigur că vor uita curând. Sper doar ca răufăcătorii aceia să stea la distanță pe viitor.

— Oh, cred că da. Fotini mi-a spus că totul a pornit de la zvonul că un băiat de prin partea locului, suspect de lepră, ar fi fost dus la spital la Heraklion pentru analize. Ei bine, săptămâna trecută copilul şi tatăl lui s-au întors. Au fost într-o călătorie să o vadă pe bunica băiatului la Hania şi au decis să rămână acolo câteva zile. Copilul nu era bolnav deloc.

Kyritsis o ascultă cu atenție pe Maria, decis să-şi stăpânească sentimentele. A reacționa altfel ar fi fost o greşeală, un abuz, dată fiind poziția lui.

— Am obținut rezultate foarte încurajatoare cu testarea medicamentului, zise el schimbând subiectul. Unii pacienți prezintă o stare mai bună.

— Ştiu, spuse ea. Dimitri Limonias este unul dintre ei şi tocmai am stat de vorbă cu el ieri. Spune că simte deja o schimbare.

— În mare parte ar putea fi psihologică, zise Kyritsis. Începerea unui tratament, oricare ar fi el, tinde să le dea pacienților mai multă vitalitate.

Doctorul Lapakis alcătuieşte lista oamenilor din care vom selecționa grupul următor. Sperăm ca în cele din urmă toți cei din Spinalonga să primească noul medicament.

Voia să spună că spera să fie şi ea pe listă. Voia să spună că toți anii lui de cercetare şi încercări ar fi fost răsplătiți dacă ar fi fost salvată ea.

Voia să-i spună că o iubea. Niciunul dintre aceste cuvinte nu-i veniră pe buze.

Oricât de mult ar fi vrut să mai rămână în frumoasa casă a Mariei, trebuia să plece. Îi venea greu să trăiască alte şapte zile fără să o vadă, dar nu putea tolera risipa de timp, nici la el, nici la alții şi ştia că era aşteptat la spital. Pentru doctorul Lapakis şi doctorița Manakis, miercurea era un şuvoi de lumină în întunericul unei săptămâni extenuante de muncă, de aceea punctualitatea era cu atât mai importantă pentru Kyritsis, care o respecta cu asiduitate. Munca suplimentară pe care o implica pentru cei doi medici administrarea noii terapii medicamentoase îi adusese la epuizare. Nu numai că trebuiau să trateze pacienții care intrau în starea de criză, dar acum îi aveau şi pe cei care dezvoltau reacții secundare la medicament. De multe ori acum, Lapakis nu mai pleca de pe insulă până seara la ora zece, iar uneori se întorcea dimineața la şapte. Cât de curând, Kyritsis trebuia să se gândească să vină mai des în Spinalonga, de două sau chiar de trei ori pe săptămână.

În câteva săptămâni doctorul Lapakis întocmi lista scurtă a următorului grup de candidați la tratament. Maria era printre ei. Într-o miercuri pe la mijlocul lunii martie, când florile sălbatice începuseră să se întindă pe pantele din nordul insulei Spinalonga şi mugurii denşi ai migdalilor se deschideau în floare, Kyritsis se duse să o caute pe Maria la

ea acasă. Era şase şi pe Maria o surprinse bătaia în uşă la ora aceea. Fu cu atât mai uimită să-l vadă pe doctor în prag, când ştia că de obicei el se grăbea să-l întâlnească pe tatăl ei pentru a pleca în călătoria lungă, de întoarcere la Heraklion.

— Domnule doctor Kyritsis. Intraţi... Cu ce să vă servesc?

Lumina amurgului strălucea în culoarea chihlimbarului prin perdelele de pânză subţire. Părea că tot satul luase foc şi din partea lui Kyritsis, în momentul acela, nici că l-ar fi interesat dacă chiar aşa s-ar fi întâmplat. Spre surprinderea Mariei, o prinse de amândouă mâinile.

— Săptămâna viitoare începi tratamentul, zise el privind-o direct în ochi şi adăugă, cu o siguranţă de neclintit: Într-o zi vei pleca de pe această insulă.

Exersase nenumărate cuvinte, dar când venise momentul îşi mărturisi iubirea cu un gest, fără să scoată o vorbă. Pentru Maria, degetele reci care le încleştaseră pe ale ei, strângându-le uşor, erau mai intime, mai expresive decât orice declaraţie de dragoste. Senzaţia înviorătoare a cărnii atingând carnea o copleşi.

Toate orele acelea de conversaţie, când ea şi Kyritsis stătuseră de vorbă despre lucruri abstracte, fusese conştientă că se simţise împlinită şi mulţumită până şi în clipele când între ei se strecura tăcerea. Semăna cu sentimentul pe care îl trăia când găsea cheia sau portofelul rătăcit. După căutarea înfrigurată şi descoperire, urma un simţământ de pace şi plenitudine. Era ceea ce simţea alături de doctorul Kyritsis.

Nu se putea împiedica să-l compare cu Manoli, a cărui conversaţie spumoasă şi înclinaţie spre flirt debordau fără reţinere, precum apa care se scurge dintr-o conductă spartă. Încă de la prima lor întâlnire în casa familiei Vandoulakis, o prinsese de mâini şi i le sărutase de parcă ar fi fost îndrăgostit de ea nebuneşte.

Da, asta era: avea certitudinea deplină că Manoli nu se îndrăgostise nebuneşte de ea, ci doar de *ideea* de a iubi nebuneşte. Şi iată-l pe Kyritsis, care dădea toate semnele că nu-şi recunoştea propriile sentimente. Fusese mult prea ocupat şi preocupat de munca lui pentru a recunoaşte semnele sau simptomele.

Maria ridică ochii. Privirea şi mâinile le erau acum îngemănate. În ochii lui se citeau bunătate şi compasiune. Niciunul nu-şi dădu seama cât stătură aşa, deşi fu suficient pentru ca în viaţa lor să se sfârşească o etapă şi să înceapă alta.

— Ne vedem săptămâna viitoare, zise Kyritsis în cele din urmă. Lână atunci sper că doctorul Lapakis îţi va fixa data de începere a tratamentului. La revedere, Maria.

Plecă şi Maria urmări silueta zveltă a doctorului Kyritsis până ce dispăru după colţ şi nu se mai văzu. Simţea că îl cunoştea dintotdeauna. De fapt, trecuse mai bine de jumătate din viaţa ei de când îl zărise întâia oară, când el venise să viziteze Spinalonga, înainte de ocupaţia germană. Deşi atunci nu-i produsese o impresie deosebită, acum îi venea greu să-şi amintească ce simţise când *nu* îl iubea. Ce trăise în spaţiul acela uriaş pe care îl umplea acum Kyritsis?

Deşi între ea şi doctor nu fuseseră rostite cuvinte de dragoste uşor de recunoscut, Maria avea totuşi o mulţime de lucruri de povestit lui Fotini. Când ea sosi lunea următoare, era cum nu se putea mai evident că bunei ei prietene i se întâmplase ceva. Prietenia lor era atât de strânsă, încât cel mai subtil semn de schimbare a stării sufleteşti era sesizabil; cel mai slab indiciu de nefericire sau boală era trădat de părul devenit parcă mai tem, de pielea ce-şi modifica paloarea sau de ochii care-şi pierdeau strălucirea obişnuită. Femeile sesizau aceste schimbări una la cealaltă, la fel cum identificau şi o licărire în priviri sau un zâmbet uitat pe buze. În ziua aceea Maria radia.

— Arăți de parcă te-ai fi vindecat, glumi Fotini, aşezându-şi sacoşa pe masă.

Hai, spune-mi. Ce s-a întâmplat?

— Doctorul Kyritsis... începu Maria.

— De parcă n-aş fi ştiut, o necăji Fotini. Spune mai departe...

— Nu prea ştiu ce să-ți spun, de fapt. Nici măcar nu a zis ceva.

— Dar *a făcut* ceva? o îndemnă Fotini cu fervoarea prietenei nerăbdătoare să afle detalii.

— Mi-a luat mâinile într-ale sale, atâta tot, dar a însemnat ceva. Sunt sigură.

Maria îşi dădea seama că gestul de a te prinde cineva de mână ar putea părea lipsit de semnificație pentru o persoană care trăia în lumea largă din afara insulei, dar chiar şi în Creta existau încă anumite convenienţe care trebuiau respectate între bărbați şi femei, dacă nu erau căsătoriți.

— Mi-a spus că voi începe curând tratamentul şi că într-o zi aş putea pleca de pe această insulă... şi a spus-o de parcă îi păsa.

Toate acestea ar fi putut părea dovezi firave de iubire. Fotini nici măcar nu-l întâlnise pe doctorul Kyritsis, aşa că, cine era ea să judece? În fața ei însă, o vedea pe cea mai bună prietenă a sa, debordând de fericire. Cel puțin asta era cum nu se putea mai real.

— Ce-ar spune oamenii de aici, dacă ar şti că între tine şi doctor există ceva?

Fotini era un om pragmatic. Cunoştea obiceiul de a cleveti al locuitorilor din aşezările mici, iar Spinalonga nu se deosebea mult de Plaka, unde relația dintre un medic şi pacientul lui ar prelungi bârfele, până la ore târzii din noapte.

— Nimeni nu trebuie să ştie. Sunt sigură că există câțiva care au observat că el vine la mine acasă miercurea dimineață, dar nimeni nu a spus nimic. Cel puțin nu față de mine.

Avea dreptate. O mână de oameni cu limba otrăvită încercaseră să răspândească vorbe, dar Maria era iubită pe insulă, iar vorbele răuvoitoare au tendința să prindă numai când cineva este deja pe jumătate neagreat. Însă ceea ce o preocupa cel mai mult pe Maria era faptul că lumea ar putea crede că primea un tratament preferențial; prima la rând să-şi facă injecțiile, de exemplu, sau alt gen de favoare, oricât de măruntă, ar fi fost îndeajuns pentru a aprinde invidia.

Aceasta s-ar fi repercutat nefavorabil asupra lui Kyritsis, iar Maria era hotărâtă să facă totul pentru ca nicio critică să nu se atingă de el. Persoane precum Katerina Papadimitriou, care se dovedise destul de băgăreață, îl văzuse de nenumărate ori pe Kyritsis ieşind din casa ei, iar pentru cineva care dorea să controleze totul în jur, acesta era un fapt supărător. Soția şefului făcuse tot posibilul să afle de la Maria de ce venea Kyritsis, dar Maria fusese deliberat necomunicativă. Avea dreptul ei la intimitate. Cealaltă sursă de necazuri era Kristina Kroustalakis, trâmbița neoficială a satului, ale cărei încercări de a o discredita pe Maria într-un fel sau altul nu conteniseră în ultimul an. În fiecare seară intra în *kafenion* şi, fără să aibă nicio dovadă, răspândea zvonuri, către oricine îi ieşea în cale, că în Maria Petrakis nu puteai avea încredere.

„Ştii că se ține cu specialistul, zicea ea şoptit. Bagă de seamă ce-ți spun, va fi vindecată şi va pleca de pe insulă înaintea noastră, a tuturor.”

O ajuta să supraviețuiască, această misiune de a stârni ura şi nemulțumirea.

Încercase – şi nu reuşise – să facă acelaşi lucru cu mama Mariei; acum avea de gând să facă tot ce putea pentru a tulbura liniştea Mariei. Ea era însă suficient de puternică pentru a rezista unui asemenea comportament şi suficient de îndrăgostită de doctor, pentru ca fericirea să nu-i poată fi întinată.

Maria începu schema de tratament în cursul acelei luni. Simptomele ei evoluaseră lent de la sosirea pe insulă, iar leziunile nedure – roase de pe piele se răspândiseră foarte puțin în ultimul an şi jumătate. Spre deosebire de ceilalți bolnavi din Spinalonga, ea nu pierduse senzațiile la nivelul tălpilor şi palmelor, ceea ce însemna că nu era expusă riscului să dezvolte răni şi ulcerații care pe alți leproşi îi împiedicau să meargă şi să-şi poarte singuri de grijă. Dacă îi intra o piatră ascuțită în pantofi o simțea imediat, iar mâinile ei delicate prindeau mânerele uriaşelor oale de gătit, folosite „la bloc”, cu aceeaşi agilitate dintotdeauna. Ceea ce însemna că se număra printre cei norocoşi şi cu toate acestea, resimțea o extraordinară uşurare la gândul că, în sfârşit, se făcea ceva pentru combaterea bolii. Deşi încă nu-i devastase trupul, lepra făcuse destule ravagii în viața ei.

Vântul de primăvară, *sokoros,* bătea dinspre sud, croindu-şi drum printre munți spre Golful Mirabello, unde învolbura marea într-o agitație frenetică de alb. Intre timp, copacii de pe uscat, plini de muguri gata să plesnească în frunze, începeau să murmure. Era mult mai plăcut decât muzica crengilor uscate, desfrunzite. Acum, că venise luna mai, soarele răsărea mai fierbinte şi mai senin în fiecare zi, umplând peisajul de culoare. Cerul şi stâncile monocrome dispăruseră şi natura se îmbrăca în albastru, auriu, verde, galben şi roşu aprins.

La începutul verii cântecul păsărilor era întotdeauna exuberant, urmau apoi două luni în care natura încremenea

în aerul irespirabil, iar parfumul de trandafiri şi hibiscus atârna greu în aer. Frunzele şi florile, ce se străduiseră să iasă la lumină pe plantele şi copacii adormiți în iarnă, se menținеau în stare perfectă în iunie şi iulie, înainte de a se chirci, pârjolite şi uscate de căldura soarelui.

Doctorul Kyritsis îşi păstră obiceiul să o viziteze pe Maria acasă o dată pe săptămână. În continuare nu-şi mărturiseau sentimentele pe care le purta fiecare celuilalt, iar tăcerea lor păstra ceva magic. Avea fragilitatea unui balon de săpun plutind spre cer, atât de vizibil, pictat în atât de multe culori, pe care însă era mai bine să nu-l atingi. Într-o zi, Maria se trezi întrebându-se cât de mult vorbiseră mama şi tatăl ei despre dragoste. Presupunea, şi nu greşea, că nu prea mult; în mariajul lor fericit, nu avuseseră nevoie să formuleze în cuvinte ceva atât de cert, atât de lipsit de echivoc.

În toate lunile acelea de vară, Maria şi acum mai bine de jumătate din populația din Spinalonga continuară tratamentul cu Dapson. Ştiau că nu era vorba despre o vindecare peste noapte – sau, cum o numeau cei mai glumeți, „o eliberare de la galere” –, dar cel puțin le dădea o speranță al cărei optimism se reflecta până şi asupra celor care încă mai aşteptau să le vină rândul. Nu toți rezistau însă. În iulie, după numai două săptămâni de la începerea tratamentului, Elpida Kontomaris intră în criză. Doctorii nu erau siguri dacă era o consecință a administrării medicamentului, dar opriră injecțiile imediat şi făcură tot ce le stătu în puteri pentru a-i alina chinul. Temperatura scăpă de sub control şi timp de zece zile nu coborî sub patruzeci cu cinci. Trupul îi era acoperit de leziuni ulcerate şi fiecare nerv devenise dureros de sensibil; părea că nu se putea aşeza confortabil în nicio poziție. Maria insistă să o viziteze şi, încălcând toate regulile spitalului, doctorul Lapakis îi

permise să între în salonul mic în care zăcea bătrâna, când plângând, când asudând.

Printre pleoapele pe jumătate închise o recunoscu pe Maria.

— Maria, şopti ea răguşit, doctorii nu pot face nimic pentru mine.

— Corpul tău se luptă cu boala. Nu trebuie să renunți la speranță, o îndemnă Maria. Mai ales acum! Este pentru prima oară când au multă încredere în vindecare.

— Nu, ascultă-mă. Prin zidul fierbinte, necontrolabil al durerii, Elpida o ruga pe Maria. Sunt bolnavă de atâta vreme. Acum nu vreau decât să plec. Vreau să fiu lângă Petros... Te rog, spune-le să mă lase să plec.

Aşezată pe un scaun vechi de lemn, lângă patul ei, Maria luă mâna vlăguită a femeii. Era oare aceeaşi suferință prin care trecuse şi mama ei când murise?

Aceeaşi bătălie violentă, în care un trup ostenit se simțea atacat fără a avea mijloace de apărare? Nu fusese acolo să-şi ia rămas-bun de la mama, dar va rămâne lângă Elpida până la sfârşit.

La un moment dat în cursul nopții, Athina Manakis veni să o înlocuiască.

— Du-te să te odihneşti puțin, spuse ea. Nu-ți faci niciun bine stând aici toată noaptea, fără să mănânci şi să bei nimic. Rămân eu cu Elpida.

De-acum Elpida nu mai respira profund. Pentru prima oară, părea că scăpase de dureri. Maria ştia că nu va mai dura mult şi nu voia să lipsească în momentul acela.

— Rămân aici, spuse ea ferm. Trebuie.

Instinctul Mariei fusese corect. Puțin mai târziu, în cea mai liniştită clipă a nopții, aceea dintre ultimele momente de activitate ale omului şi primele mişcări ale păsărilor, Elpida scoase un ultim oftat şi plecă. Se eliberă în fine de trupul ei răvăşit. Maria plânse până ce lacrimile şi energia îi secară.

Trăia durerea nu numai pentru femeia în vârstă, care-i dăruise atât de multă prietenie de când venise pe insulă, ci şi pentru mama ei, care în ultimele ei zile avusese probabil parte de aceeaşi agonie ca şi a Elpidei.

Înmormântarea fu un eveniment care îndreptă şuvoi spre mica biserică Sfântul Pantelimon toată omenirea de pe insulă. Preotul ţinu slujba din prag, astfel încât cei aproximativ o sută de oameni rămaşi în strada coaptă de soare să o poată urmări la fel ca aceia înghesuiţi în răcoarea dinăuntru. Când imnurile şi rugăciunile luară sfârşit, sicriul acoperit cu flori fu dus în fruntea unei lungi procesiuni ce-şi croi drum în sus, pe deal, trecând pe lângă spital şi „bloc", de-a lungul laturii nepopulate a insulei, unde stâncile se prăbuşeau în apele întunecate ale Canalului Stygian. Vârstnicii se instalaseră pe şeile de lemn ale măgarilor pentru a face această lungă călătorie; alţii făceau fiecare pas cu grijă şi încet şi ajunseră la cimitir mult după ce sicriul fusese coborât în groapă.

Era ultima săptămână din iulie, iar ziua Sfântului Pantelimon cădea pe douăzeci şi şapte în luna aceea. Momentul părea în egală măsură potrivit şi neadecvat pentru o asemenea sărbătoare. Pe de o parte, acum că unul dintre cei mai iubiţi membri ai comunităţii abia fusese îngropat, Sfântul Patron al vindecărilor părea să nu-şi fi făcut datoria. Pe de altă parte, mulţi oameni din Spinalonga care primiseră tratamentul cel nou prezentau primele semne de vindecare. La unii, extinderea leziunilor părea să se fi oprit; la alţii, pe măsură ce sângele reîncepea să irige ţesuturile, insensibilitatea dispărea. Iar pentru câţiva părea că un miracol era pe cale să se producă. Petrecerea Sfântului Pantelimon trebuia să aibă loc, chiar dacă oamenii erau încă în doliu după un prieten dispărut.

Cu o noapte înainte fură coapte pâini şi plăcinte speciale, iar în ziua propriu-zisă oamenii se perindară pe la

biserică, să aprindă lumânări şi să rostească o rugăciune. Seara se dansa şi se cântară *mantinades,* iar discreţia ce caracterizase sărbătorile din ultima vreme dispăru. Când vântul bătu în direcţia lor, locuitorii din Plaka putură auzi frânturi ale acordurilor de liră şi *buzuki* răzbătând peste apă.

— Oamenii au nevoie de un viitor, remarcă Maria când Kyritsis se aşeză la masa ei, săptămâna următoare. Chiar dacă nu ştiu sigur ce le va aduce el.

— Ce zic oameni? o întrebă el.

Ea era timpanul lui în viaţa adevărată a leprozeriei.

— Deocamdată nimeni nu vorbeşte despre plecare, spuse ea. Cred că toţi ne dăm seama că este prea devreme. Dar s-a schimbat starea de spirit. Oamenii care nu fac încă tratamentul încep să se agite. Ştiu că acest aspect este important.

— Este, într-adevăr. Ritmul poate părea lent, dar îţi promit că diferenţa se va vedea.

— Cât de lent? insistă ea. Dar întrebarea privind durata tratamentului şi a vindecării nu-şi găsise încă răspunsul.

— După ce boala nu va mai fi activă, va trebui să continuăm tratamentul încă un an sau doi, în funcţie de cât de grav este cazul, răspunse el.

La scara timpului specific acestei maladii, cea mai veche pe care o cunoştea omenirea, un an sau doi nu erau decât o clipire. Dar pentru Kyritsis, care o privea pe Maria, părea o eternitate. Şi pentru ea părea la fel, deşi niciunul nu avea să o rostească.

De parcă moartea trebuia compensată printr-o naştere, la sfârşitul lunii august sosi vestea că bebeluşul Annei venise pe lume. Giorgis sosi vineri dimineaţă să o anunţe pe Maria. El nu văzuse încă pruncul, o fată, dar în ziua precedentă Antonis alergase într-un suflet la Plaka, să-i spună. Nu fusese o naştere uşoară.

Anna zăcuse bolnavă mai multe săptămâni la sfârşitul sarcinii, iar travaliul fusese dificil şi îndelungat. Deşi era încă slăbită, doctorul o asigurase că îşi va reveni repede şi că va putea avea curând încă un copil. Departe de ea gândul.

Din fericire, fetița era sănătoasă şi creştea.

Naşterea unui copil în familie îndulcise atitudinea lui Alexandros Vandoulakis față de Giorgis Petrakis şi acum simțea că venise vremea reconcilierii. Bătrânul stătuse suficient la o distanță rece. Câteva zile mai târziu sosi o invitație să participe la botez. Acesta trebuia să aibă loc peste o săptămână şi era urmat de o masă îmbelşugată şi de o petrecere, pentru care cretanii nu aveau nevoie de prea multe pretexte. Sosirea unui copil în familia Vandoulakis după aproape zece ani de aşteptare era motiv de a aduce ofrande şi de a sărbători nu numai în familie, ci şi în comunitatea mai largă. Nimeni nu se bucura de tulburarea ordinii naturale ce se producea când proprietarii pământului, cei care asigurau locuri de muncă, nu reuşeau să aducă pe lume copii. Acum că Anna Vandoulakis născuse primul vlăstar, nimeni nu se îndoia că va mai urma unul şi că data viitoare va fi băiat.

Astfel avea să fie asigurată, o dată pentru totdeauna, continuitatea vechilor obiceiuri pentru generația următoare.

Botezul avu loc în aceeaşi biserică din Elounda în care Anna şi Andreas se cununaseră cu nouă ani în urmă. Lucrurile se schimbaseră mult de atunci, reflectă Giorgis, cum stătea aşezat pe banca tare de lemn, în partea din spate a bisericii, aşteptând, împreună cu alte zeci de oameni, să sosească fiica sa şi soțul ei, împreună cu copilul. Ajunsese cât putuse mai târziu şi acum stătea ghemuit în haină, dornic să evite discuțiile cu cei din familia Vandoulakis, pe care nu-i mai văzuse de doi ani. Alexandros şi Eleftheria se aflau deja în primele rânduri când venise el

şi alături de ei şedea Manoli, care discuta plin de însufleţire cu oamenii aşezaţi pe rândul din spatele lui, dând din mâini în timp ce spunea probabil vreo glumă ce-i făcea pe ascultători să râdă în hohote. Era la fel de chipeş ca întotdeauna, cu părul negru ceva mai lung decât şi-l amintea Giorgis şi dinţii albi strălucind contrastant cu pielea tuciurie. Probabil îi era dor de Maria, de nu-şi găsise el altă fată pe care să o ia de nevastă. Apoi congregaţia se ridică în picioare. Intrase preotul, care înainta acum în naos, urmat de Andreas şi de Anna. Ea ducea în braţe o legăturică de dantele albe.

Giorgis fu pe loc surprins de înfăţişarea fiicei sale. Se aşteptase să o vadă radiind maternitate, în schimb văzu plutind pe lângă el o figură sfrijită. Gândul îi zbură înapoi, la cum arătase Eleni după naşterea celor doi copii ai lor şi îşi aminti cum îşi păstrase ea rotunjimile pline, atât de fireşti pentru cineva care purtase un copil în pântec atâtea luni de zile. Anna însă era subţire ca o coardă de viţă şi părea extrem de fragilă. Trecuse mult de când n-o mai văzuse, dar nu avea înfăţişarea la care se aşteptase el. Andreas părea neschimbat, observă Giorgis, cam rigid şi ţanţoş, conştient ca întotdeauna de locul său în lume.

Zumzetul conversaţiilor animate încetă şi liniştea pogorî peste adunare, ca şi când nimeni nu voia să trezească copilul. Deşi din fericire fetiţa nu simţea decât căldura braţelor mamei, care o înconjurau, pentru copilă era un moment semnificativ. Înainte de botez, Sofia, cum avea să fie numită, era expusă deochiului, dar odată ritualul consumat, siguranţa spirituală îi era asigurată.

După ce restul adunării se reaşeză, Manoli făcu un pas înainte. În afară de preot şi de copil, el era personajul central al botezului: *nanos,* naşul. Conform tradiţiei din Creta, copilului i se stabilea un părinte spiritual, care devenea cea mai importantă persoană din viaţa lui, după

mamă şi tată. Legătura spirituală dintre Manoli şi Sofia se făuri prin incantațiile preotului, pe care le urmărea mulțimea adunată şi prin apa cu care fură spălate păcatele inexistente ale copilului. I se înmână copila şi el o sărută pe frunte. Făcând gestul, fu învăluit de mireasma de o nespusă dulceață a infantei nou-născute. Nimic nu i se păru mai firesc decât să prețuiască această ființă micuță, diafană.

În ultima etapă a ritualului preotul înfăşură o panglică albă pe umerii lui Manoli şi o înnodă pentru a forma un cerc simbolic, cuprinzându-i deopotrivă pe naş şi pe copil. Manoli privi fața dulce a copilului şi zâmbi. Fetița se trezise şi ochii ei negri, inocenți, se uitau tulburi într-ai lui. Ar fi citit pe figura lui adorația pură şi nimeni nu s-ar fi îndoit nicio secundă că el va iubi şi va prețui pentru totdeauna această fină, prețioasa lui *filiotsa.*

Capitolul 21

După botez, Giorgis rămase în urmă, lăsând mulțimea să iasă din biserică prin uşa grea, dublă, afară, în lumina soarelui. Voia să-şi vadă nepoata de aproape, dar şi să stea de vorbă cu mama ei. Lână atunci Anna nici nu-şi dăduse seama că era şi el prezent acolo, dar când se întoarse ca să iasă din biserică, îl zări şi îi făcu entuziastă cu mâna peste marea de oameni ce-şi croia acum drum pe lângă el, reluând discuțiile întrerupte la începerea serviciului divin. Un veac păru să treacă până ce reuşi să ajungă la el.

— Tată, rosti ea veselă. Mă bucur atât de mult că ai putut să vii.

Îi vorbea ca unui vechi prieten sau ca unei rude îndepărtate cu care pierduse de mult legătura, dar cu care era încântată să o reia.

— Dacă te bucuri într-adevăr că am venit, de ce n-ai mai fost să mă vezi de mai bine de un an? N-am plecat nicăieri, zise el şi adăugă apăsat: Doar în Spinalonga.

— Îmi pare rău, tată, dar nu m-am simţit bine nici la începutul, nici la sfârşitul sarcinii, iar ultimele luni au fost atât de călduroase şi de neplăcute.

Nu avea niciun rost să o critici pe Anna. Nu avusese niciodată, întotdeauna reuşise să întoarcă în favoarea ei orice critică, făcându-l pe acuzator să se simtă vinovat; lipsa ei de sinceritate era exact ceea ce se aşteptase din partea ei.

— Pot să o văd pe nepoata mea?

Manoli zăbovise în partea din faţă a bisericii, în timp ce în jurul lui se adunase un grup de oameni care voiau să-i admire fina. Copila era încă legată de el prin cercul de panglică albă şi Manoli nu părea dispus să se despartă de ea. O ţinea strâns, cu iubire, dar şi cu un simţ al proprietăţii. În cele din urmă înaintă spre ieşire, apropiindu-se de bărbatul care fusese la un pas de a-i deveni socru. Se salutară şi Giorgis studie ceea ce putea vedea din micuţa lui nepoată, bine ascunsă în numeroase învelişuri de dantelă şi din nou profund adormită.

— Este frumoasă, nu-i aşa? zise Manoli zâmbind.

— Atât cât pot să văd, este, răspunse Giorgis.

— Exact ca mama ei! continuă Manoli ridicând spre Anna o privire numai zâmbet.

Nu se mai gândise la Maria de luni de zile, dar simţi că ar trebui să se intereseze de ea.

— Ce face Maria? întrebă el cu o voce în care preocuparea şi interesul răsunau suficient pentru a induce în eroare pe oricine ar fi auzit conversaţia şi a-l face să creadă că încă mai ţinea la ea.

Era întrebarea pe care ar fi trebuit să o pună Anna, dar ea aştepta acum liniştită să audă răspunsul, curioasă dacă nu cumva în Manoli mai ardea încă o flacără pentru sora ei.

Giorgis era mai mult decât fericit să vorbească despre fiica lui cea mică.

— Este destul de bine şi simptomele nu s-au agravat de când este acolo, spuse el. Îşi petrece cea mai mare parte a timpului ajutându-i pe leproşii care nu-şi pot purta singuri de grijă. Dacă au nevoie de sprijin pentru cumpărături sau pentru gătit, face ea treburile acestea în locul lor şi îi mai ajută mult şi cu leacurile ei din plante.

Ceea ce nu menționă fu faptul că majoritatea locuitorilor insulei urmau acum un tratament. Nu avea rost să vorbească prea mult despre acest lucru, pentru că nici măcar el nu prea ştia însemnătatea lui. Înțelegea că injecțiile care li se administrau reduceau simptomele, dar mai mult de atât nu cunoştea. Desigur, nu credea că lepra putea fi vindecată. Era o pură fantezie să-ți închipui că acum cea mai veche boală din lumea putea fi eradicată şi el nu se va lăsa amăgit de un asemenea vis.

Exact când termină de vorbit, apăru Andreas.

— *Kalispera,* Giorgis. Ce mai faci? întrebă el cam oficial.

Fură schimbate cuvenitele politețuri, apoi veni vremea să plece de la biserică.

Alexandros şi Eleftheria se învârteau undeva în spate. Eleftheria se simțea încă stânjenită de ruptura dintre ei şi Giorgis Petrakis, iar în sinea ei îi era tare milă de bătrân. Cu toate acestea, nu avea curajul să mărturisească. Ar fi însemnat să-şi nesocotească bărbatul, care resimțea la fel de puternic ca la început stigmatul şi ruşinea faptului de a avea o legătură atât de strânsă cu leprozeria.

Familia fu ultima care părăsi biserica. Preotul cu barbă, magnific în straiele roşii brodate cu fir de aur, cu pălărie neagră pe cap, stătea în lumina soarelui şi râdea în mijlocul unui grup de oameni. De jur împrejurul lui sporovăiau femeile îmbrăcate în rochii înflorate, viu colorate,

iar copiii alergau unul după altul, evitându-i pe adulți şi scoțând țipete ascuțite. Urma o petrecere în seara aceea şi un sentiment de bucurie şi emoție plutea în aer, ca o sarcină electrică.

Zidul de fierbințeală ce-l întâmpină pe Giorgis când ieşi din răcoarea marmurei din biserica Agios Grigorios îl făcu să amețească. Clipi în lumina puternică şi broboane de sudoare i se rostogoliră pe obraji, ca nişte lacrimi reci.

Gulerul jachetei de lână îl muşca jenant de gât. Trebuia să rămână alături de mulțime şi să se veselească toată noaptea? Sau ar face mai bine să se întoarcă în sat, unde familiaritatea fiecărei cotituri de drum şi a uşilor uzate ale caselor îi permiteau să se simtă în largul său? Când încerca să se strecoare şi să plece neobservat, apăru lângă el Anna.

— Tată, trebuie să vii să bei un pahar cu noi. Insist, zise ea. Îi va aduce ghinion copilului dacă nu vii.

Giorgis credea la fel de mult în influența destinului şi în importanța strădaniei de a îndepărta spiritele rele şi puterea malefică a acestora, ca şi în Dumnezeu şi sfinții lui şi, pentru că nu dorea să atragă în niciun fel nefericirea asupra acestui copil nevinovat, nu putea refuza invitația fiicei lui.

Petrecerea era deja în plină desfăşurare când îşi lăsă camioneta sub un lămâi, pe marginea aleii ce ducea spre casa familiei Vandoulakis. Pe terasa din fața casei cântau muzicanții. Sunetele lăutei, lirei, mandolinei şi cimpoiului cretan se împleteau şi se completau, şi chiar dacă dansul nu începuse încă, oamenii îl aşteptau cu nerăbdare. O masă lungă din răchită fusese orânduită cu pahare şi oamenii se serveau singuri din butoaiele cu vin şi îşi umpleau farfuriile cu *meze,* cuburi mici de brânză feta, măsline dolofane şi *dolmade* proaspăt pregătite.

Giorgis nu se servi cu bucate de la început. Erau vreo doi-trei oameni cu care se cunoştea, aşa că o vreme făcu politicos conversaţie cu aceştia.

Când începu dansul, doritorii se prinseră în joc, iar ceilalţi rămaseră în preajmă să privească. Cu paharul în mână, bătrânul îl urmărea pe Manoli dansând. Silueta suplă şi paşii energici îl făceau să fie în centrul atenţiei, la fel şi zâmbetul lui şi felul în care striga, lansând instrucţiuni şi încurajări. În primul dans îşi învârti partenera până ce ameţiră privitorii. Bătaia regulată a tobei şi insistenţa pasionată a lirei aveau puterea de a fermeca, dar ceea ce ţinea spectatorii sub vrajă era spectacolul unei persoane complet transportate de ritmul muzicii. În faţa lor se afla un om înzestrat cu capacitatea rară de a-şi trăi clipa şi abandonul lui desăvârşit arăta că nu-i păsa câtuşi de puţin de ceea ce gândeau oamenii.

Giorgis se trezi lângă fiica sa. Îi simţi căldura trupului chiar înainte de a vedea că ea era acolo, dar până să se oprească muzica nu avea rost să-i vorbească. Era prea mult zgomot. Anna îşi încrucişă braţele şi apoi le desfăcu şi Giorgis îi înţelese agitaţia. Părea că voia cu disperare să se prindă în dans şi când muzica se opri, iar unii dintre nou-veniţi intrară în cerc, în timp ce alţii ieşiră, ea se strecură repede să-şi ocupe locul. Lângă Manoli.

Începu o melodie nouă. De data aceasta mai lentă, mai elegantă, dansatorii îşi ţineau capul sus şi se legănau înainte şi înapoi, la stânga şi la dreapta. Giorgis privi câteva clipe. Când o zări pe Anna prin pădurea de braţe şi trupuri care se învârteau, văzu că se relaxase. Zâmbea şi comenta cu partenerul.

Cât se lăsă fiica sa absorbită de dans, Giorgis profită de ocazie şi plecă.

Continuă să audă acordurile muzicii plutind în aer, multă vreme după ce camioneta lui se hurducă pe drum şi

ieşi pe şoseaua principală. Când ajunse în Plaka, se opri la cârciumă. Era locul unde se putea bucura de camaraderia lipsită de pretenţii a vechilor lui prieteni şi de răgazul de a sta şi de a se gândi la întâmplările de peste zi.

A doua zi, nu Giorgis fu cel ce-i povesti Mariei botezul, ci Fotini, care primise toate detaliile de la fratele ei, Antonis.

— Se pare că n-a lăsat copilul din braţe nicio clipă! zise pătimaşă Fotini, indignată de cutezanţa bărbatului.

— Crezi că acest lucru l-a supărat pe Andreas?

— De ce? întrebă Fotini. Este limpede că nu are nici cea mai mică bănuială.

Oricum, a avut libertatea de a circula printre vecini şi ceilalţi oaspeţi. Doar ştii cât de preocupat este de tot ce are legătură cu proprietatea – nimic nu-i face mai mare plăcere decât să discute despre recoltă şi cantitatea de măsline.

— Dar nu crezi că şi Anna ar fi vrut să o ţină în braţe?

— Să fiu cinstită, nu cred că are sentimente materne atât de puternice. Când s-a născut Mattheos, nu puteam să-l las din braţe. Dar nu toţi suntem la fel, iar pe ea chiar nu pare să o deranjeze.

— Iar Manoli presupun că avea cea mai bună scuză să o monopolizeze. Toată lumea exact la aşa ceva se aşteaptă din partea unui naş, spuse Maria. Dacă Sofia este copilul lui, aceea a fost singura zi din viaţa lui când putea să se agite în preajma ei, fără să pună cineva vreo întrebare.

Femeile rămaseră tăcute o vreme. Îşi băură cafeaua şi, în cele din urmă, Maria vorbi:

— Deci, crezi că Sofia este *într-adevăr* copilul lui Manoli?

— Habar nu am, răspunse Fotini. Dar este sigur că el se simte puternic legat de ea.

Andreas fu încântat de venirea pe lume a Sofiei, dar în următoarele luni îşi făcea griji pentru soţia sa. Arăta bolnavă şi obosită, dar părea să-şi revină când venea în

vizită Manoli. Când avusese loc botezul, Andreas nu înțelesese ce fire îi legau pe soția şi pe vărul lui, dar în lunile ce urmară începu să-şi pună întrebări, pentru că Manoli petrecea mult timp în casa lor. Poziția lui de membru al familiei şi acum *nonos* pentru Sofia era un lucru, dar frecvența apariției lui în casă era alta. Andreas începu să observe şi cât de mult se schimba starea de spirit a Annei imediat după plecarea lui Manoli, de la frivolitate la încruntare, de la veselie la țâfnă şi remarcă faptul că cele mai calde zâmbete îi erau rezervate lui Manoli. Mult timp încercă să-şi alunge din minte gândurile acestea, dar mai erau şi alte lucruri care îi trezeau suspiciunea. Într-o seară se întoarse de la câmp şi găsi patul răvăşit. Faptul se repetă de mai multe ori şi o dată sau de două ori băgă de seamă că cearşafurile fuseseră netezite doar superficial.

— Ce-i cu servitoarea? întrebă el. Dacă nu-şi face bine treaba, ar trebui concediată.

Anna promise să stea de vorbă cu ea şi o perioadă de timp Andreas nu mai avu motiv să se plângă.

Viața în Spinalonga continuă ca şi până atunci. Doctorul Lapakis venea şi pleca în fiecare zi, iar doctorul Kyritsis primi aprobare de la spitalul din Heraklion să-şi sporească numărul săptămânal de vizite de la una la trei. Într-o seară de toamnă, în timpul călătoriei din Spinalonga la Plaka, ceva îi reținu atenția în mod deosebit. Se lăsase deja întunericul; soarele coborâse sub coama munților, lipsind de lumină linia coastei şi învăluind-o în umbre. Când privi în jur, observă că Spinalonga mai era încă scăldată în strălucirea aurie a ultimelor raze de soare. Lui Kyritsis i se păru că lucrurile erau corect rânduite.

Calitățile pe care te-ai fi aşteptat să le afli la o insulă le găseai la Plaka – independentă şi izolată de lumea exterioară –, în timp ce Spinalonga zumzăia de viață şi de energie. Ziarul local, *Steaua din Spinalonga,* editat în continuare de

Yiannis Solomonidis, publica o selecție de ştiri din lumea întreagă, alături de comentarii şi opinii. Mai găseai în el cronici ale filmelor ce aveau să fie prezentate în lunile următoare şi fragmente din scrierile lui Nikos Kazantsakis.

În fiecare lună se publica un capitol din cartea lui vizionară *Libertate şi moarte,* iar locuitorii coloniei devorau fiecare cuvânt, aşteptând lună de lună publicarea următorului fascicul, pe care îl discutau apoi la *kafenion.* Când scriitorul originar din Creta primise Premiul Mondial al Păcii, în luna iunie a acelui an, ziarul tipărise discursul lui de acceptare. „Dacă nu vrem să lăsăm lumea să se scufunde în haos, trebuie să punem în libertate iubirea zăgăzuită în inimile tuturor fiinţelor umane", spusese Kazantsakis. Cuvintele lui rezonau cu cititorii din Spinalonga, conştienți de mutilările şi suferinţele prin care trecuseră Grecia şi alte părți ale lumii şi de care fuseseră feriți, pentru că rămăseseră încarceraţi pe insulă de multă vreme. Mulți dintre ei profitau de ocazia de a-şi dezvolta cunoştinţele şi rămâneau ore întregi să rumege înţelesul ultimelor afirmaţii ale acestui Goliat literar şi politic sau ale altor autori contemporani. Câțiva dintre atenieni primeau lunar cărți cu care îmbogăţeau biblioteca deja substanțială de pe insulă, unde toți aveau acces gratuit. Poate pentru că visau mereu să plece de acolo, localnicii priveau neîncetat spre lumea exterioară, dincolo de locul în care trăiau.

Clienții se înghesuiau seara la *kafenion* şi la tavernă, iar acum apăruse concurența, sub forma unei a doua taverne, mai mici. Parcelele de pământ alocate în partea din spate a insulei promiteau recolte bune pentru anul acela, iar în piaţa organizată de două ori pe săptămână era marfă din abundență, să tot vinzi şi să cumperi. Insula nu mai cunoscuse în trecut asemenea bunăstare; nici măcar când îşi construiseră turcii case, în condiții deosebite de confort.

Din când în când Maria îşi permitea să răbufnească în faţa lui Fotini, exprimându-şi frustrarea.

— Este şi mai chinuitor acum, când ştiu că avem o şansă să ne vindecăm, spuse ea, apucându-i amândouă mâinile într-ale sale. Ne putem permite să visăm sau ar trebui să ne mulţumim cu prezentul?

— Nu strică niciodată să te mulţumeşti cu prezentul, răspunse Fotini.

Maria ştia că prietena ei avea dreptate. Nu avea nimic de pierdut dacă prezentul, acum şi aici, îi era suficient. Lucrul care o frământa totuşi era ce se va întâmpla cu viaţa ei după vindecare.

— Ce s-ar întâmpla atunci? întrebă ea.

— Te-ai întoarce în mijlocul nostru, la Plaka, nu-i aşa? Va fi la fel ca înainte.

Fotini părea să nu înţeleagă esenţialul. Maria coborî privirea, se uită la propriile mâini, apoi o ridică spre prietena ei, care croşeta marginea hăinuţei pentru copil, în timp ce stăteau de vorbă. Era din nou însărcinată.

— Dar dacă n-aş mai fi în Spinalonga, nu l-aş mai vedea niciodată pe doctorul Kyritsis, zise ea.

— Ba sigur că l-ai vedea. Dacă n-ai mai fi aici, el n-ar mai fi doctorul tău şi lucrurile s-ar putea schimba.

— Ştiu că ai dreptate, dar mă umple de spaimă, spuse Maria. Arătă spre ziarul care zăcea pe masă, deschis la capitolul din cartea lui Kazantzakis. Uite, zise ea.

Libertate şi *moarte.* Este exact situaţia mea. Mi-aş putea recăpăta libertatea, dar, când se va întâmpla, nu va fi mai bună decât moartea, dacă nu-l voi mai putea vedea pe doctorul Kyritsis.

— Încă nu ţi-a spus nimic?

— Nu, nimic, confirmă Maria.

— Dar vine să te vadă în fiecare săptămână. Asta nu vorbeşte de la sine?

— Nu tocmai, răspunse Maria pe şleau. Totuşi, nu înţeleg de ce nu poate să spună nimic. Asta ar trebui să facă.

Când îl văzu pe Kyritsis, Maria nu-i dezvălui nimic din neliniştea ei. În schimb, timpul petrecut împreună cu el îl folosi pentru a-i cere sfatul în privinţa cazurilor pe care le îngrijea la „bloc". Era vorba despre oameni care aveau nevoie să scape de durerile şi chinurile zilnice. Unele dintre problemele lor erau ireversibile, altele puteau fi ameliorate printr-o fizioterapie corespunzătoare.

Maria voia să fie sigură că îi sfătuia corect ce exerciţii să facă, pentru că asemenea cazuri ajungeau rareori la doctor. Se consacră muncii ei cu şi mai multă dăruire decât înainte. Nu avea de gând să trăiască cu speranţa plecării din Spinalonga, pe care nu o considera decât o posibilitate îndepărtată. Repatrierea ar fi adus sentimente atât de amestecate, nu numai pentru ea, ci şi pentru mulţi alţii. Spinalonga era pentru ei o plasă de salvare, iar gândul de a o părăsi era dulce-amar. Chiar dacă n-ar mai fi fost contagioşi, mulţi dintre ei ar fi continuat să poarte sechelele bolii, pielea neobişnuit pigmentată, mâinile contorsionate, picioarele deformate. Reabilitarea cazurilor de acest fel ar fi fost altă muncă de o viaţă.

Fără ca ea să ştie, doctorii îi testau şi retestau pe pacienţii din primul lot care primiseră tratamentul, cu ceva mai bine de un an în urmă. La cinci dintre ei bacilul părea să fi dispărut complet. Unul dintre aceştia era Dimitri Limonias; altul era Teodoros Makridakis. În toţi anii aceia de când Papadimitriou câştigase în faţa lui poziţia de lider, Makridakis continuase să facă opoziţie politică faţă de atenienii care, fără niciun efort, deveniseră clasa conducătoare. Corpolent de-acum, cu părul albit, el candida încă în alegeri, dar în fiecare an, pe măsură ce sprijinul pentru Papadimitriou se consolida, numărul celor care

votau pentru Makridakis se micşora. Pe el nu-l deranja. De ce l-ar fi deranjat? Condiţiile de trai se îmbunătăţiseră exponenţial pentru ei toţi de la venirea pe insulă, cu mulţi ani în urmă, iar el ştia la fel de bine ca oricine altcineva că faptul se datora prietenilor lui din Atena. Odată cu trecerea anilor adoptase faţă de ei o atitudine mai îngăduitoare, iar opoziţia şi-o mai manifesta doar pentru a menţine vie dezbaterea în *kafenion.*

La sfârşitul unei zile lungi şi obositoare, Kyritsis şi Lapakis se aşezară să revadă câteva dintre rezultatele analizelor. Un lucru era cât se poate de limpede.

— Ştii că în curând vom avea toate argumentele pentru a-i lăsa pe aceşti pacienţi să plece, nu-i aşa? zise Kyritsis arborând unul dintre rarele lui zâmbete.

— Ştiu, răspunse Lapakis. Dar mai întâi vom avea nevoie de aprobare de la guvern, iar ei ar putea ezita să ne-o dea prea curând.

— Le voi cere să fie eliberaţi din acest loc cu condiţia să continue tratamentul câteva luni şi să facă neapărat controale încă un an după aceea.

— De acord. Când obţinem aprobarea guvernului le spunem şi pacienţilor, dar mai înainte, nu.

Trecură săptămâni până primiră o scrisoare. Se cerea ca pacienţii să fi obţinut rezultate negative la analize timp de un an întreg, înainte de a putea fi lăsaţi să părăsească insula. Kyritsis era dezamăgit de întârzierea implicată, dar chiar şi în aceste condiţii, ţelul spre care se îndreptau părea realizabil. În următoarele câteva luni analizele au dat rezultate bune şi se părea că primul lot avea să poată pleca de Crăciun.

— Le putem spune acum? întrebă Lapakis într-o dimineaţă. Unii ne tot întreabă când vor părăsi insula şi mi-e greu să-i duc cu vorba.

— Da, cred că a venit timpul. Cred că nu mai este niciun risc de recidivă, în niciunul dintre aceste cazuri.

Primii pacienți primiră vestea certificatului lor de sănătate cu lacrimi de bucurie. Deşi oamenii promiseră să păstreze secretul câteva zile, nici Lapakis, nici Kyritsis nu-şi făcură iluzii că ei ar fi reuşit să reziste ispitei.

La ora patru veni şi Dimitri şi se aşeză să-şi aştepte rândul. Pacienta dinaintea lui, femeia care lucra la brutărie, ieşi cu ochii în lacrimi, ştergându-şi cu o batistă albă obrajii marcați de cicatrice. „Probabil a primit o veste proastă", gândi Dimitri. La patru şi două minute, Kyritsis scoase capul pe uşă şi îl chemă înăuntru.

— Stai jos, Dimitri, spuse doctorul. Avem veşti pentru tine.

Lapakis se aplecă spre el, cu fața radiind.

— Am primit permisiunea să-ți dăm drumul să pleci din colonie.

Dimitri ştia ce ar fi trebuit să simtă, dar părea că insensibilitatea ce-i afectase mâinile revenise şi de aceasta dată îi afectase limba. Prea puțin îşi amintea de viața de dinainte de Spinalonga. Insula era casa lui, iar locuitorii ei formau familia lui. Adevărata lui familie întrerupsese orice legătură cu el de mult timp şi habar nu avea unde îi putea găsi acum. Fața îi era desfigurată pe o parte, ceea ce nu constituia o problemă aici, dar în lumea din afară îl singulariza, scoțându-l în evidență. Ce făcea dacă pleca şi cine rămânea să predea la şcoală?

O sută de întrebări şi îndoieli i se învârteau în minte şi, înainte de a putea rosti un cuvânt, trecură minute bune.

— Aş prefera să rămân aici, cât am o funcție, îi spuse el lui Kyritsis, decât să las totul în urmă şi să plec în necunoscut.

Nu era singurul care nu dorea să plece. Şi alții se temeau că moştenirea vizibilă a bolii îi va marca pentru

totdeauna şi aveau nevoie de asigurări că vor fi capabili să se reintegreze. Era ca şi când deveneau cobai a doua oară.

În pofida ezitărilor acestor câtorva oameni, ocazia era unică în istoria insulei.

De mai bine de cincizeci de ani, leproşii veniseră pe insulă, dar nu mai plecaseră niciodată, aşa că în biserică se aduceau ofrande, iar în *kafenion* se petrecea.

Teodoros Makridakis şi Panos Sklavounis, atenianul care înfiinţase prosperul cinematograf, erau primii care urmau să plece. La intrarea în tunel se adună un grup mic de oameni, să le ureze rămas-bun, şi amândoi se străduiră fără prea mult succes să-şi reţină lacrimile. O povară de sentimente amestecate îi apăsa, în timp ce strângeau mâinile bărbaţilor şi femeilor care le fuseseră prieteni şi tovarăşi atât de mulţi ani. Când se urcară în barca lui Giorgis pentru a călători de la cunoscut spre necunoscut, niciunul din ei nu ştia ce le va rezerva viaţa dincolo de fâşia de apă. Vor călători împreună până la Heraklion, unde Makridakis va încerca să înnoade firele vieţii lui anterioare, iar Sklavounis va lua vaporul spre Atena, ştiind deja că nu-şi va putea relua cariera de actor. Nu aşa, cum arăta în momentul acela. Amândoi bărbaţii vor păstra cu grijă certificatele medicale care îi declarau „curaţi”. În săptămânile ce urmau vor fi obligaţi de multe ori să le arate, pentru a demonstra că erau oficial consideraţi vindecaţi.

Câteva luni mai târziu, Giorgis aduse în Spinalonga scrisori de la cei doi bărbaţi. Ambii povesteau că treceau prin dificultăţi mari încercând să se reintegreze în societate şi că erau trataţi ca paria ori de câte ori se afla că trăiseră într-o leprozerie. Nu spuneau poveşti încurajatoare şi Papadimitriou, cel care primise scrisorile, nu le citi nimănui. Mai plecaseră şi alţii din primul grup de tratament. Erau cu toţii din Creta, fuseseră întâmpinaţi cu căldură de familii şi îşi găsiseră de lucru.

Anul următor, schema de vindecare continuă. Doctorii păstrau cu meticulozitate evidența începerii tratamentului, data şi numărul lunilor de când analizele ieşeau negative.

— La sfârşitul anului vom rămâne fără slujbă, zise sardonic Lapakis.

— Nu m-am gândit niciodată până acum că aş putea să-mi doresc să fiu şomeră, replică Athina Manakis.

Până la sfârşitul primăverii, cu excepția câtorva cazuri care reacționaseră atât de sever la tratament, încât acesta trebuise întrerupt, şi a câtorva care nu răspunseseră deloc, devenise clar că vara va aduce un certificat de sănătate generalizat. În iulie, doctorii din Spinalonga şi Nikos Papadimitriou discutau despre posibilitatea de a gestiona noua situație.

Giorgis, care transportase primul lot de femei şi bărbați vindecați din Spinalonga, număra zilele până când Maria s-ar fi putut urca din nou în barca lui.

Ceea ce fusese de neconceput devenise realitate şi totuşi el se temea că ceva se putea schimba, o problemă imprevizibilă, la care încă nu se gândiseră.

Păstra pentru sine şi emoția, şi neliniştea şi de multe ori fu pus în situația de a-şi muşca limba auzind pălăvrăgeala obişnuită, lipsită de tact, din cârciumă.

— Eu, unul, nu voi arbora steagul să-i întâmpin la întoarcere, zise un pescar.

— Ei, haide, răspunse altul. Ai puțină înțelegere pentru ei.

Cei care se pronunțaseră mai deschis împotriva leprozeriei îşi aminteau cu oarecare ruşine de noaptea când planul de a lua insula cu asalt aproape scăpase de sub control.

Într-o seară, în biroul lui Lapakis, şeful insulei şi cei trei doctori discutau cum ar fi trebuit sărbătorit evenimentul.

— Vreau să ştie lumea că plecăm pentru că ne-am vindecat, zise Papadimitriou. Dacă oamenii pleacă câte doi sau câte trei şi se strecoară pe întuneric, vom transmite un mesaj greşit celor de pe continent. „De ce se furişează”, se vor întreba. Vreau să ştie toată lumea adevărul.

— Şi cum propui să facem acest lucru? întrebă Kyritsis calm.

— Cred că ar trebui să plecăm toţi odată. Vreau o sărbătoare. Vreau o petrecere de recunoştinţă pe continent. Nu cred că cerem prea mult.

— Trebuie să ne gândim şi la cei care nu s-au vindecat, zise Manakis. Ei nu au ce să sărbătorească.

— Pacienţii care trebuie să facă un tratament de lungă durată, spuse Kyritsis cu diplomaţie, vor pleca şi ei de pe insulă, sperăm.

— Ce vreţi să spuneţi? se interesă Papadimitriou.

— Aştept permisiunea să-i transfer la un spital din Atena, răspunse el. Acolo vor fi îngrijiţi mai bine, căci, oricum, guvernul nu va mai finanţa Spinalonga, dacă vor rămâne prea puţini oameni aici.

— În acest caz, interveni Lapakis, aş sugera să-i lăsăm pe bolnavi să plece de pe insulă înaintea celor vindecaţi. Cred că în felul acesta le va fi mai uşor.

Fură cu toţii de acord. Papadimitriou putea avea sărbătoarea publică a noii libertăţi, iar cei care nu se vindecaseră încă urmau să fie transferaţi cu tact la Spitalul Sfânta Varvara din Atena. Nu mai rămânea decât să fie făcute pregătirile. Ele urmau să dureze câteva săptămâni, dar data fu stabilită. Va fi 25 august, ziua de Agios Titos, sfântul patron al Cretei. Singurul care nutrea unele îndoieli legate de faptul că zilele leprozeriei din Spinalonga erau de-acum numărate era Kyritsis. Risca să nu o mai vadă niciodată pe Maria.

Capitolul 22
1957

Aşa cum s-ar fi întâmplat într-un an obişnuit, locuitorii din Plaka făcură pregătiri pentru sărbătoarea religioasă. Dar anul acesta avea să fie altfel. Vor petrece împreună cu locuitorii din Spinalonga, vecinii lor apropiaţi care de atâta amar de ani trăiseră doar în imaginaţia lor. Unii întâmpinau la revenirea acasă prieteni de mult uitaţi; alţii trebuiau să se confrunte cu propriile prejudecăţi adânc înrădăcinate şi să încerce să le înlăture. Urmau să se aşeze la aceeaşi masă şi să împartă bucatele cu vecinii până atunci nevăzuţi.

Giorgis se număra printre cei foarte puţini care ştiau cu adevărat cum era viaţa în leprozerie. Mulţi alţii de pe uscat se bucuraseră ani buni de beneficiile existenţei aşezării de peste apă, furnizându-i multe dintre cele necesare consumului, iar pentru aceştia perspectiva închiderii leprozeriei însemna pierderea unei afaceri. Alţii recunoşteau în sinea lor o uşurare la gândul desfiinţării leprozeriei din Spinalonga. Simpla existenţă dincolo de apă a unui număr de bolnavi îi îngrijorase întotdeauna şi, în ciuda faptului cunoscut că această boală era mai puţin contagioasă decât altele, încă se mai temeau de ea, ca de ciuma bubonică. Aceşti oameni nu voiau să accepte faptul că lepra putea fi de-acum vindecată.

Erau câţiva care aşteptau cu nerăbdare sosirea oaspeţilor pentru această seară istorică. Mama lui Fotini, Savina, încă mai păstra în inimă amintirea prietenei ei Eleni, a cărei pierdere o plânsese ani de-a rândul, iar vederea Mariei, liberă din nou, era o adevărată bucurie. Rămânea o singură tragedie, în loc de două. După Giorgis, Fotini era cea care se bucura cel mai mult. Va fi din nou împreună cu prietena ei dragă. Nu vor mai fi nevoite să se

întâlnească în semiîntunericul din casa Mariei de pe insula Spinalonga. Acum vor putea şedea pe terasa însorită a restaurantului, să foarfece evenimentele de peste zi, în timp ce soarele va apune şi va răsări luna.

În căldura înăbuşitoare a după-amiezii de august, Stefanos gătea în bucătăria tavernei cratițe uriaşe de stufat de capră, peşte-spadă şi pilaf, iar ca desert, *zakaroplastion,* tăvi întregi de *baclava* şi *katefi.* Va fi oferta de mâncare pentru petrecerea petrecerilor.

Vangelis Lidaki savura astfel de evenimente. Îi plăcea atmosfera creată de o zi neobişnuită şi ştia, de asemenea, ce trebuie să fi însemnat ea pentru Giorgis, unul dintre clienții lui cei mai fideli şi mai puțin vorbăreți. Îi dădu totodată prin minte că unii dintre locuitorii din Spinalonga s-ar fi putut stabili la Plaka, mărind numărul populației şi sporindu-i lui afacerea. Succesul pentru Lapakis se judeca după numărul de sticle goale de bere şi de rachiu, care zăngăneau în jurul butoaielor vechi la sfârşitul fiecărei zile, iar el spera că numărul acestora va creşte.

Sentimentele leproşilor erau la fel de amestecate ca şi ale oamenilor care se pregăteau să-i primească. Unii dintre locuitorii leprozeriei nu îndrăzneau să recunoască nici în sinea lor că plecarea îi umplea de aceeaşi spaimă pe care o resimțiseră şi la venire. Insula le oferise o nesperată siguranță şi pe mulți îi speria pierderea ei. Câțiva dintre ei, deşi nu purtau niciun semn, niciun stigmat care să indice că suferiseră de lepră, erau cuprinşi de temeri la gândul că nu vor mai fi în stare să trăiască o viață normală. Dimitri nu era singurul tânăr de pe insulă care nu-şi mai amintea nimic din afara ei. Spinalonga fusese lumea lor şi tot ce exista dincolo de ea nu era mai real decât o poză dintr-o carte. Chiar şi satul pe care îl priveau peste apă în fiecare zi nu părea altceva decât un miraj.

Maria îşi amintea bine viaţa de acasă, deşi i se părea că trecutul la care se gândea aparţinea altcuiva, nu ei. Ce se va alege din viaţa unei femei care la douăzeci de ani fusese leproasă şi care, întoarsă acasă, va fi considerată fată bătrână? Tot ce vedea privind dincolo de apa agitată, vălurită, era nesiguranţa.

Înainte de plecarea din Spinalonga, unii îşi petrecuseră vremea împachetând grijuliu fiecare obiect pe care îl aveau, să-l ia cu ei. Erau câţiva care primiseră un răspuns cald de la familie, când scriseseră să-i anunţe vestea cea bună a eliberării şi care se aşteptau la o primire binevoitoare. Ştiau că vor avea un loc unde să-şi despachetez hainele, porţelanurile, cratiţele şi preţioasele preşuri. Alţii habar nu aveau ce va urma şi îşi continuară rutina vieţii cotidiene până în ultima clipă, ca şi când nimic nu se schimba. Luna august era mai fierbinte ca niciodată, Meltemi sufla nemilos culcând trandafirii la pământ şi împrăştiind cămăşile puse la uscat pe frânghii, ca pe nişte pescăruşi albi, gigantici. După-amiaza, totul intra în toropeală, cu excepţia vântului. Continua să izbească uşile şi să zăngăne ferestrele, în timp ce oamenii se întindeau în camerele cu obloanele trase, ca să scape de dogoarea soarelui.

Ultima zi sosi şi fie că erau pregătiţi, fie că nu, oamenii trebuiau să plece. De această dată nu numai Giorgis se duse pe insulă, ci şi alţi şase pescari din sat, care fuseseră în cele din urmă convinşi că nu aveau a se teme de nimic şi care ajutau la transportul locuitorilor din Spinalonga, cu bunurile lor lumeşti, cu tot.

La ora unu în după-amiaza zilei de 25 august, o mică flotilă se vedea apropiindu-se de Plaka.

În bisericuţa Sfântul Pantelimon se ţinuse o ultimă slujbă cu o zi înainte, dar oamenii se perindaseră pe la biserică cu multe zile înainte, să aprindă lumânări şi să murmure rugăciuni. Veniseră să aducă mulţumiri şi,

trăgând adânc aer în piept, pentru a-şi calma nervii zdruncinaţi, inspirând mirosul ameţitor, dulceag şi greu al lumânărilor fumegânde dimprejur, se rugau Domnului să le dea curajul de a întâmpina tot ce le va aduce lumea de peste fâşia îngustă de apă.

Vârstnicii şi cei încă bolnavi fură urcaţi în barcă primii. Asinii avură mult de lucru în ziua aceea, tropăind înainte şi înapoi prin tunel, să care avutul oamenilor şi să tragă căruţe pline vârf cu lăzi. Un munte de lucruri se adună pe chei, transformând un vis vechi în realitate. Abia acum unii dintre ei începură să creadă că vechea lor viaţă luase sfârşit şi una nouă era pe cale să înceapă.

Înaintând prin tunel li se năzărea că-şi aud propriile inimi bătând ca tobele în pereţii acestuia.

Kyritsis oficia pe chei la Plaka, asigurându-se că cineva se ocupa cu grijă de cei încă bolnavi, care urmau să fie duşi înapoi la Atena, pentru continuarea tratamentului.

Printre ultimii câţiva rămaşi pe insulă se numărau Lapakis şi Maria. Doctorul trebuise să lichideze ultimele documente şi să împacheteze toate dosarele necesare într-o cutie. Aceste fişe medicale dădeau pacienţilor o dovadă că erau sănătoşi şi rămâneau în păstrarea sa, în siguranţă, până ce traversau cu toţii marea. Abia atunci urmau să le fie distribuite. Erau paşapoartele insularilor spre libertate.

Ieşind pentru ultima oară de pe aleea ce conducea spre casa ei, Maria privi în sus, la spitalul de pe deal. Îl văzu pe Lapakis coborând pe stradă, luptându-se cu cutiile voluminoase şi porni spre el, să-l ajute. Peste tot în jur erau semne ale unei plecări grăbite. Lână în ultima clipă, câţiva refuzaseră să creadă că plecau într-adevăr. Cineva uitase să închidă fereastra şi acum briza o izbea de perete; câteva obloane se desprinseseră şi perdelele fluturau în jurul lor ca nişte pânze de corabie. Ceşti şi farfurii zăceau abandonate pe mesele din *kafenion,* iar în sala de clasă o carte zăcea

deschisă pe masă. Pe tablă erau încă înscrise cu creta câteva formule de algebră. Într-unul dintre magazine rămăsese pe raft un şir de cutii de tablă, ca şi când proprietarul şi-ar fi imaginat că într-o zi le-ar putea deschide din nou. Muşcatele strălucitoare, plantate în bidoane vechi de ulei de măsline, se ofileau deja. În seara aceea nu aveam să mai fie udate.

— Nu-ți face griji pentru mine, Maria, zise doctorul, cu obrajii aprinşi. Ai destule la care să te gândeşti.

— Nu, lăsați-mă să vă ajut. Nu mai are rost să vă rupeți spinarea pentru noi, zise ea, preluând una dintre cutiile mai mici, cu fişe. Acum suntem toți sănătoşi, nu-i aşa?

— Cu siguranță, răspunse el. Iar unii dintre voi puteți pleca şi lăsa în urmă toată experiența aceasta.

De cum rosti cuvintele, Lapakis înțelese cât de greu avea să fie acest lucru, probabil şi propria stângăcie îl stânjeni. Se bâlbâi în căutarea unor cuvinte care să aline cât mai mult.

— Un început nou. Asta vreau să spun... Vei putea lua viața de la început.

Lapakis nu avea de unde să ştie, dar un început nou era exact la polul opus față de ceea ce dorea Maria. Sugera că tot ce făcuse parte din viața ei pe insulă urma să fie dat la o parte. De unde să fi ştiut el că ea nu ar fi aflat niciodată lucrul cel mai prețios, dacă nu ar fi fost exilată pe această insulă şi că, departe de a fi dorit să lase în urmă tot ce însemnase viața ei în Spinalonga, Maria voia să ia cu ea partea cea mai bună?

Aruncând o ultimă privire în sus, pe strada principală, un sentiment acut de nostalgie o făcu aproape să leşine. Amintirile îi năvăliră în minte una după alta, copleşind-o. Prieteniile extraordinare pe care le legase, camaraderia zilelor de spălat, veselia sărbătorilor, plăcerea de a vedea

filmele cele mai noi, satisfacția de a veni în ajutorul oamenilor care aveau într-adevăr nevoie de ea, frica neîntemeiată când izbucneau dezbaterile aprinse în *kafenion,* mai ales între atenieni şi de obicei pe subiecte care păreau să aibă prea puțină relevanță pentru viața lor de zi cu zi. Parcă adineauri stătuse în locul acela pentru prima oară. Cu patru ani în urmă urâse Spinalonga din tot sufletul. Atunci, moartea păruse infinit mai bună decât o condamnare pe viață pe această insulă, dar acum, iat-o, pentru o clipă, reticentă la ideea plecării. Peste câteva secunde va începe altă viață şi nu ştia ce-i va rezerva ea.

Lapakis citi toate acestea pe chipul ei. Şi pentru el viața aducea nesiguranță acum, că-şi încheiase activitatea în Spinalonga. Va călători la Atena, unde va mai rămâne câteva luni lângă leproşii care se duceau la Spitalul Sfânta Varvara şi mai aveau încă nevoie de tratament, dar după aceea şi viața lui rămânea la fel de necunoscută ca şi fața nevăzută a lunii.

— Vino, zise el, cred că ar trebui să plecăm. Tatăl tău ne aşteaptă probabil.

Se întoarseră amândoi şi pătrunseră în tunel. Sunetul paşilor reverbera în jurul lor. Giorgis îi aştepta la celălalt capăt. Trăgând adânc dintr-o țigară, şedea pe zid, la umbra unei mimoze şi o privea pe fiica lui ieşind din tunel. Păruse că nu va mai veni niciodată. Cu excepția Mariei şi a lui Lapakis, insula fusese evacuată.

Asinii, caprele şi pisicile fuseseră până şi ele transportate peste apă, într-o scenă amintind de Arca lui Noe. Ultima barcă, în afară de aceasta, plecase de zece minute şi cheiul era acum pustiu. În apropiere căzuseră o cutie mică de metal, o legătură de scrisori şi un pachet întreg de țigări, mărturia plecării grăbite a ultimului grup. Poate apăruse vreo problemă, se înfiora Giorgis cuprins de

panică. Poate că Maria nu avea totuşi voie să plece. Poate doctorul nu-i semnase actele.

Tocmai când gândurile negre se transformau într-o realitate incomodă, Maria ieşi din semicercul întunecos al tunelului şi alergă spre el, cu braţele întinse, uitând de toate frământările şi îndoielile când îşi îmbrăţişă tatăl. Fără să scoată un cuvânt, el se desfată în plăcerea de a-i simţi părul mătăsos pe pielea lui aspră.

— Mergem? zise Maria în cele din urmă.

Lucrurile ei erau deja încărcate în barcă. Lapakis urcă primul şi se întoarse să-i întindă mâna Mariei. Ea pusese deja un picior înăuntru. O fracţiune de secundă rămase cu celălalt pe pământul pietros, apoi îl ridică. Viaţa ei în Spinalonga se încheiase.

Giorgis dezlegă bătrânul lui caic şi îl împinse depărtându-l de ţărm. Apoi, cu agilitate pentru un om de vârsta lui, sări în barcă şi o întoarse, astfel că peste puţin timp se depărtau de insulă, îndreptându-se spre Creta. Pasagerii stăteau cu faţa spre proră. Urmăreau vârful ei ascuţit care, ca o săgeată, înainta rapid spre ţintă. Giorgis nu pierdea timpul. Imaginea insulei Spinalonga era încă prea clară pentru el. Formele întunecate ale ferestrelor se uitau la el ca nişte găvane lipsite de vedere, iar vidul lor insuportabil îl făcea să se gândească la toţi leproşii care-şi sfârşiseră zilele afectaţi de orbire. Brusc îi răsări în minte imaginea lui Eleni, aşa cum era ultima oară când o văzuse, stând pe chei, şi pentru o clipă uită de bucuria revenirii fiicei lui.

Mai aveau numai câteva minute până să atingă uscatul. Micul port din Plaka era plin de lume. Mulţi dintre locuitorii coloniei fuseseră întâmpinaţi de familie şi prieteni; alţii se îmbrăţişară unul pe altul când puseră piciorul pe pământul natal, prima oară după douăzeci şi cinci de ani. Contingentul cel mai zgomotos îl formau atenienii. Prieteni

de-ai lor şi chiar colegi parcurseseră tot drumul venind din oraş pentru a sărbători această zi istorică. În seara aceea nu era vreme de dormit, iar mâine se vor întoarce toţi la Heraklion, de unde vor pleca spre Atena.

Dar deocamdată îi vor învăţa pe cei din Plaka câte ceva despre arta de a se veseli. Unii erau muzicanţii şi exersaseră deja de dimineaţă cu localnicii, formând o orchestră impresionantă, din care nu lipsea niciun instrument, de la liră, lăută şi mandolină, până la *buzuki,* cimpoi şi fluier.

Cu fiul cel mai mic, Petros, în braţe, Fotini şi Stefanos veniseră să o întâmpine pe Maria, împreună cu Mattheos, băieţelul lor cu ochi căprui, care ţopăia încântat în atmosfera ameţitoare, ignorând complet semnificaţia zilei, dar fascinat de aerul de carnaval care plutea în jur.

— Bine ai venit acasă, Maria, zise Stefanos. Stătuse deoparte, lăsându-şi soţia să o îmbrăţişeze pe prietena ei cea mai bună şi aşteptându-şi rândul să o salute.

Suntem foarte bucuroşi că te-ai întors.

Începu să ridice lăzile Mariei şi să le încarce în camioneta lui. Până la casa familiei Petrakis era o distanţă scurtă, totuşi prea mare pentru a duce lucrurile în braţe. Cele două femei traversară piaţa, lăsându-l pe Giorgis să lege barca. Vor merge pe jos. Fuseseră întinse deja mese sprijinite pe capre şi scaunele fuseseră puse la locul lor. Steguleţe viu colorate împodobeau cele patru laturi ale pieţei şi fluturau vesel pe diagonale. Nu mai era mult până începea petrecerea.

Când Maria şi Fotini ajunseră acasă, Stefanos descărcase deja lăzile şi le dusese înăuntru. Intrând, Maria simţi furnicături pe ceafă. Nimic nu se schimbase din ziua plecării ei. Toate lucrurile erau la locul lor, cum fuseseră întotdeauna: acelaşi ştergar brodat cu salutul *„Kali Mera”* – „Bună dimineaţa” – pe care mama ei îl terminase tocmai la timp, înaintea nunţii ei, atârna pe peretele opus uşii, de

unde îi întâmpina pe oaspeți, aceeași colecție de tigăi atârna lângă cuptor și serviciul bine cunoscut de porțelan decorat cu flori stătea aranjat în blidar. În lada ei Maria va găsi piesele asortate și curând serviciul va fi din nou întreg.

În casă era întuneric, chiar și într-o zi luminoasă ca aceea. Obiectele familiare erau la locul lor, dar pereții păreau să fi absorbit nefericirea profundă, trăită între ei. Iradiau singurătatea tatălui din ultimii ani. Totul părea a fi neschimbat, dar nimic nu mai era cum fusese.

Când intră peste câteva minute, Giorgis îi găsi înghesuiți în spațiul restrâns pe Stefanos, Fotini, Petros și Matheos, care ținea strâns în mână un mic buchet de flori, și pe Maria. În cele din urmă, părea că cioburile vieții lui se lipeau din nou laolaltă. În fața lui stătea frumoasa lui fiică, una dintre cele trei femei din fotografia înrămată la care se uita în fiecare zi. În ochii lui era mai frumoasă ca niciodată.

— Ei bine, zise Fotini. N-ar trebui să stau prea mult – mai am de gătit. Ne întâlnim mai încolo, în piață?

— Vă mulțumesc pentru tot. Sunt foarte norocoasă să mă întorc la prieteni vechi, ca voi – și la unul nou, de asemenea, zise ea privindu-l pe Mattheos, care își adună acum curajul să iasă în față și să-i ofere florile.

Maria zâmbi. Erau primele flori pe care le primea, de la cele pe care i le adusese Manoli acum patru ani, cu numai o săptămână înainte ca ea să se ducă să-și facă analizele pentru lepră. Gestul băiețelului o emoționă.

Abia peste mai bine de o jumătate de oră, schimbată în altă rochie și cu părul periat până ce ajunsese să strălucească mai puternic decât oglinda însăși, Maria fu gata să iasă și să înfrunte curiozitatea locuitorilor din Plaka. Deși unii dintre vecini o vor întâmpina cu bunăvoință, știa că alți o vor studia, căutând sechelele bolii. Vor fi dezamăgiți. Maria nu rămăsese cu nicio urmă cât de mică. Erau alții care plătiseră bolii un tribut greu. Mulți vor

şchiopăta toată viața pe picioarele lor infirme, iar cei puțini, care avuseseră ghinionul de a-şi pierde vederea, vor rămâne pentru totdeauna dependenți de familie. La majoritatea însă leziunile dispăruseră, pigmentația urâtă a pielii devenise invizibilă şi senzațiile reveniseră în locurile lipsite de sensibilitate.

Maria şi tatăl ei merseră împreună în piață.

— Nu cred, până nu voi vedea, zise Giorgis, dar sora ta a spus că ar putea veni în seara asta. Am primit un bilet de la ea ieri.

— Anna? întrebă Maria uluită. Împreună cu Andreas?

— Aşa zicea în scrisoare. Presupun că vrea să-ți ureze bun venit.

Ca orice părinte, dorea din tot sufletul reunirea familiei şi spera că Anna găsea momentul potrivit pentru a compensa neglijența din ultimii ani.

Dacă îşi putea căpăta înapoi două fete în loc de una, ar fi fost cum nu se putea mai fericit. Pentru Maria, pe de altă parte, întâlnirea cu Anna în seara aceea era o perspectivă de care nu se bucura.

Sărbătoarea, nu reconcilierea, era scopul zilei: fiecare lepros din Spinalonga îşi recăpăta în fine libertatea.

În locuința ei din Elounda, Anna se pregătea pentru petrecerea din Plaka, strângându-şi cu grijă părul şi aplicându-şi meticulos rujul, astfel încât să urmărească precis conturul buzelor ei pline. Aşezată în brațele bunicii ei, Sofia urmărea atentă cum se machia mama ei, până ce obrajii îi ajunseră la fel de colorați ca ai unei păpuşi.

Andreas intră, ignorându-şi mama şi fiica.

— Încă nu eşti gata? o întrebă rece pe Anna.

— Aproape, răspunse ea, potrivindu-şi în oglindă colierul de turcoaze şi ridicând bărbia să admire efectul, înainte de a-şi pulveriza un nor de parfum franțuzesc.

— Atunci, putem pleca? se răsti el.

Anna nu părea să sesizeze răceala din tonul soțului. Eleftheria însă da. Era stupefiată de felul în care fiul ei i se adresa soției. Nu mai auzise acest ton rece până atunci, nici nu-l mai văzuse aruncându-i priviri atât de mânioase şi se întreba dacă Andreas nu se trezise, în cele din urmă, să vadă apropierea existentă acum între soția lui şi Manoli. O dată îi vorbise lui Alexandros despre îngrijorările ei. Fusese o greşeală. Bărbatul se supărase şi jurase să-l alunge cu un şut pe acel „Don Juan bun de nimic", dacă încălca anumite limite. După aceea, Eleftheria îşi păstrase îngrijorările pentru sine.

— Noapte bună, scumpa mea. Anna se întoarse spre fetiță, ale cărei brațe durdulii se întinseră spre ea. Să fii cuminte.

Acestea fiind zise, plantă o urmă perfectă a buzelor ei pe fruntea Annei şi ieşi din încăpere.

Andreas aştepta deja în maşină, cu motorul pornit. Ştia de ce se preocupa soția lui cu atâta meticulozitate de aspectul ei, nu o făcea pentru el.

Ceva cu totul neînsemnat îl determinase pe Andreas să înțeleagă faptul că soția nu-i era fidelă: un cercel sub perna lui. Anna avea întotdeauna grijă să-şi scoată bijuteriile şi să le pună în sertarul căptuşit cu catifea al mesei de toaletă, înainte de a se culca şi Andreas ştia că ar fi observat seara trecută, dacă ea ar fi venit în pat purtând cerceii de aur cu diamante. Când se strecură în aşternutul altfel imaculat şi văzu aurul strălucind pe culoarea lui albă, nu spuse nimic, dar inima îi îngheță. În acel moment, *philotermo,* simțul onoarei şi al mândriei, care îl făcea bărbat, primi o lovitură mortală.

Două zile după acea întâmplare veni acasă mai devreme după-amiază, lăsă maşina la oarecare distanță şi străbătu pe jos ultimii cincizeci de metri până la locuință. Nu fu surprins să vadă camioneta lui Manoli parcată afară.

Ştiuse că o va găsi acolo. Deschise încet uşa de la intrare şi păşi în hol. Se auzea ticăitul ceasului, dar altfel casa era cufundată în tăcere. Brusc liniştea fu sfâşiată. Era geamătul unei femei. Andreas încleştă mâna pe balustradă, scârbit, dezgustat de expresia extazului soției. Instinctul îl împingea să sară treptele câte două o dată, să dea buzna în dormitor şi să-i sfâşie pe amândoi bucată cu bucată, dar ceva îl opri. Era Andreas Vandoulakis. Trebuia să acționeze cu mai mult calm şi avea nevoie de timp să se gândească.

Când Maria ajunse în apropierea pieței, o mulțime imensă se adunase deja acolo. Îl zări pe Dimitri în mijlocul unui grup, alături de Gerasimo Vilakis, proprietarul cafenelei din leprozerie, şi de Kristina Kroustalakis, care acum zâmbea. Era aproape de nerecunoscut. De jur împrejur se auzea zumzetul conversației şi firul estompat al unei melodii, căci cineva cânta din *buzuki* la celălalt capăt al străzii. Când apăru în spațiul deschis, saluturile începură să curgă şi din stânga, şi din dreapta. Întâlni multe familii gălăgioase şi prieteni din Atena, cărora le fu prezentată ca *Agia* Maria sau „magicianul plantelor medicinale". Apelativul acesta din urmă îi făcu plăcere, dar a fi sanctificată, cu certitudine, nu.

Ultimele ore fuseseră atât de pline, încât Maria nu se mai gândise la doctorul Kyritsis. Nu-şi luaseră rămas-bun, de aceea era sigură că se vor mai întâlni.

Aştepta momentul cu nerăbdare. Ajungând în mijlocul mulțimii, simți inima începând să-i bată mai puternic, gata să-i sară din piept. Iată-l, şedea la una dintre mesele acelea lungi, alături de Lapakis. Fu singura persoană pe care o zări în învălmăşeală, căci părul argintiu aproape sclipea în lumina obscură. Doctorii erau adânciți în conversație, dar în cele din urmă Lapakis ridică privirea şi o văzu.

— Maria! exclamă el, ridicându-se în picioare. Ce zi mare pentru tine. Cum te simți acasă, după o perioadă atât de lungă?

Din fericire nu era o întrebare care să aştepte cu adevărat răspuns, dar dacă ar fi fost, Maria n-ar prea fi ştiut de unde să înceapă şi unde să se oprească. În momentul acela se apropiară Papadimitriou şi soția lui, împreună cu alți doi bărbați care semănau atât de bine cu Papadimitriou, încât îți dădeai seama pe loc că-i erau frați. Şeful insulei voia să-i prezinte fraților lui pe cei doi medici cărora le datorau o viață nouă. Mai târziu vor ține sute de toasturi, dar acum voiau să fie ei primii care să le mulțumească.

Kyritsis rămase mai în spate, dar Maria simțea presiunea privirii lui, şi în timp ce Lapakis stătea de vorbă cu Papadimitriou, el o trase pe Maria deoparte.

— Poți să-mi acorzi un minut? întrebă el politicos, dar suficient de tare pentru a fi auzit pe deasupra zgomotului. Undeva unde este mai multă linişte, adăugă el.

— Putem merge până la biserică, răspunse ea. Vreau să mă duc să aprind o lumânare.

Ieşiră din piața supraaglomerată, unde larma vocilor pline de bucurie atinsese un nivel asurzitor. Pe măsură ce înaintau pe strada pustie apropiindu-se de biserică, zgomotul mulțimii deveni aproape un zumzet de fundal. O stare de nerăbdare determină următoarea acțiune a lui Kyritsis. Boala furase destul din viața acestei femei şi fiecare secundă pierdută în plus părea o risipă. Renunța la manierele lui reținute şi, pentru o clipă, deveni îndrăzneț. La intrarea în biserică se răsuci şi o privi drept în față

— Trebuie să-ți spun ceva. Ceva foarte simplu, zise el. Aş vrea să te măriți cu mine.

Era o afirmație, nu o întrebare. Şi suna de parcă nu ar fi avut nevoie de răspuns. Se adunase ceva vreme de când Maria nu se mai îndoia de faptul că Kyritsis o iubea, dar se

străduise să nu-şi imagineze că acest lucru putea să aibă şi o finalitate. În ultimii ani găsise mai înțelept să nu mai viseze cu ochii deschişi, ci să-şi trăiască prezentul, clipa, astfel încât dezamăgirile să nu-i mai poată distruge iluziile.

O clipă nu răspunse, ci îl privi cum o ținea de umeri, cu brațele întinse. Ca şi când ar fi fost nevoie să o convingă că vorbea serios, el umplu tăcerea:

— Nimeni nu m-a mai tulburat aşa cum ai făcut-o tu. Dacă nu vrei să te măriți cu mine, voi pleca şi nu trebuie să te mai gândeşti la mine. Mâinile îi strângeau mai tare umerii. Dar orice vei alege, trebuie să-mi spui acum.

Aşadar, *era* totuşi o întrebare. Maria îşi simți gura uscată; avea nevoie de un efort suprem pentru a-şi recăpăta controlul vorbirii.

— Da, fu singura silabă, răguşită, pe care reuşi să o rostească. Da.

— Vrei?

Kyritsis părea uluit. Această femeie cu părul negru, această pacientă pe care simțea că o cunoştea atât de bine, dar despre care ştia totuşi atât de puțin, accepta să-i fie soție. Fața i se destinse într-un zâmbet care se oglindi şi pe chipul Mariei, amețitor. Mai întâi nesigur, apoi cu tot mai multă pasiune, o sărută şi pe urmă, conştientizând brusc cum trebuie să fi arătat pe strada pustie, se desprinseră unul de celălalt.

— Trebuie să ne întoarcem la petrecere, zise Kyritsis, vorbind primul. Simțul datoriei şi al corectitudinii la el era chiar mai puternic decât al ei. Oamenii s-ar putea întreba unde suntem.

Avea dreptate: trebuiau să se întoarcă pentru că seara aceea trebuiau să o petreacă toți împreună, înainte ca fiecare să plece pe drumul lui. Când ajunseră înapoi în piață, dansul începuse. Se formase un cerc uriaş şi în momentul acela se dansa un *pentozali* lent. Bărbatul care

atât de des stătuse în umbra oricărui eveniment ieşise în faţă şi acum se alăturase petrecerii cu sufletul deschis.

Fotini fu prima care remarcă întoarcerea prietenei ei în compania doctorului şi ştiu, fără nicio umbră de îndoială, că Maria, în sfârşit, avea ocazia să fie fericită.

Perechea alesese să nu spună nimic în seara aceea – voiau ca Giorgis să afle primul, iar atmosfera ameţitoare a acestui *panegyri* nu oferea momentul potrivit pentru a-i da vestea.

Când Giorgis veni la ei la sfârşitul dansului, o singură întrebare îi stătea pe buze, să i-o adreseze Mariei.

— Ai văzut-o pe Anna? Este aici?

În ultimii ani aproape abandonase speranţa că familia se va mai reuni vreodată, dar astăzi aveau această şansă. Era totuşi nedumerit de absenţa Annei; doar promisese că va fi acolo.

— Sunt sigură că va veni, tată, dacă aşa a spus, îl linişti Maria, deşi cuvintele sunau goale pentru amândoi. Ce-ar fi să mai dansăm o dată, propuse ea. Pari a fi în formă. Îl conduse pe tatăl ei înapoi pe ring şi se prinseră în dans.

Fotini era ocupată să aducă platouri la masă. Observă că doctorul o urmărea pe Maria dansând şi se simţi mai fericită ca niciodată că buna ei prietenă găsise un om atât de bun. De-acum se făcuse întuneric, vântul se potolise şi niciun val nu zburlea apa mării. Temperatura părea să nu fi pierdut niciun grad la sfârşitul acelei după-amiezi înăbuşitoare şi, când oamenii se aşezau, între două dansuri, dădeau pe gât butoaie întregi de vin proaspăt, revărsând o bună parte din el în colbul străzii. Maria reveni de pe ring, îşi găsi un loc lângă Kyritsis şi amândoi ridicară paharele deodată. Era un toast fără cuvinte.

Anna şi Andreas erau foarte aproape de Plaka. Niciunul nu scosese vreun cuvânt tot drumul. Fiecare era pierdut în

propriile gânduri. Lui Andreas îi trecuse prin minte că, poate, Manoli îşi va relua logodna cu Maria, acum că ea se întorsese şi, pe când se apropiau de sat şi vedeau mulțimea agitându-se, el rupse tăcerea, bucurându-se să-şi provoace soția cu această sugestie.

— *Manoli?* Să se însoare cu *Maria?* Peste cadavrul meu! țipă ea cu o patimă pe care el nu i-o cunoştea. Barierele căzuseră. Ce te face să spui aşa ceva? Anna nu putea lăsa subiectul în suspensie.

— De ce să nu o facă? Erau logodiți şi pe punctul de a se căsători, o zgândări el zeflemitor.

— Taci. Ține-ți gura! îl repezi ea, în timp ce el parca maşina.

Violența răspunsului Annei îl ului pe Andreas.

— Doamne Dumnezeule! strigă el, apărându-se de loviturile care curgeau asupra sa. Îl iubeşti, nu-i aşa?

— Cum *îndrăzneşti* să spui aşa ceva! scrâşni ea.

— Haide, Anna, de ce nu recunoşti! Nu sunt complet idiot, să ştii, zise el, încercând să-şi stăpânească vocea.

Anna tăcu, de parcă furia i s-ar fi domolit.

— Ştiu că acesta este adevărul, spuse Andreas, acum aproape calm. Am venit acasă mai devreme într-o zi, săptămâna trecută, şi el era la tine. De când...?

Anna plângea şi râdea în acelaşi timp, isterică.

— De mult, scuipă ea răspunsul. De ani de zile.

Andreas avu impresia că buzele roşii ale Annei zâmbeau, ca şi când ar fi fost pierdută într-un fel de extaz. O negație i-ar fi lăsat lui loc să se retragă, posibilitatea să fi greşit totuşi, dar recunoaşterea era cea mai mare bătaie de joc.

Trebuia să-i şteargă rictusul de pe față.

Cu o mişcare iute băgă mâna în buzunarul hainei şi scoase pistolul. Anna nici măcar nu văzu. Râdea cu capul dat pe spate, de i se zgâlțâiau mărgelele de la gât.

Delira.

— Niciodată n-am mai... gâfâi ea, absolut încântată să-i spună adevărul. Niciodată n-am mai iubit pe cineva aşa cum îl iubesc pe Manoli. Cuvintele îl plesniră ca un bici, reverberând în aerul din jur.

În piața principală, Kyritsis urmărea primul joc de artificii lansat pe cerul senin. Rină la miezul nopții aveau să fie trase rachete în aer din oră în oră, fiecare explodând cu un bubuit violent, urmat de o ploaie de scântei reflectându-se în mare ca pietrele prețioase. Când primul val de artificii se sfârşi, urmă un moment de linişte înainte ca orchestra să atace o nouă melodie. Nu apucă însă, căci alte două bubuituri răsunară pe neaşteptate. Kyritsis privi în sus, aşteptând să vadă ploaia de scântei căzând din cer, dar îşi dădu seama imediat că nu avea să mai vină.

Lângă o maşină parcată în apropierea pieței se produsese agitație. Maşina fusese văzută sosind cu numai câteva minute înainte, iar acum pe scaunul pasagerului zăcea întinsă o femeie. Kyritsis alergă într-acolo. Pentru o clipă restul mulțimii rămase împietrită. Uluiți că un asemenea act de violență le putea strica petrecerea, oamenii păreau paralizați, dar îi făcură totuşi loc să treacă.

Kyritsis luă pulsul femeii. Deşi era slab, mai existau semne de viață.

— Trebuie să o mutăm, îi spuse doctorului Lapakis, sosit lângă el.

Pleduri şi perne apărură ca prin minune dintr-o casă învecinată şi cei doi bărbați ridicară grijuliu femeia şi o întinseră pe pământ. La solicitarea lor, mulțimea de gură-cască se îndepărtă la o distanță respectuoasă, ca să le permită să-şi facă meseria.

Maria îşi croise drum până în față, să vadă dacă putea ajuta cu ceva. Când cei doi aşezară femeia jos, pe pătură, înțelese pe cine fineau în brațele pătate de sânge. O

recunoscură şi mulţi dintre cei adunaţi la faţa locului; un strigăt de groază străbătu adunarea.

Nu putea fi nicio confuzie. Cu părul negru ca pana corbului, pieptul plin şi o rochie, acum scăldată în sânge, pe care nimeni din mulţimea adunată nu şi-ar fi permis-o nici după o lună de postit, era, fără nicio îndoială, Anna Vandoulakis.

Maria îngenunche lângă ea pe pled.

— Este sora mea, îi şopti printre sughiţuri lui Kyritsis. Sora mea.

Cineva din mulţime strigă: „Găsiţi-l pe Giorgis!" şi după câteva secunde Giorgis îngenunche lângă Maria; plânse tăcut văzându-şi fiica cea mare, a cărei viaţă se stingea în faţa lor, a tuturor.

Totul se termină în câteva minute. Anna nu-şi mai recăpătă cunoştinţa, dar clipa morţii o petrecu lângă cei doi oameni care o iubeau cel mai mult şi care se rugau pentru mântuirea ei.

— De ce? De ce? repeta Giorgis printre lacrimi.

Maria ştia răspunsul, dar nu intenţiona să i-l spună. N-ar fi făcut decât să-i sporească durerea. Tăcerea şi ignoranţa îl puteau ajuta în acest moment mai mult decât orice altceva. Oricum va afla adevărul curând. Ceea ce îl va urmări până la capătul vieţii va fi faptul că într-o singură seară sărbătorise reîntoarcerea unei fiice şi plânsese pierderea definitivă a celeilalte.

Capitolul 23

Din mulţime apărură neîntârziat martorii. Unul auzise cuplul certându-se, prin geamul deschis al maşinii, când trecuse prin apropiere, cu câteva minute înaintea împuşcăturilor, iar o femeie pretindea că văzuse un bărbat îndepărtându-se fugind pe stradă, imediat după aceea.

Informația făcu un grup de oameni să o pornească în direcția bisericii şi în zece minute se întoarseră cu suspectul. Acesta mai ținea încă arma în mână şi nu încerca să se opună arestării. Maria ştiu cine era, fără să-i fi spus nimeni. Andreas.

Plaka era profund şocată. Seara promitea să fie una de neuitat, dar nu în sensul acela. O vreme oamenii mai rămaseră să discute cu voce scăzută, în grupuri restrânse; nu trebui mult până să se răspândească vestea că sora Mariei fusese împuşcată mortal şi că soțul Annei fusese arestat pentru crimă. O petrecere extraordinară se sfârşise înainte de vreme, nu mai rămânea nimic de făcut, decât să încheie seara şi să-şi vadă fiecare de drum. Muzicanții se împrăştiară şi resturile de mâncare fură ridicate; atenienii îşi luară tăcuți rămas-bun şi începură să plece, conduşi de familii şi prieteni spre o viață nouă. Celor care aveau de parcurs distanțe mai scurte li se oferi găzduire peste noapte şi urmau să rămână până a doua zi, când aveau să plece spre satele şi oraşele lor aflate în diverse părți ale Cretei. Andreas Vandoulakis fusese ridicat de poliție şi condus sub escortă să-şi petreacă noaptea într-o celulă din Elounda, iar trupul Annei fu transportat în capela mică de la malul mării, unde trebuia să rămână până la înmormântare.

Arşița din timpul zilei nu se ostoise. Chiar şi acum, când noaptea stătea să se sfârşească, în aer plutea o căldură irespirabilă. Pentru a doua oară în douăzeci şi patru de ore, casa cea mică a lui Giorgis era plină de lume. Ultima oară oaspeții aşteptaseră nerăbdători o sărbătoare. De această dată se pregăteau de priveghi.

Preotul trecuse pe acolo, dar când văzuse că în aceste circumstanțe tragice nu putea oferi decât prea puțină consolare, plecase.

La patru dimineața Giorgis urcă obosit în camera lui. Era toropit şi nu-şi dădea seama dacă era vorba despre o

durere profundă sau despre un semn că, poate, nu mai era în stare să simtă nimic. Acum, până şi aşteptarea atât de îndelungă a revenirii Mariei i se părea o nimica toată.

Kyritsis mai rămăsese preţ de vreo oră, dar în seara aceea nu mai avea ce să facă. Mâine, adică astăzi, îi va ajuta cu pregătirile pentru înmormântare, dar între timp va fura câteva ore de somn într-o cameră liberă, amplasată deasupra tavernei, la Fotini şi Stefanos.

De obicei sătenii se dădeau în vânt după bârfe, de această dată însă nu avură timp nici să respire. Antonis fu cel care îşi găsi timp să facă puţină lumină asupra evenimentelor ce conduseseră la uciderea Annei. În primele ore ale dimineţii, când câţiva bărbaţi mai şedeau încă în jurul unei mese la cârciumă, el povesti ce văzuse. Cu câteva săptămâni în urmă observase că Manoli îşi luase obiceiul să dispară o oră-două la miezul zilei. Nu era decât o prezumţie, dar chiar şi aşa, putea fi o explicaţie a motivului pentru care Andreas ajunsese să-şi ucidă nevasta. În perioada aceea, Andreas devenise din ce în ce mai irascibil. Era nervos cu toată lumea, iar lucrătorii îi luaseră frica. Norii ce se adună înaintea furtunii nu produc atâta tensiune. Mult timp Andreas nu bănuise nimic, fusese din fericire orb în faţa comportamentului soţiei, dar când descoperise uimit lumina zilei şi văzuse adevărul, nu-i mai rămânea de făcut decât un singur lucru.

Băutorii din cârciumă nu erau lipsiţi de sensibilitate şi mulţi fură de acord că a ajunge să fii încornorat era de natură să te conducă la crimă. Nu puteai supune un grec unui asemenea afront.

Lidaki părea să fie ultimul care îl văzuse pe Manoli, acum dispărut fără urmă, deşi preţioasa lui liră mai atârna încă pe peretele din spatele tejghelei.

— A intrat aici pe la şase aseară, zise el. Era vesel ca de obicei şi a lăsat fără îndoială impresia că rămânea la petrecere.

— Se pare că de atunci nu l-a mai văzut nimeni, spuse Angelos. Presupun că nu-i era uşor să o reîntâlnească pe Maria.

— Totuşi, n-ar mai fi obligat să se însoare cu ea, nu-i aşa? interveni altă voce.

— Mă îndoiesc, cunoscându-l pe Manoli, dar este o situație de natură să-l țină la distanță, zise Lidaki.

— Eu nu cred că Maria are vreo legătură cu toate acestea, spuse Antonis. El cred că ştia că nu mai putea continua ca până acum.

Mai târziu în dimineața aceea Antonis se duse acasă la Manoli. Nu avea nimic cu acest individ şarmant, dar superficial; fusese un tovarăş bun şi un amic de pahar şi n-ar fi fost de ignorat nici posibilitatea de a-l găsi zăcând într-o baltă de sânge, în propria locuință. Dacă Andreas şi-a ucis nevasta, ar fi fost în stare să-l omoare şi pe vărul lui.

Antonis privi prin ferestre înăuntru. Totul părea normal: devălmăşia neglijentă din casa unui burlac, cu cratițe şi farfurii stivuite una peste alta în dezordine, perdele trase numai pe jumătate, firimituri împrăştiate pe masă şi o sticlă cu dopul scos, golită pe trei sferturi; se aşteptase să vadă toate acestea.

Încercă uşa şi, găsind-o deschisă, se aventură înăuntru. Sus în dormitor, într-o scenă ce părea să sugereze încă o dată că ocupantul locuinței nu avea nicio preocupare pentru ordine, se găseau semnele unei plecări grăbite. Sertarele rămăseseră deschise şi îmbrăcămintea se revărsa din ele precum lava într-o erupție vulcanică. Uşile de dulap erau căscate, dezvăluind o bară de haine, goală.

Patul nefăcut, cu cearşafurile date la o parte şi perna turtită, arăta aşa cum s-ar fi aşteptat Antonis, dar ceea ce îi

întări sentimentul de părăsire definitivă a casei erau tablourile aşezate cu faţa în jos pe scrinul de lângă fereastră. Arătau de parcă ar fi fost răsturnare din grabă, iar două rame erau goale, căci conţinutul lor fusese smuls. Iată toate indiciile. Camionul dispăruse. Manoli putea fi acum oriunde în Grecia. Nimeni nu-l va căuta.

Slujba de înmormântare a Annei nu se ţinea în biserica mare din Plaka, unde se adăpostise Andreas, ci în capela de la marginea satului. Această construcţie de mici dimensiuni era aşezată cu faţa spre mare şi privea necontenit spre Spinalonga. Doar apa sărată despărţea cimitirul din jurul acestei capele de locul de odihnă veşnică a leproşilor, unde era îngropată mama Annei.

La mai puţin de patruzeci şi opt de ore de la moartea ei, un grup restrâns de oameni cerniţi se adună în capela umedă. Familia Vandoulakis nu era reprezentată. După crimă rămăseseră ferecaţi între cei patru pereţi ai casei din Elounda. Maria, Giorgis, Kyritsis, Fotini, Savina şi Pavlos stăteau cu capetele plecate, în timp ce preotul se ruga lângă sicriu. Valuri de tămâie se revărsau din cădelniţă pe măsură ce se rosteau lungile rugăciuni pentru iertarea păcatelor, înainte ca ei toţi să rostească în mângâietoare cuvinte şoptite Tatăl Nostru. Când veni momentul îngropăciunii, ieşiră în strălucirea neobosită a soarelui. Lacrimile şi sudoarea se amestecară, curgându-le pe obraji. Niciunul nu putea accepta ideea că în cutia de lemn ce avea să dispară curând în întuneric se afla Anna.

După ce sicriul fu coborât în pământ, preotul luă o mână de ţărână şi o aruncă în cruce peste rămăşiţele pământeşti.

— Pământul este al Domnului, zise el, şi al tuturor celor care-l calcă. Cenuşa din cădelniţă pluti în groapă, amestecându-se cu praful, şi preotul continuă: Cu sufletul

celor drepți, îndreptați prin moarte, dă-i, Doamne, odihnă sufletului roabei Tale...

Cuvintele preotului curgeau în cadența unei litanii. Fuseseră rostite de mii de ori şi cum se revărsau printre buzele abia mişcate, avură darul să mențină vraja asupra micii adunări a credincioşilor.

— Preacurată şi neîntinată Fecioară, roagă-te pentru salvarea sufletului roabei Tale...

Fotini îşi închipui imaginea Preacuratei şi Neîntinatei Fecioare rugându-se Domnului pentru Anna. Dacă Anna însăşi ar fi rămas puțin mai curată, ei n-ar fi fost acum acolo, gândi ea.

Pe măsură ce slujba se apropia de sfârşit, preotul intră în concurență cu o armată de mii de cicade al căror zgomot neobosit atinse apogeul pe ultimele lui cuvinte.

— Odihneşte-o la sânul lui Avraam... Fie amintirea ta veşnică, sora noastră şi vrednică de binecuvântare. *Kyrie Eleison, Kyrie Eleison, Kyrie Eleison.*

Până să se poată oamenii mişca, trecu o bucată bună de timp. Maria vorbi prima şi îi mulțumi preotului pentru ceremonie, apoi veni vremea să se întoarcă în sat. Maria merse acasă împreună cu tatăl ei. El îi spusese că voia să doarmă.

Numai atât mai dorea. Fotini şi părinții ei se duceau înapoi la tavernă, să-l regăsească pe Stefanos, care rămăsese să aibă grijă de Petros şi să se joace pe plajă cu neprihănitul Mattheos. Era ceasul de răgaz al după-amiezii. Nu mişca nicio frunză în vânt.

Kyritsis o aşteptă pe Maria pe o bancă la umbră, în piața satului. Maria simțea nevoia să iasă puțin din Plaka şi cei doi intenționau să se ducă la Elounda cu maşina. Era prima ei călătorie după patru ani, în afara drumului scurt pe care îl făcuse la întoarcerea din Spinalonga în Creta. Tânjea după o oră măcar de singurătate.

Îşi amintea că la malul mării, în Elounda, se afla un mic *kafenion.* De fapt, în locul acela obişnuia să se ducă cu Manoli, dar toate acestea rămăseseră de-acum în trecut. Nu va îngădui gândurilor legate de el să o urmărească. Când fură conduşi spre o masă în apropierea mării, ce se izbea de stâncile de dedesubt, trăirile ultimelor patruzeci şi opt de ore rămăseseră deja în urmă. Păreau să se fi petrecut în viaţa altcuiva, în cu totul altă parte. Dar când se uită peste apă, văzu Spinalonga. Privită de aici, insula pustie arăta la fel ca întotdeauna şi cu greu îţi venea a crede că nu mai adăpostea acum niciun suflet omenesc. Plaka nu se zărea, ascunsă dincolo de promontoriul stâncos.

Era prima oară când Maria şi Kyritsis puteau fi singuri împreună, de la întâlnirea din faţa bisericii, în noaptea petrecerii. Pentru o oră viaţa ei păruse plină de promisiuni, îngăduise un viitor luminos, acum însă avea impresia că acel mare pas înainte fusese zădărnicit de mai mulţi paşi înapoi. Nici măcar nu i se adresase pe numele de botez omului pe care îl iubea.

Câteva săptămâni mai târziu, reflectând retrospectiv asupra acestui moment, Kyritsis se învinovăţi că fusese prea grăbit. Nerăbdarea lui în faţa viitorului comun se revărsase într-o puzderie de cuvinte despre apartamentul din Heraklion şi despre speranţa că acesta va fi suficient de mare pentru amândoi.

— Nu este prea spaţios, dar există un birou şi o cameră separată pentru oaspeţi. Ne vom putea muta de acolo oricând, la nevoie, dar este foarte convenabil pentru legătura cu spitalul.

Kyritsis o prinse de mâini peste masă şi i le păstră într-ale sale. Ea părea tulburată. Pe bună dreptate. Abia îşi îngropase sora şi iată-l pe el, nerăbdător ca un copil, dornic să vorbească despre aspectele practice ale vieţii lor împreună.

Era limpede că Mariei îi trebuia mai mult timp.

„Cât de liniştitoare e atingerea mâinilor lui, plină de căldură şi generozitate”, gândi ea. De ce nu puteau rămâne pentru totdeauna aici, la această masă?

Nimeni nu ştia unde se aflau. Nimic nu-i putea tulbura. În afara propriei conştiințe care îi urmase şi acum nu-i dădea pace.

— Nu mă pot mărita cu dumneata, zise ea brusc. Trebuie să rămân şi să am grijă de tata.

Cuvintele îl loviră pe Kyritsis ca trăsnetul din senin. Era uluit. Dar după câteva clipe îşi dădu seama că erau pline de bun-simț. Cum de se aşteptase el ca totul să continue la fel ca mai înainte, după evenimentele dramatice din ultimele două zile? Fusese un prost. Cum ar fi putut această femeie, spre care îl atrăsese atât frumusețea, cât şi integritatea şi altruismul ei, să-şi părăsească tatăl îndurerat şi distrus? Toată viața fusese condus de rațiune şi în singurul moment când se lăsase dominat de sentimente, se poticnise.

Parte din el voia să protesteze, în schimb, continuă să o țină pe Maria de mâini, strângându-i-le uşor. Apoi vorbi cu atâta înțelegere şi iertare, încât aproape îi frânse inima.

— Ai dreptate să vrei să rămâi, spuse el. Şi tocmai de aceea te iubesc, Maria. Pentru că ştii ce este bine şi doar aşa faci.

Era adevărul, dar cu atât mai adevărat fu ceea ce spuse în continuare:

— Nu voi mai iubi pe nimeni altcineva.

Proprietarul de la *kafenion* se ținu departe de masa lor. Vedea că femeia izbucnise în lacrimi şi nu voia să încalce intimitatea clienților lui. Nimeni nu ridicase vocea, lucru neobişnuit pentru o ceartă, apoi observă îmbrăcămintea sobră a cuplului. Cu excepția văduvelor, lumea nu purta negru vara şi se gândi că poate cei doi erau în doliu.

Maria îşi retrase mâinile din strânsoarea lui Kyritsis şi rămase cu capul plecat.

Lacrimile îi curgeau acum din abundenţă, prelingându-i-se pe braţe, pe gât şi decolteu. Nu le putea stăvili. Durerea stăpânită la marginea mormântului reuşise doar pentru o vreme să reţină amărăciunea copleşitoare ce izbucni acum nezăgăzuită şi nu se putea ostoi până ce nu curgea ultima picătură şi seca. Faptul că Kyritsis era atât de înţelegător o provoca să plângă şi mai tare, făcând decizia ei cu atât mai jalnică.

Kyritsis privea capul plecat al Mariei. Când plânsul se mai domoli, o atinse uşor pe umăr.

— Maria, zise el. Vrei să plecăm?

Se ridicară de la masă şi se îndepărtară, mână în mână, Maria odihnindu-şi capul pe umărul lui Kyritsis. Parcurseră drumul de întoarcere spre Plaka în tăcere; marea strălucea în continuare, dar cerul începuse să-şi schimbe culoarea.

Intrase în tranziţia subtilă de la azuriu spre trandafiriu, iar stâncile preluară aceeaşi nuanţă caldă. În fine, ziua aceea teribilă se apropia de capăt.

Când ajunseră în sat, doctorul vorbi din nou:

— Nu-ţi pot spune la revedere, zise el.

Avea dreptate. Cuvântul conţinea ceva prea definitiv. Cum se putea sfârşi ceva ce nici nu începuse?

— Nici eu nu pot, răspunse Maria, care îşi recăpătase stăpânirea de sine.

— O să-mi scrii, să-mi spui cum te simţi? Să-mi spui ce faci? Să-mi spui ce viaţă duci în lumea liberă? întrebă Kyritsis cu un entuziasm forţat.

Maria încuviinţă din cap.

Nu avea niciun rost să prelungească momentul. Cu cât Kyritsis pleca mai repede, cu atât era fi mai bine pentru amândoi. Doctorul opri maşina în faţa casei Mariei şi coborî

să-i deschisă portiera pasagerului. Rămaseră față în față, apoi se îmbrățișară o clipă. Nu era atât o îmbrățișare, ci mai degrabă se agățară unul de altul, precum copiii în timpul furtunii. Apoi, cu un mare efort de voință, se desprinseră şi Maria se întoarse imediat şi intră în casă. Kyritsis urcă înapoi în maşină şi plecă. Nu avea să oprească până nu ajungea la Heraklion.

Tăcerea insuportabilă a casei o scoase imediat pe Maria afară, înapoi în stradă.

Avea nevoie de cântecul cicadelor, de uruitul unei motorete, de țipetele copiilor.

Toate acestea o întâmpinară pe drumul spre centrul satului, unde, în ciuda voinței ei, privi în lungul străzii să vadă dacă se mai zărea maşina lui Kyritsis. Dar până şi praful stârnit de roțile ei se reaşezase de-acum.

Maria avea nevoie de Fotini. Se duse grăbită la tavernă, unde prietena ei aşternea mesele cu fețe din hârtie, pe care le prindea apoi cu elastic, ca să nu le ia vântul.

— Maria! Fotini se bucură să-şi vadă prietena, dar o îngrijoră chipul ei cadaveric. Desigur, nu era surprinsă că Maria arăta atât de palidă. În ultimele patruzeci şi opt de ore se întorsese din exil şi îşi văzuse sora împuşcată şi îngropată. Vino şi stai jos, zise ea trăgând un scaun şi împingând-o pe Maria spre el. Să-ți aduc ceva de băut – şi pun pariu că n-ai mâncat nimic toată ziua.

Fotini avea dreptate. Maria nu mâncase de mai bine de douăzeci şi patru de ore, dar acum nu-i era foame.

— Nu, mi-e bine. Chiar mi-e bine.

Fotini nu era convinsă. Lăsă deoparte treburile pe care le mai avea de făcut până la venirea primilor clienți. Toate acelea puteau să mai aştepte. Îşi trase un scaun, se aşeză lângă Maria şi îşi petrecu un braț pe după umerii ei.

— Ce pot să fac eu? întrebă ea cu delicatețe. Fac orice-mi ceri.

Blândețea din glas o făcu pe Maria să izbucnească în lacrimi cu suspine şi printre acestea Fotini desluşi câteva cuvinte din care înțelese motivul nefericirii profunde a prietenei ei.

— A plecat... Eu n-am putut pleca... nu l-am putut lăsa pe tata.

— Uite, de ce nu-mi spui ce s-a întâmplat?

Maria se linişti încetul cu încetul.

— Chiar înainte să fie împuşcată Anna, doctorul Kyritsis m-a cerut în căsătorie. Dar eu nu pot să plec acum – şi asta este ceea ce ar însemna să fac.

Dar n-aş putea.

— Aşadar, a plecat, vrei să spui? întrebă Fotini blând.

— Da.

— Şi când ai să-l vezi din nou?

Maria trase adânc aer în piept.

— Nu ştiu. Chiar nu ştiu. Posibil niciodată.

Se simțea suficient de puternică să admită acest lucru. Soarta îi fusese potrivnică până acum, dar, cu fiecare lovitură, Maria devenea mai puternică pentru următoarea.

Cele două prietene mai vorbiră o vreme şi, în cele din urmă Stefanos reuşi să o convingă pe Maria să mănânce. Dacă avea de gând să facă un asemenea sacrificiu pentru tatăl ei, atunci măcar să aibă destulă putere pentru a fi utilă. Nu avea niciun sens să se îmbolnăvească.

Când se lăsă întunericul, Maria se ridică să plece. Casa era încă învăluită în tăcere, când ajunse. Se strecură în dormitorul liber, care devenea din nou al ei şi se întinse pe pat. Nu se trezi până târziu, a doua zi.

Moartea Annei lăsa în urmă alte vieți întrerupte şi distruse. Nu numai pe a surorii ei, a tatălui şi a soțului ei, dar şi pe aceea a fiicei ei. Sofia nu împlinise încă doi ani şi nu trecu mult până ce sesiză lipsa părinților. Bunicii îi spuseră că plecaseră amândoi departe pentru o vreme. La

început plânse, apoi începu să uite. În ce-i priveşte pe Alexandros şi Eleftheria, într-o singură seară îşi pierduseră fiul, speranţele de viitor şi reputaţia familiei. Tot ce îi îngrijorase în legătură cu căsătoria lui Andreas sub nivelul lui social se împlinise întocmai.

Eleftheria, care fusese atât de bucuroasă să o primească pe Anna Petrakis, se confrunta cu cea mai amară dezamăgire. Nu trecu mult până să le fie adusă la cunoştinţă dispariţia lui Manoli şi rămaseră să-şi imagineze singuri ce condusese spre oribilele evenimente de la petrecerea de Agios Titos. Femeia aceea atrăsese asupra lor cea mai profundă ruşine, iar gândul că fiul lor zăcea într-o celulă de închisoare era o tortură zilnică.

Procesul lui Andreas la Agios Nikolaos dură trei zile. Maria, Fotini şi mai mulţi săteni fură chemaţi ca martori şi doctorul Kyritsis veni la rândul lui de la Heraklion să depună mărturie, apoi zăbovi numai câteva minute să vorbească şi cu Maria. Eleftheria şi Alexandros rămaseră impasibili la galerie, amândoi copleşiţi de nelinişte şi de ruşine pentru un asemenea spectacol public.

Circumstanţele crimei fură expuse şi vânturate astfel încât toată Creta le putu savura iar cotidianul local făcu cunoscute cele mai senzaţionale detalii. Giorgis fu prezent de la început până la sfârşit. Deşi voia să se facă dreptate pentru Anna, nu avea nici cea mai mică îndoială că fiica sa, prin comportamentul ei, fusese cea care provocase reacţia violentă a lui Andreas şi, pentru prima oară în paisprezece ani, se bucură că Eleni nu era de faţă.

Capitolul 24
1958

Mai multe luni la rând nu există niciun fel de comunicare între familiile Vandoulakis şi Petrakis. Totuşi, trebuiau să se gândească la Sofia şi, de dragul ei, perioada aceea de gheaţă trebuia să ia sfârşit. Eleftheria ajunse să accepte ideea reconcilierii mai repede decât soţul ei, dar până şi Alexandros, dându-i-se timp să reflecteze, începu să înţeleagă că nu numai familia lui suferise. Înţelese că răul făcut împovărase ambele părţi şi cu precizia aproape matematică a firii lui, cântări cât pierduse fiecare. De partea Vandoulakis: un fiu la închisoare, un nepot căzut în dizgraţie, numele unei familii defăimat. De partea Petrakis: o fiică moartă, o familie micşorată prin crimă şi, înainte de acestea, lepra. După socoteala lui, balanţa era echilibrată. La mijloc se afla Sofia şi le revenea tuturor responsabilitatea de a-şi intersecta cumva vieţile, pentru fetiţă.

În cele din urmă Alexandros îi scrise lui Giorgis:

Am avut diferendele noastre, dar a venit timpul să le punem capăt. Sofia creşte fără părinţi şi cel mai bun lucru pe care i-l putem oferi este dragostea şi prezenţa membrilor de familie care au mai rămas. Eu şi Eleftheria am fi foarte fericiţi dacă ai veni împreună cu Maria să luaţi prânzul cu noi duminică.

Giorgis nu avea telefon acasă, dar se duse imediat la cârciumă şi îl folosi pe cel de acolo. Voia să-i comunice neîntârziat lui Alexandros că acceptau invitaţia şi că amândoi erau bucuroşi să vină şi îi lăsă mesajul menajerei, să i-l transmită lui Vandoulakis. Maria însă trăi sentimente contradictorii citind scrisoarea.

— *Diferende!* exclamă ea dispreţuitor. Ce vrea să spună prin asta? Fiul lui a ucis-o pe fiica ta şi el vorbeşte despre „diferende”? Maria clocotea de furie. Crede că el nu poartă nicio răspundere? Unde sunt remuşcările? Unde sunt scuzele? strigă ea, agitând scrisoarea în mână.

— Maria, ascultă-mă. Linişteşte-te. Nu-şi asumă răspunderea pentru că nu are niciuna, zise Giorgis. Un tată nu poate fi răspunzător de toate acțiunile copilului, nu-i aşa?

Maria stătu şi se gândi o clipă. Ştia că tatăl ei avea dreptate. Dacă părinții ar fi purtat povara greşelilor copiilor, lumea ar fi arătat cu totul altfel. Ar fi însemnat că Giorgis era de vină pentru că fiica lui mai mare îl adusese pe soțul ei în stare să o împuşte, prin comportamentul ei iresponsabil şi prin infidelitate. Ceea ce era, în mod clar, absurd. Trebuia să recunoască acest lucru, chiar împotriva voinței.

— Ai dreptate, tată, spuse ea. Ai dreptate. Acum nu mai contează decât Sofia.

Între familii se produse după aceea un fel de apropiere, ambele recunoscând, fără să o spună, că se făcuseră greşeli şi de o parte, şi de cealaltă, ce conduseseră spre catastrofa care îi afectase pe toți. Sofia, de la bun început, fu bine protejată.

Trăia la bunicii ei, dar în fiecare săptămână era dusă la Plaka să stea o zi la celălalt bunic şi la Maria, care îi dedicau tot timpul lor, să o distreze. O duceau în excursii cu barca, prindeau peşti, şi crabi, şi arici-de-mare, se bălăceau în apă şi făceau plimbări scurte pe faleză. La ora şase când o duceau înapoi la casa bunicilor din apropiere de Elounda, erau cu toții rupți de oboseală. Sofia era înconjurată de adorația a trei bunici. Dintr-un anumit punct de vedere, avea noroc.

La sfârşitul primăverii, Kyritsis numără mai bine de două sute de zile scurse de la înmormântarea Annei şi de la momentul când o condusese pe Maria la Elounda şi îşi dădu seama că totuşi nu-şi vor petrece viitorul împreună. În fiecare zi se străduia să nu se mai gândească la ce ar fi putut să fie. Ducea aceeaşi existență disciplinată ca

întotdeauna: la spital dimineața, de la şapte şi jumătate până la aproape opt seara, după care petrecea câteva ore solitare citind, studiind şi redactându-şi corespondența. Era foarte ocupat şi mulți îl invidiau pentru cât de dedicat şi aparent complet absorbit era de ceea ce făcea.

După câteva săptămâni de la exodul pacienților din Spinalonga, vestea că insula nu mai era folosită de leproşi se răspândise în toată Creta. Rezultatul fu că mulți dintre cei ce se temuseră să dea în vileag potențiale simptome ale bolii ieşiră la iveală din sate şi veniră să caute ajutor. Acum, când ştiau că tratamentul nu mai însemna încarcerarea în leprozerie, nu le mai era frică să se arate şi veneau în valuri să-l caute pe cel care adusese vindecarea leprei în Creta. Deşi modestia îl împiedica pe doctorul Kyritsis să profite şi să se bucure de glorie, el ajunse foarte cunoscut. Odată ce diagnosticul era confirmat, pacienții veneau la el pentru injecțiile regulate cu Dapson şi, de obicei, după câteva luni, pe măsură ce dozele creşteau, începeau să se vadă ameliorări.

Timp de mai multe luni Kyritsis continuă să lucreze ca şef al acestei secții din aglomeratul spital principal din Heraklion. Nimic nu ar fi trebuit să-l mulțumească mai mult decât să-şi vadă pacienții plecând vindecați şi întorcându-se definitiv la casele lor. Dar el nu resimțea decât un gol imens. Era ceea ce simțea la spital şi ceea ce trăia acasă şi în fiecare zi efortul deveni mai mare decât în precedenta, pentru a se ridica din pat şi a se întoarce la spital, începu chiar să se întrebe dacă era nevoie să administreze el însuşi medicamentul. Nu putea să-i ia cineva locul? Era într-adevăr nevoie de el?

Aceasta era starea pe care o trăia, simțindu-se dispensabil la spital şi pustiit în afara lui, când primi o scrisoare de la doctorul Lapakis, care, de când se închisese

Spinalonga, se căsătorise şi preluase funcţia de şef al Secţiei de boli dermato-venerice de la spitalul din Agios Nikolaos.

Dragul meu Nikolaos,

Mă întreb ce mai faci. Timpul a trecut atât de repede de când am plecat cu toţii din Spinalonga şi în toate lunile acestea am vrut mereu să iau legătura cu tine. Suntem foarte ocupaţi aici, la Agios Nikolaos, iar spitalul s-a extins mult de când lucrez cu normă întreagă. Te rog să vii să ne vezi, dacă vrei să te mai desprinzi de Heraklion. Soţia mea a auzit foarte multe despre tine şi ar dori să te cunoască.

Al tău,

Christos

Scrisoarea îl puse pe Kyritsis pe gânduri. Dacă un om pe care îl respecta atât de mult, precum Christos Lapakis, se simţea împlinit desfăşurându-şi activitatea la Agios Nikolaos, atunci poate că alegerea stătea în puterea lui. Dacă Maria nu putuse să vină la el, va trebui să meargă el la ea. În fiecare marţi, cotidianul publicat în Creta anunţa locuri vacante în spitale, iar el le cerceta cu regularitate, sperând să găsească de lucru mai aproape de femeia iubită. Săptămânile trecuseră, mai multe posturi corespunzătoare fuseseră anunţate la Hania, dar acestea îl duceau încă şi mai departe de destinaţia pe care o dorea el. Îl cuprinse deznădejdea, până când, într-o zi, primi o altă scrisoare de la Lapakis.

Dragă Nikolaos,

Sper că eşti bine. Sunt convins că mă vei considera ţinut sub papuc, dar intenţionez să renunţ la slujba mea de aici. Soţia mea vrea să ne mutăm mai aproape de părinţii ei la Rethimnon, aşa că vom pleca peste câteva luni. M-am gândit că te-ar putea interesa să preiei secţia mea. Spitalul este în plină dezvoltare şi mai târziu ar putea apărea oportunităţi mai mari. Intre timp, m-am gândit să te anunţ despre planurile mele.

Al tău,
Christos

Deşi nu vorbiseră nimic despre acest lucru, Lapakis ştia că bunul său coleg se ataşase de Maria Petrakis şi fusese dezamăgit să afle că Kyritsis se întorsese la Heraklion singur. Presupusese că Maria se simţise obligată să rămână acasă cu tatăl ei şi considera întreaga situaţie o pierdere teribilă.

Kyritsis citi şi reciti scrisoarea înainte de a o pune în buzunarul de sus al halatului său alb, unde o căută cu mâna de mai multe ori în timpul zilei, pentru a-şi mai arunca o dată ochii pe ea şi încă o dată. Deşi a lucra în Agios Nikolaos ar fi închis mai multe uşi în cariera lui, exista şi o uşă pe care i-ar fi deschis-o în viaţă: şansa de a locui mai aproape de Maria. În seara aceea îi scrise prietenului său şi îl întrebă ce trebuia să facă pentru a profita de acea ocazie. Erau formalităţi pe care trebuia să le îndeplinească, alţi candidaţi care trebuiau să participe la un interviu, îi răspunse Lapakis, dar, dacă Kyritsis putea trimite o cerere oficială în interval de o săptămână, avea toate şansele să fie luat în considerare pentru ocuparea postului. Adevărul era, şi îl cunoşteau amândoi, că Kyritsis avea o calificare prea înaltă pentru acel loc de muncă. A se muta de la conducerea unei secţii dintr-un spital orăşenesc, pe aceeaşi funcţie, dar într-un spital mai mic, însemna că nimeni nu se îndoia de capacitatea lui de a face faţă solicitărilor şi cei de la spital ar fi fost încântaţi, deşi cam uimiţi, că cineva de calibrul şi reputaţia lui solicita postul. Fu chemat la interviu şi după numai câteva zile primi confirmarea faptului că voiau să-i încredinţeze lui funcţia.

Kyritsis plănuia să se instaleze în noua viaţă înainte de a lua contact cu Maria.

Nu voia ca ea să ridice obiecţii faţă de această cotitură în cariera Lui şi intenţiona să-i prezinte pur şi simplu

situația ca pe un *fait accompli.* După mai puțin de o lună, acum locuind într-o căsuță nu departe de spital, pomi spre Plaka, aflată la o distanță de numai douăzeci şi cinci de minute de mers cu maşina. Era o duminică după-amiază de mai şi, când Maria deschise uşa şi-l văzu pe Kyritsis în fața ei, păli de surprindere.

— Nikolaos! exclamă ea.

Apoi se făcu auzită o voce de copil. Părea să vină din fusta Mariei şi o față apăru din spatele ei, nu mai sus de înălțimea genunchiului.

— Cine e, mătuşă Maria?

— Este doctorul Kyritsis, Sofia, răspunse ea cu glas abia şoptit.

Maria se dădu la o parte şi Kyritsis trecu pragul. Ea îl privi când păşi pe lângă ea, acelaşi spate drept, neted, pe care îl privise de atâtea ori pe vremea când el pleca din casa ei şi pornea pe strada principală din Spinalonga, spre spital. I se păru că trecuse doar o clipă de când trăise pe insulă, visând cu ochii deschişi la viitor.

Tremurând, scoase ceşti şi farfurii şi acestea zăngăniră zgomotos. Apoi şi ea, şi Kyritsis se aşezară cât de confortabil puteau pe scaunele tari de lemn şi sorbiră cafeaua exact aşa cum făcuseră în Spinalonga. Maria se străduia în zadar să găsească ceva de spus. Kyritsis, în schimb, intră direct în subiect.

— M-am mutat, spuse el.

— Unde? întrebă Maria politicos.

— În Agios Nikolaos.

— În Agios Nikolaos?

Mai că se înecă rostind cuvintele. Uimirea şi încântarea se amestecară în egală măsură, în timp ce se străduia să-şi imagineze implicațiile acestui anunț.

— Sofia, îi spuse ea fetiței, care se așezase lângă masă, să deseneze, de ce nu te duci sus, să aduci păpușa cea nouă și să i-o arăți domnului doctor Kyritsis.

Fetița dispăru sus, pe scări, să aducă jucăria; Kyritsis se aplecă puțin înainte.

Pentru a treia oară în viața ei, Maria auzi cuvintele: „Mărită-te cu mine”.

Maria știa că Giorgis era acum capabil să-și poarte singur de grijă. Se împăcaseră cu gândul că Anna murise, iar Sofia le adusese bucurie și un scop în viață. Distanța până la Agios Nikolaos i-ar fi permis Mariei să vină să-l viziteze

pe tatăl ei de mai multe ori pe săptămână și să o vadă în continuare și pe Sofia.

Toate acestea îi trecură prin minte în mai puțin de zece secunde și, înainte de a apuca să tragă din nou aer în piept, îi dăduse deja răspunsul.

Giorgis se întoarse curând după aceea. Nu mai fusese atât de fericit din ziua în care aflase că Maria se vindecase. Lână a doua zi vestea se răspândi în tot satul, că Maria Petrakis se mărita cu omul care o vindecase, și pregătirile de nuntă începură imediat. Fotini, care nu-și pierduse niciodată speranța că Maria și Kyritsis se vor căsători în cele din urmă, se avântă cu tot elanul în pregătiri.

Împreună cu Stefanos urma să fie gazda petrecerii dinaintea serviciului religios și toți prietenii aveau să se adune tot în taverna ei pentru marele ospăț de după cununie.

Stabiliră cu preotul ca nunta să aibă loc peste două săptămâni. Nu aveau motiv să o amâne prea mult. Cuplul avea casă în care să se mute, cei doi se cunoscuseră de mai mulți ani și Maria avea deja trusou. Avea de asemenea rochia, cea pe care o cumpărase pentru nunta cu Manoli. Timp de cinci ani zăcuse pe fundul unui cufăr, înfășurată în

straturi protectoare de pânză. La o zi sau două după ce primi cea de a doua cerere a lui Kyritsis, Maria o despachetă, o întinse şi o încercă.

Îi venea încă la fel de bine ca în ziua în care o cumpărase. Din punct de vedere fizic nu se schimbase deloc.

— Este perfectă, îi spuse Fotini.

În ajunul nunții cele două femei se aflau acasă la Fotini, să stabilească ce coafură va avea Maria la nuntă.

— Crezi că-mi va aduce ghinion, dacă voi purta aceeaşi rochie pe care trebuia să o îmbrac la altă nuntă? O nuntă care nu a mai avut loc?

— Ghinion? se miră Fotini. Cred că tocmai s-a terminat cu ghinionul tău, Maria. Trebuie să-ți mărturisesc, eu cred că Soarta chiar îți pusese gând rău, dar acum s-a terminat.

Maria îşi potrivise rochia în față, ținând-o cu mâna şi se uita în oglinda cea mare din dormitorului lui Fotini. Straturile suprapuse, vaporoase ale fustei lungi de dantelă se revărsau în jurul ei ca o fântână arteziană, iar țesătura foşnea în jurul gleznelor ei. Cu capul dat pe spate, începu să facă piruete, ca un copil.

— Ai dreptate... ai dreptate... ai dreptate... cântă ea ritmic, dintr-o singură suflare. Ai dreptate... ai dreptate... ai dreptate...

Maria se opri numai când ameți şi se aruncă cu spatele pe pat.

— Simt că sunt cea mai norocoasă femeie de pe pământ. Nimeni pe lume nu poate fi mai fericit decât sunt eu.

— Meriți să fii fericită, Maria, meriți din plin, zise cea mai bună prietenă a ei.

Se auzi un ciocănit şi Stefanos băgă capul pe uşă.

— Mă scuzați că vă deranjez, zise el glumeț. Mâine vom avea o nuntă aici şi eu încerc să pregătesc petrecerea. Nu mi-ar strica puțin ajutor.

Cele două femei izbucniră în râs şi Maria sări din pat, aruncând rochia pe scaun. Amândouă coborâră scările în fugă după Stefanos, chicotind aşa cum făceau în copilărie, răspândind în jur bucuria ce însoțea perspectiva zilei celei mari pentru Maria.

Când se treziră, era o zi senină de mai. Locuitorii satului ieşiră cu mic cu mare să se alăture alaiului miresei pe distanța scurtă de la locuința Mariei până la biserică, în celălalt capăt al satului. Voiau cu toții să se asigure că frumoasa brunetă era condusă în siguranță spre locul ceremoniei şi că nimic, de această dată, nu va sta în calea ei şi a măritişului ei fericit. Uşile bisericii rămaseră deschise în timpul oficierii şi oamenii îşi întinseră gâtul să vadă ce se petrecea la capătul naosului. Doctorul Lapakis era cavaler de onoare, *koumbaros.* Era bine cunoscut la Plaka – sătenii îşi aminteau că venea şi se ducea în Spinalonga –, dar de Kyritsis îşi aminteau puțini. Fusese o prezență trecătoare, deşi erau cu toții conştienți de rolul important pe care îl jucase în evacuarea leprozeriei.

În fața altarului preotul aşează pe fruntea celor doi coroana împletiră din flori şi frunze. O tăcere profundă domnea în biserică, iar mulțimea rămasă afară făcu linişte, străduindu-se se audă cuvintele.

— Se însoțeşte roaba lui Dumnezeu, Maria, cu robul lui Dumnezeu, Nikolaos... În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, acum şi pururea şi-n vecii vecilor. Doamne, Dumnezeul nostru, uneşte-i întru slava Ta.

Apoi îl ascultară cu toții pe preot citind textele bine cunoscute ale nunții, scrisorile Sfântului Paul către locuitorii din Ephes şi către Sfântul Ioan. Nimic nu fu făcut în grabă sau superficial în timpul slujbei. Era o ceremonie

foarte solemnă, angajantă, iar durata ei sublinie importanța momentului pentru cei aflați în fața altarului. O oră mai târziu, preotul încheie ceremonia.

— Să ne rugăm pentru mire şi mireasă. Să aibă parte de milă, viață lună, pace, sănătate şi mântuire. Domnul nostru, Iisus Hristos, care prin prezența sa în Cana Galileii a acceptat taina nunții, aibă milă de noi; Sfinte Dumnezeule, Iisuse Hristoase, ai milă de noi.

— Amin, răsunară cu putere vocile în biserică şi slujba luă sfârşit.

Participanții din biserică şi cei care stătuseră afară fură serviți cu migdale trase în zahăr. Erau simbolul abundenței şi al bucuriei de care sperau cu toții că vor avea parte Maria şi Kyritsis. Niciun suflet pe pământ nu le dorea altceva.

Giorgis şezuse în stranele din față, alături de Eleftheria şi Alexandros Vandoulakis. Era simbolul public al reconcilierii lor, iar între ei se aflase micuța Sofia, fermecată şi emoționată de parada şi culoarea întregii nunți. Pentru Giorgis semnificația era profundă, de nou început şi de certitudine a faptului că toate rănile trecutului rămăseseră definitiv în urmă. Pentru prima dată după mulți ani, se simți din nou cuprins de pace.

Când Maria ieşi, purtând pe cap cununa, însoțită de mirele ei cu păr argintiu, mulțimea izbucni în urale şi îi urmă în alai sub strălucirea soarelui, spre tavernă, unde trebuia să înceapă petrecerea. Ospățul pregătit de Stefanos pentru toți oaspeții din seara aceea fu unul magnific. Vinul curse şi dopurile pocniră scoase din sticlele de *tsikoudia* până târziu în noapte. Sub cerul înstelat, muzicanții ciupiră corzile instrumentelor şi mulțumiră înclinându-se, până ce dansatorii nu-şi mai simțiră picioarele. Nu avu loc niciun foc de artificii.

Îşi petrecură primele două nopți ale mariajului într-un hotel impozant, cu vederea peste portul din Agios Nikolaos,

dar amândoi erau nerăbdători să între în etapa următoare a vieții. În cele două săptămâni ce precedaseră nunta, Maria fusese de mai multe ori în casa ce avea să le devină cămin matrimonial. Nu mai locuise niciodată într-un oraş mare şi plin de activitate, iar perspectiva acestei schimbări o încânta. Casa se afla pe un deal abrupt, aproape de spital, şi avea un balcon din fier forjat şi ferestre pe toată înălțimea camerelor, la fel ca şi celelalte de pe stradă. Era o casă înaltă şi îngustă, cu trei niveluri, zugrăvită într-un bleu foarte deschis.

Doctorul Kyritsis era el însuşi nou-venit în oraş, aşa că nu stârni niciun fel de clevetiri când îşi aduse acasă mireasa; pe de altă parte, locul se afla destul de departe de vechea locuință a Mariei, aşa că puteau lua totul de la capăt. Aici nimeni nu ştia de trecutul bolii ei, cu excepția soțului.

Prima care veni în vizită fu Fotini, cu Mattheos şi micuțul Petros, şi Maria îi prezentă cu mândrie locuința.

— Ia te uită ce ferestre uriaşe! exclamă Fotini. Şi acolo se vede marea. Priviți, copii, are până şi o mică grădină!

Casa era mai impozantă şi mai spațioasă decât cele de la Plaka, iar mobila era mai delicată şi mai rafinată decât stilul mobilierului de țară, pe care îl mai foloseau încă majoritatea oamenilor. Bucătăria, la rândul ei, era mult mai sofisticată decât cea cu care crescuse Maria: pentru prima oară în viață avea frigider, o maşină de gătit modernă şi curent electric ce nu se întrerupea pe nepusă masă.

Pentru moment, viața nu-i putea oferi mai multă perfecțiune. Mariei îi plăcea noul ei cămin de pe dealul de lângă spital şi curând îl aranjă după gustul ei şi atârnă ştergare brodate de ea însăşi şi fotografii înrămate ale familiei ei. Într-o dimineață însă, la începutul lui septembrie, auzi soneria recent instalatului lor telefon. Era

Giorgis, care o suna rar, aşa că îşi dădu seama numaidecât că ceva nu era în regulă.

— Este Eleftheria, spuse el în maniera lui directă. A murit azi de dimineaţă.

În ultimele luni, Giorgis devenise foarte apropiat de familia Vandoulakis şi Maria sesiză durerea din vocea lui. Nu existaseră semne de boală şi niciun simptom care să prevestească atacul cerebral ce o lovise pe femeie atât de brusc şi de surprinzător. Funeraliile avură loc câteva zile mai târziu şi abia la sfârşitul ceremoniei, văzând-o pe nepoţica ei de mână cu cei doi bunici, Maria pricepu adevărul situaţiei. Sofia avea nevoie de mamă.

Nu putea scăpa de acest gând. O urmărea pretutindeni, se lipise de ea precum ciulinii agăţaţi în lână. Fetiţa avea numai trei ani – ce se va întâmpla cu ea? Dacă murea şi Alexandros? Era mai bătrân decât Eleftheria cu cel puţin zece ani, deci existau toate şansele să se întâmple aşa ceva, iar ea ştia că Giorgis nu ar fi fost niciodată în stare să aibă singur grijă de copilă. Iar în privinţa tatălui, în pofida apelului lui Andreas la clemenţă, din timpul procesului, judecătorul pronunţase o sentinţă severă şi nu va ieşi din închisoare înainte ca Sofia să împlinească cel puţin şaisprezece ani.

Cum stăteau şi beau puţin câte puţin din vin, în semiîntunericul salonului din Elounda al familiei Vandoulakis, o cameră parcă anume făcută pentru doliu, încărcată cum era cu portrete severe de familie şi cu mobilă grea, ideea se contură din ce în ce mai clar ca soluţia perfectă. Nu era timpul să o discute acum, deşi ardea de nerăbdare să o împărtăşească totuşi cuiva. Pereţii înşişi păreau să fie sursa murmurelor din încăpere, căci oamenii adoptaseră tonul reţinut al celor care se temeau să nu tulbure sobrietatea strictă a atmosferei, fie şi numai cu un clinchet de pahar. Iar în acest timp, Mariei îi venea să se

urce pe scaun şi să anunțe tuturor ce avea de gând să facă; trebuia însă să mai aştepte o oră sau două, până venea vremea să plece, înainte să-i mărturisească lui Kyritsis. Îl apucă de mână când nici nu ajunseseră încă la maşină.

— Mi-a venit o idee, zise ea dintr-o suflare. În legătură cu Sofia.

Nu fu nevoie să spună mai mult. Kyritsis se gândise la aceeaşi posibilitate.

— Ştiu, răspunse el. Fetița a pierdut deja două mame şi cine ştie cât mai are Alexandros de trăit după întâmplarea aceasta?

— Îi era devotat Eleftheriei şi este zdrobit. Nu-mi imaginez cum va arăta viața lui fără ea.

— Trebuie să ne gândim cu grijă. Poate nu este momentul cel mai potrivit să propunem acum să vină Sofia să locuiască la noi, iar să rămână cu bunicul nu este o soluție pe termen lung, nu-i aşa?

— Ce-ar fi să mergem să vorbim cu el peste câteva zile?

Numai două zile mai târziu, telefonând înainte, ca să anunțe că doresc să vină

în vizită, Maria şi Nikolaos Kyritsis se aflau din nou în salonul lui Alexandros Vandoulakis. Bărbatul cu siluetă cândva statuară părea să se fi micşorat de la înmormântare, când îşi ținuse capul sus cu mândrie, cât durase slujba.

— Sofia s-a culcat deja, începu el turnându-le amândurora ceva de băut dintr-o sticlă aflată pe bufet. Altfel, ar fi aici, să vă salute.

— În legătură cu Sofia am venit, începu Maria.

— M-am gândit eu că asta ar putea fi, zise Vandoulakis. Problema nici nu mai trebuie discutată.

Maria păli. Poate făcuseră o greşeală teribilă venind.

— Am discutat cu Eleftheria despre acest subiect, acum câteva luni, începu Vandoulakis. Am vorbit despre ce se va întâmpla cu Sofia dacă unul din noi moare – deşi,

desigur, la vremea aceea presupuneam că eu voi fi cel care va pleca primul. Dar am căzut de acord că, dacă unul din noi rămâne singur, cel mai bun lucru pentru nepoata noastră ar fi să treacă în grija cuiva mai tânăr.

De zeci de ani, Alexandros Vandoulakis se obişnuise să fie la comanda tuturor treburilor, cu toate acestea cei doi fură uimiți să constate că el ținea şi această situație sub un control strict. Nu trebuiră să mai adauge nimic altceva.

— Pentru Sofia cea mai bună soluție ar fi să vină să locuiască la voi, zise el, adresându-se amândurora. Vreți să vă gândiți la acest lucru?

Ştiu că ții foarte mult la ea, Maria, şi ca mătuşă, eşti cea mai apropiată dintre rudele ei de sânge.

Maria se străduí să scoată un cuvânt, dar Kyritsis reuşi să spună el tot ce era necesar.

A doua zi, după ce termină treburile la spital, reveni împreună cu Maria la casa familiei Vandoulakis şi începură să o pregătească pe Sofia pentru etapa următoare a vieții ei. Peste încă o săptămână fetița era deja mutată în casa din Agios Nikolaos.

La început Maria se nelinişti. În anul de când plecase din Spinalonga devenise soție, iar acum, aproape peste noapte, şi mama unui copil de trei ani. Totuşi, nu avea motive să se teamă. Sofia se adaptă rapid vieții lângă un cuplu mult mai tânăr şi mai energic decât bunicii. În ciuda începutului plin de traume al vieții ei, era o fetiță aparent lipsită de griji şi iubea compania altor copii, pe care în curând îi găsi din abundență chiar pe strada lor.

Kyritsis fusese şi el nelinişti de perspectiva de a deveni părinte. Deşi avusese întotdeauna copii printre pacienți, contactul lui cu cineva atât de mic ca vârstă precum Sofia fusese limitat. Fetița se manifestase la început cu reținere față de el, dar apoi înțelese că la cea mai mică provocare reuşea să aducă zâmbetul pe figura lui serioasă. Kyritsis

ajunse să fie înnebunit după ea şi curând începu să primească mustrări de la soția sa.

— O alinți, se plângea Maria când o vedea pe Sofia îmbrobodindu-l.

De îndată ce Sofia intră la şcoală, Maria începu şi ea să se pregătească pentru a putea lucra la farmacia spitalului. Părea o completare ideală a preocupărilor ei pentru plantele medicinale, pe care nu le abandonase. O dată pe săptămână, Maria, care învățase să şofeze după ce se măritase, o ducea pe Sofia la casa bunicului dinspre tată, unde rămânea să petreacă noaptea în camera care i se păstra acolo. A doua zi Maria venea să o ia şi de acolo se duceau de obicei la Plaka, să-l vadă pe Giorgis. Aproape la fiecare vizită o întâlneau şi pe Fotini, iar Sofia se juca pe plaja din apropierea tavernei cu Mattheos şi Petros, în timp ce cele două femei se puneau la zi cu detaliile vieții fiecăreia.

O vreme viața continuă conform acestui tipar fericit şi liniştit. Sofia se bucura de obiceiul de a-şi vedea amândoi bunicii o dată pe săptămână şi de atracțiile pe care i le oferea unui copil viața într-un oraş-port, plin de agitație. În cele din urmă, amintirea faptului că Maria şi Nikolaos nu erau părinții ei adevărați, îi ieşi din memorie. Casa în care locuiseră la Agios Nikolaos era tot ce mai fu vreodată capabilă să-şi amintească din primii ani ai copilăriei ei. Singura absență din viața lor a fost un frate sau o soră pentru Sofia. Era un subiect despre care vorbeau rareori, dar pe Maria o întrista profund faptul că nu adusese pe lume un copil.

Când Sofia avea nouă ani, Alexandros Vandoulakis muri. Se stinse liniştit, în somn, după ce lămurise fiecare detaliu din testament, lăsând moşia să fie împărțită între cele două fiice ale sale şi o generoasă sumă de bani în administrație prin tutelă pentru Sofia. Trei ani mai târziu, Giorgis fu țintuit la pat de o infecție pulmonară şi se mută

în casa din Agios Nikolaos, pentru a fi îngrijit de Maria. În următorii doi ani, nepoata lui, ajunsă la vârsta adolescenței, petrecu ore întregi în fiecare zi, așezată pe cuvertura patului lui, pentru a juca împreună table. Într-o zi de toamnă, puțin înainte de întoarcerea Sofiei de la școală, muri.

Cele două femei din viața lui rămaseră neconsolate. Singura lor mângâiere fu să vadă mulțimea de oameni adunată la funeraliile lui. Înmormântarea avu loc la Plaka și biserica se umplu cu mult peste o sută de oameni, care își aminteau cu mare drag de pescarul taciturn, care îndurase o mulțime de necazuri în viață, fără să se plângă.

Într-o dimineață friguroasă, la începutul anului următor, sosi o scrisoare, purtând o ștampilă din Heraklion. Era adresat „Tutorilor Sofiei Vandoulakis".

Maria simți că i se strânge stomacul când văzu numele. Nu era unul despre care Sofia să fi știut vreodată că l-ar fi purtat, așa că apucă repede scrisoarea de pe prețul de la ușă și o ascunse imediat în fundul unui sertar. O scrisoare astfel adresată nu putea proveni decât dintr-o singură sursă și Maria tremura de frică; intenționa să aștepte până se întorcea bărbatul ei, înainte de a afla dacă temerile erau justificate.

În seara aceea Nikolaos ajunse acasă pe la zece, după o zi obositoare la spital.

Sofia se culcase de o oră. Cu un gest destul de oficial, Nikolaos tăie plicul cu cuțitul special de argint și scoase o foaie de hârtie.

Pentru cei interesați

Ședeau unul lângă altul pe canapea, picioarele atingânduli-se și mâna lui Nikolaos tremură ușor când întinse scrisoarea, astfel încât să o poată citi amândoi.

Ne pare rău să vă informăm că Andreas Vandoulakis a decedat pe data de 7 ianuarie. Cauza morții a fost

pneumonia. Înmormântarea va avea loc pe 14 ianuarie. Vă rugăm să confirmaţi primirea acestei scrisori.

Al dumneavoastră credincios,

Guvernator, închisoarea din Heraklion

O vreme niciunul nu scoase niciun cuvânt. Dar citiră şi recitiră biletul laconic.

Andreas Vandoulakis. Numele lui fusese cândva asociat atâtor bogăţii şi promisiuni. Era greu de crezut, chiar şi după evenimentele groaznice petrecute în urmă cu un deceniu, că viaţa unui individ atât de privilegiat se sfârşise până la urmă într-o celulă umedă de închisoare. Nikolaos se ridică fără o vorbă, puse scrisoarea la loc în plic, traversă camera şi o închise în biroul său. Nu era niciun risc să o găsească Sofia acolo.

Peste două zile, Maria fu singura rudă îndoliată care asistă la coborârea sicriului lui Andreas într-un mormânt de om sărac. Niciuna din surorile lui nu fu prezentă. Nici nu voiră să se gândească la aşa ceva. În ceea ce la privea, fratele lor murise de mult.

Era de-acum sfârşitul anilor 1960; primele valuri de turişti începură să sosească în Creta şi mulţi dintre ei vizitau Agios Nikolaos, devenit un magnet pentru europenii din nordul continentului, ademeniţi de soare, de marea caldă şi de vinul ieftin. Sofia avea paisprezece ani şi devenea voluntară. Pentru că părinţii ei erau atât de convenţionali şi nişte personalităţi marcante ale comunităţii, ea descoperi curând că un mod eficient de a se răzvrăti era să-şi petreacă timpul în oraş, cu băieţi din Franţa şi Germania, încântaţi să ţină companie unei grecoaice frumoase, cu pieptul plin şi părul lung până în talie.

Deşi Nikolaos nu agrea deloc să între în conflict cu Sofia, certurile începură să aibă loc aproape zilnic, în lunile de vară.

— A moştenit înfăţişarea mamei ei, spuse disperată Maria într-o seară târziu, când Sofia nu venise acasă. Dar acum se pare că ar putea avea şi caracterul ei.

— Ei bine, cred că ştiu, în fine, cui să dau dreptate în disputa despre ce este mai puternic, educaţia sau natura, zise Kyritsis îndurerat.

Deşi era un copil rebel din multe puncte de vedere, la şcoală Sofia muncea mult şi, când ajunse la vârsta de optsprezece ani, veni vremea să se gândească la universitate. Era o şansă de care Maria nu avusese parte şi era ceea ce îşi doreau pentru Sofia, atât Maria, cât şi Nikolaos. Maria presupuse că Sofia se va duce la Heraklion să studieze, dar fu dezamăgită. Încă din copilărie, Sofia privise vapoarele venind şi plecând înspre Grecia continentală. Ştia că Atena era oraşul în care studiase Nikolaos şi acolo voia să meargă şi ea. Pentru că ea însăşi nu ieşise niciodată din Creta, ambiţia Sofiei de a pleca la o distanţă mai mare o umplea de nelinişte pe Maria.

— Dar Universitatea din Heraklion este la fel de bună ca oricare alta de pe continent, îi spuse ea pe ton rugător Sofiei.

— Sunt sigură că este, răspunse Sofia. Dar ce este rău, dacă mă duc undeva mai departe?

— Nu e nimic rău, răspunse Maria defensiv. Dar mie Creta mi se pare un loc suficient de mare. Are propria istorie şi propriile obiceiuri.

— Tocmai asta este, replică Sofia, dovedind o voinţă de oţel, pe care nimic nu o putea frânge. Este prea închistată în propria cultură. Uneori mi se pare chiar ruptă de lumea exterioară. Vreau să mă duc la Atena ori la Salonic – cel puţin locurile acestea sunt legate de restul lumii. Se petrec atât de multe lucruri acolo, care pe noi, aici, nici măcar nu ne ating.

Demonstra o dorință de a călători care era foarte firească pentru o fată în această etapă a vieții. În zilele acelea toți cei de vârsta ei păreau dornici să plece şi să vadă lumea. Maria se temea, totuşi. În afara propriilor temeri legate de faptul că o pierdea pe Sofia, în mintea ei se punea şi problema paternității în viața Sofiei. Manoli ar fi vorbit la fel ca ea, despre faptul că Creta era o insulă prea mică, pe o planetă foarte mare şi ce posibilități interesante existau în afara ei. Era ceva de o familiaritate tulburătoare în această atracție pentru călătorii.

Când veni luna iunie, Sofia luase deja decizia. Mergea la Atena, iar părinții nu o puteau împiedica. Avea să plece cu vaporul la sfârşitul lui august.

Cu o seară înainte ca fiica lor să se îmbarce pe vaporul spre Pireu, Maria şi Nikolaos stăteau în grădină sub o viță veche, încărcată de ciorchini de struguri roşii. Sofia nu era acasă. Nikolaos sorbea ultimele picături dintr-un pahar mare de Metaxa.

— Trebuie să-i spunem, Maria, zise el.

Nu primi niciun răspuns. De câteva luni bune, amândoi trecuseră în revistă de nenumărate ori argumentele în susținerea ideii de a-i mărturisi Sofiei că nu erau părinții ei adevărați. Kyritsis se hotărî în momentul când Maria recunoscu, în cele din urmă, posibilitatea ca Manoli să fie tatăl Sofiei. Fata trebuia să afle.

Deoarece era posibil ca tatăl ei să locuiască şi să muncească la Atena sau oriunde în altă parte. De altfel, erau obligați să-i spună fetei adevărul. Maria ştia că Nikolaos avea dreptate şi că era necesar să-i spună Sofiei înainte de plecarea la Atena, dar în fiecare zi amânase momentul.

— Uite ce este, nu mă deranjează să-i spun eu, zise Nikolaos. Cred că a trecut timpul tărăgănărilor.

— Da, da. Ştiu că ai dreptate, spuse Maria, trăgând adânc aer în piept. Să-i spunem diseară.

Şedeau în căldura nopții de vară şi urmăreau fluturii învârtindu-se ca nişte balerine la lumina lumânărilor. Din când în când tăcerea era întreruptă de foşnetul unei şopârle ce agăța vreo frunză cu coada, înainte de a alerga repede în sus, pe zidul casei. „Ce au rezervat stelele astea strălucitoare pentru familia mea?" se întreba Maria. Părea să stea mereu la pândă, cunoscând capitolul următor, înaintea ei. Se făcuse târziu şi Sofia tot nu venise, dar nu aveau de gând să renunțe. Nu mai puteau amâna, nici măcar cu o zi, ceea ce aveau de făcut. Pe la unsprezece fără un sfert temperatura mai scăzuse şi pe Maria o cuprinse frigul.

— Mergem înăuntru? întrebă ea.

Timpul se scurse greu în următoarele cincisprezece minute, dar în cele din urmă auziră uşa de la intrare trântindu-se. Se întorsese Sofia.

Partea a IV-a

Capitolul 25

Odată ajunsă la acest punct al povestirii, Fotini se simți brusc copleşită de responsabilitatea de a descrie emoțiile unui om mai mult decât capabil să relateze el însuşi istoria vieții sale. Deşi ştia la fel de bine ca orice altă ființă în viață ce trebuie să fi simțit Sofia, cine putea spune povestea mai bine decât ea, cea care primise din plin loviturile adevărului? În noaptea aceea de august, Sofia fusese cea care încercase de mai multe ori şi nu reuşise să-şi recapete suflul, când părinții îi dezvăluiseră faptul că nu-i erau, de

fapt, părinți adevărați; ea trebuise să facă față veştii că mama ei naturală nu mai era în viață şi că identitatea tatălui nu era deloc certă. Nu va mai putea fi niciodată sigură de nimic. Dacă pământul ar fi început să se onduleze sub picioarele ei şi insula Creta ar fi fost scuturată de un cutremur puternic, nu s-ar fi simțit mai nesigură decât aflând adevărul.

Fotini înțelese că nu avea decât un singur lucru de făcut şi nu trebuia decât să îi dea un telefon Sofiei la Londra. Plecă discret, lăsând-o pe Alexis să contemple peisajul de acum familiar al insulei Spinalonga.

De îndată ce ridică receptorul, Sofia ştiu cine o căuta.

— Fotini! Tu eşti?

— Eu sunt. Ce faci, Sofia?

— Bine, mulțumesc. A venit Alexis, fiica mea, să te vadă? I-am dat o scrisoare pentru tine.

— Sigur că a venit şi este încă aici. Am petrecut împreună clipe minunate şi am făcut aproape tot ce mi-ai cerut.

La celălalt capăt al firului urmară câteva clipe de ezitare. Fotini simți că era cazul să pună piciorul în prag.

— Sofia, cât ți-ar trebui să ajungi aici? I-am povestit lui Alexis tot ce puteam, dar sunt câteva lucruri pe care simt că nu ar fi corect să i le spun eu. Trebuie să plece curând, să se întâlnească şi cu prietenul ei, dar dacă ai putea ajunge aici înainte de plecarea ei, am putea petrece câteva clipe toate trei, împreună. Ce zici?

Din nou linişte la celălalt capăt.

— Sofia? Mai eşti pe fir?

— Da, sunt aici...

Invitația era teribil de spontană. Existau o mie de motive pentru care Sofia nu ar fi putut lăsa totul baltă şi zbura spre Grecia, dar existau şi o mulțime de motive pentru care exact asta trebuia să facă şi aproape

instantaneu decise că va lăsa totul deoparte. Va ajunge în Creta până mâine, orice ar fi.

— Ascultă, mă interesez dacă sunt bilete de avion. Ar fi minunat să revin la Plaka după atâta timp.

— Grozav. Nu-i spun nimic lui Alexis, dar îți țin pumnii să poți ajunge.

Sofia găsi un loc la un zbor spre Atena, fără nicio problemă. În această perioadă a anului cererea era redusă şi exista un avion care pleca de pe Heathrow chiar în după-amiaza aceea. Împachetă la repezeală un bagaj mic şi îi lăsă lui Marcus un mesaj pe robotul telefonic, explicându-i unde pleca. Decolară la timp şi la opt seara alerga cu taxiul spre Pireu, unde prinse ultimul vapor spre Heraklion. În timp ce nava o legăna, Sofia avu la dispoziție suficient timp să-şi facă griji pentru ceea ce o aştepta la sosire. Nu-i venea să creadă că luase această decizie. Călătoria spre Plaka era atât de încărcată de amintiri, încât propriul gest o surprindea, dar Fotini fusese foarte convingătoare. Poate că venise într-adevăr momentul să se confrunte cu trecutul.

A doua zi dimineață, când nu trecuseră nici douăzeci şi patru de ore de la conversația pe care cele două femei o avuseseră la telefon, Fotini văzu o maşină venind pe drumul comunal şi oprind lângă tavernă. Din ea coborî o femeie blondă, bine împlinită. Deşi nu o mai văzuse de douăzeci de ani şi părul blond ar fi putut-o induce în eroare, Fotini îşi dădu imediat seama cine era. Ieşi grăbită să o întâmpine.

— Sofia, ai sosit. Nu pot să cred! exclamă ea. Nu eram sigură că vei veni!

— Sigur că am venit. De mulți ani tot vreau să vin, dar parcă niciodată nu a fost momentul potrivit. Şi pe urmă, nu m-ai mai invitat niciodată, adăugă ea glumind.

— Ştii că nu ai nevoie de invitație ca să vii aici. Puteai veni oricând ai fi vrut.

— Ştiu. Sofia se opri şi privi în jurul ei. Nu s-a schimbat nimic.

— Nu mare lucru, spuse Fotini. Ştii cum e cu satele acestea. Dacă prăvălia îşi vopseşte obloanele cu altă culoare e un întreg scandal!

Aşa cum promisese, Fotini nu-i suflase o vorbă lui Alexis despre iminenta sosire a mamei şi, când tânăra apăru pe terasă, cu ochii cârpiţi de somn, rămase uluită să-şi vadă mama; în primul moment se întrebă dacă nu cumva avea halucinaţii din cauza coniacului băut seara trecută.

— Mamă! fu tot ce putu articula.

— Da, eu sunt, răspunse Sofia. Fotini m-a invitat şi mi s-a părut o ocazie bună să vin.

— Ce surpriză! exclamă fiica ei.

Cele trei femei se aşezară în jurul mesei şi băură ceva rece la umbra unei copertine.

— Cum a fost vacanţa până acum? întrebă Sofia.

— Oh, aşa şi aşa, zise Alexis, ridicând indiferentă din umeri. Lână am ajuns aici. Pe urmă a devenit mult mai interesantă. Aici, la Plaka, a fost extraordinar.

— Este şi Ed cu tine? întrebă Sofia.

— Nu. L-am lăsat la Hania, zise Alexis, privind în cafea. Abia dacă se mai gândise la el în ultimele zile şi deodată se simţi cuprinsă de vinovăţie pentru că îl lăsase singur atât de mult. Dar am de gând să mă întorc la el mâine, adăugă ea.

— Aşa de repede! exclamă Sofia. Dar eu abia am ajuns.

— Ei bine, zise Fotini aducând din nou ceva de băut la masă, nu avem prea mult timp.

Toate trei ştiau ce aveau de făcut. Altminteri, de ce ar fi venit Sofia? Alexis simţea că încă i se învârtea capul de câte îi povestise Fotini în ultimele zile, dar ştia că mai exista un capitol, finalul. Mama ei venise să i-l împărtăşească.

Era noaptea dinaintea plecării Sofiei la Atena, unde urma să-şi înceapă viaţa de studentă la universitate. Nu mai

trebuia decât transportat cufărul cele câteva sute de metri până la port şi încărcat pe feribot, cu următoarea oprire, ca şi a ei, în capitala Greciei, la trei sute de kilometri depărtare, spre nord. Hotărârea fermă a Sofiei de a-şi întinde aripile era dublată însă de aceeaşi cantitate de nelinişte şi teamă. Ceva mai devreme în ziua aceea se simţise tentată să despacheteze toate lucrurile, până la ultimul şi să le aşeze înapoi, la locul lor: haine, cărţi, creioane, deşteptătorul, aparatul de radio, fotografiile. Era greu să plece în necunoscut, iar Atena părea ca o poartă, către aventură sau către dezastru. La vârsta de optsprezece ani, Sofia nu-şi putea imagina o cale de mijloc. Fiecare centimetru pătrat din trup anticipa durerea dorului de-acasă, dar cale de întoarcere nu mai exista. La ora şase ieşi să se întâlnească cu prietenii, să-şi ia rămas-bun de la cei pe care îi lăsa în urmă. Va fi o distracţie pe cinste.

Când se întoarse, bătea de unsprezece şi tatăl ei se plimba dintr-o parte în cealaltă a încăperii. Mama era aşezată pe marginea unui scaun, cu mâinile împreunate şi albite la încheieturi de forţa cu care le strângea. Fiecare muşchi al feţei îi era încordat.

— Nu v-aţi culcat încă! îmi pare rău că am întârziat, spuse Sofia. Dar nu trebuia să mă aşteptaţi.

— Sofia, trebuie să stăm de vorbă, spuse tatăl blând.

— Stai jos, îi propuse mama.

Sofia se simţi imediat inconfortabil.

— Sunteţi atât de formali, zise ea, aruncându-se pe un scaun.

— Credem că trebuie să afli câteva lucruri, înainte de a pleca mâine la Atena, zise tatăl.

Apoi fu rândul mamei. În cele din urmă, era mai ales povestea ei.

— Nu prea ştiu de unde să încep, admise ea. Dar vrem să-ţi spunem ceva despre familia noastră...

În noaptea aceea i-au spus totul, exact aşa cum Fotini îi povestise lui Alexis.

Sofia nu fusese avertizată nici de cea mai mică suspiciune sau cuvânt scăpat din greşeală şi nu era deloc pregătită să facă faţă unei asemenea revelaţii. Se trezi deodată în vârful unui munte clădit din straturi de secrete, acumulate milenii la rând, fiecare strat de stâncă şi piatră consolidându-se peste cel anterior. Îi ascunseseră până şi cel mai mic detaliu. Se gândi că trebuie să fi existat zeci de oameni care ştiau că mama ei fusese ucisă şi toţi păstraseră tăcerea în toţi anii aceia. Dar speculaţiile şi bârfele ce trebuie să fi izvorât de aici? Poate oamenii care o cunoşteau mai şuşoteau încă în spatele ei, când trecea: „Biata fată! Mă întreb dacă a reuşit să afle cine a fost tatăl ei?" îşi imagina murmurele răutăcioase despre lepră: „Imagineazi-ţi", spuseseră ei probabil. „Nu doar unul, ci două cazuri în familie!" Tot acel stigmat pe care îl purtase cu ea ani şi ani, fără să fie deloc conştientă de el. O boală mutilantă, o mamă imorală, tatăl un ucigaş.

Se simţi cuprinsă de repulsie. Ignoranţa fusese o adevărată binecuvântare.

Nu pusese niciodată la îndoială faptul că era produsul acestor doi oameni care stăteau în faţa ei. De ce ar fi făcut-o? Îşi închipuise întotdeauna că trăsăturile ei erau un amestec între cele ale Mariei şi cele ale lui Kyritsis. Unii chiar aşa îi spuseseră. Dar cu bărbatul căruia îi spusese tată nu era mai apropiată ca rudă decât cu oricare altul întâlnit pe stradă. Îşi iubise părinţii necondiţionat, dar acum, că nu-i erau părinţi, erau sentimentele ei altele? Pe parcursul unei ore se schimbase toată povestea ei de viaţă. Se dizolvase în urma ei şi când privi înapoi, văzu doar vid. Un spaţiu gol. Nimic.

Primi vestea în tăcere şi i se făcu rău. Nicio clipă nu se gândi cum se simţeau Maria şi Kyritsis sau cât îi costa pe ei

să-i spună adevărul după atâta timp. Nu. Aceasta era povestea *ei,* viața *ei* pe care ei o falsificaseră şi era supărată.

— De ce nu mi-ați spus toate acestea până acum? țipă ea.

— Am vrut să te protejăm, spuse Kyritsis ferm. Lână acum nu ni s-a părut că era necesar să-ți spunem.

— Te-am iubit aşa cum te-ar fi iubit părinții tăi naturali, interveni Maria rugător.

Era şi aşa destul de disperată că îl pierdea pe unicul ei copil, prin plecarea la universitate şi cu atât mai nefericită, pentru că fata care stătea în fața ei şi o privea ca pe o străină n-o va mai considera mama ei. Trecuseră luni şi ani de zile de când faptul că Sofia nu era carne din carnea lor şi sânge din sângele lor nu avusese niciun fel de relevanță şi o iubiseră, poate, cu atât mai mult cu cât nu putuseră avea propriul copil.

Dar în momentul acela Sofia nu-i vedea decât ca pe doi oameni care o minţiseră. Avea optsprezece ani, era irațională şi acum decisă să-şi inventeze un viitor în care să fie stăpână pe fapte. Furiei îi luă locul o răceală care o ajută să-şi țină emoțiile sub control, dar care împietri inimile celor care o iubeau cel mai mult pe lume.

— Ne vedem mâine-dimineață, spuse ea ridicându-se. Vaporul pleacă la nouă.

Şi cu acestea, se răsuci pe călcâie şi plecă.

A doua zi dimineață Sofia se trezi în zori, să termine de împachetat, iar la ora opt, împreună cu Kyritsis, îşi încărcă bagajele în maşină. Niciunul nu vorbi. Toți trei se duseră cu maşina în port şi când veni vremea, Sofia îşi luă în grabă rămas-bun.

— La revedere, zise ea. Am să vă scriu.

Despărțirea avea ceva definitiv şi nu oferea promisiunea unei revederi apropiate. Sperau că fata le va scrie, dar îşi dădeau seama că nu avea rost să aştepte

scrisorile ei. Când feribotul se desprinse de țărm, Maria știu cu certitudine că viața nu-i putea aduce ceva mai rău. Oamenii din jur făceau cu mâna unei ființe dragi, dar nici urmă de Sofia. Nici măcar nu ieșise pe punte.

Maria și Kyritsis se uitară în larg până ce vaporul ajunse doar un punct pe linia orizontului. Abia atunci se desprinseră, să plece. Pustietatea era de nesuportat.

Pentru Sofia drumul spre Atena se transformă într-o fugă de trecut, de stigmatul leprei și de nesiguranța paternității. După câteva luni de la începutul trimestrului întâi era pregătită să le scrie.

Dragă Mamă și Tată (sau ar trebui să vă spun Unchiule și Mătușă? Nimic nu pare a fi corect),

Îmi pare rău că ne-am despărțit în acei termeni dificili. Am fost teribil de șocată. Nici acum nu pot exprima în cuvinte și mi se face rău când mă gândesc la întreaga poveste. În fine, scriu ca să vă anunț că m-am instalat bine aici. Îmi plac cursurile și, în ciuda faptului că Atena este mult mai mare și mai murdară decât Agios Nikolaos, m-am obișnuit cu toate.

Vă mai scriu. Promit.

Cu drag,

Sofia

Scrisoarea spunea totul și în același timp nu spunea nimic. Ei continuară să primească bilete descriptive și uneori entuziaste, care lăsau prea puțin să se întrevadă din ceea ce simțea Sofia. La sfârșitul primul an fură amarnic dezamăgiți, dacă nu cu totul surprinși, când ea nu veni să-și petreacă vacanța acasă.

Trecutul ajunsese să o obsedeze și se hotărî să-și petreacă vacanța încercând să dea de urma lui Manoli. La început, firul părea călduț și urmă câteva indicii spre diverse locuri din Atena, apoi din alte părți ale Greciei. Apoi sursele deveniră imprecise, cărți de telefon și birouri notariale, de exemplu, iar ea bătu pur și simplu la ușa

tuturor străinilor din întâmplare numiți Vandoulakis; se trezea față în față cu oameni care aşteptau stânjeniți până ce Sofia le explica şi apoi îşi cerea scuze pentru deranj. Urma, firavă cum era, în cele din urmă se stinse şi într-o zi Sofia se trezi într-un hotel din Salonic, întrebându-se ce Dumnezeu căuta acolo.

Chiar dacă îl găsea pe bărbatul acela, nu putea fi sigură că el era tatăl ei. De fapt, ce ar fi preferat, ca tatăl să fi fost un criminal care o ucisese pe mama ei sau un bărbat adulterin, care o abandonase? Nu prea avea de ales. N-ar fi fost mai bine să se rupă de nesiguranța trecutului şi să-şi construiască viitorul?

La începutul celui de al doilea an de facultate întâlni pe cineva care deveni o persoană mult mai importantă în viața ei, decât tatăl, oricare ar fi fost acela. Era un englez pe nume Marcus Fielding şi îşi luase un an sabatic de la universitate.

Sofia nu mai întâlnise pe nimeni ca el. Era mare şi greoi, cu un ten alb, ce avea tendința să se umple de pete roşii când îi era jenă sau când era cald, şi cu ochi foarte albaştri, lucru rar întâlnit în Grecia. De asemenea, părea tot timpul şifonat, ceea ce numai englezilor li se poate întâmpla.

Marcus nu avusese niciodată o prietenă adevărată. În general fusese prea adâncit în studii şi prea timid ca să se țină de fete, iar libertatea sexuală din Londra începutului anilor 1970 îl intimida. În aceeaşi perioadă, Atena era mult în urma acestei revoluții. La începutul primei luni la universitate o întâlni pe Sofia, într-un grup de studenți, şi găsi că era cea mai frumoasă femeie pe care o văzuse vreodată. Deşi părea destul de sofisticată, nu era inabordabilă şi Marcus fu uimit să constate că fata acceptă invitația lui.

În câteva săptămâni deveniră inseparabili, iar când veni vremea ca Marcus să se întoarcă în Anglia, ea decise să renunțe la facultate pentru a putea pleca împreună cu el.

— Nu mă leagă nimic aici, spuse ea într-o seară. Sunt orfană.

Când el protestă, ea îl asigură că era adevărat.

— Nu, este adevărat, sunt orfană, spuse ea. Am un unchi şi o mătuşă care m-au crescut, dar ei sunt în Creta. Nu-i va deranja dacă plec la Londra.

Altceva nu mai spuse despre copilăria ei, iar Marcus nu-i ceru, dar insistă totuşi să se căsătorească. Sofia nu avu nevoie să i se spună de două ori. Era profund şi pasional îndrăgostită de acest bărbat şi nu avea nicio urmă de îndoială că el nu o va dezamăgi.

Într-o zi friguroasă de februarie, una dintre zilele acelea când înghețul persistă până la amiază, se căsătoriră la un birou al stării civile din sudul Londrei.

Invitația, una puțin protocolară, zăcuse pe polița de deasupra şemineului Mariei şi al lui Nikolaos câteva săptămâni. Ar fi fost prima oară când o vedeau pe Sofia din ziua când fata ieşise din viața lor, la bordul unui vapor. Durerea sfâşietoare de a fi fost abandonați, pe care o resimțiseră atât de profund la început, se ostoise cu timpul, înlocuită de suferința permanentă a acceptării. Amândoi se gândiră la căsătorie cu emoție şi nerăbdare.

Îl simpatizară imediat pe Marcus. Sofia nu şi-ar fi putut găsi un bărbat mai bun, mai demn de încredere, iar a o vedea pe Sofia atât de mulțumită şi asigurată era tot ce şi-ar fi putut dori pentru ea, chiar dacă acum nu mai exista nicio probabilitate să se mai întoarcă în Creta. Nunta englezească le plăcu, deşi li se păru complet lipsită de ritual şi de tradiție, aşa cum erau ei învățați. Fu ca o petrecere obişnuită, doar că se ținură câteva toasturi, şi ceea ce era cel mai neobişnuit, mireasa nu se deosebea prin nimic de ceilalți oaspeți, îmbrăcată cum era într-un costum roşu, cu pantaloni. Maria, care nu vorbea deloc engleza, fu prezentată ca fiind mătuşa Sofiei, iar Nikolaos, care vorbea

englezeşte fluent, drept unchiul ei. Stătură unul lângă altul de la început până la sfârşit, Kyritsis traducând pentru soția sa.

După aceea mai rămaseseră două nopți la Londra. Maria, în special, era uimită de acest oraş unde alesese Sofia să trăiască. I se părea o altă planetă pentru ea, un loc care vuia permanent de zgomotul motoarelor de maşină, al monstruoaselor autobuze roşii şi al mulțimii ce curgea în permanență prin fața vitrinelor cu manechine slabe. Era un oraş în care, chiar dacă locuiai acolo, nu aveai nicio şansă să te întâlneşti cu un cunoscut. Fu prima şi ultima oară când Maria plecase de pe insula ei natală.

Sofia exploră ținutul nimănui, ce desparte secretele de minciună, chiar şi față de soțul ei. Se convinse singură că a ascunde, actul de *a nu spune* ceva, era foarte diferit de a spune un neadevăr. Când se născură copiii – Alexis, prima dintre ei, la numai un an după căsătorie – jură să nu vorbească niciodată cu ei despre familia ei din Creta.

Vor fi feriți de propriile rădăcini şi protejați pentru totdeauna de ruşinea profundă a trecutului.

În 1990, la vârsta de optzeci de ani, doctorul Kyritsis muri. În ziarele britanice apărură câteva necrologuri, nu mai mult de câteva rânduri, lăudând contribuția lui la cercetarea leprei, iar Sofia le decupă cu grijă şi le ascunse undeva. În pofida unei diferențe de vârstă de aproape douăzeci de ani, Maria îi supraviețui numai cinci ani. Sofia luă avionul spre Creta, pentru un drum grăbit de două zile la înmormântarea mătuşii, şi se simți copleşită de vinovăție şi pierdere. Înțelese că prin felul în care părăsise Creta cu atâția ani în urmă, la optsprezece ani, dovedise doar lipsa de recunoştință a celui care nu se gândeşte decât la el însuşi, dar era prea târziu să mai repare ceva. Mult, mult prea târziu.

Acela fu momentul când Sofia decise să şteargă pur şi simplu trecutul. Aruncă toate amintirile pe care le păstrase într-o cutie în fundul dulapului, de la mama şi de la mătuşa ei, şi într-o după-amiază, înainte să se întoarcă toţi copiii de la şcoală, o legătură de plicuri galbene cu timbru din Grecia fu pusă pe foc. Apoi desfăcu iute cartonul din spatele fotografiei unchiului şi mătuşii ei şi ascunse acolo cele câteva rânduri ce rezumaseră în ziar viaţa lui Kyritsis. Aceste consemnări legate de cea mai frumoasă parte a vieţii lor se păstrau acum la capul patului Sofiei şi erau tot ce-i mai rămăsese din trecut.

Distrugând dovezile fizice ale istoriei, Sofia încercase să se scuture de trecut, dar teama că acesta ar fi putut fi descoperit o măcinase ca o boală şi, pe măsură ce anii treceau, sentimentul vinovăţiei pentru felul în care îi tratase pe mătuşa şi pe unchiul ei se intensifică. Îi stătea în capul pieptului ca un bolovan, un regret care uneori o făcea să se simtă rău fizic, când îşi dădea seama că nu mai putea îndrepta nimic. Acum, când propriii copii îşi luaseră zborul de acasă, simţea remuşcarea mai acut decât oricând şi ştia cu certitudine că provocase o durere de neiertat.

Marcus se abţinuse să pună întrebări şi respectase dorinţa Sofiei de a evita referirile la trecutul ei, dar, pe măsură ce copiii creşteau, trăsăturile lor cretane deveneau tot mai evidente: la Alexis, frumosul păr negru, iar la Nick, genele de cărbune, care îi subliniau ochii. Sofia se temuse tot timpul că într-o bună zi copiii ar putea descoperi ce fel de oameni fuseseră strămoşii lor şi stomacul i se strângea. Privind-o acum pe Alexis, Sofia regretă că nu fusese mai deschisă.

Văzu că fiica ei o cerceta din priviri, ca şi când n-o mai văzuse niciodată. Era greşeala ei. Se transformase de bunăvoie într-o străină şi pentru copii, şi pentru soţ.

— Te rog să mă ierți, îi spuse ea lui Alexis, că nu ți-am povestit nimic din toate acestea până acum.

— Dar de ce îți este atât de ruşine de asta? întrebă Alexis aplecându-se spre ea. Este povestea vieții tale, dar, în acelaşi timp, tu nu ai jucat niciun rol în ea.

— Oamenii aceia au fost rudele mele de sânge, Alexis. Leproşi, adulterini, ucigaşi...

— Pentru numele lui Dumnezeu, mamă, unii dintre ei au fost adevărați eroi. Uite, unchiul şi mătuşa ta – şi dragostea lor a supraviețuit tuturor încercărilor, iar munca unchiului tău a salvat sute, dacă nu mii de oameni. Şi bunicul tău! Ce exemplu extraordinar ar fi pentru mulți oameni chiar şi în ziua de azi, nu s-a plâns niciodată, nu a renegat pe nimeni, a suferit totul în tăcere.

— Dar mama!

— Ei bine, mă bucur că nu a fost mama *mea,* dar nu aş învinovăți-o chiar atât. A fost slabă, dar întotdeauna a fost cam rebelă, nu-i aşa? Se pare că întotdeauna i-a venit mai greu decât Mariei să facă ce trebuia să facă. Aşa era firea ei.

— Eşti foarte iertătoare, Alexis. A fost plină de defecte, este adevărat, dar n-ar fi trebuit să se lupte mai mult cu pornirile ei naturale?

— Cred că noi toți ar trebui să o facem, dar nu toți avem puterea. Şi se pare că Manoli i-a exploatat slăbiciunea cât de mult a putut – aşa cum fac întotdeauna oamenii ca el.

Se lăsă tăcerea. Sofia se juca nervos cu cerceii, ca şi când ar fi vrut să spună ceva, dar nu reuşea.

— Dar ştii cine s-a purtat cel mai rău? răbufni ea în cele din urmă. Eu. Eu le-am întors spatele acelor doi oameni buni, minunați. Ei îmi oferiseră totul şi eu i-am respins!

Alexis fu uluită de izbucnirea mamei ei.

— Le-am întors spatele, repetă Sofia. Iar acum este prea târziu să le spun că-mi pare rău.

Ochii Sofiei se umplură de lacrimi. Alexis nu o mai văzuse niciodată pe mama ei plângând.

— Nu trebuie să fii prea aspră cu tine însăți, şopti ea, trăgându-şi scaunul mai aproape de ea şi petrecându-şi brațul în jurul ei. Dacă ai fi aruncat o bombă ca aceea în capul meu la optsprezece ani, probabil că şi eu aş fi reacționat la fel. Este de înțeles că ai fost furioasă şi necăjită.

— Dar încă mă mai simt atât de vinovată pentru atunci, aşa mă simt de mulți ani, zise ea încetişor.

— Ei bine, cred că acum nu mai ai de ce. Este trecutul, mamă, zise Alexis, trăgând-o spre ea. După tot ce am auzit despre Maria, cred că te-a iertat. Şi v-ați scris scrisori, nu-i aşa? Au venit la nunta ta. Sunt sigură că Maria nu te-a urât – nu cred că era în stare.

— Sper să ai dreptate, zise Sofia, cu voce stinsă, încercând să-şi domolească lacrimile. Privi spre insulă şi încetul cu încetul îşi recăpătă stăpânirea de sine.

Fotini ascultase tăcută schimbul de cuvinte dintre mamă şi fiică. Vedea că Alexis o făcea pe Sofia să privească trecutul dintr-o perspectivă nouă şi decise să le lase singure o vreme.

Despre tragedia Vandoulakis, cum era cunoscută, încă se mai vorbea la Plaka, iar cei care fuseseră martori la evenimentele tragice din acea memorabilă seară de vară nu o uitaseră pe fetița rămasă fără mamă şi fără tată. Unii dintre acei oameni mai tăiau încă în sat. Fotini intră în cârciumă şi schimbă câteva cuvinte cu Gerasimo, care gesticulă agitat spre nevasta lui. Lăsau totul baltă şi veneau; la tejghea putea rămâne fiul lor. Toți trei se grăbiră spre tavernă.

La început, Sofia nu recunoscu micul grup ce apăruse la o masă aproape de locul unde stătea împreună cu Alexis,

dar de îndată ce înțelese că bătrânul era mut, îşi dădu seama cine era.

— Gerasimo! exclamă ea. Îmi amintesc de dumneata. Nu lucrai aici, la cârciumă, când veneam în vizită?

El dădu din cap şi zâmbi. Faptul că Gerasimo nu vorbea o intrigase pe micuța Sofia. Îşi amintea că-i era cam frică de el, dar şi că îi plăcea grozav limonada pe care o făcea pentru ea special, ori de câte ori venea cu Maria la cârciumă şi acela era locul unde îl întâlneau pe bunicul. Pe Andriana şi-o aminti mai greu. Deşi acum era grasă şi suferea mult din cauza varicelor prost ascunse de ciorapii groşi, Andriana îi aminti Sofiei că era adolescentă pe vremea când Sofia venea la Plaka. Sofia îşi aminti o fată frumoasă, dar cam lipsită de vitalitate, care obişnuia să stea de vorbă cu prietenele la uşa cârciumii, în timp ce grupuri de băieți se învârteau în jurul lor, rezemându-se nonşalant de motorete. Fotini aduse din nou plicul maro cu fotografii şi le întinse încă o dată pe masă şi toți se minunară de asemănarea transmisă în familie, dintre Sofia, Alexis şi strămoşii lor.

Taverna era închisă în seara aceea, dar sosi Mattheos, care urma să preia curând afacerea părinților. Devenise un munte de om şi Sofia îl îmbrățişă cu entuziasm.

— Mă bucur foarte mult să te văd, Sofia, zise el cu căldură. A trecut atât de mult timp.

Mattheos începu să aranjeze o masă lungă. Mai aşteptau un musafir. Fotini îi telefonase fratelui ei, Antonis, mai devreme în cursul zilei şi la ora nouă sosi şi el de la Sitia. Nu albise prea tare, era cam cocoşat, dar încă mai avea ochii negri şi romantici care o atrăseseră pe Anna cu atât de mulți ani în urmă. Se aşeză între Alexis şi Sofia, iar după câteva pahare îşi pierdu reținerea de a vorbi în engleză, după atâția ani fără exercițiu.

— Mama ta a fost cea mai frumoasă femeie pe care am văzut-o vreodată, îi spuse el Sofiei, apoi, gândindu-se mai bine, adăugă: În afară de soția mea, bineînțeles. Făcu o pauză, apoi vorbi din nou: Frumusețea ei a fost un dar, dar şi un blestem, iar o femeie ca ea va împinge întotdeauna un bărbat la gesturi extreme. N-a fost numai vina ei, să ştii.

Alexis urmărea figura mamei ei şi îşi dădu seama că ea înțelegea.

— *Epharisto,* zise Sofia încetişor. Mulțumesc.

Trecuse de mult de miezul nopții şi lumânările se stinseseră, înainte ca vreunul să se ridice de la masă şi să plece. Peste numai câteva ore Alexis şi Sofia trebuiau să plece, Alexis ca să se întoarcă la Hania şi să-l întâlnească pe Ed, iar mama ei, ca să prindă feribotul înapoi spre Pireu. Lui Alexis i se părea că trecuse o lună de când sosise, deşi nu erau de fapt decât câteva zile. Pentru Sofia, vizita, deşi extrem de scurtă, avea o semnificație incomensurabilă. Schimbară îmbrățişări la fel de fierbinți cum era şi ziua şi îşi făcură promisiuni afectuoase de a reveni anul următor pentru o şedere mai lungă şi mai tihnită.

Alexis o duse pe mama ei cu maşina la Heraklion, de unde Sofia urma să ia feribotul de seară spre Atena. Tăcerea nu se aşternu nicio clipă pe drum, căci conversația nu se întrerupse. După ce o va lăsa pe mama, care va petrece bucuroasă ziua la muzeu înainte să ia feribotul de seară, Alexis îşi va continua drumul spre Hania. Dezlegase misterul trecutului; astăzi viitorul va fi preocuparea ei.

După aproape trei ore ajunse înapoi la hotel. Fusese o călătorie lungă, transpirase şi avea neapărată nevoie de ceva de băut, aşa că traversă spre cel mai apropiat bar, cel dinspre mare. Ed era acolo, stătea singur şi contempla marea.

Alexis se îndreptă spre el fără zgomot şi se aşează la masă. Scârţâitul scaunului îi atrase atenţia asupra prezenţei ei şi se întoarse, surprins de zgomot.

— Unde *naiba* ai fost? strigă el.

După mesajul pe care i-l lăsase în urmă cu patru zile, în care îi spunea că va rămâne la Plaka pentru câteva nopţi, Alexis nu luase legătura cu el. Telefonul ei mobil fusese închis.

— Uite, zise ea, ştiind că greşise că nu dăduse niciun semn atâta timp. Te rog să mă ierţi. S-au întâmplat lucruri foarte importante şi am pierdut noţiunea timpului. Pe urmă a venit mama şi...

— Cum adică, mama ta a venit aici? Deci aţi avut o reuniune de familie sau ceva de genul acesta şi pe mine ai uitat să mă anunţi! Mulţumesc frumos!

— Ascultă-mă... începu Alexis. A fost ceva foarte important.

— Pentru Dumnezeu, Alexis! gemu el. Ce este mai important? Să o ştergi să-ţi vezi mama, pe care o poţi vizita în orice zi a săptămânii, când eşti acasă, sau să-ţi petreci vacanţa asta cu mine?

Ed nu aşteptă niciun răspuns. Se îndreptă agale spre bar să-şi mai ia ceva de băut, întorcându-i spatele lui Alexis. Îşi dădu seama cât de supărat era după linia umerilor şi, cât mai stătu el cu spatele, ea se ridică şi plecă, fără un zgomot, fără un cuvânt. La hotel îi trebuiră doar câteva minute să-şi strângă lucrurile într-o sacoşă, să ia câteva cărţi de pe noptieră şi să-i scrie câteva cuvinte pe o hârtie.

Îmi pare rău că s-a terminat aşa. Niciodată nu ai ascultat.

Nu scrise „Cu drag, Alexis”, nu lăsă un rând cu sărutări. Era sfârşitul. Putea recunoaşte acum în sinea ei. Nu mai rămăsese nimic din iubire.

Capitolul 27

Nu peste mult timp, Alexis era din nou în drum spre Heraklion. Era deja ora patru după-amiază şi trebuia să accelereze, dacă voia să ajungă până la şapte, să aibă timp să înapoieze maşina închiriată şi să prindă feribotul care pleca la opt.

Cum conducea pe şoseaua lină, atârnată pe marginea falezei, ce-i oferea în permanenţă o vedere spectaculoasă peste mare, se simţi cuprinsă de euforie. În stânga nu era nimic, decât albastru; azurul mării şi safirul cerului. „De ce se spune despre o situaţie nemulţumitoare, că este albastră", se întrebă ea. Cerul acesta strălucitor şi marea care sclipea făceau parte integrantă din starea ei încântătoare, de bine.

Cu geamurile coborâte şi în bătaia aerului cald, părul îi flutura pe spate ca un râu negru, în timp ce ea cânta cu voce tare şi pasiune *Fata cu ochi căprui,* acompaniind banda învârtită de casetofonul ieftin al maşinii. Ed nu-l putea suferi pe Van Morrison.

Călătoria înviorătoare dură puţin mai mult de două ore şi, în timp ce motorul torcea, teama de a pierde vaporul o făcu să ţină piciorul apăsat pe acceleraţie.

Nimic nu egala sentimentul de abandon, pe care îl trăia la volanul maşinii.

Pentru că nu avea timp de pierdut, rezolvă rapid formalităţile agasante de returnare a maşinii închiriate, îşi cumpără biletul pentru feribot şi urcă rampa ce o conduse în măruntaiele navei. Era prea familiarizată cu mirosul de fum ce-i întâmpina pe pasagerii care se îmbarcau pe un feribot grecesc, dar ştia că după o oră-două se va obişnui. Încă se mai încărcau maşini, iar pe punte se descărcau mărfuri, mulţimea de oameni bruneţi care strigau unul la altul într-o limbă pe care încă o înţelegea foarte puţin, spre

ruşinea ei, se agita într-una şi vocifera. În situaţia aceasta anume, nici nu conta. Văzu o uşă pe care scria „Pasageri pietoni” şi dispăru mulţumită pe acolo.

Undeva pe vasul acesta ştia că o va găsi pe mama ei. Erau două saloane, unul pentru fumători şi altul, mult mai gol, pentru nefumători. Un grup de studenţi americani se instalaseră în acesta din urmă, în timp ce în primul se aflau mai multe zeci de familii numeroase, ce reveneau în Grecia continentală după vacanţa petrecută la rude, în Creta. Erau gălăgioşi şi păreau că se certau toţi între ei, deşi probabil că nu făceau decât să discute dacă mâncau sandviciuri cu pâine prăjită, atunci sau mai târziu. Alexis nu o găsi pe mama ei la acest nivel, aşa că urcă pe punte.

În lumina crepusculară, o zări pe Sofia tocmai în celălalt capăt, spre prora.

Stătea singură, cu mica geantă de voiaj la picioare, privind peste apă la luminile pâlpâitoare de la Heraklion şi la bolţile arcuite ale marelui arsenal construit de veneţieni. Zidurile vechi ale puternicei fortăreţe din secolul al XVI-lea, care străjuiau portul, păreau construite ieri.

Cu o zi mai înainte, Alexis fusese cea surprinsă să o vadă pe mama ei. De data aceasta, era rândul Sofiei să fie uimită văzându-şi fiica.

— Alexis! Ce faci aici? întrebă ea mirată. Credeam că te duceai înapoi la Hania.

— M-am dus.

— Atunci ce-i cu tine aici, acum? Unde este Ed?

— Tot la Hania. L-am lăsat acolo.

Nu ea nevoie de alte explicaţii, dar Alexis voia să vorbească.

— S-a terminat. Mi-am dat seama că era lipsit de sens, doar jumătate de sentiment, începu ea. Când am auzit-o pe Fotini povestind despre familia ta şi prin câte au trecut, ceea ce m-a uimit într-adevăr a fost cât de mult s-au iubit unul

pe altul. Când au fost bolnavi şi sănătoşi, bogaţi şi săraci, până ce moartea i-a despărţit... Am ştiut că nu am simţit asta pentru Ed – şi cu siguranţă nu aş fi simţit nici peste douăzeci de ani sau peste numai zece.

În deceniile ce se scurseseră de când Sofia întorsese spatele oamenilor şi locului care o hrăniseră în viaţă, până ce devenise matură, nu percepuse niciodată lucrurile atât de clar. Fiica ei o făcuse să-şi privească strămoşii ca pe nişte personaje dintr-o piesă de teatru. În cele din urmă văzu nu umilinţă, ci eroism, nu perfidie, ci pasiune, nu lepră, ci iubire.

Totul ieşise acum la lumina zilei, rănile erau expuse liber şi, în sfârşit, apăruse posibilitatea de a se vindeca. Nu exista ruşine în nicio privinţă. Nu mai avea nimic de ascuns şi pentru prima oară în douăzeci şi cinci de ani, vărsă lacrimi, eliberată.

În timp ce feribotul se mişcă greoi ieşind din port şi sună din sirenă în aerul încremenit al serii, Alexis şi Sofia rămaseră rezemate de parapet, primind în faţă briza. Cu braţele petrecute una în jurul celeilalte, priviră înapoi peste apa neagră ca tăciunii, până ce, puţin câte puţin, luminile Cretei se stinseră în depărtare.

Sfârşit

Confruntată cu iminența unei decizii radicale în viață, Alexis Fielding își dorește să cunoască trecutul mamei. Dar Sofia nu vorbește niciodată despre el. Nu dezvăluie decât că a crescut într-un cătun din Creta, înainte de a se muta la Londra. Când Alexis se hotărăște să viziteze Creta, Sofia îi dă totuși fiicei sale o scrisoare pentru Fotini, o veche prietenă, și îi promite că prin aceasta va afla mai multe.

Sosind la Plaka, Alexis descoperă cu uimire că satul se află la numai o aruncătură de băț de mica și acum pustia insulă Spinalonga – fosta leprozerie a Greciei. Cu ajutorul lui Fotini descoperă, în cele din urmă, istoria pe care Sofia a ținut-o ascunsă o viață întreagă: povestea străbunicii ei, Eleni, și a fiicelor sale, a unei familii sfâșiate de tragedie, de război și de pasiune, descoperă legătura ei strânsă cu insula și puterea cu care i-a controlat pe toți, secretul păstrat cu strictețe.

ISBN 978-973-103-555-0

rao
rao international publishing company

9 789731 035550
www.rao.ro
www.raobooks.com